

SÜNNETTE BOŞANMA

İmran KARACA TEKE

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe GÜLTEKİN

Uşak

Eylül, 2019

SÜNNETTE BOŞANMA

İmran KARACA TEKE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe GÜLTEKİN

UŞAK

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül, 2019

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

SÜNNETTE BOŞANMA

İmran KARACA TEKE

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe GÜLTEKİN

Bu çalışmada, Kütüb-i Sitte'deki talak hadisleri esas alınarak, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetinde boşanma konusundan bahsedilecektir. Bu amaçla müelliflerin talak kitaplarında yer vermiş oldukları en önemli rivayetler tespit edilecek ve bu hadisler doğrultusunda sünnette boşanma konusu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Giriş bölümünde tezin problem durumu, araştırmanın amacı, alt problemlerin neler olduğu hakkında bilgi verilecektir.

Birinci bölümde konuya giriş ekseninde kavramsal çerçeve ve talakın mahiyeti hakkında kısa bilgiler yer alacaktır.

İkinci bölümde, Kütüb-i Sitte müelliflerinin Talak Bölümü'nde kullandıkları bab başlıklarına yer verilecek ve başlıklar üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

Üçüncü bölümde, müelliflerin kullandıkları bab başlıkları göz önünde bulundurularak ana konular belirlenecek ve her konuyla ilgili Kütüb-i Sitte müelliflerinin konu ile ilgili seçilen en önemli rivayetlerine yer verilecektir.

Sonuç bölümünde ise Kütüb-i Sitte müelliflerinin Talak Bölümü'nde kullandıkları bab başlıkları ve bu bab başlıkları altında yer verdikleri hadisler çerçevesinde Hz. Peygamber'in sünnetinde boşanmanın nasıl olması gerektiği tesbit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Kütüb-i Sitte, bab, talak, hadis, sünnet.*

ABSTRACT

THE DIVORCE İN SUNNAH

İmran KARACA TEKE

Department Of Basic Islamic Sciences

Uşak University Institute of Social Sciences, September 2019

Advisor: Dr. Lecturer AYŞE GÜLTEKİN

This research deals with the issue of divorce in the Sunnah of Prophet Muhammed based on the six books (Kutub-i Sıtte) of Hadith. Therefore; the researcher will identify the narrations provided by the author of the six books of Hadith, so that the subject of divorce in the Sunnah will be clarified.

In the intro chapter the researcher will provide information on the problem of research and its purpose as well as the concept of divorce and its meaning.

In the first part, the conceptual frame work and brief information about the nature of the divorce will be given.

In the second chapter the researcher will discuss and evaluate the titles of chapters concerning divorce that developed by the authors of the six books of Hadith.

In the third chapter, the main topics of the research will be determined in the light of the titles of the chapters developed by the authors of the six books of Hadith.

In the conclusion section, the titles of bab used by the authors of six books in the Divorce Department and the hadiths under the titles of these babies are mentioned. The divorce in the Sunnah of the Prophet should be determined.

Keywords: *Six books of Hadith, Divorce, Hadith, Sunnah.*

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim / Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Programı 154015025 No'lu öğrencisi İmran KARACA TEKE'nin "Sünnette Boşanma" adlı tezi 20 /09 /2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe GÜLTEKİN	
Üye	: Prof. Dr. Ramazan EGE	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Faik AKÇAOĞLU	

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İslam'da evliliğin devamlı olması, boşanmadan kaçınılması teşvik edilmekle birlikte, bazen evliliğin bitmesi devam etmesinden daha faydalı olabilmektedir. Çareler tükenip evliliğin sona ereceği kesinleştiğinde, boşanmanın da İslam'ın emrettiği ölçülere göre gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Boşanma sürecinde nasıl davranılması ve nelerin yapılması gerektiğini, konuyla ilgili ayetleri ve Hz. Peygamber'in hadislerini inceleyerek öğrenme imkanına sahibiz.

Tesbitlerimize göre, talak konusunun sünnetteki konumunu, Kütüb-i Sitte müelliflerinin Talak Kitapları ekseninde inceleyen bir yüksek lisans veya doktora tezi yapılmamıştır. Bu çalışmamızla, tespit edilen eksikliği gidermek amaçlanmış, Kütübü Sitte'deki talak hadisleri esas alınarak, boşanmanın sünnetteki konumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma bir giriş, üç bölüm ve bir sonuç bölümünden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; tezin problem durumu, araştırmanın amacı ve alt problemler üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde ise; talak kelimesinin sözlük ve terim anlamları, talakın şekilleri, talakın çeşitleri, bedel alarak boşama, üç talak, boşanma yetkisi açısından talak, Kur'anda boşanma ile ilgili hükümler, talak hakkının kime ait olduğu ve ne zaman gerçekleştiği, talakta şahitlik vb. konular genel olarak verilecek, ikinci bölümde Kütüb-i Sitte müelliflerinin talak bölümünde kullandıkları bab başlıkları incelenerek

değerlendirme yapılacaktır. Çalışmanın asıl konusunu oluşturan üçüncü bölümde ise Kütüb-i Sitte'ye göre boşanma konuları incelenecek, Kütüb-i Sitte yazarlarının boşanma konusuna bakışları, hangi konularda hangi hadislere yer verdikleri, Hz. Peygamber'in boşanma konusundaki tavrı, boşanma konusunda ashabına yaptığı tavsiyeler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın sonuç kısmında ise sünnette boşanma konusu ana hatlarıyla tesbit edilip değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Çalışmamızın İslam alemine faydalı olmasını Cenab-ı Hak'tan diliyorum. Çalışma boyunca yardımlarını ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden çokça istifade ettiğim danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşe GÜLTEKİN'e, hadislerin tercümesindeki eksikleri gidermemde yardımcı olan Öğr. görevlisi İbrahim GEZER'e ve her yönden desteğiyle güç veren babam Mehmet KARACA'ya, annem Ayşe KARACA'ya ve eşim Bahri TEKE'ye teşekkürlerimi borç bilirim.

İmran KARACA TEKE

Uşak

Eylül, 2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : İmran KARACA TEKE
Doğum Yeri ve Tarihi : Geyve/SAKARYA, 29.05.1990
Lisans Öğrenimi : Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü T.İ.B.
İletişim : karaca5455@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ	i
ABSTRACT	ii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	viii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
ANA HATLARIYLA TALAK	1
1.1. Talakın Sözlük ve Terim Anlamı	1
1.1.1. Sözlük Anlamı.....	1
1.1.2. Terim Anlamı	1
1.2. Talakın Şekilleri	2
1.2.1.Sözlü Boşama.....	3
1.2.1.1. Sarih Lafızlarla Boşama	3
1.2.1.2. Kinâyeli Lafızlarla Boşama	3
1.2.2. Yazılı Boşama	3
1.2.3. İşaretle Boşama	3
1.3.Talakın Çeşitleri	4
1.3.1. Sünnete Uygunluk Açısından Boşama	4
1.3.1.1. Sünni Talak.....	4
1.3.1.2. Bid'î Talak.....	5
1.3.2. Kocanın Geri Dönme Hakkının Bulunup Bulunmaması Açısından Boşama	6
1.3.2.1. Ric'î Talak.....	6
1.3.2.2. Bain Talak.....	7
1.4. Bedel Alarak Boşanma (Hul' Muhalea)	8

1.5. Üç Talak	9
1.6. Boşama Yetkisi.....	11
1.6.1. Erkeğin Boşama Yetkisi	11
1.6.2. Kadının Boşama Yetkisi.....	13
1.6.3. Talak Hakkı Kime Aittir ve Ne Zaman Gerçekleşir?.....	15
1.7. Talakta Şahitlik.....	16
1.8. Talakın Hükümü.....	17
1.9. Kur'an'da Boşanma ile İlgili Hükümler.....	18
İKİNCİ BÖLÜM	20
KÜTÜB-İ SİTTE MÜELLİFLERİNİN TALAK BÖLÜMÜNDE KULLANDIKLARI BAB BAŞLIKLARI	20
2.1. Buhari'nin Talak Bölümündeki Bab Başlıkları	20
2.2. Müslim'in Talak Bölümündeki Bab Başlıkları.....	23
2.3. Ebu Davud'un Talak Bölümündeki Bab Başlıkları	23
2.4. Tirmizi'nin Talak Bölümündeki Bab Başlıkları.....	25
2.5. Nesâi'nin Talak Bölümündeki Bab Başlıkları	27
2.6. İbn Mace'nin Talak Bölümündeki Bab Başlıkları	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	33
KÜTÜB-İ SİTTE'YE GÖRE BOŞANMA KONULARI.....	33
3.1. Cahiliyye Dönemi Nikâh Şekilleri	34
3.2. Zina Büyük Günahlardandır.....	36
3.3. Boşanmak Helal midir?	40
3.4. Kadınlara Karşı İyi Davranmak	42
3.5. Nikâhtan Önce Talak Olmaz.....	45
3.6. Sünnete Uygun Boşama Şekli	48
3.7. Üç Talak	54
3.8. Boşamada Şahit Gerekir mi?	60

3.9. Şaka Yollu Nikâh ve Boşama.....	61
3.10. Talakın Kastedildiği Sözlerin Kocanın Niyetine Göre Yorumlanacağı	62
3.11. Tamamen Boşanmış Bir Kadının Eski Kocaya Dönmesi	66
3.12. Öfke ve Zorlama Halinde Yapılan Talak, Sarhoşun ve Delinin Talakı	69
3.13. Başka Bir Kimse Eşlere Boşanmaları İçin Telkinde Bulunabilir mi?	76
3.14. Müslüman Olanlar ve Sonradan Müslüman Olanların Durumları	77
3.15. İddet.....	80
3.16. Berîre Hadisi ve Köle ve Cariyenin Boşanması	91
3.17. Zihar	98
3.18. Liân.....	104
3.19. Hul'	111
3.20. İlâ.....	115
3.21. Nafaka.....	122
3.22. Yeni Doğan Çocuğun Durumu	128
3.23. Boşanan Kadına Ödenecek Mehir	135
3.24. Ailesi Arasında İken Kaybolanın ve Malından Bir Şeyler Kaybolanın Hükmü	138
3.25. Talak ve Diğer Hususlarda İşaretle Bulunmanın Hükmü	140
SONUÇ	145

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
s.a.v.	:Sallallahu aleyhi ve sellem
b.	:İbn (oğlu)
bkz.	:Bakınız
b.y.	:Basım Yeri Yok
c.	:Cilt
çev.	:Çeviren
DİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h.	:Hicri
H.z.	:Hazreti
ö.	:Ölümü
r.a.	:Radıyallahu anhu, anha, anhüma, anhüm
s.	:Sayfa
a.s.	:Aleyhisselam
thk.	:Tahkik eden
ts.	:Tarihsiz
vb.	:Ve benzeri
yay.	:Yayınlar
c.c.	:Celle celaluh
y.y.	:Yayın yeri yok
trc.	:Tercüme eden

GİRİŞ

21. y.y. toplumunun en büyük sorunlarının başında boşanma gelmektedir. Sanayileşmenin, siyasi ve sosyal olayların etkisiyle boşanma oranları büyük rakamlara ulaşmıştır.

Toplum bilimciler her yıl dünyanın pek çok yerinde boşanmayla ilgili incelemelerde bulunmaktadır. Ülkemizde de Türkiye İstatistik Kurumu tarafından her senenin ilk aylarında önceki senenin evlenme ve boşanma oranları istatistiki bilgi olarak kamuoyuna sunulmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) açıkladığı verilere göre 2018'de 553.202 evlilik, 142.448 boşanma gerçekleşmiştir. Bu veriler, resmi evlilik ve boşanmaları kapsamaktadır. Resmi nikâhsız evlilik ve boşanmalar bunun dışında olup istatistiki verilerin içinde yer almamıştır. Resmi olmayan verileri de kattığımızda ise bu sayının daha da yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Boşanmalardan etkilenenlerin sayısı çocuklar ve diğer aile bireyleriyle birlikte bir milyonun üzerine çıkmaktadır. Boşanma oranlarının bu denli artması devletleri, toplumları ve fertleri bu konuda çözüm arayışına sevk etmektedir.

Hem Cenab-ı Hak hem de Resulullah (s.a.v) boşanmayı hoş görmemiş ve barışma-arabuluculuk yolunu ısrarla tavsiye etmiştir.

İslam dini boşanmayı meşru olarak kabul eder, fakat hoş karşılamaz. Çünkü boşanma içtimai bir yaradır. Çocukların kimsesiz kalmasına, terbiyelerinin aksamasına, kişiler ve aileler arasına huzursuzlukların girmesine sebep olmaktadır. Aileler ne kadar sağlam ve dayanışma içinde olursa, toplum hayatı da o kadar sağlam ve güçlü olur. Resulullah (s.a.v): “Allah katında en sevimsiz helal, boşanmadır.”¹ diyerek boşanmanın dinimizde haram olmadığına, fakat Allah'ın (c.c) en nefret ettiği bir cevaz olduğu için imkân nisbetinde ondan kaçınmak gerektiğine işaret etmektedir.

Erkek ve kadında bulunan bir takım sıkıntılar, özürler, bulaşıcı hastalıklar, kötü huylar ve geçimsizlik gibi nedenlerden dolayı dinimiz bu durumlarda boşanmayı meşru kılmış, geçerli bir özre sahip olmayanların boşanmak istemesini ise hoş karşılamamıştır.

“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin)

¹ Ebu Davud, “Talak”, 3.

delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”² diyerek evliliklerde sevgi ve merhametin esas olduğunu vurgulayan Allah (c.c), kitabı Kur’an’da, boşanmadan önce evliliğin devam ettirilmesi için fedakarlıklarda bulunulması, hoşnutsuzluk veya soğukluk halinde bile kişilerin meselelerini konuşarak halletmelerini öğütlemiştir.³ Aralarındaki anlaşmazlık daha ileri safhalara gittiğinde⁴ ise Cenab-ı Hak, Kur’an-ı Kerim’de, evliliğin sonlanması ile ilgili oldukça geniş emir ve tavsiyeleri bizlere sunmaktadır.

Boşanma konusu üzerinde çokça çalışılan konulardan birisidir. Günümüz hukuk meseleleri kapsamında konuyla ilgili pek çok çalışma mevcuttur. İlahiyat alanında konuyla ilgili yapılan çalışmaların çoğu da fıkıh alanıyla ilgilidir. Mehmet Koç tarafından 2008 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olan “Şeyhu’l-İslam Minkârizâde Yahya Efendi’nin Talak ile ilgili Fetvaları ve Tahlili”, Muhammet Aktaş tarafından 2012 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olan “İslam Aile Hukuku’nda Ehliyet Arızalarının Talak Üzerine Etkileri”, Ali Yüksek tarafından 2011 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olan “İslam Aile Hukukunda Boşanma Çeşitleri ve Üç Talak” adlı tezler, Yasin Yılmaz tarafından hazırlanan “Talak Bağlamında Ric’at” tezi, Rukiye Karapıçak tarafından 2006 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Tefviz-i Talak” adındaki tez, Murat Osmanoğlu tarafından 2002 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Şarta Bağlanan Talak” adlı tez bu konuda verebileceğimiz bazı örneklerdir.

“Sahabe Dönemi Talak Uygulamaları” ile ilgili Mehmet Öztürk’ün yaptığı yüksek lisans tezi ve Şule Uysal tarafından 2010 yılında hazırlanan “İbnü’l Hümam’ın Hadis İlmindeki Yeri ve Fethu’l- Kadir’de İzlediği Hadis Metodolojisi” (Nikah, Talak ve Yemin hadisleri örneği) adındaki doktora tezi de hadis alanında yapılan çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Taramalarımız sonucunda sünnette boşanma konusunu inceleyen bir teze rastlayamadık.

Biz bu çalışmayı hazırlarken Kütüb-i Sitte’deki talak hadislerinin tamamını tarayarak, hadis alimlerinin kitaplarındaki boşanma bölümlerini inceleyerek ana başlıklar oluşturmaya ve boşanma konusunu hadisçilerin gözünden incelemeye çalışacağız. İslam’a göre boşanmanın nasıl olması gerektiği, üç talak konusu, boşanma

² Rum, 30/21.

³ Nisa, 4/19, 34, 128.

⁴ Nisa, 4/35.

çeşitleri, boşanmada kadının konumu, boşanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği, boşanırken ve boşanma sonrasında izlenilmesi gereken yöntemler üzerinde duracağız.

Kitabü't- Talak bölümlerinde hangi konuların işlendiğini inceleyerek, sünnetteki boşanmayı ve Kütüb-i Sitte müelliflerinin boşanma konusunu nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymak temel amacımızdır. Bu çalışmada cevaplamaya çalıştığımız bazı sorulara örnek verecek olursak;

- Sünnete göre boşanma nasıl olur?
- Sünnete göre boşanmak, mekruh bir davranış mıdır?
- Sünnete uygun olan ve olmayan boşanma çeşitleri nelerdir?
- Boşanma sürecinde nelere dikkat edilmelidir?
- Boşanma sonrası kadının hakları ve dikkat edilmesi gerekenler nelerdir?
 - Kütüb-i Sitte imamları talak hadislerini hangi yönlerden ele almışlardır?
 - İslam'a göre boşanmak normal bir süreç olarak mı değerlendirilmiştir?

BİRİNCİ BÖLÜM

ANA HATLARIYLA TALAK

1.1. Talakın Sözlük ve Terim Anlamı

1.1.1. Sözlük Anlamı

Talak, hem mastar hem de isim olan bir kelimedir. Lügatte bağı çözmek, serbest bırakmak ve salıvermek gibi manalara gelmektedir.⁵

İslam hukukunda bu kelime kadını boşamak manasında kullanılmaktadır. Çünkü boşamak, nikah bağına çözmek anlamına gelmektedir.⁶ Nikah kelimesi bir âyette “Ukdetü'n-nikah”⁷ şeklinde kullanılmıştır. Ukde'nin manası bağ, düğümdür. Akd ise düğümlenmek, düğüm bağlamak demektir. Bağ çözmek demek olan talâk ise “nikah bağına çözmek, nikah bağına ortadan kaldırmak” anlamındadır.

1.1.2. Terim Anlamı

Terim olarak ise talak; “Nikah akdini belli lafızla hemen veya daha sonra ref ve izale etmektir” şeklinde tarif edilmektedir.⁸ Ulemâ terim anlamında geçen “hemen” kelimesi ile bâin talâkı, “daha sonra” sözü ile dönülebilen ric'î talâkı kastetmişlerdir. Âyette talak hakkının nasıl kullanılacağı bildirilmektedir. Ayet-i kerime şöyledir: “Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman iddetlerini gözeterek boşayın ve bekleme sürelerini iyice hesap edin. Rabbiniz Allah'a saygısızlıktan sakının. Apaçık bir hayâsızlık yapmış olmadıkça onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kim Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa, aslında kendisine yazık etmiş olur. Bilemezsin ki; belki Allah bundan sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.”⁹

Talak kelimesinin Türkçe karşılığı boşama ve boşanmadır. Kur'an-ı Kerim'in 65. suresi de Talak Suresi diye isimlendirilmiştir.

⁵Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, (Beyrut, 1990), 10/226; Ebu Bekr Zeynuddin er-Razi, *Muhtaru's-Sıhah*, (İstanbul, 1980), 228; Hayrettin Karaman-Bekir Topaloğlu, *Yeni Kamus, t-l-k maddesi*, (İstanbul, 1987); Mecdüddin Muhammed Firuzabadi, *el-Kamusu'l-Muhit*, Beyrut, 1987), 1167; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *İslâm Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kâmusu*, (İkinci basım İstanbul: Eser Yayınları,1997), 5/207.

⁶İbn-i Mace, *Sünen-i İbn-i Mace Tercemesi ve Şerhi*, trc. Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Ravza Yayınları, 2012), 5/521.

⁷Bakara, 2/235.

⁸ Ömer Nasûhî Bilmen, *Hukuk-u İslâmiyye ve İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*,(İkinci basım. İstanbul: Ravza Yayınları, 2018), 2/175; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998),s.434.

⁹Talâk, 65/1.

Talakın fıkıh ıstılahında ise farklı tarifleri bulunmaktadır. Karı-koca arasındaki evlilik bağının sona ermesi klasik fıkıh literatüründe talak şeklinde ifade edilmektedir. Fıkıhta talak kelimesi ile hem tek taraflı irade beyanı ile yapılan, hem tarafların anlaşılmasıyla yapılan, hem de mahkeme kararıyla yapılan boşanma kastedilmektedir. Talak, genellikle tek taraflı irade beyanı ile yapılan boşanmayı ifade etmek için kullanılır.¹⁰ Talakın tanımları arasında Ömer Nasuhi Bilmen'in tarifi hepsini kapsamı açısından önemlidir. Buna göre; "Talak, boşama ehliyetine haiz¹¹ kocanın nikah akdini bir takım özel lafızlarla hemen ya da daha sonraki bir zamanda ortadan kaldırmasıdır."¹²

Tüm tanımları ortak noktalarından hareketle ele alırsak; talak, "sahih bir şekilde kurulan nikah akdini özel bir yöntemle izale etmek" şeklinde de tarif edilebilir.

Başlangıçtan itibaren hadis ve fıkıh kaynaklarında "Kitabü't-Talak" boşanmayla ilgili konuların ele alındığı önemli bir bölümü oluşturmaktadır. Kütüb-i Sitte müelliflerin hepsi Talak bölümüne kitaplarında yer vermektedirler.

Kocanın karısıyla belli bir bedel karşılığında anlaşılması (muhalea) veya hakim kararıyla evliliğin sona erdirilmesi de (tefrik) geniş anlamıyla talak kapsamında görülmekle birlikte çağdaş İslam hukukçularının genel temayülü, talakın sadece "eşlerden birinin tek taraflı iradesiyle gerçekleşen boşama" anlamında kullanılması gerektiği yönündedir.¹³

1.2. Talakın Şekilleri

İslam hukukunda talakın kullanma alanı çok sıkı şekil şartlarına bağlanmamaktadır. Boşamanın, belirli lafızlarla, geçerli görülen sebeplerin isbatı neticesinde, mahkemede hâkim tarafından veya mahkeme huzurunda yapılması şeklinde şartları bulunmadığı için, İslam hukukunda değişik boşama türleri ile karşılaşılacaktır.¹⁴

Boşama iradesinin beyanında başvuru yolları şöyle sıralayabiliriz:

¹⁰ İbrahim Paçacı, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,2006), 631.

¹¹ Bkz. Muvaffaku'd-din Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Ahmed İbn Kudame , *el- Muğni*, (Beyrut, 1972) ,VII/ 294; Burhaneddin Ebi'l Hüseyin Ali b. Ebi Bekr b. Abdu'l- Celil Merğmani, *el-Hidaye Şerhu Bidayetü'l Mübtedi*, (Beyrut, 1990) 1/ 129; Kemaluddin Muhammed b.Abdulvahid b.Abdülhamid İbnü'l Hümam es-Sivasi , (t.y.)*Şerhu Fethu 'l-Kadir*, Beyrut, 3/313; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, (İstanbul: İrfan Yayınları. 1992) , 1/298.

¹²Erdoğan , *a.g.e.* 1/ 434.

¹³ Ali Yüksek, "İslam Aile Hukukunda Boşama Yetkisi ve Kadının Boşanması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*7/32, 240-243.

¹⁴ Nihat Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi*(İkinci basım. İstanbul: Etüt Yayınları, 2000),s.54.

1.2.1.Sözlü Boşama

Sözlü boşama, sarıh lafızlarla ve kinayeli lafızlarla boşama diye ikiye ayrılmaktadır:

1.2.1.1. Sarıh Lafızlarla Boşama

Boşama iradesi kendisinden açık olarak anlaşılan ve örfte de boşama anlamında kullanılan sözlere sarıh boşama lafızları denir. Talâk sözü ile bu sözcüğün kökünden türetilmiş olan; “Boş ol”, “Seni boşadım”, “Boşsun” kelimeleri ve örfte boşama anlamına gelen “Sen bana haramsın”, “Senden ayrıldım” gibi sözler sarıh lafızlarla boşama sözlerine örnektir. Bu açık ifadelerle gerçekleştirilen boşamalarda talak niyetine bakmaksızın boşama gerçekleşmiş olmaktadır.¹⁵

1.2.1.2. Kinâyeli Lafızlarla Boşama

Hem boşama anlamına hem de başka anlamlara gelebilen, gerçek amacın ancak niyetle anlaşılabilceği sözlere “kinâyeli boşama lafızları” denmektedir. Kinayeli lafızlara; “Sen benden ayrıldın”, “Seni terk ettim”, “Git başkası ile evlen” gibi cümleleri örnek verebiliriz. Bu lafızlarla boşanmanın gerçekleşebilmesi için, boşama niyetinin bulunması gerekmekte veya sözlerin kullandığı ortamın boşama niyetinin varlığına delalet etmesi gerekmektedir.¹⁶

1.2.2. Yazılı Boşama

Boşama sözlü ve yazılı olmak üzere iki şekilde yapılabilmektedir. Yazılı boşamada gaye, sıhhat şartı olan bir yazılılık değil, ispat amacına yönelik bir yazılılıktır. Bu sebeple boşama iradesinin yazılı olarak yapılması için sözlü beyanın olmaması şart değildir. Bu takdirde koca, boşama isteğini hanımına, sözlü değil de onu boşadığını ifade eden yazıyla, postayla veya elçi aracılığıyla da gönderebilmektedir.¹⁷

1.2.3. İşaretle Boşama

Sağır ve dilsizler boşama yetkilerini sözlü olarak ifade edemediklerinden, bu boşama yetkilerini kendilerine has işaretlerle kullanabilmektedir.¹⁸ Yazı yazmasını bilen sağır ve dilsizlerin boşama şekli konusunda ise, kimi fakihlere göre yalnız

¹⁵Merginânî, a.g.e., 1/265-266; Bilmen, a.g.e., 2/185-186.

¹⁶Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd el-Mevsîlî (ö.683), *el-İhtiyar li Ta'lîlu'l-Muhtar*, trc.: Mahmud Ebu Dakika, (İstanbul Çağrı Yayınları, 1991), 3/132; Bilmen, a.g.e., 2/185-186.

¹⁷Halil Cin- Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, (İstanbul: Osmanlı Araştırmalar Vakfı, 2017), 2/ 91; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2015), s.375.

¹⁸Merginânî, a.g.e., 1/264.

dilsizin yazısıyla boşama meydana gelirken, kimilerine göre de bu durumda işaretle boşama gerekli olabilmektedir. Sağır ve dilsizlerin boşama durumuna en uygun olan ise, hem yazı hem de işaretle sağır ve dilsizin maksadının ne olduğu araştırılmasıdır. Yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermemek amacıyla böyle yapılması daha uygundur.¹⁹

1.3.Talakın Çeşitleri

1.3.1. Sünnete Uygunluk Açısından Boşama

1.3.1.1. Sünni Talak

Kur'ân ve sünnetin belirtmiş olduğu esas ve kurallara uygun olarak yapılan boşamaya “sünnî talâk” denilmektedir.²⁰

Bu, erkeğin karısını cinsel ilişkinin bulunmadığı temizlik döneminde boşamasıdır. Bu boşamada iki şahidin de bulunması gerekmektedir. Bu tür talakın Kur'an ve sünnete uygun sayılarak bu isimle anılması özellikle “Kadınları boşayacağınızda onları iddetlerini gözeterek boşayın.”²¹ ayetiyle karısını hayız halinde boşayan oğlunun durumunu soran Hz. Ömer'e Resul-i Ekrem'in verdiği şu cevaba dayandırılmaktadır: “Ona emret karısına dönsün, karısı temizlenip hayız görünceye ve tekrar temizleninceye kadar onu nikahında tutsun. Bundan sonra dilerse onu tutar, dilerse cinsel ilişkide bulunmadan boşar. İşte Allah'ın kadınların boşanmasında gözetilmesini emrettiği iddet budur.”²² Talakta böyle bir yol izlenmesinin sebebi hakkında yapılan açıklamalar şöylece özetlenebilir: Kadının ay hali döneminde meydana gelen bedensel ve ruhsal değişiklikler, eşler arasındaki geçimsizliği artırabilir. Bu yüzden boşama gibi ciddi sonuçları olan ve soğukkanlılıkla düşünülüp kararlaştırılması gereken bir tasarrufun bu devrede gerçekleştirilmesi uygun olmamaktadır. Temizlik döneminde olmakla birlikte cinsel ilişkiden sonra vuku bulan boşanmanın da evlilik birliğine son verme irade ve kararlılığından ziyade arızı bir sebepten kaynaklanmış olması kuvvetle muhtemeldir. Sünni talak, anlık öfke, arızı duygu ve düşüncelerin etkisi altında sonradan pişmanlık duyulacak adımlar atılmasını ve aile yuvasının dağılmasını önlemek için alınan tedbirlerden biridir.²³ Bu

¹⁹ Döndüren, a.g.e., s.376.

²⁰ Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed Ebû Zehra, *el-Ahvâlu's-Şahsiyye*, (Kahire: Darü'l-Fikri'l-Arabi, 2012),s.286; Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-sünne*, trc.: Mehmet Yıldız (Ankara: Pınar Yayınları, 2009) 2/ 235-236.

²¹ Talak, 65/1.

²² Buhari, “Talak”,1.

²³H. İbrahim Acar, “Talak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39: 499.

değerlendirmeler ışığında İslam'ın ölçülerini insanların lehine olacak şekilde oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Talâkın, Kur'ân ve sünnette belirtilen esas ve kurallara²⁴ uygun olarak meydana gelebilmesi için cumhura göre şu şartların bulunması gerekmektedir;

1-Boşama kadın adet halinde iken olmamalı,

2-Boşama bir defa ve ric'î (dönülebilir) olmalı,

3-Boşamanın yapılacağı temizlik (tuhur) devresinde cinsel birleşmede bulunulmuş olmamalı,

4-Boşanma iddeti bekleyen kadın bu süre içerisinde ikinci kez boşanmış olmamalı²⁵

Şâfîiler, temizlik dönemi içerisinde bir defada birden fazla yapılan boşamayı da sünnî olarak kabul etmişlerdir.²⁶ Hanefiler ise sünnî talâkı, “ahsen ve hasen” diye ayrıca ikiye ayırarak, birinci boşamadan sonra iddet bitimine kadar ikinci bir boşama yapmamayı “ahsen sünnî yani Kur'ân ve sünnete uygun en güzel boşama” şeklinde, birinci boşamadan sonra iddet içerisindeki iki temizlik devresinde, kalan iki talâkı kullanmayı da “hasen sünnî yani Kur'ân ve sünnete uygun güzel boşama” şeklinde kabul etmişler ve her iki boşamanın da sünnete uygun (sünnî) olduğunu söylemişlerdir.²⁷ Buhârî (ö.256/869) Sahih'inde bu şartlara iki şahidin bulunmasını da ilâve etmektedir.²⁸

1.3.1.2. Bid'i Talak

Sünnî talâka aykırı olan, yani Kur'ân ve sünnette belirtilen esas ve kurallara uygun olmayan boşamaya “bid'i talâk” denir.²⁹ Bid'i talak, erkeğin karısını hayızlı yahut nifaslı iken veya cinsel ilişkide bulunduğu temizlik döneminde boşamasına denilmektedir. Fakihlerin çoğunluğuna göre ister aynı mecliste ister ayrı meclislerde olsun aynı temizlik dönemi içinde birden fazla talak da bid'i sayılmaktadır. Bid'i talak

²⁴Bkz. Talâk, 65/1-2; Bakara,2/228-229; Buhârî , “Talâk” 1-3,44,45; Müslim, “Talâk”, 1; Tirmîzî, “Talâk”, 1; Ebû Dâvûd, “Talâk”, 4; Nesâî, “Talâk” 1-5; İbn Mâce, “Talâk”, 2-3; Dârimî, “Talâk”, 1.

²⁵ Cassâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, çev. Mevlüt Güngör, (Ankara: Nadir Yayıncılık, 1989, 2/73-82; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, trc. Ahmet Meylani, (Üçüncü basım. İstanbul: Beyan Yayınları), 2/52; İbn Kudâme, a.g.e., X/325; İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmet. *Muhallâ*, (Mısır, 1352), 10/185; Seyyid Sâbık, a.g.e, 2/235-236.

²⁶H. İbrahim Acar, “Talak”, 39: 499.

²⁷İmam Serahsi, *el-Mebsût*, trc. Cevat Akşit(Ankara: Gümüşev Yayınları. 2008), 6, 3-4; Merğînânî. *el-Hidâye Şerhu Bidâyet'l-Mübtedi, el-Mektebetü'l-İslâmiyye*, trs. 1/226-227; Bkz. Elmalılı, a.g.e, 5/238-239.

²⁸ Buhârî, “Talâk”, 1; Ayrıca bkz. Talâk, 65/2.

²⁹ Ebû Zehra, a.g.e, 287; Seyyid Sâbık, a.g.e, 2/236; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/305.

fakihlerin ekserisine göre –sünnete aykırı sayılmakla birlikte- ehliinden sadır olduğu için hukuki sonuç doğurmakta; ancak boşayan kişi bu husustaki emre uygun hareket etmediğinden günah işlemiş olmaktadır.

Buna göre şu durumlardaki boşamalar bid'îdir:

1-Kadını hayızlı (adet halinde) iken boşama

2-Kadın temizlik (tuhur) halinde olmakla birlikte cinsel birleşmeden sonra boşama

3-Bir temizlik devresinde veya bir mecliste birden fazla boşama.³⁰

1.3.2. Kocanın Geri Dönme Hakkının Bulunup Bulunmaması Açısından Boşama

1.3.2.1. Ric'î Talak

Erkeğin, yeni bir nikâh akdine ve mehre gerek olmaksızın iddet süresince, boşadığı eşine yeniden dönme imkânı veren boşamaya dönülebilir boşama anlamında “ric'î talâk” denilmektedir.³¹ Konuyla ilgili âyetlerden anlaşıldığına göre³² İslâm hukuku, talâk/boşama yetkisini erkeğe vermekle birlikte, talâk'ta asıl olan ric'î (dönülebilir) olması yani derhal sona ermemesi esasıdır. Boşamanın ric'î sayılabilmesi için gerekli şartlar; birinci veya ikinci talak olması, tarafların fiilen karı-koca hayatı yaşamış olmaları, boşanmanın bir bedel karşılığında yapılmamasıdır. Hanefiler'e göre nikâhın sarih ya da sarihe yakın belli lafızlarla gerçekleşmesi gerekmektedir. Sarihe yakın sayılan bazı istisnalar dışında kinayeli lafızlarla yapılan talak Hanefiler'e göre bain sayılırken diğer üç mezhebe göre fark etmemekle birlikte, talak kural olarak ric'îdir. Ric'î talakta koca iddet süresi içinde kadının rızası bulunmasa da, sözle veya evlilik hayatını fiilen sürdürerek eşine dönebilir; ancak sözle yapılması ve bu esnada şahitlerin bulundurulması dolayısıyla insanların bu olaydan haberdar edilmesi menduptur. Çünkü insanların bunu bilmesi gerekmektedir. İddet süresi içinde ric'at edilmemesi halinde ayrılık bain talaka dönüşmektedir. Boşamada asıl olan ric'î olmakla birlikte, her boşama ric'î olmayabilir. Bu sebeple boşamanın ric'î olabilmesi için şu şartların bulunması gerekmektedir:

1-Boşama, zifaf gerçekleşikten sonra olmalı,

2-Boşama, sarîh sözlerle, mübâlağalı sözler kullanılmaksızın olmalı,

³⁰Abdurrahman Cezîrî, *Kitabu'l Fıkh Ale'l Mezahibi'l (ErbaaDört Mezhebe Göre İslam Fıkhı)*, trc. Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005), 4/265.

³¹ İmam Serahsi, a.g.e.,6/19; Karaman, a.g.e., 1/303; Vehbe Zühaylî, *el- Vecîz fi Usûli'l-Fıkh*, (İstanbul: Risale, 2017), 9/ 341, İbn Kudâme, a.g.e., 7/403.

³² Bkz. Bakara, 2/228, 229, 231, 232; Talâk, 65/1.

3-Üçüncü talak kullanılmamış olmalı.³³

Ric'i talak, Kuran-ı Kerim' de³⁴ ve Sünnet'in³⁵ tarif ve talimatına uygun olan boşama şeklidir. Bütün müctehidlere göre kocanın, karısını hayızdan sonra, cinsel birleşmenin bulunmadığı temizlik döneminde bir defa boşamasıdır. Yani gerek bir temizlik içinde üç defa, gerekse birbirini takip eden üç temizlik döneminde üç defa boşamak sünnete aykırıdır. Sünnete aykırı olan her şey ise bidattir. Hanefiler'e göre üç temizlik döneminde üç defa boşamak bidat değil, sünnidir.³⁶

Ric'i talak; erkeğin yeni nikâh akdine gerek kalmadan iddet süresi içinde eşine dönebildiği boşamadır. Ric'i talâkta koca iddet süresi içinde karısının rızası bulunmasa da sözle veya evlilik hayatını fiilen sürdürerek eşine dönebilir. İddet içinde mehir muacceliyet kesbetmez. Koca ölecek olsa karısı mirasçı olur. İddet içinde kadın kocasının evinden çıkmaz ve çıkarılmaz. Süknâ hakkı devam etmektedir.³⁷

1.3.2.2. Bain Talak

Eşlerin tekrar bir araya gelebilmesi için yeni nikâh akdinin gerekli sayıldığı boşamaya bain talak denilmektedir. Bu şekilde gerçekleşen boşamaya “ibane” de denir. Zifaktan önce veya bedel karşılığında gerçekleşmesi ve Hanefiler'e göre kinayeli lafızların kullanılması durumunda talâk bâin olur. Talâk sayısının bir veya iki olması durumunda bain talaka küçük ayrılık anlamında “el-beynûnetu's-suğrâ” denir ve taraflar ister iddet süresi içinde ister iddet bitiminde yeni nikâh akdiyle tekrar bir araya gelebilirler. Talâk sayısının üçe ulaşması durumunda meydana gelen ayrılığa büyük ayrılık “el beynûnetu'l-kubrâ” adı verilir ve kadın başka bir erkekle evlenip boşanmadan eski kocasıyla yeniden nikâhlanamaz.³⁸

Üç talak sonrası birleşmenin ağır şartları bulunmaktadır. Erkeğin eski eşine dönmesi için kadının evlenmesi ve evlendiği kişi ile cinsel ilişkiye girmesi gerekmektedir. Eski karı kocanın tekrar evlenebilmesi için kadın, başka bir erkekle hileli bir evlilik yapmaktadır. Bu hileli evliliği (hülle) yapanlar Hz. Peygamber

³³İbn Hazm El -Endelüsi, a.g.e., 9/ 518; Bilmen, a.g.e, 2/221; Seyyid Sâbık, a.g.e, 2/ 243; Karaman, a.g.e, 1/303.

³⁴ Talâk, 65/1.

³⁵ Buhârî, “Talâk”, 1.

³⁶ İbn Rüşd, a.g.e., 2/63; İbn Kudâme, a.g.e., 10/326,327; Karaman, a.g.e, 1/ 359,360; Acar, “Talâk”, DİA, 39/496.

³⁷İbn Rüşd, a.g.e.,2/60; el-Mevsilî, a.g.e, 3/147; Karaman, a.g.e, 1/ 358-359; Acar, “Talâk”, DİA, 39/ 496.

³⁸ Ebu Bekir Merğînânî, a.g.e.,, 2/10; İbn Rüşd, a.g.e, 2/61; Karaman, a.g.e, 1/359; Acar, “Talâk”, DİA, 39/496.

tarafından lanetlenmiştir.³⁹ Bâin talâk veya fesih sebebiyle beklenen iddet süresi içinde gerçekleşen yeniden boşamanın geçerliliği ihtilaflıdır. Hanefiler geçerli sayarken diğerleri muteber görmemişlerdir.⁴⁰

1.4. Bedel Alarak Boşanma (Hul‘ Muhalea)

Hul‘, sözlükte “elbiseyi çıkarmak, soyunmak, ayırmak” gibi anlamlara gelmektedir. Fıkıhta ise; kadının belli bir bedel vermesi karşılığında kocanın ayrılmaya razı olması üzerine evlilik bağından kurtulmasını ifade etmektedir. Karşılıklı anlaşmayla gerçekleşmesi sebebiyle bu işleme muhalea adı verilmektedir. Kur’an, bekar kişileri evliliğe teşvik edici ayetleriyle⁴¹ beraberlikleri ömür boyu sürecek eşlerin aralarındaki sevginin daha da artacağını⁴² vurgulamaktadır. Eşlerin birbirleri için elbise konumunda oldukları belirtilerek⁴³ evlilik ilişkisi mecazi anlatımla ortak bir elbiseye benzetilmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v), haklı bir sebep bulunmaksızın talak yoluyla karısından ayrılan bir erkeğin uhrevi sorumluluğuna dikkat çektiği gibi⁴⁴ kadının da haklı bir sebep olmaksızın kocasından kendisini boşaması için talepte bulunmasını hoş karşılamamakta ve böyle bir davranışın uhrevi sorumluluğunun ağır olduğunu bildirmektedir. Evliliğin huzurlu ve mutlu geçmesi karşılıklı sevgi ve saygı ile gerçekleşmekte ve eşlerin birbirlerine karşı sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmeleri gerekmektedir.⁴⁵

İslam hukukunda boşama hakkının erkeğe ait olduğu kabul edilmektedir. Bunun için özellikle Hanefi mezhebinde kadının kocasının rızası olmadan, boşanma imkanı bir hayli sınırlıdır. Kadın kocasını boşanmaya razı etmek için gerekirse ona bir miktar ödemede bulunmaktadır. Geçimsizlikle süren evliliklerin boşama ile sonuçlandırılmak istenmesi halinde ortaya çıkan bu çözüm şekli Bakara suresinin 229’uncu ayetine dayandırılır. Ayeti kerime şöyledir: “Boşama iki keredir. Her ikisinden sonra ya iyilikle evlilik içinde tutmak veya güzellikle serbest bırakmak gerekir. Allah’ın koyduğu kurallara uymamalarından korkmadığınız sürece onlara verdiğiniz mehirden hiçbir miktarı geri almanız sizin için helal olmaz. Eğer Allah’ın

³⁹ İbn Mâce, “Nikâh”, 3.

⁴⁰ Karaman, a.g.e, 1/359; Acar, “Talâk”, DİA, 39/ 499.

⁴¹ Nur, 24/32.

⁴² Rum, 30/21.

⁴³ Bakara, 2/187.

⁴⁴ Ebu Davud, “Talak”, 3.

⁴⁵ Fahrettin Atar, “Muhâlea”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 30: 399.

kurallarına uymamalarından korkarsanız, kadının evlilikten kurtulmak için verdiği meblağda taraflara bir vebal yoktur. Bunlar, Allah'ın koyduğu kurallardır, bu sebeple bunları çiğnemeyin. Her kim Allah'ın koyduğu kuralları çiğnerse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.”⁴⁶

Muhaleada kadının verdiği malın, bir ölçüde nikah esnasında erkeğin vermiş olduğu mehir ile dengelendiği kabul edilir. Kocanın, eğer anlaşmazlıkta kusurlu taraf kendisi ise boşama bedeli olarak herhangi bir mal istemesi, kusurlu taraf kadın ise kocanın verdiği mehirden daha fazlasını istemesi mekruh olarak değerlendirilir.

Muhalea, bain talak sayılmaktadır. Taraflar, muhalea yerine karşılıklı olarak haklarından vazgeçme şartıyla da boşanmayı kararlaştırmış olabilirler. “Mubaree” denilen bu şekil de Ebu Hanife’ye göre muhalea gibidir ve her ikisinin sonucunda da eşlerin birbirine olan evlilikle ilgili borç ve alacakları (mehir, geçmiş günler nafakası vb.) düşmektedir.⁴⁷

1.5.Üç Talak

Üç talak; erkeğin eşini, üç talak hakkını aynı anda ya da bir temizlik içinde kullanarak boşamasıdır. Bir defada üç talâk hakkının kullanılması fakihlerin büyük çoğunluğu tarafından hukuken geçerli sayılmış ve onlara göre bu durumda koca sünnete aykırı davranırsa da kendisine tanınan hakları bir anda kullanmıştır. Sahâbe dönemindeki görüşün de bu yönde olduğu yaygındır. Ca‘ferîler üç talâkı bir defada kullanmayı sünnete aykırı oluşundan dolayı tamamen geçersiz sayar. Bazı sahâbîlerle İbn İshak, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye gibi fakihlere ve Zeydîler’e göre bir defada gerçekleşen üç talâkla yalnız bir talâk meydana gelir. Bu görüşün gerekçelerini şöyle özetlemek mümkündür: Hz. Peygamber (s.a.v) ile Hz. Ebû Bekir devrinde ve Hz. Ömer’in hilâfetinin ilk iki yılında bir lafızda üç talâk bir talâk sayılmaktaydı. Daha sonra Hz. Ömer bu hakkın kötüye kullanıldığını görünce, “İnsanlar kendilerine mühlet verilmiş bir konuda acele ediyorlar; gelin bu konuda onların sözlerini geçerli sayalım” diyerek bir defada üç talâkı geçerli saymıştır.⁴⁸ Halife Ömer bu hükmü Resûlullah’a dayandırmamış, olayın özelliğini ve mevcut şartları dikkate alıp toplumun yararına gördüğü bir uygulama başlatmış, bu yolla talâkta acele edilmesini engellemeye çalışmış ve o dönemde bu uygulama yaygınlaşarak büyük

⁴⁶ Bakara, 2/229.

⁴⁷ Rahmi Yaran, *İslam İlmihali*, (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009), s.644.

⁴⁸ Müslim, “Talâk”, 15-17.

çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. Ancak daha sonra gelişen şartlar, ilk dönemde olduğu gibi bir talâk sayılmasını gerektirmiştir.⁴⁹

“Erkeğin ilk talak hakkını kullanmasıyla eşler fiilen ayrılmış olurlar. Ancak bir talakla her şey bitmiş değildir. Tekrar birbirleriyle evlenmek istediklerinde, yeni bir nikâhla evlenmelerini, Bakara Sûresinin 232. ayeti mümkün kılmaktadır. Ayeti kerime şöyledir: ”Kadınları boşadığınızda, onlar da bekleme sürelerini tamamladıklarında, aralarında makul ve meşru ölçülerde rızalaştıkları takdirde boşayan kocalarıyla yeniden evlenmelerine engel olmayın. Bu söylenenler, içinizden Allah’a ve ahiret gününe iman edenlere verilen öğüttür. Bunlar sizin için en iyi iç ve dış temizliği sağlayan öğütlerdir. Tam manasıyla bilen Allah’tır, siz ise bilmezsiniz.”⁵⁰Ayrılık süresinin kısa veya uzun oluşu, eşlerin bu ikinci nikâh haklarına zarar vermemektedir. Eşler ikinci nikâhla birleştikten sonra, günün birinde geçinemeyip yeniden boşanırlarsa; barıştıkları ve arzu ettikleri takdirde, Bakara Sûresinin 229.ayeti hükmü gereğince bir nikâh daha yapma hakları vardır. Bu üçüncü nikâhtan sonra artık üçüncü defa boşanırlarsa, aynı sûrenin 230.âyet-i celilesi hükmü gereğince bir daha birbirleriyle nikâh yapamazlar. Aralarında “beynûnet-i kübrâ” denilen “büyük ayrılık” meydana gelmiş olur ve artık bir daha birleşmemek üzere ayrılırlar.

Üç talaktan sonra geriye dönüş zorlaşmaktadır. Artık geriye dönüp evlenmeleri için ağır şartlar onları beklemektedir. Ayette,⁵¹ kadının başka bir kocayla gerçek bir evlilik geçirmesi gerektiği beyan edilmektedir. Bu ayetten anlaşılıyor ki, Allah (c.c) eşler arasında üç nikâha izin vermekte, bundan sonrasına şartlı izin vermektedir. Bu ise bilhassa erkek için büyük pişmanlık sebebi olabilmektedir. Böylesi ağır şartı kabul etmek zordur. Netice olarak, üç defa boşanmadan sonra kadın başka birisiyle “yuva kurmak üzere” evlenir, beraberlik yaşar ve bu evlilikten de ayrılırsa, ancak bundan sonra eski kocası ile tekrar birleşmeleri mümkün olmaktadır. Aksi takdirde bir araya gelmelerinin imkânı yoktur.

Üç talaktan sonra geri dönmek için şartların zorlaşması, insanların hileye başvurma yolunu açmaktadır. Tarihte ve günümüzde hülle diye meşhur olan, fakat meşru olmayan, İslam’a aykırı olduğu halde İslam’a kendini yakın gösteren bir uygulama mevcuttur. Boşamanın tam olarak gerçekleşmediği durumlarda dahi, kadının bir başka erkekle evlenip zifaf yapmadıkça, eski kocasına dönemeyeceğine

⁴⁹ H. İbrahim Acar “Talak”, DİA, 39/499.

⁵⁰ Bakara, 2/232.

⁵¹ Bakara, 2/230.

dair yanlış fetvalar verilmektedir. İnsanlarda geçici koca (hülleci) uygulamasına başvurarak hem İslami hem insani olarak sapıkça bir iş yapmaktadırlar. Hülledenin İslam ile bağdaşmayan sonuçları şunlardır:

a-Bir kadın boşanınca âdet görüyorsa üç âdet görüp temizleninceye kadar beklemesi (iddet) gerekir, beklemeden, başka bir kocaya varamaz. Kadının eşi ölmüş ise iddeti dört ay on gündür. Ama hüllede buna riayet edilmemektedir.

b-Geçici evlilik yapmak dinen uygun görülmemektedir. Hülle evliliğinde taraflar, akit yaparken bu evliliğin geçici olduğu, birleştikten sonra boşama yapılacağı üzerinde anlaşmaktadırlar.

c-Peygamberimiz, aile kurmak için değil de, boşanmış kadının eski kocası ile evlenmesini sağlamak için nikah yapan erkeğe "kiralık teke" adını vermiş ve bunu yapanlara lanet okumuştur.⁵²

d-Hülleci, ortada geçerli bir sebep bulunmadığı halde karısını boşamakta, Allah'ın sevmediği bir şey yapmaktadır.

Hülle İslam'a aykırıdır ve üç ayrı zamanda, geçerli bir şekilde boşanmış bir kadının, aynı koca ile dördüncü kez evlenmesi caiz değildir.⁵³

Yukarıda açıklanan gerekçelere dayalı olarak, üç kere boşanmış, iddetini doldurmuş, samimi ve ciddi olarak (aile kurup yaşamak amacıyla) başka birisiyle evlenmiş, ama bu evliliği de sürdüremediği için boşanmış veya bu ikinci kocası ölmüş bir kadın, yine iddetini doldurduktan sonra eski kocası ve çocuklarının da babası olan adamla isterse yeniden evlenebilir. Geçirilen tecrübe, ikinci evliliğin sürekli olmasına yardımcı olacaktır.”⁵⁴

1.6. Boşama Yetkisi

1.6.1. Erkeğin Boşama Yetkisi

Talâk, tek taraflı iradeyle kocanın evliliği sona erdirmesini ifade etmektedir. Kur'an'da geçen bütün talâk fiillerinin fâili erkektir. Bu âyetlerin nüzulünden önce de bu yetkiyi erkekler kullanmakta idi. İslam, erkeklerin elinde olan talak yetkisine sınırlandırmalar getirerek düzene sokmuştur. Kur'an bu konuda birtakım haklar belirlemiş, görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Âyetlerde erkeklerin talâkı nasıl kullanacakları, bunun kendilerine ne gibi sorumlulukları yüklediği, sınırlarının neler

⁵²İbn Mâce, “Nikâh”, 33; Tirmizi, “Nikâh” 28; Nesâî, “Talâk” 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 1//83,87, 93.

⁵³ İkinci bölümde hüllecilikle ilgili bilgi bulunmaktadır.

⁵⁴<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0160.htm>.

olduğu açıklanmaktadır. Ayetlerde, hadislerde ve sahâbenin uygulamalarında boşama hakkının kocaya verildiği görülmektedir. Tek taraflı iradeyle boşama hakkının kocaya ait olduğu birçok âyetten anlaşılmaktadır. Sırasıyla ayetlere, hadislere ve sahabe uygulamalarına örnek vererek konuya açıklık getirmeye çalışalım. Konuyla ilgili bazı ayetler şöyledir:

“Şâyet, daha önce, kesin bir mehir (fariza) belirleyerek nikahlamış olduğunuz eşlerinizi kendilerine dokunmadan boşarsanız, mehir olarak belirlediğiniz miktarın yarısı onların hakkıdır. Ancak o kadın bağışlarsa yahut nikâh düğümü elinde bulunanlar bağışlarsa başka. Ey erkekler! Sizin bağıшта bulunmanız takvaya daha uygundur. Aranızda fazlı da unutmayın. Muhakkak ki Allah yaptıklarınızı görendir.”⁵⁵

“Kadınları boşadığınız zaman, onlar da iddetlerinin bitme vaktine ulaştıklarında, artık onları ya iyilikle tutunuz ya da iyilikle salınız. Onları, Allah’ın hududunu tecavüz etmek suretiyle, zarar vermek için tutmayınız. Kim bunu yaparsa hiç şüphe yok ki bizzat kendisine zulmetmiş olur. Allah’ın âyetlerini eğlence edinmeyiniz. Allah’ın üzerinizdeki nimetini ve öğüt vermek için size indirdiği kitap ve hikmeti hatırlayın. Allah’ın emirlerine muhalefetten korununuz ve biliniz ki, hiç şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.”⁵⁶

“Kendisiyle nikâhlandıktan sonra dokunmadığınız veya onlar için belli bir mehir takdir etmediğiniz, kadınları boşarsanız üzerinize bir sorumluluk yoktur. Ancak onlara gönüllerini hoş edecek bir meta verin. Zengin olanın kendi haline göre bir şey vermesi, fakir olanın da kendi haline göre örfeye uygun bir meta vermesi gerekir. Bunları yapmak iyiler üzerine bir vazifedir.”⁵⁷ Yukarıdaki ayetlere göre boşama yetkisinin erkeğe ait olduğu anlaşılmaktadır.

Hadislerden örnek verecek olursak; Hz. Peygamber (s.a.v)’in yanına bir adam gelip, efendisinin onu önce kendi cariyesiyle evlendirdiğini anlatmış, şimdi ise aralarını açmak istediğini şikayet etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Boşama yetkisi (talak) ancak bacağı (sâkı) elinde tutanıdır.” buyurmuştur.⁵⁸ Hadiste geçen “sâkı elinde tutan” ifadesinden kocanın kastedildiği anlaşılmaktadır.⁵⁹

⁵⁵Bakara, 2/237.

⁵⁶Bakara, 2/231.

⁵⁷Bakara, 2/236.

⁵⁸ Taberânî, Ebu’l- Kâsım Süleymân İbn Ahmed İbn Eyyûb (1983/1404), *Mu‘cemu’l- Kebîr*, (İkinci Basım. Musul: Mektebetü’l- Ulûm ve’l- Hikem, 1994), 17/179.

⁵⁹ Ali b. Muhammed b. Muhammed Ebû’l-Hasan el-Basrî el-Bağdâdî, *el-Hâvî fi Fikhi’ş-Şâfiî*, (Birinci Baskı, Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmîyye, 1999), 9/133.

Konuyla ilgili başka bir hadis ise Abdullah b. Ömer (r.a.)’dan rivâyet olunan karısını hayızlı iken boşaması ve Peygamber (s.a.v)’in karısına geri dönmesini buyurması ile ilgilidir.⁶⁰

Bu iki hadisi değerlendirdiğimizde, Hz. Peygamber’in (s.a.v) boşama konusunda erkekleri yetkilendirdiği görülecektir. Erkeklerin boşama yetkisi olmasaydı Peygamber (s.a.v), İbn Ömer’e: “Şimdi eşine dönsün daha sonra temizlik döneminde isterse tutar, isterse temasta bulunmadan önce boşar” şeklinde talimat vermezdi.

Sahabilerin ayet ve hadisler hakkındaki yorumlarına bakıldığında boşama yetkisinin öncelikle kocaya ait olduğu hakkında görüş belirttikleri görülmektedir.⁶¹

Allah (c.c), boşama yetkisini erkeğe vererek, oluşabilecek gereksiz boşamaların önüne geçmeye çalışmaktadır. Erkeğin fitri yaratılışındaki mantık algısı, kadınlardan daha ileri boyuttadır. Kadınların da fitri yaratılışındaki duygusallık erkeklerden daha fazladır. Boşama gibi önemli bir meselede erkek daha mantıklı kararlar verebilecek konumda olduğundan yetki erkeğe verilmektedir. Ayrıca erkek, evliliğe adım atıldığı andan itibaren (söz, nişan, düğün) tüm maddi yükü yüklenmekte ve evlilik hayatına başladığı zaman ise nafaka ile görevlendirilmektedir. Maddi yükümlülükler karşın Allah (c.c) boşama yetkisini kadına veya eşit bir şekilde koca ve eşine vermiş olsaydı bu hem adalete sığmaz hem de kimi kadınlar kocasına zarar vermek için yetkilerini gereksiz yerde kullanma imkânı bulabilirdi.⁶² Dolayısıyla Allah (c.c)’ın boşama hakkını kocaya vermesi adaletin bir gereğidir. Evliliğin sona ermesinde bütün aşamalarda kocanın maddi ve manevi birçok yükümlülüğü mevcuttur. Kadının ise evlilik ve boşamada hiçbir mali yükümlülüğü mevcut değildir.

1.6.2. Kadının Boşama Yetkisi

Âyet ve hadislere baktığımızda kadınların da boşanma talebi haklarının olduğu görülmekte fakat bunu doğrudan değil de dolaylı yoldan kullanabilmektedirler. İlgili ayet ve hadislerden birkaç örnek verelim:

⁶⁰ Muhammed b. İsmail b. İbrahim el- Cu’fi el-Buhâri, *el-Câmiu’s-Sahîh*. thk. Muhammed Zuheyr b. Nasır en-Nasır, (1. Baskı,yy: Dârü Tevki’n-Necât, 1422), 7/41

⁶¹ Zekeriya b. Gulam b. Kadir el-Pakistanî, *Ma Sahhe min Âsârî’s-Sehabe fi’l-Fıkıh*, (yy: Dâru’l-Harrâz), 1/1038-1057; Muhammed Ravvas Kal’acı, *Mevsuatu fıkhi Ömer b. Hattab*, (Beyrut: Dâru’n-Nefâis, 1989), s.618.

⁶² Abdulvehhab Hallaf, *Ahkâmü’l-Ahvâli’s-Şahsiyye fi’s-Şerîati’l-İslamiyye*, (Kuveyt: Dâru’l-Kalem, 1990), s.130.

“Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf arayı düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır.”⁶³

“Evlilikte tarafların Allah’ın belirlediği ölçüleri koruyamama endişeleri dışında kadınlara verdiklerinizden bir şeyi geri almanız, sizin için helâl olmaz. Eğer onlar Allah’ın belirlediği ölçüleri gözetmeyecekler diye endişe ederseniz, o zaman kadının boşanmak için bedel vermesinde ikisine de günah yoktur. Bunlar Allah’ın koyduğu sınırlardır. Sakın bunları aşmayın. Allah’ın koyduğu sınırları kim aşarsa, onlar zalimlerin ta kendileridir.”⁶⁴ Ayetlerden, kadının eşiyile anlaşarak, ona bir miktar mal vererek, mahkemeye veya hakemlere başvurarak boşayabileceği anlaşılmaktadır.

Hadislerden örnek vererek konuya açıklık getirelim;

Abdullah b. Abbas’tan (r.a) rivayet olunan bir hadiste Sabit b. Kays kıssası anlatılmaktadır. Şöyle ki Kays, nikahlanırken karısına mehir olarak bir bahçe hibe etmiş, karısının kendisinden boşanmak istemesi durumunda ise verdiği mehri geri alarak onu bir talakla boşamıştır.⁶⁵ İslam alimleri bu hadisi belli şartlar dahilinde kadının da boşama yetkisine sahip olduğuna kaynak olarak göstermektedirler.⁶⁶ İslam hukukunda hul‘ olarak adlandırılan bu boşama türü çalışmanın ikinci bölümünde müstakil bir başlık altında ele alınacaktır. Ancak burada kısaca fakihlerin kadının da boşama hakkına sahip olduğunu ifade ettikleri bazı talak çeşitlerine yer verilecektir. Söz konusu talak çeşitlerinden birincisi tefvizü’t-talak’tır. Kadın evlilik akdi esnasında dilerse erkeğe ait boşama hakkından birini talep edebilir. Kocanın bu şartı kabul etmesi neticesinde kadın boşama yetkisine sahip olur. İşte bu yolla gerçekleşen boşamaya tefvizü-t talak denir. Bu durumda kadın istediği zaman kocasını boşayabilir. Koca da istediği zaman boşama yetkisini eşine devredebilir. Bu konuda yetkilendirilen kadın istediği zaman kocasını boşayabilir.⁶⁷ Kadının başka bir hakkı da muhalâ’ hakkıdır. Koca boşanma konusunda sıkıntı çıkardığında kadın muhâlea yoluyla kocasına bir miktar mal vererek boşama konusunda eşini ikna ederek yetki sahibi olabilmektedir. Bunlar dışında, hastalık, kusur, nafakanın sağlanmaması, geçimsizlik,

⁶³ Nisa, 4/35.

⁶⁴ Bakara, 2/229.

⁶⁵ Buhârî, “el-Câmiu’s-Sahîh”, 7/46.

⁶⁶ Mahmud b. Ahmed b. Musa Bedruddin el-Âynî , *el-Binâye şerhu’l-hidâye*, (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2000), 5/507; Zekerîyya el Ensârî, (2000). *Esne’l-Metâlib fi Şerhi Ravdi’t-Tâlib*. thk.

Muhammed Muhammed Tamir, Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2000), 3/241;

Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni fi Fıkhî’l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*, (Birinci Baskı, Beyrut:, Dârü’l Fıkr, 1405), 8/174.

⁶⁷ İsa Abduhu Galip Ahmed, *Fıkhü’t-Talâk*, (Beyrut:1991), s. 17.

terk, gaiplik ve kocanın hapsedilmesi gibi nedenlerle de kadın mahkemeye başvurarak evlilik akdini bozabilmektedir.⁶⁸

Boşama yetkisinin kadına verilmemesinin sebepleri şunlardır: Kadının evlilik yolunda maddi harcaması erkeğinki kadar değildir. Tüm merasimlerde maddi sorumluluk erkeğe düşmektedir. Bundan dolayı Cenab-ı Hak boşama yetkisini erkeğe vermiştir. Erkek kadına mehir vermekte, kadının ise erkeğe mehir verme zorunluluğu bulunmamaktadır. Kadın evi geçindirmek için nafaka sorumluluğuna sahip değilken, erkek bu işin sorumlusudur. Kadının bu şartlarda boşama yetkisine sahip olması düşünülemez. Kadın kocasıyla anlaşığı takdirde boşanma haklarından birine veya tamamına sahip olabilir.

1.6.3. Talak Hakkı Kime Aittir ve Ne Zaman Gerçekleşir?

Allah, talak hakkını erkeğe vermektedir. Bu konuda hiçbir ihtilaf yoktur. Talak, sadece akıllı, buluğa ermiş, ihtiyar sahibi ve onu kasteden bir erkek tarafından gerçekleştirilmektedir. Çünkü Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: Uyanana kadar uyuyandan, buluğa erene kadar çocuktan, akıllanana kadar deliden.”⁶⁹ Bu hadis sebebiyle uyuyanın, çocuğun ve delinin talakı gerçekleşmez. Çünkü talak, uygulandığında neden ve niçin uygulandığını bilen kişiler tarafından yapılmalıdır. Fakat koca deli ise ve kadın bu durumdan zarar görüyorsa, burada kocanın özrü sebebiyle kadın boşanmayı talep ederek bu durumu hakime bildirme hakkına sahiptir.

Hanefiler ise şöyle derler: “Talak, ikrah altında (zorlanarak) iken, sarhoş halde iken, şaka olarak hata eseri yapılsa bile akıl sahibi ve buluğa ulaşmış her erkek tarafından gerçekleştirilir.”⁷⁰ Nitekim Ebu Hüreyre (r.a)’dan Rasulullah (s.a.v)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Üç şeyin ciddisi de şakası da ciddidir: Nikah, talak ve ric‘a (boşanan eşe geri dönme)”.⁷¹ Başka bir hadiste ise: “Nikah, talak ve köle azad etme” şeklinde geçmektedir. İsnadı itibariyle eleştirilen bu hadis, “Ümmetimden hata, unutmama ve zorlanma sonucu işlediklerinin sorumluluğu kaldırılmıştır.”⁷² şeklindeki sahih rivayetle de çelişmektedir. İlgili hadisler hakkında üçüncü bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

⁶⁸ Mehmet Selim Aslan, *İslam Aile Hukuku* (İkinci basım. İstanbul: Emin Yayınları,2016), s.229.

⁶⁹Ebu Davud, “Hudud”, 16; Tirmizi, “Hudud”, 7; Nesai, “Talak”, 21; İbn-i Mace, “Talak”, 15.

⁷⁰ H. İbrahim Acar “Talak” 39 :498

⁷¹ Ebu Davud, “Talak”, 9; Tirmizi, “Talak”, 9; İbn-i Mace, “Mukaddime”, 7, “Talak”, 13.

⁷² Buhari, “Hudud”, 22, “Talak”,2; Ebu Davud, “Hudud”, 17; Tirmizi, “Hudud”, 1; İbn-i Mace, “Talak”, 15.

Talakın gerçekleşmesinin geçerlilik şartları hususunda racih olan, üç mezhep imamının görüşüdür. Bu şartlar “ihtiyar” ve “kasıt”tır.⁷³ Zira sahabeden Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn-i Ömer ve İbn-i Abbas da (r.anhüm) talakın ancak söz konusu şartlar çerçevesinde gerçekleşeceği görüşündedirler. Bu şartlar göz önünde bulundurulduğunda herhangi bir ihtiyar olmadan ikrah altında yapılan boşamanın ve kasıt bulunmadan hataen yapılan boşamanın geçerli olmadığı söylenebilir. Talak ancak; “Eğer boşanmaya kesin karar verirlerse ayrılırlar. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir”⁷⁴ ayetinde izah edildiği gibi tarafların kesin ayrılık kararı almalarıyla gerçekleşir.

1.7. Talakta Şahitlik

İslâm hukukçularının büyük çoğunluğuna göre; boşama esnasında şahit buldurmak mendup görülmektedir. Sahâbeden Hz. Ali, İmrân b. Husayn, tâbiînden Atâ b. Ebû Rebâh, İbn Sîrîn ve İbn Cüreyc ile Muhammed Ebû Zehre, Abdurrahman es-Sâbûnî, Ahmed Muhammed Şâkir, M. Yûsuf Mûsâ ve Ali el-Hafif gibi çağdaş âlimler boşamayla ilgili iki şahit tutmaya yönelik emrin⁷⁵ vücut ifade ettiği ve boşama esnasında iki şahit buldurulmasının konuya ilişkin hak ve menfaatlerin korunması için gerekli olduğu kanaatinde dirler.

Son dönemlerde talâkın kötüye kullanılmasını önlemek ve boşamanın gerektiği şekilde gerçekleşmesini sağlamak için bazı durumlarda devletin müdahalesi yoğun biçimde gündeme gelmektedir. Bu gereken müdahaleye ayette dayanak olarak şunu örnek vermektedirler:

a-Boşanma durumunda iddetin sayılması emrinin⁷⁶ muhatabı bir görüşe göre hâkimlerdir; nitekim boşanmadan sonra yapılacak evliliğin sahih olabilmesi için iddetin başlangıç ve bitiş tarihlerinin tesbit edilmesi gerekmektedir.

b-Karı kocanın arasının açılmasından endişe duyulması halinde erkek ve kadının ailelerinden birer hakem gönderilmesi emrinin⁷⁷ muhatabının da hâkimler olduğu söylenmiştir.

c- Hz. Peygamber’in, karısını hayız durumunda boşayan Abdullah b. Ömer’e karısına dönüp onu sünnet üzere boşamasını ve Sâbit b. Kays b. Şemmâs’a kendisiyle

⁷³ İmam-ı Azam, *el- İhtiyar Metni el-Muhtar li'l-Fetva*, trc. Celal Yeniçeri (İstanbul: Şamil Yayınları, 2016), s.385.

⁷⁴ Bakara, 2/226-227.

⁷⁵ Talâk, 65/2.

⁷⁶ Talâk, 65/1.

⁷⁷ Nisâ ,4/35.

birlikte yaşamak istemeyen karısını mehir olarak verdiği bahçeyi geri almak şartıyla boşamasını emretmesi,⁷⁸ devletin ve onu temsilen hâkimin belirli durumlarda evliliği sona erdirme yetkisinin bulunduğunu göstermektedir. Hukûk-ı Âile Kararnâmesi'nde boşanmaların tescili usulü getirilmiş (md. 131) ve Osmanlı Ceza Kanunu, “Zevcesini tatlik ettiğini on beş gün zarfında hâkime ihbar etmeyen bir kimse bir haftadan bir aya kadar hapsolunur.” hükmünü düzenlemiştir (md. 200). Birçok İslâm ülkesinin aile kanunlarında yukarıdaki deliller yanında istihsan ve maslahat gibi delillerle de desteklenerek ileride inkâr edilmesi halinde miras, mehir ve iddet gibi hak ve borçların tesbiti için boşanmanın tescil edilmesinin gerekli sayıldığı hükmü benimsenmiştir.⁷⁹

1.8. Talakın Hükümü

Hanefiler, talakla ilgili: “Kadınları boşarsanız size günah yoktur.”⁸⁰ ayeti dolayısıyla onun mübah olduğunu savunmaktadırlar. Ancak talak, onu gerektiren bir şey yok ise bazen yasak olmaktadır.

Diğer mezhepler, “Eğer size itaat ederlerse, artık onların aleyhine başka bir yol aramayın”⁸¹ ayeti sebebiyle gerekli kılacak bir durum olmadıkça talakın yasak olduğu görüşündedir. Zaruret dışında talaka başvurmak zalimlerin yoludur. Rasulullah (s.a.v)’in: “Allah’a en sevimsiz helal talaktır.”⁸² ve “Hangi kadın bir sıkıntı yokken kocasından boşanma talep ederse ona cennetin kokusu haramdır.”⁸³ hadisleri sebebiyle talaka tevessül edilmemelidir.⁸⁴

Erkeğin kadını boşaması bazen mübah, bazen müstehab veya vacip, bazen haram veya mekruh olarak değerlendirilmektedir. Bu durumlara örnekler şunlardır:

1-Erkek kadından hoşlanmayıp onu istemez ve kadınlığından yararlanmadığı halde nafaka ve diğer masraflarını ödemeye gönlü razı olmazsa onu boşaması mübahdır.

2-Kadın, dili ve sözleriyle veya fiilleriyle kocasına eziyet ediyor veya başkasını incitiyorsa, yahut namaz kılmamakta ısrar ediyorsa kocasının onu boşaması müstahabtır.

3-Erkeklik uzvunun kesikliği veya erkekliğin yitirilmesi gibi bir nedenle erkek kadınlıkla cinsel ilişkide bulunmaktan aciz ise, kadını boşaması vaciptir.

⁷⁸ Buhârî, “Talâk”, 12.

⁷⁹ H. İbrahim Acar, “Talak”, 39:498.

⁸⁰ Bakara, 2/236.

⁸¹ Nisa, 4/34.

⁸² Ebu davud, “Talak”; 3, İbn Mace, “Talak”, 1.

⁸³ Tirmizi, “Talak”, 11; Ebu Davud, “Talak”, 18; Nesai, “Talak”, 34.

⁸⁴ İsmail Ahmed et- Tahhan, *Dört Mezhep Fıkhı*, (İstanbul: Karınca ve Polen Yayınları, 2016),717-718.

4-Üç maddede sayılan nedenlerden hiçbiri olmadığı halde sebebsiz yere ve geçimsizlik yok iken kadını boşamak mekruhtur.

5-Kadın ay başı veya loğusalık âdeti içinde iken veya cinsel ilişkinin yapıldığı temizlik halinde kadını boşamak ise haramdır. Bu farklı hükümler hadisle ortaya konulmuştur.⁸⁵ İkinci bölümde “Sünnete Uygun Boşama” konusunda ilgili hadisler ele alınmaktadır.

1.9. Kur’an’da Boşanma ile İlgili Hükümler

Ailenin kurulmasının dinî, ahlâkî ve hukukî temeli nikâh akdi ile gerçekleşen evlilik bağıdır. Keyfi olarak sona erdirilmesi makul olmayan evlilik birliği, boşanmanın bir zorunluluk haline gelmesi durumunda tarafların hakları gözetilerek talak ile nihayete erdirilebilir. Boşanmak durumunda kalan eşlerin uyması gereken hükümlerin izah edildiği Talak Suresinde aynı zamanda iyi niyet ve hakların kötüye kullanılmaması gibi temel ilkelerin altı çizilmektedir. Bununla beraber eşlere boşanma yolunu açan tatsızlıkların kaynağından haber verilen surede harcamalarda ölçülü olma tavsiye edilirken meşru ve makul olmayan isteklerin toplumların helaki ve medeniyetlerin çökmesine yol açacağı da belirtilir. Neticede kullara her şeyin Allah’ın bilgisi ve kudreti dahilinde cereyan ettiği, hiçbir şeyin onun ilmi dışında meydana gelemeyeceği hatırlatılmaktadır.

İslamiyetten önce erkekler, istedikleri sayıda boşama haklarının olduğunu bilmekte ve bu haklarını kadınların aleyhinde kullanmaktaydılar. Kadınlara zarar vermek amacıyla boşama haklarını istedikleri gibi kullanıyorlardı. İslam, bu uygulamaya sınırlama getirmiş ve boşamaları düzen altına almıştır. Kur’an’da boşama ile ilgili hükümler aşamalı olarak gelmiştir. İlk gelen hüküm; “Boşanan kadınların kendileri üç âdet görünceye kadar beklerler. Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorlarsa, Allah’ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helal olmaz. Eğer taraflar arayı düzeltmeyi istiyorlarsa kocaları, onları kendilerine geri çevirme hususunda başkalarından daha ziyade hak sahibidirler. Kadınların, makul ve meşru ölçülerde ödevlerine denk hakları vardır; erkeklerin ise onların üzerinde bir dereceleri mevcuttur. Allah izzet ve hikmet sahibidir.”⁸⁶

Ayette görüldüğü gibi boşama, kadının özel hallerinden; hayızlı, hamile, temiz vs. olması gibi birisiyle kayıtlanmamıştır. Talakın meydana gelmesi için herhangi bir

⁸⁵ İbn-i Mace, a.g.e., 524.

⁸⁶ Bakara, 2/228.

sınırlama getirilmemiştir. Bundan sonra boşama ile ilgili inen ayetlerde boşama sınırlandırılmaya başlamıştır. İlk olarak, boşamanın zarar vermek amacıyla kullanılması yasaklanmıştır.⁸⁷ Sonraki hükümde ise boşamanın sayısı sınırlandırılmıştır.⁸⁸ Daha sonra da daha katı bir şekilde yeni bir sınırlandırılma getirilmiş; erkeğin iradesi iddetin sonuna nakledilmiştir.⁸⁹ Hükümler bu şekilde sırayla bildirilmektedir.⁹⁰

Ayetlerden konumuzla ilgili çıkan hükümler şunlardır:

1-İddet içinde boşamak. Yani kadın âdetli olmamalı, ilişkiye girilmemiş bir temizlik döneminde olmalıdır. Âdet döneminde kadını boşamak mümkün olmadığı gibi ilişkiye girilen bir temizlik döneminde de boşamak mümkün değildir.

2-İddeti saymak.

3- Kadını evden çıkarmamak.

4-Kadının da evden çıkmaması.

5-Süre içinde veya süre sonunda iyilikle tutmak veya iyilikle ayırmak.

6-Kadınlardan âdetten kesilmiş olanlar ile âdet görmeyenler hakkında tereddüt edildiğinde onların bekleme süresinin üç ay olması, hamile olanların bekleme sürelerinin ise doğum yapmalarıyla sona ermesi.

7-“O kadınları, durumunuza uygun olarak kendi oturduğunuz yerde oturtun.” ayetinin gereği olarak kadınlara mesken hakkı tanınması

8- Kadını gerek boşarken gerek dönüş sırasında ve gerekse ayrılırken iki âdil şahit tutmak.

⁸⁷Bakara, 2/231.

⁸⁸ Bakara, 2/229-230

⁸⁹ Talak, 65/1-2.

⁹⁰ İbrahim Paçacı, “Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 11(2008):59-92.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜTÜB-İ SİTTE MÜELLİFLERİNİN TALAK BÖLÜMÜNDE KULLANDIKLARI BAB BAŞLIKLARI

2.1. Buhari'nin Talak Bölümündeki Bab Başlıkları

Buhari, bab başlıklarını genellikle ayet-i kerimelerden, bazen hadislerden, bazen serbest şekilde fakat fıkhi bir anlam taşıyacak tarzda seçtiği ibarelerle oluşturmaktadır. Bu yüzden, “Buhari'nin fıkhi görüşleri bab/konu başlıklarındadır” sözü meşhur olmuştur. Babların ve babların içindeki hadislerin sıralanışında da fıkhi bir sonuca ulaşılmaktadır.⁹¹

Buhari'nin Talak Kitabı'nın bab başlıkları sayısı 53 ve içerisinde bulunan hadis sayısı ise 85'dir. Başlıklarının bazılarını soru şeklinde, bazılarını cevap niteliğinde oluşturmaktadır. Talak bölümünde, okunduğunda her kesimden insanın anlayabileceği başlıklar bulunmaktadır. Bazı bablarda ayrıntıya çok girilmiş, bazılarının da ise kısa ve net başlıklar oluşturulmuştur. Yine kendine has üslubuyla oluşturduğu bir başlıkta 17. babda yer alan “Bab” başlığıdır. Başlığı olmayan tek babı budur. Buhari'nin bab başlıkları şunlardır:

1-Yüce Allah'ın: “Ey Peygamber! Kadınları boşadığımız zaman iddetleri vaktinde boşayınız ve bekleme sürelerini iyice hesap edin.” sözü. “Onu ihşa ettik”, emri “onu hıfz ettik, sayısını tespit ettik” demektir.

2-Kadın ay hali iken boşandığı takdirde bu boşamaya itibar olunur.

3-Talak veren kimsenin bu işi caiz mi ve erkek, hanımını boşadığını yüzüne karşı söyler mi?

4-Yüce Allah'ın: “Talak iki defadır. Sonra ya iyilikle tutmalıdır, ya güzellikle salmalıdır.” buyruğu dolayısı ile 3 talak vermeyi caiz görenler

5-Zevcelerini muhayyer bırakan kimse

6-Kocanın karısına söylediği “Senden ayrıldım” yahut “Seni salıverdim” yahut “Seni kendi başına bırakıyorum” yahut “Sen uzaklaştırıldın” ya da kendisi ile talakın kastedildiği sözlerin kocanın niyetine göre yorumlanacağı

7-Karısına: “Sen bana haramsın” demenin hükmü

8-Allah'ın sana helal kıldığını niçin haram edersin?

9-Nikâhtan önce hiçbir talak yoktur.

⁹¹ İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı*, (18. baskı. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015), s.81.

- 10-Karısına kendisi ikrah altında iken: “Bu benim kız kardeşimdir”, diyecek olursa ona bir şey gerekmez.
- 11-Öfke, zorlama halinde talak ile sarhoşun ve delinin boşaması ile onların söz ve fiillerinin hükmü, talak, şirk ve başka hususlarda şaşırmanın ve yanlışlığın hükmü
- 12-Hul‘ de boşama nasıl olur?
- 13-Eşlerin arasının açılması, (hakim) zaruret halinde hul‘u bir yol olarak gösterebilir mi?
- 14-Cariyenin satılması, talak (boşama) değildir.
- 15-Kölenin nikahı altında iken (hürriyetine kavuşan) cariyenin muhayyer oluşu.
- 16-Berire’nin kocası hakkında Peygamber (s.a.v)’in şefaata (iltimas) etmesi
- 17-Bab
- 18-Yüce Allah’ın: “Müşrik kadınları iman edinceye kadar nikâhlaymayın. Mümin bir cariye müşrik bir kadından –o kadın hoşunuza gitse bile- elbette daha hayırlıdır” emri
- 19-İslam’a giren müşrik kadınlar ve onların iddeti
- 20-Zimmi yahut harbi erkeğin nikâhı altındaki müşrik ya da hristiyan kadın Müslüman olursa hüküm ne olur?
- 21-Yüce Allah’ın “Hanımlarıyla cinsi temasta bulunmamaya yemin edenler için dört ay beklemek vardır... Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, bilendir” ayeti
- 22-Ailesi arasında iken kaybolanın ve malından bir şeyler kaybolanın hükmü
- 23-Zihar
- 24-Talak ve diğer hususlarda işarette bulunmanın hükmü
- 25-Li’an (Lanetleşmek)
- 26-Çocuğun kendisinden olmadığını tariz (üstü kapalı ifade) yolu ile söylemenin hükmü
- 27-Lanetleşecek kimseye yemin ettirmek
- 28-Lanetleşmeye erkek başlar.
- 29-Li’an ve li’andan sonra karısını boşayan kimse
- 30-Mescitte lanetleşme
- 31-Peygamber (s.a.v)’in: “Eğer beyyine olmaksızın recmedecek olsaydım...” buyurması
- 32-Li’an yapan kadının recmi
- 33-İmamın lanetleşen karı-kocaya: “İkinizden birisi şüphesiz yalancıdır. Aranızda tevbe eden var mı?” demesi.
- 34-Lanetleşen karı-kocayı ayırmak

- 35-Çocuk lanetleşen kadının nesebine katılır.
- 36-İmamın lanetleşmede: “Ya Allah bu meseledeki hükmü açıkla!” demesi
- 37-Koca karısını üç talak ile boşadıktan sonra, kadın da iddeti bittikten sonra ondan başka bir koca ile evlense ve bu koca da ona dokunmasa ve onu boşasa, önceki kocasına helal olur mu?
- 38-“Kadınlarınız arasından ay halinden kesilmiş olanlar hakkında şüphe ederseniz” ayeti
- 39-“Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarındır.” ayeti
- 40-Yüce Allah’ın: “Boşanan kadınlar kendiliklerinden üç kur beklerler” ayeti
- 41-Fatıma bint Kays’ın kıssası
- 42-Boşanmış kadının kocasının evinde kalması halinde bulunduğu yere zorla girileceğinden yahut onun kendisini boşamış kocasının yakınlarına çirkin sözler söyleyeceğinden korkuluyorsa
- 43-Yüce Allah’ın: “Allah’ın rahimlerinde yarattığı ay halini ya da hamileliği gizlemeleri onlara helal değildir” ayeti
- 44-İddet süresi içerisinde “Kocaları onları geri almaya daha hak sahibidirler” ayeti, Erkek karısını bir yahut iki talak ile boşamış ise karısına nasıl ric’at yapar (döner) ve Yüce Allah’ın: “O kadınların kocalarıyla nikâhlanmalarına engel olmayın.” emri
- 45-Ay hali olan kadına (ric’at) dönüş yapmak
- 46-Kadının eşi ölmüş ise, kadın dört ay on gün ihdad yapar (süslenmeyi ve koku sürünmeyi terk eder)
- 47-İhdad yapan (ölen kocası dolayısıyla iddet bekleyen) kadın için sürme çekmenin hükmü
- 48-Ölmüş kocası dolayısı ile ihdad yapan (iddet bekleyen) kadının (ay halinden) temizlenmesi halinde kust denilen hoş kokulu bitkiyi kullanması.
- 49-Kocasının ölümü dolayısıyla iddet bekleyen kadın asb kumaşından yapılmış elbise giyebilir.
- 50-“İçinizden vefat edip de geriye zevcelerini bırakanların zevceleri kendiliklerinden... Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”
- 51-Kendisi ile zina karşılığında kadına verilen ücret ve fasid nikah
- 52-Kendisi ile zifafa girilmiş kadının mehri, zifafa girmenin nasıl olacağı yahut zifafa girmeden ve ona dokunmadan önce o kadını boşarsa hükmün ne olacağı.
- 53-Kendisine mehir tayin edilmemiş kadına mut’a verilmesi.

2.2. Müslim'in Talak Bölümündeki Bab Başlıkları

İmam Müslim, ihtisar düşüncesi ya da farklı sebeplerle kitabını bablara ayırmamıştır. Daha doğrusu bab başlıklarını tanzim etmemiştir. Onun kitabında görülen bab/konu başlıkları Nevevi tarafından daha önce konulmuş başlıklar tehzib edilerek oluşturulmuştur.⁹² Müslim'in Sahih'inde 9 bab başlığı ve 67 hadis bulunmaktadır. Bab başlıkları sade ve anlaşılır biçimdedir. Bab başlığı en az olan Müslim'in Sahih'i'dir. Ancak bab altında verilen hadis sayısı oldukça fazladır. Hadislerin büyük çoğunluğu Buhari'nin Kitabü-t Talak'ında yer verdiği rivayetlerden oluşmaktadır. Buhari'yle ortak olan hadis sayısı diğer alimlere göre daha fazladır. Müslim'in bab başlıkları şunlardır:

- 1-Hayızlı kadını rızası olmadan boşamanın haram olması, kocası bu yasağa muhalefet etmiş olursa talakın gerçekleşmiş olup iddet içinde hanımına dönmekle emrolunması.
- 2-Üç talak.
- 3-Hanımını kendine haram kılıp boşamayı niyet etmeyen kimseye keffaretin vacip olması.
- 4-Kadını serbest bırakmanın ancak talak niyeti ile olması.
- 5-İla, kadınlardan uzaklaşma ve onları serbest bırakma.
- 6-Üç talakla boşanan kadına nafaka verilmemesi.
- 7-Bain talakla boşanmış olan kadın ile kocası ölen kadınların, iddetleri içerisindeyken kendi ihtiyaçları için gündüzleri dışarı çıkmamalarının caiz olması.
- 8-Kocası ölen hamile kadınla diğer hamile kadınların iddetlerinin, çocuk doğurmakla sona ermesi.
- 9-Kocanın ölümünden dolayı beklenen iddet müddetinde kadının süslenmeyi terk etmesinin vacip olması ve kocadan başkasının ölümü için, üç gün müstesna süslenmeyi terk etmesinin haram olması.

2.3. Ebu Davud'un Talak Bölümündeki Bab Başlıkları

Ebu Davud, genel olarak bab başlıkları altında oldukça az hadise yer vermektedir. Nadiren de olsa, bu genel durum dışına çıktığı, birkaç sayfalık hadislerin yer aldığı bablar da görülebilmektedir. Sünen'de bab başlıkları (tercüme) kısadır. Herhangi bir görüş ortaya koyacak şekilde değildir. Fakat aşağıdaki hadis okununca bab başlığındaki ifadede ne kastedildiği anlaşılabilir.⁹³ Ebu Davud'un Talak

⁹² Çakan, a.g.e., s. 88.

⁹³ Çakan, a.g.e., s.108-113.

Kitabın'daki bab sayısı 50 ve toplam hadis sayısı 137'dir. Ebu Davud, farklı bab başlıklarıyla dikkat çekmektedir. Ulemanın ihtilafa düştüğü konularda bab başlıklarını genellikle soru sigasıyla oluşturmaktadır. Ebu Davud'un bab başlıkları şunlardır:

- 1-Kadını kocası aleyhine kışkırtmak.
- 2-Evli bir kadının boşanması istenir mi?
- 3-Boşanmak helal midir?
- 4-Sünnete uygun olan boşama şekli.
- 5-Boşamada da şahit gerekir mi?
- 6-Köle ve cariyenin boşama işi de aynı mıdır?
- 7-Nikâhlanmadan önce boşama olur mu?
- 8-Öfke ile boşama ve köle azadı mümkün mü?
- 9-Şaka ile nikahlanmak ve boşanmak olur mu?
- 10-Üç talakla boşanan bir daha karısına dönemez.
- 11-Talak hangi sözlerle geçerlidir, amellerde niyetin önemi?
- 12-Erkek karısını boşanıp boşanmamakla serbest bırakır mı?
- 13-Kişinin karısına "Senin işin kendi elindedir" demesinin hükmü.
- 14-Kesin bir şekilde boşamaktan ne kastedilir?
- 15-İçinden karısını boşamayı geçirenin karısı boş olur mu?
- 16-Kişi karısına kızkardeşim diyebilir mi?
- 17-Zihar: Kişinin hanımını veya hanımının bir organını nikahı haram olan anne veya kardeşine benzetmesi.
- 18-Hul': Bir menfaat karşılığında kocanın eşini boşaması.
- 19- Hür veya köle bir adamla evli iken özgürlüğüne kavuşan cariyenin nikahı ne olur?
- 20-Berire ve kocası hür mü oldular?
- 21-Hürriyete kavuşan cariyenin nikahı feshetmesi ne kadar sürer?
- 22-Köle olan eşler beraberce hürriyete kavuşurlarsa kadının seçim hakkı var mıdır?
- 23-Karı ve kocadan biri Müslüman olursa nikah ne olur?
- 24-Karısından sonra Müslüman olan bir kimseye karısı ne zaman geri verilir?
- 25-Dörtten fazla hanımla veya iki kızkardeşle evli olan biri Müslüman olursa durum ne olur?
- 26-Ebeveynlerden biri Müslüman olunca çocuk hangisinin yanında kalır?
- 27-Lian: Koca karısına zina isnadında bulunmuşsa şahid de yoksa bir topluluk huzurunda her ikisinin de lanetleşerek işe çözüm bulunması.
- 28-Koca doğan çocuğu hakkında şüphe edebilir mi?

- 29-Kişi kendi çocuğunu da kabul etmeyebilir mi?
- 30-Zina yoluyla doğan bir çocuk kime aittir?
- 31-İz takibi veya biyolojik, fiziki benzerlikler konusunda uzmanlık.
- 32-Bir çocuğa birden fazla kişi sahip çıkarsa kur'a çekilir mi?
- 33-Cahiliye dönemindeki nikah şekilleri.
- 34-Çocuk yatak sahibine aittir.
- 35-Çocuğu himaye etmeye öncelikle kim layıktır?
- 36-Boşanan kadınlar iddet beklerler.
- 37-İddet beklenmeyen boşama da var mıdır?
- 38-Erkek bir ve iki talakla boşadığı karısına dönebilir.
- 39-Boşanmış kadının nafakası.
- 40-Aynı konuda benzer rivayetler.
- 41-Üç talakla boşanan kadın gündüzleri ihtiyaç olursa dışarı çıkabilir.
- 42-Bakara 240. ayeti hangi ayetle neshedildi?
- 43-Kocası ölen kadın ne kadar süre iddet bekler?
- 44-İddet bekleyen, ölen kocasının evinden başka eve çıkabilir mi?
- 45-Kocası ölen iddetini istediği yerde geçirebilir mi?
- 46-İddet bekleyen kadının bu süre içerisinde sakınması gereken şeyler
- 47-Kocası ölen hamilenin iddet süresi ne kadardır?
- 48-Efendisinden çocuk dünyaya getiren cariye (köle)nin iddeti ne kadardır?
- 49-Tamamen boşanmış bir kadın başka bir koca ile evlenmedikçe eski kocasına dönemez.
- 50-Zina büyük günahlardandır.

2.4. Tirmizi'nin Talak Bölümündeki Bab Başlıkları

Tirmizi, bab başlıklarının tercümesinde Buhari'ye paralellik göstermekte, fakat kısa ve net oluşu ve fıkhi görüşleri ihtiva etmemesi bakımından ondan ayrılmaktadır. Genellikle bab/konu başlıkları, o babın hadislerindeki ifadeleri taşımakta ve böylece hadislerle "tercüme" arasındaki ilişkiyi kurmak da kolay olmaktadır. Bab oluştururken ayetlerden de yararlanmıştı. Tirmizi, bab başlığı altında bir veya birkaç hadisi

verdikten sonra hadisin sıhhat durumunu, ravilerin durumunu, varsa eğer seneddeki illeti, hadisin varsa eğer diğer tariklerini incelemektedir.⁹⁴ Tirmizi'nin Talak Kitabı'nda 23 bab başlığı ve 29 hadis bulunmaktadır. Tirmizi'nin Talak kitabı "Talak ve Lian Bölümleri" diyerek geçmektedir. Lian kelimesini başlıkta kullanması onu diğer müelliflerden ayırt eden bir özelliktir. Tirmizi'nin bab başlıkları şunlardır:

- 1-Sünnete uygun boşama şekli nasıldır?
- 2-Karısını kesinlikle boşayan kimsenin durumu niyetindeki gibidir.
- 3-"İşin elindedir", "Başına buyruksun" ne demektir?
- 4-Boşama işinde kadını serbest bırakmak var mıdır?
- 5-Üç talakla boşanmış kadının nafaka ve mesken hakkı yoktur.
- 6-Nikahlanmayan kadın boşanmaz.
- 7-Cariyenin talakı (üç değil) ikidir.
- 8-İçinden karısını boşamayı geçiren kimsenin durumu
- 9-Boşamak şakası olmayan şeylerdendir.
- 10-Bir menfaat karşılığında kocanın karısını boşaması
- 11-Sebepsiz yere boşanmayı isteyen kadınlar münafıktır.
- 12-Kadınlara karşı iyi davranmak.
- 13-Baba oğlundan karısını boşamasını isteyebilir mi?
- 14-Bir kadın başka bir kadının boşanmasını isteyebilir mi?
- 15-Akli dengesi olmayan kimsenin boşanması geçersizdir.
- 16-Boşamak kaç defa olabilir.
- 17-Kocası ölen hamile kadının iddeti, doğumu yapıncaya kadardır.
- 18-Kocası ölen kadının bekleme süresi ne kadardır?
- 19-Zihar yapan kimse keffaret ödemedi hanımına yaklaşabilir mi?
- 20-Ziharın keffareti ne kadardır?

⁹⁴ Çakan, a.g.e., s.99-100.

21-Dört ay veya daha fazla süreyle hanımlarına yaklaşmamaya yemin eden kimsenin durumu

22-Karı ve kocanın lanetleşmeleri nasıl olur?

23-Kocasını ölen kadın iddetini nerede beklemelidir?

2.5. Nesâî'nin Talak Bölümündeki Bab Başlıkları

Nesai, Sünen'ine hadisleri dercederken oldukça titiz davranmıştır. Hadisler arasındaki çok küçük rivayet farklarını bile, hadisi baştan aşağı tekrar etmek suretiyle göstermiştir. Nesai, Tirmizi'de olduğu gibi, her hadis için ayrı bir değerlendirme yapmaz. Kitabına almış olması onun için bir değerlendirmedir. Ancak yine de yer yer senedlerin durumunu açıkladığı da görülmektedir.⁹⁵ Nesai'nin Talak Kitabı'nda 76 bab başlığı ve 168 hadis bulunmaktadır. Kütüb-i Sitte müellifleri içerisinde bab sayısı en fazla olan ve bab başlıklarını oluştururken en çok ayrıntıya giren alimdir. Bab başlıklarını anlaşılır bir şekilde oluşturmuştur. Konu ile ilgili aranan hadis, bab başlığı okunduğu zaman anlaşılmakta ve ilgili babdan kolaylıkla bulunmaktadır. Başlıklar kısa cümlelerden oluşmaktadır. Diğer alimlerden farklı bab başlıkları mevcuttur. Nesai'nin bab başlıkları şunlardır:

1-Boşama vakti ve hükmü

2-Sünnete uygun boşamak nasıl olur?

3-Hayızlı iken karısını boşayan ne yapar?

4-Adetli iken hanımını boşayan kişiye ne yapılır?

5-İddete dikkat edilmeksizin boşama da bir talak yerine geçer

6-Üç talak birden verilebilir mi?

7-Üç talakın bir seferde verildiği de olabilir mi?

8-Üç talak tek talak mı sayılır?

9-Boşanmış kadın, eski eşine tekrar hangi şartlarda helal olur?

10-Kesin olarak boşamak

11-Karısına: "İşin kendi elindedir", "Serbestsin" demek.

12-Boşanan kadın ilk kocasına nasıl helal olur?

⁹⁵ Çakan, a.g.e., s.119.

- 13-Yapmacıktan nikah yapılır mı?
- 14-Peygamber (s.a.v) hangi kadını hemen boşamıştı?
- 15-Boşamak uzaktan haber göndermekle de olur mu?
- 16-Tahrim Suresi 1. ayetin tefsiri
- 17-Aynı ayetin başka bir tefsiri
- 18-“Ailenin yanına git” demek boşama sayılır mı?
- 19-Kölenin boşaması nasıldır?
- 20-Akil baliğ olma yaşı ve belirtisi nedir?
- 21-Kalem kimlerden kalkmıştır?
- 22-Kişinin gönlünden geçirdiklerinde sorumluluk var mıdır?
- 23-Rasulullah (s.a.v)'in eşini davet etmeyen çorbacı
- 24-Ameller niyete göre değerlendirilir
- 25-Kureyş Peygamber'e sövmüş müdür?
- 26-Evliliğin devamı serbest bırakılır mı?
- 27-Serbest bırakmak şekliyle talak gerçekleşebilir mi?
- 28-Azad etmeye kimden başlanır?
- 29-Berire kıssasındaki üç hüküm nelerdir?
- 30-Kocası özgür olan bir cariye, azad edilirse boşanma konusunda serbest bırakılır mı?
- 31-Berire olayı ve değişik rivayetler
- 32-Bir ay kaç gündür?
- 33-Zıhar
- 34-Hul' (bir çeşit boşama şekli)
- 35-Lian (bir çeşit talak)
- 36-Doğum ve hamilelik üzerine lanetleşme
- 37-Bir adam eşinin başka biriyle zinasını görürse aralarında mülaane yapılarak ayrılırlar.

- 38-Mülaane: Karşılıklı lanetleşme nasıl yapılır?
- 39-Hakim karar verirken “Allah’ım gerçeği ortaya çıkar” diye dua etmelidir.
- 40-Mülaanede beşinci yeminde dikkat edilmelidir.
- 41-Mülaane yapılırken yetkili kimse erkek ve kadına nasihat eder.
- 42-Lanetleşenlerin arası ayrılır.
- 43-Lanetleşenler iddialarından vazgeçebilirler mi?
- 44-Lanetleşenler arasındaki mehir ne olmalıdır?
- 45-Lanetleşenlerin çocuğu kime bırakılır?
- 46-Bir erkek doğan çocuğunu kabul etmezse ne olur?
- 47-Kimse kendi çocuğunu inkar etmemelidir
- 48-Çocuk döşek sahibine aittir.
- 49-Cariye döşegi de efendisinin döşegi sayılır
- 50-Çocuk kimindir konusunda kur’a çekilir mi?
- 51-El ve yüze bakarak nesebi belirlemek
- 52-Anne ve babadan biri Müslüman olursa çocuk kime aittir?
- 53-Hul’ yoluyla ayrılan kimsenin iddet süresi ne kadardır?
- 54-İddet süreleri değişik de olabilir mi?
- 55-Kocası ölen kadının iddet süresi ne kadardır?
- 56-Kocası ölen hamile kadının iddet süresi ne kadardır?
- 57-Gerdeğ olmadan kocası ölen kadın iddet bekler mi?
- 58-Ölü arkasından yas tutulur mu?
- 59-Kadın kocasına dört ay on gün yas tutabilir.
- 60-İddet nerede beklenir?
- 61-Kocası ölen kadın dilediği yerde iddetini tamamlar.
- 62-İddet süresi ne zaman başlar?
- 63-Müslüman olmayan ölümlere yas tutulur mu?

- 64-Yas tutan iddet bekleyen kadın çekici elbise giyemez.
- 65-İddet bekleyen kadın kına kullanabilir mi?
- 66-İddet bekleyen (sıdr) kullanabilir mi?
- 67-İddet bekleyen sürme çekemez.
- 68-İddet bekleyen kust ve asfar sürünebilir.
- 69-Hangi ayet hangisinin hükmünü kaldırmıştır?
- 70-Nafaka ve mesken gerekmeyen durumlar
- 71-Kocası ölen kadın bazı işleri için dışarı çıkabilir mi?
- 72-Kesin (geri dönülmeyecek şekilde) boşanan kadınlara nafaka yoktur.
- 73-Kesin boşanan kadın hamile olursa durum değişir mi?
- 74-Hayız süresi ve özür kanı
- 75-Üçüncü boşamadan sonra bir daha birleşilemez.
- 76-Talak sayılmayan şeyler ve dönülebilen talak sayısı

2.6. İbn Mace'nin Talak Bölümündeki Bab Başlıkları

İbn Mace'nin Süneni, tertibi, tekrardan uzak ve kısa oluşu ile oldukça değerlidir.⁹⁶ İbn Mace'nin Talak Kitabı'nda 36 bab başlığı ve 73 hadis bulunmaktadır. Dikkat çeken bab başlıkları ön plandadır. Bab başlıkları şunlardır:

- 1-Süveyd bin Said bize hadis rivayet etti.
- 2-Sünnet (hadis)'e uygun olan boşama usulünü beyan eden hadislerin bey'anı
- 3-Hamile kadın nasıl boşanır?
- 4-Bir oturumda üç talakla boşayan adamın ettiği boşamanın hükmünün beyanı
- 5-Ric'at
- 6-Boşanan hamile kadın doğum yapınca iddeti bitmiş olur.
- 7-Eşi vefat eden hamile kadın doğum yapınca erkeklerle izdivacı helal olur.
- 8-Kocası ölen kadın iddeti süresince nerede durur?
- 9-Kadın iddette iken bulunduğu evden çıkabilir mi?

⁹⁶ Çakan, a.g.e., s.121.

- 10-Üç talakla boşanan kadın için mesken ve nafaka hakkının bulunup bulunmadığını beyan eden hadisler
- 11-Boşama mut'ası (Mut'a: Erkeğin karısını boşaması sebebi ile ona ödemesi gereken mal)
- 12-Adam karısını boşadığını inkar ederse ne olur?
- 13-Şaka olarak karısını boşayan veya bir kadınla nikahlanan yahut karısına ric'at eden (dönüş yapan) erkek hakkında gelen hadis
- 14-Kalbinde karısını boşayıp dili ile boşamayan adam
- 15-Matuh (deli), çocuk ve uyuyanın boşaması
- 16-Zorlananın ve unutanın boşaması
- 17-Nikahtan önce boşama olamaz.
- 18-Boşama sayılan söz hakkında gelen hadis
- 19-Elbette kelimesinin ilave edildiği boşama
- 20-Adam, boşanmak hususunda karısını muhayyer kılar.
- 21-Kadının gerek yok iken boşama talebinin keraheti
- 22-Hul' edilen kadın, kocasının kendisine verdiği mehri (hul') bedeli olarak kocasına verebilir.
- 23-Hul' olan kadının iddeti
- 24-İlâ
- 25-Zihar
- 26-Zihar yemini eden adam kefareti ödemededen önce karısı ile cinsel ilişkide bulunur.
- 27-Lian
- 28-Kocanın karısını kendine haram etmesi
- 29-Evli cariye azad edildiği zaman nikahını feshetmekte serbest olduğuna dair gelen hadisler
- 30-Cariyenin talak sayısı ve iddet süresi
- 31-Kölenin karısını boşama yetkisi

32-Bir cariyeyi iki talakla boşayıp sonra onu satın alan erkek hakkında gelen hadis

33-Ümmü'l- Veled'in iddet süresinin beyanı

34-Kocası ölen kadının iddet boyunca süslenmesinin yasaklığı

35-Kadın kocasından başka bir kimsenin ölümü dolayısıyla ihdad (matem) eder mi?

36-Baba oğluna karısını boşamasını emredebilir mi?

Müelliflerin kitaplarında yer alan “Talak” bölümleri ve bab başlıkları hakkında yorum yapacak olursak; fıkıh kitaplarında ele alınan ve bizim de yer verdiğimiz tüm başlıklar ve ilgili hadisler talak bölümünde bulunmakta ve konular müellifler tarafından incelenmektedir.

Müelliflerin naklettiği rivayetler, oluşturdukları bab başlığına uygun hadislerden oluşmaktadır. İlgili konularda müelliflerin ulaşabildikleri ve kendilerince sağlam buldukları rivayetler bir araya getirilerek bir düzen oluşturulmuş ve hadislerden faydalanmak isteyen kimseler için kolaylık sağlanmıştır. Çalışmamızda Talak kitabında yer alan bütün rivayetleri nakletmemiz mümkün değildir. Bu çalışmada önemli bulunan rivayetler seçilerek bir değerlendirmeye gidilecektir. Üçüncü bölümden önce müelliflerin kullandıkları bab başlıklarını vererek okuyucuda işlenen konularla ilgili genel bir kanaat oluşmasını temin etmek için bu bölümü oluşturmayı uygun bulduğumuzu ifade etmeliyiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜTÜB-İ SİTTE'YE GÖRE BOŞANMA KONULARI

Bu bölümde Kütüb-i Sitte müelliflerinin Kitabü-t Talak'da inceledikleri konuları 25 başlık altında toplamaya çalıştık. Bu başlıkları oluştururken kimi zaman Kütüb-i Sitte müelliflerinin bab başlıklarından faydalandık, kimi zamanda maksadı daha iyi anlatabilmek için kendimiz başlık koyma yoluna gittik. Bu başlıklar şunlardır;

- 1.Cahiliyye Dönemi Nikâh Şekilleri
- 2.Zina Büyük Günahlardandır.
- 3.Boşanmak Helal midir?
- 4.Kadınlara Karşı İyi Davranmak
- 5.Nikâhtan Önce Talak Olmaz.
- 6.Sünnete Uygun Boşama Şekli
- 7.Üç Talak
- 8.Boşamada Şahit Gerekir mi?
- 9.Şaka Yollu Nikâh ve Boşama
- 10.Talakın Kastedildiği Sözlerin Kocanın Niyetine Göre Yorumlaması
- 11.Tamamen Boşanmış Bir Kadının Eski Kocaya Dönmesi
- 12.Öfke, Zorlama Halinde Talak ile Sarhoşun ve Delinin Boşaması ile Onların Söz ve Fiillerinin Hükümü
- 13.Başka Bir Kimse Eşlere Boşanmaları İçin Telkinde Bulunabilir mi?
- 14.Müslümanların ve Sonradan Müslüman Olanların Durumu
- 15.İddet
- 16.Berire Hadisi ve Köle ve Cariyenin Boşanması
- 17.Zihar
- 18.Liân
- 19.Hul'
- 20.İlâ

21.Nafaka

22.Yeni doğan Çocuğun Durumu

23.Boşanan Kadına Ödenecek Mehir

24.Ailesi Arasında İken Kaybolanın ve Malından Bir şeyler Kaybolanın Hükümü

25.Talak ve Diğer Hususlarda İşaretle Bulunmanın Hükümü

3.1. Cahiliyye Dönemi Nikâh Şekilleri

Cahiliyye; Arapların İslam'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını İslami dönemdeki inanç, tutum ve davranışlardan ayırt etmek için kullanılan bir kavramdır. Kabalık, görgüsüzlük ve gayri medenilik anlamına da gelen bu kavram, İslam'a uymayan her türlü inanç, söz, fiil ve davranışı ifade etmektedir. Günah olan söz ve fiiller kaba ve çirkin davranışlar, İslam'da olmayan gayri ahlaki her şey cahiliyye işidir. Kur'an, cahiliyyeyi dört çeşit olarak zikretmektedir. Bunlar; Cahiliyye zannı,⁹⁷ gerçeği bilmeden ileri geri konuşmak ve Allah hakkında suizanda bulunmak, cahiliyye hükümü,⁹⁸ Allah'ın hükmüne ters hükümler, cahiliyye hamiyeti/taassubu,⁹⁹ ilahi gerçeklere karşı çıkmak, öfke ve kızgınlık göstermek, kibir ve gurur yaparak Allah ve Rasulü'nün emir ve yasaklarına uymamak, cahiliyye teberrecü,¹⁰⁰ Allah'ın ve Peygamberi'nin emirlerine uymayarak kadınların örtülmesi emredilen yerlerini örtmemeleridir.¹⁰¹

Cahiliyye dönemi, her kötü olayın köklenip yeşerdiği, İslam'ın kabul etmediği şeylerin güpegündüz yapıldığı, her türlü ahlaksızlığın görülebildiği bir dönemdir. Konumuz bağlamında, bu dönemde ne tür nikâhlar yapıldığını, bunlardan İslam'a uygun olanları ve olmayanları incelemeye çalışacağız.

Ebu Davud, talak bölümünde cahiliyye dönemi nikah şekillerini bab başlığına taşıyan ve inceleyen tek müelliftir. 33.bab başlığı altında incelediği hadiste, cahiliyye dönemi nikâh şekillerini anlatmaktadır. Hadis şu şekildedir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا عُنَيْسَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ بْنِ شِهَابٍ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ [ص:282] رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَتْهُ، " أَنَّ النَّكَاحَ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ عَلَى أَرْبَعَةِ أَنْحَاءٍ: فَكَانَ مِنْهَا نِكَاحُ النَّاسِ الْيَوْمَ، يَخْطُبُ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ وَلَيْتَهُ

⁹⁷ Al-i İmran, 3/154.

⁹⁸ Maide, 5/50.

⁹⁹ Fetih, 48/26.

¹⁰⁰ Ahzab, 33/33.

¹⁰¹ İsmail Karagöz, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), s.79.

فَيَصْنُدُهَا، ثُمَّ يَنْكِحُهَا، وَنِكَاحُ آخَرَ كَانَ الرَّجُلُ يَقُولُ لِامْرَأَتِهِ إِذَا طَهَّرْتَ مِنْ طَمَثِهَا: أَرْسَلِي إِلَى فُلَانٍ فَاسْتَبْضِعِي مِنْهُ، وَيَعْتَزُّلُهَا زَوْجَهَا، وَلَا يَمَسُّهَا أَبَدًا حَتَّى يَتَبَيَّنَ حَمْلُهَا مِنْ ذَلِكَ الرَّجُلِ الَّذِي سَتَبْضِعُ مِنْهُ، فَإِذَا تَبَيَّنَ حَمْلُهَا أَصَابَهَا زَوْجُهَا إِنْ أَحَبَّ، وَإِنَّمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ رَغْبَةً فِي نَجَابَةِ الْوَلَدِ، فَكَانَ هَذَا النِّكَاحُ يُسَمَّى نِكَاحَ الْإِسْتَبْضَاعِ، وَنِكَاحُ آخَرَ يَجْتَمِعُ الرَّهْطُ دُونَ الْعَشْرَةِ، فَيَدْخُلُونَ عَلَى الْمَرْأَةِ كُلُّهُمْ يُصِيبُهَا، فَإِذَا حَمَلَتْ وَوَضَعَتْ، وَمَرَّ لَيَالٍ بَعْدَ أَنْ تَضَعَ حَمْلَهَا، أَرْسَلَتْ إِلَيْهِمْ فَلَمْ يَسْتَطِعْ رَجُلٌ مِنْهُمْ أَنْ يَمْتَنِعَ حَتَّى يَجْتَمِعُوا عِنْدَهَا، فَتَقُولُ لَهُمْ: قَدْ عَرَفْتُمْ الَّذِي كَانَ مِنْ أَمْرِكُمْ وَقَدْ وُلِدْتُ، وَهُوَ ابْنُكَ يَا فُلَانُ، فَتُسَمَّى مَنْ أَحَبَّتْ مِنْهُمْ بِاسْمِهِ، فَيَلْحَقُ بِهِ وَوَلَدُهَا، وَنِكَاحُ رَابِعٍ يَجْتَمِعُ النَّاسُ الْكَثِيرُ، فَيَدْخُلُونَ عَلَى الْمَرْأَةِ لَا تَمْتَنِعُ مِمَّنْ جَاءَهَا وَهِنَّ الْبُعَايَا كُنَّ يَنْصِبْنَ عَلَى أَبْوَابِهِنَّ رَايَاتٍ يَكُنَّ عَلَمًا لِمَنْ أَرَادَهُنَّ دَخَلَ عَلَيْهِنَّ، فَإِذَا حَمَلَتْ فَوَضَعَتْ حَمْلَهَا جُمِعُوا لَهَا، وَدَعَوْا لَهُمُ الْقَافَةَ، ثُمَّ أَلْحَقُوا وَوَلَدُهَا بِالَّذِي يَرُونَ فَالْتِاطَهُ، وَدَعِيَ ابْنَهُ لَا يَمْتَنِعُ مِنْ ذَلِكَ، فَلَمَّا بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَدَمَ نِكَاحَ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ كُلَّهُ إِلَّا نِكَاحَ أَهْلِ الْإِسْلَامِ الْيَوْمَ "

Urve b. ez-Zübeyr (r.a.)'ın bildirdiğine göre, Resulullah (s.a.v)'in eşi Aişe (r.anha) şöyle demiştir: “Cahiliyye devrinde dört farklı nikâh vardı. Bu nikâh şekillerinden birisi bugün insanların nikâhı gibidir. Şöyle ki evlenmek isteyen bir erkek başka bir erkeğe velisi olduğu kızı istemek üzere dünürlük yapardı. Anlaştıkları zaman kızın velisi mehri ister, sonra dünürlük yapan kimseyle kızı nikâhlanırdı.

Bir diğer nikâh çeşidi şöyle idi: Erkek karısına adetten temizlendiği zaman; “Falan kimseye bir haber gönder de, ondan seninle cinsî münâsebette bulunmasını iste” derdi. Sonra kocası o kadını bırakır ve kadının birlikte olduğu o erkekten aldığı gebelik iyice belli oluncaya kadar asla onunla cinsi münâsebette bulunmazdı. Kadının hamileliğinin o erkekten olduğu iyice belli olunca artık kocası isterse onunla birlikte olurdu ve evliliğini sürdürürdü. Bunu yapan adam sadece çocuğun soylu olmasını istediği için yapardı ve bu tür nikâha nikâhu'l-istibda' (cinsi münasebet isteme) adı verilirdi.

Diğer nikâh şekli ise şöyle idi; On kadar erkek toplanır ve hepsi de bir kadının yanına girip onunla birlikte olurlardı. Kadın hamile kalıp çocuğunu dünyaya getirince bir süre geçtikten sonra onlara haber gönderir ve hepsini çağırırdı. Onlardan hiçbirisi onun davetine uymaktan kaçınmazdı. Hepsi de onun önünde toplanırdı. Kadın onlara seslenerek; “Aramızdaki işimizi biliyorsunuz. Ben bir çocuk doğurdum” der ve “Bu çocuk senindir ey falanca!” diyerek arzu ettiği kimsenin adını verirdi. Böylelikle onun oğlu o adamın nesebine katılır ve adam bundan kaçınmak imkânına sahip olamazdı.

Dördüncü bir nikâh şekli şöyle idi: Birçok kimse toplanarak bir kadının yanına girerdi. Kadın kendisine gelen kimselerin hiç birinden kaçınmazdı. Bu kadınlar fahişe (kötü) kadınlardı. Kendilerine gelmek isteyen kişilere bir alâmet olması için

kapılarının üzerlerine bayraklar dikerlerdi. Kadın gebe olup da çocuğunu dünyaya getirince, daha önce kendisiyle birlikte bulunan erkeklerin hepsi onun yanında toplanırlardı. Kadın da onlar için çocuğun fiziksel özelliklerine bakarak babasını tesbit edebilen mütehasıslar çağırırdı. Onlar da kadının çocuğunu, çocuğun babası olduğuna karar verdikleri kimseye verirlerdi, o kimse de çocuğu kendisine ilhak ederdi. Artık o çocuk o kimsenin oğlu diye çağırılırdı. Çocuk da bundan çekinmezdi.

Muhammed (s.a.v) hak ile gönderilince, bütün insanların uyguladıkları nikâh şekli dışında, cahiliyye döneminin bütün nikâhlarını yıktı.”¹⁰²

Cahiliyye döneminin genel karakteristik özelliği, İslam’a aykırı olan her şeyin yaşanması ve cahilliğin en üst safhada kendini göstermesidir. Dönem, nikâh şekillerinde de bu özelliğini korumakta ve nikâh adı altında fuhuşu serbest bırakmaktadır.

Hadiste, Cahiliyye döneminde heba ve heveslerin ön planda tutulduğu, sadece şehvet duygularının ön plana çıktığı, ahlaksızlığın, fesad ve fücurun yaygın olduğu ve bunun yanında nesillerin heba olabileceği evlilik şekillerinin bulunduğu ortaya konulmaktadır. Bunun yanında İslam’a yakın bir evlilik şeklinin de olduğu görülmektedir. Ebu Davud’un bu hadise Talak bölümünde yer vermesinin sebebinin meşru olmayan evliliklerin geçersizliklerine dikkat çekmek olduğunu düşünüyoruz.

3.2. Zina Büyük Günahlardandır

Zina: Evlilik dışı cinsel ilişki olup, dinen kesinlikle yasaklanmış büyük günahlardandır. İslami hükümlerin gerçekleştirilmeye çalışıldığı ve nassların açıkladığı hakiki ve gerçek beş maslahattan birisi de neslin muhafazasıdır. Neslin korunması, bütün insan türünü korumak ve yeni nesillerin yetiştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu ise, evlilik hayatının düzenlenmesi ve evlilik hayatına, kişilerin ırz ve namuslarına yönelik saldırı ve tecavüzlerin önlenmesi ile gerçekleşir.”¹⁰³

Zina âyet ve hadislerde kesin bir şekilde yasaklanmaktadır. Yasak olan her şey de haramdır. Yüce Allah’ın “Zinaya yaklaşmayın!”¹⁰⁴ emrine titizlikle uymak gerekmektedir. Ayet, zinaya giden yollardan gitmeyi, ona yaklaştıracak davranışları bile yapmayı yasaklamıştır. Zina, öteden beri insan aklının, ahlâk ve hukuk

¹⁰² Ebu Davud, “Talak”, 33; Buhari, “Nikah”, 36.

¹⁰³ İbrahim Paçacı, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,2006), s.716-717.

¹⁰⁴ İsrâ, 17/32.

nizamlarının ve diğer semâvî dinlerin tamamen yanlış ve çirkin gördüğü bir davranış olup, İslâm'da da büyük günahlardan sayılmaktadır.

Buhari söz konusu babda, Hasan Basri'nin sözüne yer vermektedir: “Bir kimse, kendisine helal olmayan bir kadınla onun helal olmadığını bilmeyerek evlendiği zaman, bu eşlerin arası ayrılır ve kadına sadece aldığı mehir verilir, başka bir şey yoktur.” Hasan Basri şöyle demiştir: “Bundan sonra o kadına sadece mehri vardır.”¹⁰⁵

Kişinin evleneceği insanı iyice araştırması, maddi manevi olarak kendini evliliğe ve evlilik hayatına hazırlaması gerekmekte ve eşi olacak insanın karakteristik özellikleri yanında, kan bağına ya da sütkardeşliğinin olup olmadığını da araştırması gerekmektedir. Çevremizde birbirlerine haram olduklarını bilmeden evlenen insanlar mevcuttur. Bu kişiler birbirlerine gönül bağı ile de bağlansalar, kan bağı ve birbirlerine haram oluşları onların birbirinden ayrılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle anneler, çocuklarının sütkardeşleri varsa onları söylemeli, evlenmesi haram olan kişileri de bizzat bildirmelidirler.

Hadiste böyle bir durum yaşandığında boşanmanın gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durumda da ayrılan çiftlerden kadına sadece aldığı mehir verilmekte ve onun dışında başka bir şey verilmemektedir. Buhari'nin konuyla ilgili naklettiği diğer hadisler şunlardır:

عَنْ أَبِي مَسْعُودِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ، وَمَهْرِ الْبَغِيِّ، وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ

Ebu Mes'ud el-Ensari (r.a)'den gelen rivayete göre o şöyle rivayet etmiştir: “Peygamber (s.a.v) köpeğin satımından gelen ücreti, fahişenin mehrini ve kâhin ücretini nehyetti.”¹⁰⁶

حَدَّثَنَا عَوْفُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: «لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ، وَآكِلِ الرَّبَا وَمُوكِلَهُ، وَنَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ، وَكَسْبِ الْبَغِيِّ، وَلَعَنَ الْمُصَوِّرِينَ

Ebû Cuheyfe'nin oğlu 'Avn (r.a)'dan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v) döğme yapana, kendine döğme yaptırana, faiz yiyene ve yedirene lanet etti. Köpek bedelinden, zina kazancından nehyetti ve suret yapanlara da lanet etti.”¹⁰⁷

¹⁰⁵ Buhari, “Talak”, 51.

¹⁰⁶ Buhari, “Talak”, 51.

¹⁰⁷ Buhari, “Talak”, 51.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُحَادَةَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كَسْبِ الْإِمَاءِ

Ebü Hureyre (r.a)'den gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v) cariyelerin zinadan elde ettikleri kazancı yasaklamıştır.”¹⁰⁸

Anladığımıza göre, Buhari bir kimsenin kendisine haram olan bir kişi ile evlenmesini zina olarak değerlendirmektedir. Ona göre zina haram olduğu gibi zinadan alınan para da haramdır. Hadisler, Peygamber (s.a.v)’in müslümanlara yasakladığı şeyleri bildirmektedir. Kimse; “Benim geçim kaynağım budur” diyerek zinayı mazur göremez. Allah’ın çizdiği sınırlar içerisinde helal kazanç yolu aranmalıdır. Haram ve helali Allah ve Rasulü belirlemiştir. İnsanlar belirlenen helal ve haramlara uymakla yükümlüdürler. Çünkü Allah ve Rasulü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü’min erkek ve hiçbir mü’min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur.¹⁰⁹

Ebu Davud 50. bab başlığında Buhari’nin “Hudud”, Müslim’in “İman” bölümünde de yer alan zinanın büyük günah olduğu ile ilgili hadislere yer vermektedir. Müslümanın kaçınması gereken günahlardan birisi de zinadır. İslam, helal olan bir evlilik gerçekleştirip, neslimizi çoğaltmayı emretmektedir. Bu ailenin kurulmasıyla eşler hem saadete erişecek, hem de fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabileceklerdir. Nikâh dışı ilişkilerde ise bunların elde edilmesi mümkün değildir.

Hadis şu şekildedir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شَرْحِبِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الذَّنْبِ أَكْبَرُ؟ قَالَ: «أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلْقَكَ»، قَالَ: فَقُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ مَخَافَةَ أَنْ يَأْكُلَ مَعَكَ»، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ»، قَالَ: وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى تَصْدِيقَ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ} [الفرقان: 68] الآية

Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)’dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Rasûlü, en büyük günah hangisidir?” diye sordum da Rasûl-i Ekrem: “Seni yaratmış olduğu halde Allah'a şirk koşmandır,” buyurdu. “Ondan sonra hangisidir?” dedim. O: “Seninle beraber yemesinden korkarak çocuğunu öldürmendir,” diye cevapladı. “Sonra?”, dedim. “Komşunun hanımıyla zina etmendir,” buyurdu.

¹⁰⁸ Buhari, “Talak”, 51.

¹⁰⁹ Ahzab, 33/36.

Abdullah b. Mes'ûd (r.a)'den gelen rivayete göre o şöyle demiştir: Cenab-ı Hak, Rasulullah (s.a.v)'in bu sözünü doğrulamak için şu âyet-i celileyi indirdi: “Allah'ın hâlis kulları o kimselerdir ki, Allah'la beraber başka bir tanrıya dua etmezler, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmezler. Zina da etmezler.”^{110 111}

Hadiste en büyük günah olarak ilk sırayı “Allah'a şirk koşmak” almaktadır. İkinci sıra ise, kişinin rızık endişesi güderek, kendi öz çocuklarını öldürmesi büyük günahlar zümresinden sayılmaktadır. Böyle bir günaha insanların meyletmesinin en önemli sebebi ise ilahi vahye muhatap olmamaları ve bozulmuş bir toplumun içinde yaşamalarıdır.

Hadiste üçüncü sırayı alan büyük günah ise; komşunun nikâhlı olduğu eşi ile zina etmektir. Zina haram ve büyük günâh olmakla beraber burada bizzat “komşunun nikâhlısı” kısmının vurgulanması, onunla zina yapmanın daha da kötü bir eylem olduğunu ve Allah katında daha büyük günah olduğunu göstermektedir. Zina komşular arasında yapıldığında sonuçları daha büyük olmaktadır. İslam insanların Allah ile olan bağlarının yanında insani bağlarını da güçlendirmeyi amaçlamış, bunun da bir sonucu olarak komşuluk ilişkileri üzerinde o kadar fazla durulmuştur ki, “Komşusu aç yatarken kendisi tok yatan bizden değildir” düsturu mü'minlerin kalplerine nakşedilmiştir. Toplumu bir bütün yapan ahlaki kurallarıdır. Bu kurallara uymamak toplumsal dejenerasyona yol açacağından, İslam zinayı yasaklarken, komşuların zina yapmasını daha büyük bir hata ve hem dünyadaki hem de ahiretteki sonuçlarının daha ağır olacağını bildirerek, böyle bir yanlıştan insanları alıkoymayı amaç edinmiştir.

Hadis, komşunun hanımıyla yapılan zinanın, komşu olmayan kadınla yapılan zinadan daha çirkin ve daha büyük suç olduğunu bildirmektedir. Çünkü komşuluk güven demektir. Kişi evinde yokken komşusuna malını ve ailesini gönül rahatlığıyla emanet edebilmesi gerekmektedir. Zararın gelmesini önleyecek kişi komşudur. Zira komşuya ikramda ve ihsanda bulunmak hem Allah'ın hem de Rasulullah (s.a.v)'in emirlerindedir.

Ebu Davud da konuyla ilgili olarak cariyelerin fuhşa zorlanması hakkında da bir rivayet nakletmektedir:

¹¹⁰ Furkan, 25/68

¹¹¹ Bu Hadis hakkında bkz. Buhari, “Hudud”, 20; Müslim, “İman”, 141.

حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ أَبِيهِ، {وَمَنْ يُكْرِهَنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ}، قَالَ: قَالَ سَعِيدُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ «غَفُورٌ لَهُنَّ الْمَكْرَهَاتِ

Mu'temir babasından rivayetle şöyle demiştir: Nur suresi 33. ayetinde geçen: “Kim onları fuhşa zorlarsa, şüphesiz Allah fuhşa zorlanmalarından sonra o kadınlara karşı affedici, esirgeyicidir” âyeti hakkında Said b. Ebi'l Hasan, “Allah o, fuhşa zorlanan cariyeleri affedicidir” dedi.¹¹²

Ebu Davud diğer hadis âlimlerinden farklı olarak Talak bölümünde bu hadise yer vermekte ve cariyelerin efendileri tarafından fuhşa zorlanmamaları gerektiğine işaret etmektedir.

3.3. Boşanmak Helal midir?

Kur'an boşamanın dört aşamada gerçekleştiğini bildirmektedir: “Birincisi ‘karşılıklı tahammül ve hoşgörü’dür.” Kur'an da bu konuyla ilgili olarak: “Ey iman edenler! ... Kadınlarınıza iyi davranın. Eğer onlardan hoşlanmazsanız biliniz ki, Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de farkında olmadan hoşlanmıyor olabilirsiniz” buyurulmaktadır.¹¹³ Bu ayette eşlerin birbirlerine karşı iyi davranmalarının, evliliğin sevgi ve anlayışla devam edebilmesinin ön şartı olduğu açıkça ifade edilmektedir.

İkincisi; eşlerin bir sıkıntı halinde birbirini uyarmasıdır. Geçimsizlik kimden kaynaklanıyorsa şu yollarla uyarılabilir: Konuşma, nasihat etme, bir müddet ayrı kalma vb. eşin kişilik ve karakterine, örf ve âdete göre değişik uygulamalar olabilir.¹¹⁴

Üçüncüsü ise şudur; eşlerin evliliği sağlıklı biçimde sürdürebilme çabaları bazen yetersiz kalabilir. Evliliğin sona ermesi endişesi belirlediği takdirde Kur'an kadın ve erkeğin ailelerine de görev yüklemekte, evliliğin kurtarılması için harekete geçmelerini, duruma ilgisiz kalmamalarını emretmektedir. Ailelerin duruma müdahalesi evliliğin kurtarılması sürecinde üçüncü aşamayı oluşturan bir çabadır. Kur'an'da bu konuyla alakalı olarak: “Eğer karı kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem belirleyip gönderin. Eğer bunlar samimiyetle eşleri barıştırmak isterlerse Allah onların aralarını

¹¹² Ebû Dâvûd, “Talak”, 50. (Sadece Ebu Davud, Sünen’inde bu hadise yer vermektedir.)

¹¹³ Nisa, 4/19.

¹¹⁴ Nisa 4/5, 128.

düzeltilir. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır” buyurulmaktadır.¹¹⁵

Dördüncü aşamada ise boşanma vardır. Evlilik birliğinin devam ettirilebilmesi için eşler çaba sarfetmişler, fakat yeterli olmamış, aile büyükleri araya girmiş olumlu bir sonuç alınamamış, ayrılmanın son çare olduğu sonucuna varılmışsa eşler boşanma kararı alabilirler.¹¹⁶ Karı kocanın, çocukların ve diğer aile fertlerinin de bulunduğu aile müessesesinin her ne kadar devamı esas ise de bazen evliliği sürdürmenin taraflar için imkânı kalmamaktadır. Bu durumda evlilik birliğinin sona ermesi mevcut haliyle devamından daha yararlı olacaktır. Her ne kadar boşanmak dinimiz açısından hoş karşılanmasa da, Allah (c.c) boşamayı helal kılmıştır.

Ebu Davud, Talak kitabının 3. babında “Boşanmak Helal midir?” sorusuna cevap niteliğinde hadislere yer vermektedir. Hadisler şunlardır:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا مُعَرِّفٌ، عَنْ مُحَارِبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا أَحَلَّ اللَّهُ شَيْئًا أَبْغَضَ إِلَيْهِ مِنَ الطَّلَاقِ

Muharib (r.a)’den gelen habere göre, şöyle söylemiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah nezdinde helalin en sevimsiz olanı boşamadır.”¹¹⁷

“Helal” kelimesi, haram kelimesinin zıddıdır ve vâcib, mendup, mekruh, farz terimleri “helal” kelimesinin kapsamı içerisine girmektedir. Bu kelime, hadiste mekruh anlamında kullanılmıştır. Çünkü Allah’ın hoşuna gitmeyen bir şeyin helal olması, onun mekruh olduğunu gösterir. Boşanmanın vâcib, mendup, caiz ve haram çeşitleri yanında bir de mekruh olanı bulunmaktadır. Kadı Iyaz, boşanmanın sebepsiz yere eşlerin çıkarlarını ortadan kaldırmaktan başka bir şey olmadığından haram olduğunu söylemiştir. Hanefi ulemasından Kemalüddin b. Hümâm’a göre ise, hadis boşanmanın haram değil, helal olduğuna delâlet etmektedir. Ancak bu görüşün delili ihtiyaç ve zarurettir. Böyle bir durum olmadan talakın yasak oluşu, “Allah nezdinde helalin en sevimsiz olanı boşamadır.”¹¹⁸ hadisi ile sabittir.

¹¹⁵ Nisa, 4/35.

¹¹⁶ Hamza Aktan, “Kur’an’a Göre Boşanma Prosedürü”, *Dini Araştırmalar* 5/14 (Eylül Aralık 2002):5-16.

¹¹⁷ İbn Mace, “Nikah”, 1.

¹¹⁸ Ebu Davud, “Talak”, 3; İbn Mace, “Nikah”, 1.

3.4. Kadınlara Karşı İyi Davranmak

İnsanlarla iyi geçinmede en önemli etken güzel ve tatlı sözdür. Atalarımızın “Güzel söz yılanı deliğinden çıkarır” sözü bunu kanıtlar niteliktedir. Allah (c.c) kadınları ve erkekleri farklı özelliklerde yaratmıştır. Kadınlar erkeklere göre daha narin, kırılğan ve duygusaldırlar. Kadınların yaratılışındaki bu farklılık kendilerine daha nazik ve iyi davranmayı gerekli kılmaktadır. Peygamber (s.a.v)’in ortaya koyduğu ölçüye göre insanların en hayırlısı, aile fertlerine karşı iyi davrananlar, onlarla iyi geçinenlerdir. Bu ölçüyü pekiştiren Rasulullah (s.a.v), aile fertlerine en iyi davrananın kendisi olduğunu belirtmiştir.¹¹⁹

Rasulullah (s.a.v): “Dünya geçici bir faydadandır ibarettir. Onun fayda sağlayan en hayırlı varlığı dindar kadındır.”¹²⁰ buyurarak kadınları dünyanın en hayırlı varlığı olarak nitelemiştir.

Amr İbn Ahvas el-Cüşemî (r.a), Vedâ Haccı’nda Peygamber (s.a.v)’i dinlediğini, Allah’a hamdü senâ edip halka öğüt verdikten sonra Resûlullah’ın şöyle buyurduğunu söylemektedir: “Ashâbım! Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Vasiyyetimi tutunuz. Zira onlar sizin idarenize ve himâyenize verilmişlerdir.”¹²¹

Tirmizi’nin Talak kitabında konuyla ilgili şu hadise yer verilmektedir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي شَهَابٍ عَنْ عَمِّهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْمَرْأَةَ كَالضَّلْعِ إِنْ دَهَبَتْ نُقِمَتْ كَسْرَتِهَا وَإِنْ تَرَكَتْهَا اسْتَمْتَعَتْ بِهَا عَلَى عَوْجٍ.

قَالَ وَفِي الْبَابِ عَنْ أَبِي دَرٍّ وَسَمُرَةَ وَعَائِشَةَ قَالَ أَبُو عَيْسَى حَدِيثُ أَبِي هُرَيْرَةَ حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَإِسْنَادُهُ جَيِّدٌ.

Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Kadın kaburga kemiği gibi eğridir, onu düzeltmeye kalkışırsan kırarsın. Bulunduğu vaziyette bırakırsan, eğri olmasına rağmen ondan yararlanırsın.”

Tirmîzî bu konuda Ebû Zerr, Semure ve Âişe’den de hadis rivâyet edidiğini nakletmektedir.

¹¹⁹ Tirmizi, “Menakıb”, 63; İbn Mace, “Nikah”, 50.

¹²⁰ Müslim, “Radâ” 64. Ayrıca bkz. Nesâî, “Nikâh”, 15; İbni Mâce, “Nikâh”, 5.

¹²¹ Tirmîzî, “Radâ”, 11; “Talak”, 12;. Ayrıca bkz. İbni Mâce, “Nikâh”, 3.

Tirmizi hadisin sonunda Şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Ebû Hûreyre hadisi bu Şekliyle hasen sahih garibtir, senedi ise sağlamdır.”¹²²

Farklı lafızlarla¹²³ rivâyet edilen bu hadis, hem İslâm ilim tarihinde hem de bugün çok tartişılan konulardan biridir. Klâsik yorumlara göre ilk kadın olan Hz. Havva, Hz. Âdem’in kaburga kemiğinden yaratıldığı için eğridir. Onun bu eğriliği, akıl ve ahlâk yönünden eksik bir fitrata sahip olması ve zaaflarının bulunması anlamına gelir.¹²⁴ Bu yorumları doğal olarak garip karşılayan bugünün yorumcuları rivâyetleri tamamen reddetme yolunu tercih etmektedirler.¹²⁵ Hâlbuki bütün olarak ele alındığında bu konudaki rivâyetler, kanaatimizce önemli bir eğitsel amaç gözetmektedir.

Bu hadis, bize kadının yaratılış maddesinden bahsetmemektedir. Burada konu bir benzetme ile ele alınmaktadır. Rivâyetlerin bir kısmında doğrudan “kaburga kemiği gibidir” ifadesinin yer alması da bu kanaati desteklemektedir.¹²⁶

Temel insanî özellikleri ile erkek ve kadın arasında bir fark yoktur. Çünkü Kur’ân sorumluluk ve teklif açısından kadın ve erkeği eşit kabul etmektedir. Ancak her iki cinsin yaratılış itibariyle birbirinden ayrıldığı yönler de bulunmaktadır. Bu durum yine Kur’ân hükümlerince gözetilmekte, erkek ve kadına farklı özelliklerine göre farklı sorumluluklar yüklenmektedir. Bu hadis de kadın ve erkeğin farklılıklarına dikkat çekmekte; erkeklerin kadınlar konusunda eğitilmesini amaçlamaktadır. Erkeğin kadının yaratılış özelliklerini bilmesi ve davranışlarına ona göre yön vermesi gerekmektedir.

Erkeklerin ve kadınların yaratılış gayelerinin farklı oluşu fiziksel farklılıkları ortaya çıkardığı gibi, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal farklılıkları da ortaya çıkarmaktadır. Her ikisinin de kendine özgü bu farklılıkları, görev ve sorumluluklarıyla doğrudan ilişkilidir. Hadiste ifade edilen kaburga kemiği, insan bedeninde üstlendiği görev sebebiyle kavisli olan kısımdır. Ancak bu kemiği bir başkası ile kıyaslamadıka eğriliğinden bahsedemeyiz. Bununla beraber kaburga kemiği, örneğin kaval kemiği ile kıyaslanırsa o zaman bu ikisi arasında bir eğrilik-doğruluk grecesi ortaya çıkmaktadır.

¹²² Tirmizi, “Talak”, 12; Buhari, “Nikah”, 80; Müslim, “Rada”, 18.

¹²³ Bkz. Buhârî, “Nikâh”, 80; Müslim, “Radâ”, 61, 62,65; Dârimî, “Nikâh”, 35, 45; Tirmizî, “Talak”, 2/ 428, 449; 5/164; 6/ 279, 497.

¹²⁴ Ahmed Dâvüdoğlu, *Sahih-i Müslim*, (Sönmez Yayınları: İstanbul 1980), 7/419–420.

¹²⁵ Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, (Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2000), s.57-65.

¹²⁶ Cemal Ağırman, *Kadının Yaratılışı*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001), s.132.

Hadis öncelikle kadın ve erkeğin birbirine kıyaslandığında farklı özelliklere sahip olduklarını anlatmaktadır. Bu farklılıkları algılama ve buna göre davranma konusunda aile içinde özellikle erkekler daha çok yanılığa düşmektedirler. Görevler veya sorumluluklar konusunda erkekler kimi zaman eşlerinin de kendileri gibi olmasını isteyebilirler. Buna göre hadisteki önerileri şöyle yorumlamak mümkündür:

1-Aile içinde herkesin görev ve sorumlulukları farklıdır.

2-Herkes kendi sorumluluğunun bilincinde olmalıdır.

3-Erkeklerin sorumluluklarını kadınlara vermek, kadınların sorumluluklarını da erkeğe vermek olası bir durum değildir. Onların yaratılışlarıyla çelişen bir durumdur.¹²⁷

Nesâî, “Rasulullah (s.a.v)’in Eşini Davet Etmeyen Çorbacı” şeklindeki bab başlığını kullanan tek alimdir ve bu babda, Müslim’in “Eşribe”, Tirmizi’nin “Et’ime” bölümünde yer verdiği hadise yer vermektedir. Hadis şöyledir:

Enes (r.a)’den gelen rivâyete göre o şöyle söylemiştir: “Hz. Peygamber (s.a.v)’in Farisi komşusu vardı, güzel çorba pişiriyordu. Günün birinde Rasullullah (s.a.v)’e geldi. Hz. Peygamber (s.a.v)’in yanında Aişe (r.anha) vardı. O adam eliyle işarette bulunarak Rasûlullah (s.a.v)’in evine gelip pişirmiş olduğu çorbadan yemesini istedi. Rasûlullah (s.a.v) de Aişe’ye işaret ederek “bu hanımım Aişe de gelirse olur” demek istedi. O adam da yine eliyle işarette bulunarak iki veya üç kez olmaz manasına gelecek işaret yaptı (yani yalnız seni davet ediyorum, hanımını değil dedi.)¹²⁸

Hadiste Peygamber (s.a.v)’in hanımına ne kadar değer verdiğini görmekteyiz. Davet edildiği yere ısrarla hanımını da götürmek istemesi ve onun da o çorbadan içmesini istemesi eşine verdiği değeri kanıtlar niteliktedir. Nesâî’nin hadise talak bölümünde yer vermesi, erkeğin hanımına değer vermesi, yediğinden yedirip içtiğinden içirmesi, beraber gidebilecek yerlere hanımıyla gitmeye çalışması gerektiğini, bunların muhabbeti artırıp boşanmayı engelleyen bir tavır olduğunu göstermektedir.

¹²⁷ Muhittin Okumuşlar, “Hadislerin Anlaşılmasında Eğitsel Yorumun Önemi”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* V/2, 2017: 123-134.

¹²⁸ Nesai, “Talak”, 23; Müslim, “Eşribe”, 21; Tirmizî, “Et’ime”, 42.

3.5. Nikâhtan Önce Talak Olmaz

Talakın gerçekleşebilmesinin şartı bir nikâh bağının olmasıdır. Nikâhı olmayan bir insanın boşanmasına gerek yoktur. Talak, nikâhın evlilik yürütülemediğinde ortaya çıkan kaçınılmaz bir sonucu olduğu için nikâh yapılmadan önce talakın varlığından bahsedilemez. Bu sebeble nikâhtan önce verilen talaklar sahih değildir.

“Nikâhtan Önce Talak Olmaz” başlığı altında bu konu ile ilgili hadisleri; Buhari, Ebu Davud, Tirmizi ve İbn Mace ele almaktadır.

Bu babda Buhari şu hadise yer vermektedir:

وَقَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَنْعُوهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ جَعَلَ اللَّهُ الطَّلَاقَ بَعْدَ النِّكَاحِ وَيُرْوَى فِي ذَلِكَ عَنْ عَلِيٍّ وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَعُرْوَةَ بْنِ الرَّبِيعِ وَأَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْبَةَ وَأَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ وَعَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ وَشَرِيحِ وَسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ وَالْقَاسِمِ وَسَالِمِ وَطَاوُسِ وَالْحَسَنِ وَعَكْرِمَةَ وَعَطَاءَ وَعَامِرَ بْنَ سَعْدٍ وَجَابِرَ بْنَ زَيْدٍ وَنَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ وَمُحَمَّدَ بْنَ كَعْبٍ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ وَمُجَاهِدَ وَالْقَاسِمَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَعَمْرُو بْنَ هَرَمٍ وَالشَّعْبِيَّ أَنَّهَا لَا تَطْلُقُ.

Cenab-ı Hakk'ın: “Ey îmân edenler, mü'min kadınları nikâhlayıp da sonra kendilerine dokunmadan, onları boşadığınız zaman sizin için üzerlerine sayacağınız bir iddet yoktur. O surette onları faydalandırıp, kendilerini güzel bir şekilde salıverin”¹²⁹ ayeti hakkında, İbn Abbâs şöyle demektedir: “Allah talâkı nikâhtan sonra kıldı.” Bu hususta Ali, Saîd İbn ül Müseyyeb, Urve İbnü'z-Zubeyr, Ebû Bekr İbn Abdurrahmân, Ubeydullah İbn Abdullah İbn Utbe, Ebân İbn Osmân, Alî İbn-Huseyn, Şureyh, Saîd İbn Cubeyr, el-Kasım, Sâlim, Tâvus, el-Hasen Basrî, İkrime, Atâ, Amir İbn Sa'd, Câbir İbn Zeyd, Nâfi' İbn Cubeyr, Muhammed İbn Ka'b, Süleyman İbn Yesâr, Mucâhid, el-Kasım İbn Abdurrahmân, Amr İbn Herim ve eş-Şabi'den nikâhtan önce boşamanın yapılmayacağı rivayet edilmiştir.¹³⁰

İbn Hacer, bu mesele ile ilgili şunları söylemektedir; “Bu mesele meşhur ihtilafli meselelerdendir. İlim adamlarının bu hususta çeşitli görüşleri bulunmaktadır. “Böyle bir talak gerçekleşir” diyenler ve “Böyle bir talak gerçekleşmez” diyenler mevcuttur. Ayrıca belli birisini tayin etmesi ya da genel olarak onu söylemesi halinde de çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Kimileri de bu hususta herhangi bir şey söylemeksizin tevakkuf etmiştir. Cumhur, böyle bir talakın olmayacağını söylemiştir. Bu aynı

¹²⁹ Ahzab, 33/49.

¹³⁰ Buhari, “Talak”, 9; Ayrıca bkz; İbn Hacer el-Askalani, *Muhtasar Fethu'l- Bari*, trc. M.Beşir Eryarsoy (İstanbul: Polen yayıncılık, 2008), 10/611.

zamanda Şafii, İbn Mehdi, Ahmed, İshak, Davud ve onlara uyanların görüşü olduğu gibi, hadis ashabının cumhuru da bu görüştedir. Ebu Hanife ve mezhebine mensup alimler mutlak olarak talakın gerçekleşeceğini söylemişlerdir.”¹³¹

Buhari'nin, hadisi ele almadan önce, ayeti kerimeyle başlaması onun özelliklerindedir. Hadislerinin birçoğunda bunu yapmaktadır. Bu babda sadece ayet vermiş ve konuyla ilgili sahabe ve tabiin alimlerinin görüşlerini nakletmiştir. Buhârî bu tür başlıkları en çok “Kitab’ut-tefsir” bölümünde kullanmıştır. Bu başlıklar Talak bölümünde ve diğer bölümlerde de karşımıza çıkmaktadır. Buhari, bazen bab başlığı koymakta ve peşinden başlıkla ilgili ayetler yazmakta fakat hiçbir hadis yazmamaktadır. Müellif ayetleri daha çok bâb başlıklarını desteklemek için koymuştur.¹³²

Ebu Davud Talak kitabında “Nikâhlanmadan Önce Boşama Olur mu? konusunda alakalı bir hadise yer vermektedir. Hadis şöyledir:

حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَطَرُ الْوَرَّاقُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا طَلَّاقَ إِلَّا فِيمَا تَمَلَّكَ، وَلَا عِتْقَ إِلَّا فِيمَا تَمَلَّكَ، وَلَا بَيْعَ إِلَّا فِيمَا تَمَلَّكَ»، زَادَ ابْنُ الصَّبَّاحِ، «وَلَا وِفَاءَ نَذْرٍ إِلَّا فِيمَا تَمَلَّكَ».

Amr b. Şuayb (r.a)'dan rivayet olduğuna göre Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Ancak sahip olduğun kadını boşama vardır. Ancak sahip olduğun köleyi azat etme vardır. Ancak sahip olduğun bir malın satışı vardır.”

İbnu’s- Sabbah rivayete şunu da ekledi: “Ancak sahip olduğun bir şeyde yaptığın bir nezri yerine getirme vardır.”¹³³ Önceki hadiste de Amr b. Şuayb’dan aynı sened ve manayla rivayet olunmuştur. Ancak Amr b. Şuayb bu hadisi şerife de şu sözleri ilâve etti: “Kim günah işlemek için Allah’ı şahit tutarsa, onun etmiş olduğu bir yemini yoktur. Akrabaya ziyareti kesmek üzere Allah’ı şahit tutanın da edilmiş bir yemini yoktur.”

Bir önceki hadisi bize İbnu’s- Serh de rivayet etmektedir. Ancak İbnu’s- Serh rivâyetine şu cümleyi ilâve etmiştir: “Kendisiyle şanı yüce olan Allah'ın rızası gözetilen nezrin dışında ifası gereken bir nezir (adak) yoktur.”

¹³¹ İbn Hacer, a.g.e., 10/612.

¹³² Mehmet Bağcı, *İmam Buhârî'nin “ el-Câmi'us-Sahîhi'nin Bâb Başlıkları ve Dihlevî'nin “Risalet'ü Terâcim-i Ebvâb-ı Sahîh'il-Buhârî” İsimli Eserinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012).

¹³³ Ebu Davud, “Talak”, 7; Tirmizi, “Talak”, 6; İbn Mace, “Talak”, 17.

Ebu Davud hadisinde; kişinin maliki olmadığı şeyde söz hakkına sahip olmadığından bahsetmektedir. Bir kimse evli olduğu zaman boşama hakkına sahip olabilir, bir kimse köleye sahipse eğer onu azad etme hakkına sahip olabilir ya da malı olduğunda onu satma yetkisi kendinde olabilir ve kendi malını satabilir. Aynı şekilde sahibi olmadığı bir şeyin de nezrini yerine getirmesi gerekmez. Günah işlemek üzere yemin edenin de, sıla-i rahimi kesmek üzere yemin edenin de yemini sahih değildir.

Tirmizi Talak kitabında “Nikâhlanmayan Kadın Boşanmaz” başlığıyla ilgili hadise yer vermektedir. Hadis şöyledir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ حَدَّثَنَا عَمِيرُ الْأَحْوَلِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نَذْرَ لِابْنِ آدَمَ فِيمَا لَا يَمْلِكُ وَلَا عِتْقَ لَهُ فِيمَا لَا يَمْلِكُ وَلَا طَلَاقَ لَهُ فِيمَا لَا
يَمْلِكُ

قَالَ وَفِي الْبَابِ عَنْ عَلِيِّ وَمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ وَجَابِرِ وَابْنِ عَبَّاسٍ وَعَانِشَةَ قَالَ أَبُو عِيسَى حَدِيثُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو
حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَهُوَ أَحْسَنُ شَيْءٍ رُوِيَ فِي هَذَا الْبَابِ وَهُوَ قَوْلُ أَكْثَرِ أَهْلِ الْعِلْمِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَغَيْرِهِمْ رُوِيَ ذَلِكَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَابْنِ عَبَّاسٍ وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ
وَالْحَسَنِ وَسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ وَعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَشَرِيحِ وَجَابِرِ بْنِ زَيْدٍ وَغَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ فُقَهَاءِ النَّبِيِّينَ وَبِهِ يَقُولُ
الشَّافِعِيُّ.

Amr b. Şuayb (r.a.)’ın babasından ve dedesinden gelen rivâyette, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Adem oğlunun elinde bulunmayan bir şeyi nezretme (adak), yine elinde olmayan bir köleyi hürriyetine kavuşturma (azâd) ve nikahlısı olmadığı bir kadını boşama hakkı yoktur.”¹³⁴

Tirmîzî şöyle demiştir: “Bu konuda Ali, Muâz b. Cebel, Câbir, İbn Abbâs ve Âişe’den de hadis rivâyet edilmiştir. Abdullah b. Ömer hadisi hasen sahihtir. Bu konuda rivâyet edilen en güzel hadis budur. Rasûlullah (s.a.v.)’in ashabından ve başkalarından pek çok ilim adamının görüşü bu hadise göredir.”

Aynı şekilde Ali b. Ebî Tâlib, İbn Abbâs, Câbir b. Abdullah, Saîd b. Müseyyeb, Hasen, Saîd b. Cübeyr, Ali b. Husayn, Şüreyh, Câbir b. Zeyd ve tabiin döneminden pek çok fukahadan da aynı şekilde rivâyet edilmiştir. Şâfii de aynı görüştedir.¹³⁵

¹³⁴ Tirmizi, “Talak”, 6; Ebu Davud, “Talak”, 7; İbn Mace, “Talak”, 17.

¹³⁵ Tirmizi, “Talak”, 6.

3.6. Sünnete Uygun Boşama Şekli

İslam, Kur'an'ın emir ve yasaklarına uyup, sünnete uygun bir hayat yaşamamızı emretmektedir. Her konuda olduğu gibi boşama konusunda da Kur'an ve sünnete uygun hareket etmek gerekmektedir. Boşanmak, helal olsa da Allah'ın hoşuna gitmeyen bir şeydir. Allah katında helâllerin en çirkinidir¹³⁶ ve en son başvurulacak bir çaredir. Allah sık sık eş değiştiren çeşneci erkeklere ve çeşneci kadınlara lânet eder.¹³⁷ Yani boşama, büyük ölçüde dinî engelle karşı karşıyadır.

Konuyla ilgili en meşhur rivayet Buhari'de şu şekilde yer almaktadır.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مُرَةٌ فَلْيُرَاجِعْهَا، ثُمَّ لِيُمَسِّكْهَا حَتَّى تَطْهَرَ، ثُمَّ تَحِيضَ ثُمَّ تَطْهَرَ، ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدَ، وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ، فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ تُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ».

Abdullah İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edildiğine göre o, hanımını Rasulullah (s.a.v) döneminde ay halinde iken boşadı. Ömer İbnül Hattab (r.a) Rasulullah (s.a.v)'e buna dair bir soru sorunca Rasulullah (s.a.v) : “Ona emret, ona dönsün. Sonra âdet halinden temizleninceye kadar, sonra ay hali oluncaya, sonra bir daha temizleninceye kadar tutsun. Daha sonra da dilerse onu nikâhı altında tutsun, dilerse de dokunmadan boşasın. İşte Yüce Allah'ın kadınların boşanmalarını emir buyurduğu iddet budur” dedi.¹³⁸

Sünnete göre boşamada erkek, kadını hayızlı iken boşamamalı, hayızı bittikten sonra hiç cinsel ilişkide bulunmadığı temizlik süresinde boşamalıdır. Böylece cinsel ilişkiye ihtiyaç duyduğu zaman onu isteyecek ve boşaması zorlaşacaktır.

İslâm'da kadınla erkek üç talakla birbirlerine bağlıdırlar. Birinci talak verildiğinde kadının erkekle bütün ilişkileri kesilmemekte, kadın “iddet” dönemine girmiş olmaktadır. Böylece erkek yalnız kalacak, karısını isteyecek ve boşadığı andaki duygularından arınmış olarak düşünme imkânı bulacak, belki de yeni bir nikâha bile gerek kalmadan karısına dönecektir. Aynı imkân ikinci boşamasında da tanınacak, üçüncü defa boşaması ise böyle önemli bir kurumu hafife alma anlamı taşıyacağından,

¹³⁶ Ebû Dâvûd, “Talak”, 3; İbn Mâce, “Talak”, 1.

¹³⁷ Alauddin Ali El- Müttaki b. Husamuddin el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, (Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi Yayıncılık, 2010), IX/661; Suyûfî, Celâlüddin Abdurrahman İbn Ebî Bekr (Ö. 911/1505), *el-Câmiu's- Sağîr*, c.1, (Cidde: Dâru'l Tâiri'l- İlm).

¹³⁸ Buhari, “Talak”, 1.

artık o kadına dönmesine izin verilmeyecek ve erkek bir bakıma cezalandırılmış olacaktır.

Boşamada, erkek sünnete aykırı hareket edip, yasaklanan bid'at türü bir boşama ile karısıyla bağları bir anda koparırsa, bu boşama da geçerlidir. Ancak erkek bir suç işlemiştir ve cezasını görmelidir. Bir defa yaptığı iş bir günahdır ve manevî sorumluluğu bulunmaktadır. Karısına artık istese de dönemeyecektir. Onun "iddeti" süresince her türlü nafakasını sağlayacak ve malî bir cezaya çarptırılacaktır. Görüldüğü gibi tüm sıkıntıyı çeken kadın değil, aslında erkektir. Bu yüzden, işin manevî sorumluluğu bir tarafa, bu riskleri göze alamayınca erkek kolay kolay boşama yoluna gidemeyecektir. Bu, işin işleyiş biçimine değil, sonucuna bakmakla kolayca anlaşılabilir.

Abdullah İbn Ömer'in başına gelen hâdise, bir Müslümanın son çare olarak boşamaya başvurduğunda takip etmesi gereken yolu göstermektedir.

Fukaha, talakı sünni (sünnete uygun), bid'i (bid'at) ve herhangi bir vasfı olmayan üçüncü bir tür olmak üzere üç kısma ayırmışlardır.

1-Sünnete uygun talak, cima olmaksızın temiz iken hanımını boşamasıdır.

2-Bid'i talak, hanımını ay hali iken yahut cimada bulunduğu ve hamile olup olmadığı belli olmayan bir halde iken boşamasıdır.

3-Ay hali olmayacak kadar küçük yaşta olan yahut ay halinden kesilmiş ya da doğum yapması yaklaşmış hamile olan eşini boşamasıdır.¹³⁹

Müslim'de yer alan rivayette İbn Ömer'in şöyle dediği nakledilmektedir: "Bunun üzerine ben karıma ric'at ettim. Yapmış olduğum talâk da kadın için talâk sayıldı."¹⁴⁰

Yine Müslim'in rivayetinde: "Bu talâkı hesaba katıyor musun?" diye İbni Ömer'e sorulmuş. İbn Ömer'de şöyle demiştir: "Ne demek elbette."¹⁴¹

Görüldüğü üzere Müslim'in birinci babındaki talak hadisleri, diğer alimlerin hadislerinde de geçtiği üzere İbn Ömer hadisidir. İbn Ömer'in hanımını boşamasıyla babasının Hz. Peygamber'e bu durumu anlatması sonucu, Hz. Peygamber (s.a.v), İbn Ömer'in karısına ric'at etmesini, sonra kadını temizlenip onun yanında ikinci bir adet oluncaya kadar alıkoymasını ve kadına o adetten temizleninceye kadar da zaman

¹³⁹ İbn Hacer, a.g.e., 10/581.

¹⁴⁰ Müslim, "Talak", 1.

¹⁴¹ Müslim, "Talak", 1.

vermesini kendisine emir buyurmuş; şayet kadını boşamak isterse kadın adet olmadığı vakit onunla cima' etmeden boşamasını, işte kadınların kendisi için boşanmasını Allah'ın emrettiği iddetin bu olduğunu bildirmiştir.¹⁴²

Ebu Davud da diğer müellifler gibi Talak kitabında; Ka'nebî, Malik, Nafi ve Abdullah b. Ömer tarikiyle Abdullah İbn Ömer'in kendisi hakkında rivayet ettiği meşhur hadise yer vermektedir. Kuteybe b. Saîd, Leys, Nafi ve Abdullah İbn Ömer kanalıyla gelen rivayete göre, "İbn Ömer karısını hayızlı iken bir talakla boşamış" diyerek Malik'in hadisini mana olarak nakletmiştir.¹⁴³

Sadece Ebû Dâvûd'un Sünen'inde rastladığımız bir rivayet ise şöyledir:

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ جُبَيْرٍ، أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عَمَرَ فَقَالَ: " كَمْ طَلَّقْتَ امْرَأَتَكَ؟ فَقَالَ: وَاحِدَةً "

Yunus b. Cübeyr'den gelen rivayete göre; Yunus, İbn Ömer'e: "Karını kaç defa boşadın?" diye sormuş da, İbn Ömer: "Bir defa", demiştir.

Ebu Davud, Ebu'z Zübeyr (r.a)'in Urve'nin kölesi Abdurrahman b. Eymen'in, İbn Ömer'e soru sorması şeklinde Müslim'de geçen rivayeti aktarmaktadır.¹⁴⁴

Ebu Dâvud Talak kitabında şöyle demiştir: "Bu hadisi Yunus b. Cübeyr, Enes b. Sirin, Said b. Cübeyr, Zeyd b. Eslem ve Ebu'z-Zübeyr İbn Ömer'den; Mansur da Ebu Vâil'den rivayet etmişlerdir. Hepsinin manası ise şöyledir: "Peygamber (s.a.v) İbn Ömer'e hanımına dönmesini, temizleninceye kadar nikâhı altında tutmasını sonra isterse boşamasını; isterse nikâhı altında tutmasını emretti."¹⁴⁵

Tirmizi Talak kitabında Hz. Peygamber'in eşi Hafsa'yı ric'i talakla boşadığı şeklinde bir rivayete de yer vermektedir. Hadis şöyledir:

حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ الْعَسْكَرِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ صَالِحِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ سَلْمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عُمَرَ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَلَّقَ حَفْصَةَ، ثُمَّ رَاجَعَهَا».

Ömer b. el-Hattab (r.a.)'dan gelen rivayete göre, Nebî (s.a.v) Hafsâ (r.anha)'yı boşamış, sonra da iddet süresi içinde ona dönmüştür.¹⁴⁶

¹⁴² Müslim, "Talak", 1.

¹⁴³ Ebu Davud, "Talak", 4.

¹⁴⁴ Ebu Davud, "Talak", 4; Müslim, "Talak", 14; Nesai, "Talak", 1.

¹⁴⁵ Ebu Davud, "Talak", 4.

¹⁴⁶ Ebu Davud, "Talak", 4; Darimi, "Talak", 2.

Tirmizi aynı hadisi 1. bab başlığında incelemektedir. Bab başlığındaki sorudan istenilen cevabı bulmak mümkündür. Tirmizi'nin 1.bab başlığı, “Sünnete Uygun Boşama Şekli Nasıldır?” şeklindedir. Bu babda Tirmizi Ebû Davud’un yukarıda naklettiğimiz Yunus b. Cübeyr (r.a) rivayetine farklı bir tarikle yer vermektedir. Yine yukarıda geçen Sâlim’in babasından rivâyetini de aynı şekilde aktarmaktadır.

Tirmîzi Talak kitabında şöyle demiştir: “Yunus b. Cübeyr’in, İbn Ömer’den rivâyet ettiği hadis hasen sahihtir. Sâlim’in, İbn Ömer’den rivâyeti de hasen sahihtir. Bu hadis İbn Ömer vasıtasıyla değişik şekillerde de rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)’in ashabından ve sonraki dönemlerden ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve şöyle derler: “Sünnet olan boşama şekli kadının temizliği anında ve cinsi münasebet olmaksızın yapılan boşamadır.” Bazı ilim adamları ise: “Kadını temiz iken üç talakla boşarsa bu da sünnete uygun sayılır.” Şâfiî ve Ahmed görüşünü savunmuşlardır. Kimi ilim adamları da şöyle demektedirler: “Üç talakı birden vermek sünnete uygun değildir, her temizlik süresince tek tek verilmelidir.” Sûfyân es Sevrî ve İshâk da: “Hamile kadının boşanması konusunda ilim adamları “Dilediği zaman boşayabilir.” Şâfiî, Ahmed ve İshâk bunlardandır. Bazı ilim adamları ise: “Her ayda bir talak vermek suretiyle boşayabilir.”

Genel olarak hadislerin içeriği aynıdır. İbn Ömer’in başına gelen bir hâdise sonucu Peygamber (s.a.v)’in konu hakkında yapılması gerekenleri söylemesiyle alakalıdır.

İbn Mace de Talak kitabının 2. babında, meşhur İbn Ömer hadisine yer vermektedir.¹⁴⁷

İbn Mace konuyla ilgili Abdullah b. Mesud’un görüşlerine de yer vermektedir.

Abdullah bin Mes’ud (r.a)’ın sünnet (hadis)e uygun boşama hakkında şöyle söylediği kendisinden rivayet edilmiştir: “Erkek, karısını her temizlik hâlinde onunla cima etmeksizin bir talâkla boşar. Kadın üçüncü kez temizlenince, yine onunla cima etmeksizin kocası onu son bir talâkla boşar. Bu son boşamadan sonra iddet olarak kadına bir kere aybaşı âdeti görmesi gerekir. Yâni bir kere hayız görüp temizlenince iddeti bitmiş olur.”¹⁴⁸

İbn Mace’nin Talak kitabının 3.bab başlığı, “Hamile Kadın Nasıl Boşanır?” şeklindedir. Bu babda İbn Mace yine Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Ali b. Muhammed,

¹⁴⁷ İbn Mace, “Talak”, 2.

¹⁴⁸ İbn Mace, “Talak”, 2.

Vekî, Süfyan, Muhammed b. Abdirrahman, Sâlim, İbn Ömer tarikiyle gelen İbn Ömer hadisini nakletmiştir.

İbn Mace, “Ric‘at” başlığı altında da aynı konuyu incelemektedir.

Ric‘at: Karısını bir veya iki talakla boşanmış ve henüz iddet bitmemiş iken adamın karısına geri dönmesidir. Bu dönüş sözle olabildiği gibi kadının yatağına girip onunla cinsel temasla da olabilmektedir.¹⁴⁹

Ric‘atı sadece koca yapar. Bunun için veliye ve kadının rızasına ihtiyaç yoktur. Çünkü hadiste bunun başkası söz konusu edilmeksizin sadece kocaya verildiği görülmektedir. Erkeğin ric‘at yapabilmesi için bir veya iki talakla boşanması şarttır. Üç talakla boşanması halinde geri dönüş olmaz. Bu hüküm, Kitap, sünnet ve icma ile sabittir.

Konuyla ilgili ayetlerde, “....ve boşanan kadınların iddeti henüz bitmemişken, kocaları barışmak isterlerse onları geri almakta öncelikle hak sahibidirler¹⁵⁰...”

Kadınları boşadığınız zaman yani ric‘i talakla boşadığınız zaman, iddetleri sona ererken (ermek üzere iken) onları ya güzellikle tutun (ric‘at edin) ya da güzellikle bırakın...¹⁵¹ “ buyurulmuştur.

“Ric‘at” babı sadece İbn Mace’de geçmektedir. Bu babda İbn Mace şu hadise yer vermektedir:

حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ هَلَالٍ الصَّوَّافُ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الصُّبَيْعِيُّ عَنْ يَزِيدِ الرَّشَكِيِّ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ الْحُصَيْنِ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ ثُمَّ يَقَعُ بِهَا وَلَمْ يُشْهَدْ عَلَى طَلْقِهَا وَلَا عَلَى رَجْعَتِهَا فَقَالَ عِمْرَانُ طَلَّقْتَ بِغَيْرِ سُنَّةٍ وَرَاجَعْتَ بِغَيْرِ سُنَّةٍ أَشْهَدُ عَلَى طَلْقِهَا وَعَلَى رَجْعَتِهَا.

Mutarrıf bin Abdullah bin eş-Şihhîr (r.a)’den gelen rivayete göre o şöyle demiştir: İmrân bin el-Husayn (r.a)’a şöyle bir soru soruldu: “Bir adam karısını bir veya iki talâkla boşar. Sonra henüz iddet bitmemiş iken karısına dönüş yapıp onunla cinsel ilişkide bulunur. Halbuki, adam ne boşamayı ne de ric‘atı (geri dönüşü) şâhidlendirmemiş, şâhidlerin huzurunda yapmamıştır.”

İmrân (r.a), bu soruya cevaben şöyle demiştir: “Sen boşamayı ve karına geri dönüşü şâhidlendirmemekle Peygamber (s.a.v)’in sünnetine aykırı boşamada

¹⁴⁹ Hatipoğlu, a.g.e., 5/545.

¹⁵⁰ Bakara, 2/228.

¹⁵¹ Bakara, 2/231.

bulunmuş ve yine Onun sünnetine aykırı ric'atta bulunmuşsun. Kadını boşamayı ve ona ric'at etmeyi şahidlerin huzurunda yapmalısın.”¹⁵²

Hadiste boşama ve ric'at işinin şahitlerin huzurunda yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Alimler bu şahitlendirmenin vacip mi, müstehap mı olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Erkek kadına dönüş yapacaksa eğer, mutlaka iddetin bitiminden önce olması gerekmektedir. Hanefiler, bu dönüşün sözle olabildiği gibi cinsel ilişkide bulunmakla da olabildiğini bildirmektedirler. Alimlerimiz bu konuda ihtilaf etmemişlerdir. Hadisteki şartlar sağlanmadan bir dönüş yapılırsa sünnete aykırı bir dönüş yapılmış olur.¹⁵³

Buhari bu konuyla alakalı olarak Hz. Peygamber'in Cevniyye adındaki kadını evlenmekten vazgeçmesi konusuna da yer vermektedir. Rivayet şu şekildedir:

عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى انْطَلَقْنَا إِلَى حَائِطٍ يُقَالُ: لَهُ الشَّوْطُ، حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى حَائِطَيْنِ، فَجَلَسْنَا بَيْنَهُمَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اجْلِسُوا هَا هُنَا» وَدَخَلَ، وَقَدْ أَتَى بِالْجَوْنِيَّةِ، فَأُنزِلَتْ فِي بَيْتٍ فِي نَخْلٍ فِي بَيْتِ أُمِّمَةَ بِنْتِ النُّعْمَانِ بْنِ شَرَّاحِيلَ، وَمَعَهَا دَائِيَّتُهَا حَاضِنَةٌ لَهَا، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «هَبِي نَفْسِكَ لِي» قَالَتْ: وَهَلْ تَهَبُ الْمَلَكَهَ نَفْسَهَا لِلْسُّوْفَةِ؟ قَالَ: فَأَهْوَى بِيَدِهِ يَضَعُ يَدَهُ عَلَيْهَا لِتَسْكُنَ، فَقَالَتْ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ، فَقَالَ: «قَدْ عُدْتِ بِمَعَاذِي» ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا فَقَالَ: «يَا أَبَا أُسَيْدٍ، اكْسُهَا رَازِقِيَّتَيْنِ، وَأَلْحِفْهَا بِأَهْلِهَا».

Ebu Useyd (r.a)'dan gelen rivayetle o şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v) ile birlikte çıktık. Nihayet eş- Şavt diye adlandırılan bir bahçeye vardık. Daha sonra iki bahçenin yanına varınca iki bahçenin arasında oturduk. Peygamber (s.a.v): “Burada oturun”, dedi ve kendisi içeri girdi. Cevniyye de getirilmiş ve hurmalıkta bir eve; Numan İbn Şerahil'in kızı Umeyme'nin evine yerleştirilmişti. Beraberinde onun dadısı ve ebesi de vardı. Peygamber (s.a.v) el Cevniyye'nin yanına girip: “Sen kendini bana hibe et” deyince, kadın: “Hiç hükümdar olan bir kadın kendisini böyle olmayan kimseye hibe eder mi?” dedi.

Ravi Ebu Useyd şöyle demiştir: “Allah Rasulü, kadın huzur ve sükun bulsun diye elini üzerine koymak için uzatınca, kadın: “Senden Allah'a sığınırım” dedi. Allah Rasulü: “Sen gerçekten sığındıran bir yere sığındın” buyurdu. Daha sonra yanımıza

¹⁵² İbn Mace, “Talak”, 5.

¹⁵³ Hatipoğlu, a.g.e., 5/545,546.

çıkıp geldi ve: “Ey Ebu Useyd, buna razıkıyye denilen iki parça kumaş ver ve onu ailesinin yanına götür” dedi.¹⁵⁴

Aynı rivayet Abbas İbn Sehl’in babasından ve Ebu Useyd’den onların da Hz. Peygamber’den nakli olarak zikredilmektedir.

Cevniyye’nin “Hiç hükümdar olan bir kadın kendisini böyle olmayan kimseye hibe eder mi?” sözünden, kendini Peygamber (s.a.v)’den üstün gördüğü anlaşılmaktadır. Ebu Useyd’den nakledilen hadis bu bağlamda kadının davranışının kötü yönde olduğunu bildirmektedir. Rasulullah henüz evlenme aşamasında iken bu kadınla evlenmekten vazgeçmiş ve ona mehir değilse bile bazı şeyler verilmesini emretmiştir.

Sünnete uygun boşama Kütüb-i Sitte müelliflerinin en çok rivayete yer verdikleri konulardandır.

3.7. Üç Talak

İslam Hukuku’nda bir adamın karısını üç defa boşama hakkı bulunmakta ve bu hakları tükettiğinde hanımı kendisinden tamamen boşanmış olmaktadır.

Buhari’nin Talak kitabının 4.bab başlığı, “Yüce Allah’ın: “Talak iki defadır. Sonra ya İyilikle Tutmalıdır ya Güzellikle Salmalıdır; Buyruğu Dolayısı İle Üç Talak Vermeyi Caiz Görenler” şeklindedir. Bu babda Buhari şu hadislere yer vermektedir:

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّ عُوَيْمِرًا، أَتَى عَاصِمَ بْنَ عَدِيٍّ وَكَانَ سَيِّدَ بَنِي عَجْلَانَ، فَقَالَ: كَيْفَ تَقُولُونَ فِي [ص:100] رَجُلٍ وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا، أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ، أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ؟ سَأَلَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ، فَأَتَى عَاصِمَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسَائِلَ، فَسَأَلَهُ عُوَيْمِرٌ، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَرِهَ الْمَسَائِلَ وَعَابَهَا، قَالَ عُوَيْمِرٌ: وَاللَّهِ لَا أَنْتَهِي حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ، فَجَاءَ عُوَيْمِرٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ رَجُلٌ وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ الْقُرْآنَ فِيكَ وَفِي صَاحِبَيْكَ»، فَأَمَرَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَلَأَعْنَةِ بِمَا سَمَى اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَلَاعْنَهَا، ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ حَبَسْتُهَا فَقَدْ ظَلَمْتُهَا فَطَلَّقَهَا، فَكَانَتْ سُنَّةً لِمَنْ كَانَ بَعْدَهُمَا فِي الْمُتَلَاعِنِينَ.

Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (r.a)’den gelen rivayete göre şöyle haber vermiştir: Uveymir el-Aclânî, Âsım İbn Adıyy el-Ensâri’ye gelip ona şöyle dedi: “Sen şu konuda ne diyorsun? Bir adam hanımının yanında bir adam bulur, adamı öldürürse, siz de onu

¹⁵⁴ Buhari, “Talak”, 3.

kısâsen öldürür müsünüz, yoksa bu kimse ne yapmalı?” Yâ Âsım, bu müşkil işi bir kere benim için Rasûlullah’a soruver.”

Bunun üzerine Âsım bu meseleyi Rasûlullah (s.a.v)’e sordu. Fakat Rasûlullah (s.a.v) bu sorudan hoşlanmayıp ayıpladı. O derece ki, Rasûlullah’tan işittiği sözler Âsım’a ağır geldi. Akabinde Âsım ailesine döndüğü zaman Uveymir geldi ve: “Yâ Âsım! Rasûlullah sana ne söyledi?” dedi. Âsım da: “Sen bana hayır getirmedi. Rasûlullah (s.a.v), benim O’na sorduğum meseleyi hoş görmedi”, dedi. Uveymir: “Vallahi ben çekinmem, bunu kendim Rasûlullah’a sorarım” dedi. Uveymir yönelip, insanların ortasında iken Rasûlullah’a geldi de: “Yâ Rasûlallah! Bir kimse karısıyla beraber bir kişiyi zina ederken bulsa, kadının kocası o erkeği öldürmeli, sonra siz de kısas olarak onu öldürmeli misiniz? Yoksa bu adam ne yapmalı?” diye sordu:

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): “Senin ve kadının hakkında Allah, Kur’ân’dan ayet indirdi. Git o kadını getir!” buyurdu.

Sehl şöyle demiştir: Bu karı koca öğretildiği üzere¹⁵⁵ birbirleriyle lanetleştiler. Ben de insanlarla beraber Rasûlullah’ın yanında idim, lanetleşmeleri bitince Uveymir: “Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını nikâhımda tutarsam, ona yalan isnâd etmiş bir yalancı olurum!” dedi ve Rasûlullah (s.a.v) ona emir vermeden önce, o, kadını üç talâk ile boşadı.

İbnu Şihâb şöyle demiştir: “Lanetleşmeden sonra hanımına üç talâk verip boşamak, lanetleşen eşler hakkında bir sünnet oldu.”¹⁵⁶

Buhari’nin mülaane olayına üç talak konusunda yer vermesi eşlerin mülaane sonucunda üç talakla boşanmış olmalarındandır. Mülaane yapan eşler birbirlerine ebediyen haram olurlar. Buhari bu konuda üç talakla boşanan eşlerin, kadın başka biriyle evlenmedikçe bir araya gelmelerinin mümkün olmadığına dair bir rivayete de yer vermektedir. Hadis şöyledir:

عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بِنْتُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ امْرَأَةً رِفَاعَةَ الْقُرْظِيَّ جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ رِفَاعَةَ طَلَّقَتْنِي فَبَتَّ طَلَاقِي وَإِنِّي نَكَحْتُ بَعْدَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الزُّبَيْرِ الْقُرْظِيَّ وَإِنَّمَا مَعَهُ مِثْلُ الْهُدْبَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَلَّكَ تُرِيدِينَ أَنْ تُرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ لَا حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَكَ وَتَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ.

¹⁵⁵ Nûr, 24/6-10.

¹⁵⁶ Buhari, “Talak”, 4; Ayrıca bkz. İbn Hacer, a.g.e., 10/595.

İbnu Şihâb şunu söylemiştir: “Bana Urvetu’bnu’z-Zubeyr söyledi; ona da Âişe (r.a) şöyle söylemiştir: Rifâa el-Kurazî’nin karısı Rasûlullah’a geldi de:

“Yâ Rasûlallah! Rifâa beni boşamış ve boşamayı kesin yapmıştı. Sonra ben de Abdurrahmân İbnu’z-Zubeyr el-Kurazî ile nikâhlanmışım. Fakat Abdurrahmân’ın erliği şu elbise saçağı gibi gevşektir” dedi. Rasûlullah (s.a.v): “Sanırım ki sen eski kocan Rifâa’ya dönmek istiyorsun. Fakat ikinci kocan Abdurrahmân senin balcağızından, sen de onun balcağızından tatmadıkça bu olmaz” dedi.¹⁵⁷

İslamda, evlilik ne kadar önemli bir müessese ise boşanmak da o denli önemli ve zaruri olmadığı müddetçe geri durulması gereken bir eylemdir. Kişinin bazen fevri düşünce ve davranışı sonucu aldığı birtakım kararlar ve ağzından çıkan o kelimeler onu dönülmesi zor bir yola sokmaktadır. Kesin boşadığı eşine dönmek için, eşinin başka biriyle evlenip ona eş olduktan sonra kendisine dönecek olmasının düşüncesi bile çok ağırdır. Böyle hassas bir durum kişiyi ruhi çöküntüye uğratabilir. O yüzden eşler bu durumları iyice bilip hayatlarına ona göre yön vermelidirler.

Müslim’in Talak kitabının 2.bab başlığı, “Üç Talak” şeklindedir. Bu babda Müslim şu hadislere yer vermektedir:

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ، قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا، وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " كَانَ الطَّلَاقُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبِي بَكْرٍ، وَسُنَّتَيْنِ مِنْ خِلاَفَةِ عُمَرَ، طَلَاقُ الثَّلَاثِ وَاحِدَةً، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: إِنَّ النَّاسَ قَدْ اسْتَعْجَلُوا فِي أَمْرِ قَدْ كَانَتْ لَهُمْ فِيهِ أَنَاةٌ، فَلَوْ أَمْضَيْنَاهُ عَلَيْهِمْ، فَأَمْضَاهُ عَلَيْهِمْ."

İbni Abbâs’tan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Resûlullah (s.a.v) ile Ebû Bekr zamanlarında ve Ömer’in hilâfetinin iki yılında üç talâk bir sayılırdı.” Ömer b. Hattâb: “İnsanlar kendilerine zaman verilmiş olan bir işte fevri davrandılar. Keşke şunu onlara uygulasak!” deyip onu kendilerine uyguladı.¹⁵⁸

Hadislerden Hz. Ömer’in devlet başkanı olarak insanların lehine olan bu durumu suistimal etmelerinden dolayı üç talakın bir talak sayılması kararını ortadan kaldırdığı ve üç talak olarak saydığı anlaşılmaktadır.

Ebu Davud’un, “Üç Talakla Boşanan Bir Daha Karısına Dönemez” bab başlığıyla incelediği konuda Bakara suresinin 229. ayetinin iniş sebebi açıklanmaktadır. Hadis şu şekildedir:

¹⁵⁷ Buhari, “Talak”, 4.

¹⁵⁸ Müslim, “Talak”, 2.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُرُوزِيُّ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ يَزِيدِ النَّحْوِيِّ، عَنْ عِكْرَمَةَ
عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: {وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ} [البقرة: 228] الآية، وذلك أن الرجل كان إذا طلق امرأته فهو أحق برجعته وإن طلقها ثلاثاً، فُنسخ ذلك، وقال: {الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ} [البقرة: 229]

İbn Abbas (r.a.)’dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Boşanmış kadınlar üç kur’ (üç âdet veya üç temizlik süresi) bekleyip kendilerini gözetlerler hamile olup olmadıklarına bakarlar. Eğer Allah’a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah’ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri karınlarında çocuk bulunduğunu veya hayızlandıklarını saklamaları kendilerine helal olmaz.”¹⁵⁹ âyeti şu nedenle inmiştir: Cahiliyette bir kişi hanımını boşadığı zaman onu üç talakla bile boşamış olsa, o hanıma dönüş yapmaya en çok hak sahibi olan yine o kimse olurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ: “Boşama iki defadır...”¹⁶⁰ buyurdu.¹⁶¹

Sadece Ebu Davud’un naklettiği konuyla ilgili başka bir hadiste de İbn Abbas’a sorulan soru ve onun verdiği cevap ekseninde “üç talak” meselesi incelenmektedir.

عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ فَجَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: إِنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا، قَالَ: فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ رَادُّهَا إِلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " يَنْطَلِقُ أَحَدُكُمْ، فَيَرْكَبُ الْحُمُوقَةَ ثُمَّ يَقُولُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، وَإِنَّ اللَّهَ قَالَ: {وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا} [الطلاق: 2]، وَإِنَّكَ لَمْ تَتَّقِ اللَّهَ فَلَمْ أَجِدْ لَكَ مَخْرَجًا، عَصَيْتَ رَبَّكَ، وَبَاتَتْ مِنْكَ امْرَأَتُكَ، وَإِنَّ اللَّهَ قَالَ: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ فِي قُبُلِ عَدَّتِهِنَّ} [الطلاق: 1] فِي قُبُلِ عَدَّتِهِنَّ»..

Müçâhid (r.a.)’dan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: Ben İbn Abbas’ın yanında iken ona bir kimse gelip; hanımını bir defada üç talakla boşadığını söyledi. Bunun üzerine İbn Abbas sustu. Ben de o kadını kocasına geri göndereceğini sandım. Sonra şöyle söyledi: “Biriniz tutuyor hanımını boşayarak bir ahmahlık yapıyor sonra da, İbn Abbas, İbn Abbas, diye feryad ediyor. Oysa yüce Allah: “Kim Allah’tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu yaratır.”¹⁶² buyurmaktadır. Sen ise tek seferde üç talak kullanırken Allah’tan korkmadın. Binaenaleyh ben sana bir kurtuluş yolu bulamam. Sen bu şekilde davranmakla Rabbi’ne isyan ettin. Karın da senden üç talakla boş oldu.

¹⁵⁹ Bakara, 2/228.

¹⁶⁰ Bakara, 2/229.

¹⁶¹ Ebu Davud, “Talak”, 10; Nesai, “Talak”, 75.

¹⁶² Talak, 65/2.

Halbuki Yüce Allah “Ey Peygamber, kadınları boşadığınız zaman iddetlerinin önünde boşayınız.”¹⁶³ buyuruyor.¹⁶⁴

Tirmizi de “Boşamak Kaç Defa Olabilir?” babında konuyu Hz. Aîşe (r.anha)’ya sorulan soru ve bu soru üzerine indirilen ayet üzerinden açıklığa kavuşturmaya çalışmaktadır. Rivayet şöyledir;

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا يَعْلَى بْنُ شَيْبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّاسُ وَالرَّجُلُ يُطَلَّقُ امْرَأَتَهُ مَا شَاءَ أَنْ يُطَلِّقَهَا وَهِيَ امْرَأَتُهُ إِذَا ارْتَجَعَهَا وَهِيَ فِي الْعِدَّةِ وَإِنْ طَلَّقَهَا مِائَةَ مَرَّةٍ أَوْ أَكْثَرَ حَتَّى قَالَ رَجُلٌ لِامْرَأَتِهِ وَاللَّهِ لَا أُطَلِّقُكَ فَتَيْبِنِي مِنِّي وَلَا آوِيكَ أَبَدًا . قَالَتْ وَكَيْفَ ذَلِكَ قَالَ أُطَلِّقُكَ فَكَلَّمَا هَمَّتْ عِدَّتِكَ أَنْ تَنْقُضِي رَاجِعْتِكَ . فَذَهَبَتِ الْمَرْأَةُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فَأَخْبَرْتَهَا فَسَكَتَتْ حَتَّى جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَخْبَرْتُهُ فَسَكَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ (الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَمِيسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ) قَالَتْ عَائِشَةُ فَاسْتَأْنَفَ النَّاسُ الطَّلَاقَ مُسْتَقْبَلًا مَنْ كَانَ طَلَّقَ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ طَلَّقَ .

Âişe (r.anha)’dan gelen rivâyete göre o şöyle söylemiştir: “Boşanma ile ilgili ayetler gelmeden önce bir adam karısını dilediği kadar boşardı, iddeti içerisinde karısına döndüğü takdirde o kadın onun karısı sayılırdı. Yüz kere veya daha fazla boşasa bile durum değişmezdi. Nihayet bir adam karısına dedi ki: “Allah’a yemin ederim ki, seni öyle bir boşayacağım ki, benden uzaklaşıp ayrılamayacaksın ve seni ebediyen karım olarak barındırmayacağım.” Kadın: “Bu nasıl olacak?” dedi. Adam da dedi ki: “Seni boşayacağım, iddetin dolmak üzereyken tekrar sana döneceğim.”

Bunun üzerine kadın durumu anlatmak üzere Âişe’nin yanına gitti. Âişe sustu. Rasûlullah (s.a.v.) gelince durumu ona bildirdi. Rasûlullah (s.a.v.) de sustu sonunda Bakara suresinin 229. ayeti indirildi: “Boşanmak iki defa olabilir. Üçüncüsünde evlilik, ya iyilikle devam eder veya güzel bir şekilde sona erdirilir.”

Âişe diyor ki: “Bundan sonra bütün Müslümanlar geçmişte talak verenler de vermeyenler de bu yeni hükmü uygulamaya başladılar.”¹⁶⁵

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ نَحْوَ هَذَا الْحَدِيثِ بِمَعْنَاهُ وَلَمْ يَذْكَرْ فِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَ أَبُو عِيسَى وَهَذَا أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ يَعْلَى بْنِ شَيْبٍ .

Ebû Küreyb, Abdullah b. İdris vasıtasıyla Hişâm b. Urve’den o da babasından mana olarak bu hadisin benzerini aktarmış olup hadisin senedinde “Âişe’den” dememiştir.

¹⁶³ Talak, 65/1.

¹⁶⁴ Ebu Davud, “Talak”, 10.

¹⁶⁵ Tirmizi, “Talak”, 16.

Tirmizi bu rivayet hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Bu rivâyet Ya’la b. Şebib’in rivâyetinden daha sahihtir.”¹⁶⁶

Nesai, 4 bab başlığında konuya yer vermekte ve hadisleri konu kapsamında değerlendirmektedir.

Nesâî, “Üç Talak Birden Verilebilir mi?” babında şu hadisi nakletmektedir;

Mahmud b. Lebid (r.a)’den gelen rivâyette şunu söylemiştir: “Rasûlullah (s.a.v)’e bir erkeğin hanımını üç talakla tek seferde boşadığı söylenince Rasûlullah (s.a.v) kızarak ayağa kalktı ve: “Ben aranızda iken Allah’ın Kitabı’yla mı oynuyorsunuz?” Bir adam kalktı ve: “Ey Allah’ın Rasûlü! Onu öldüreyim mi?” dedi.¹⁶⁷

Sadece Nesai’nin naklettiği hadis, diğer müelliflerin kitaplarında geçmemektedir. Peygamber (s.a.v)’in üç talakla karısını bir seferde boşayan kişiye kızması konunun ne denli ciddi bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır.

Bir veya iki talakla boşama olduğunda geri dönüş olabildiği için nafaka ve oturacak yer kadının hakkıdır; fakat kesin üç talakla boşanan bir kadına bunlar verilmez. Üç talakla boşanan kadının artık eski kocasıyla hiçbir irtibatı yoktur.

Nesâî, üç talakla boşanan kadına nafaka verilmeyeceği ve mesken tayin edilmeyeceğini Fatıma binti Kays örneği ile aktarmaktadır.

Fatıma binti Kays (r.anha)’dan gelen rivâyette, Ebu Amr b. Hafs el Mahzumî onu üç talakla boşamıştı. Bunun üzerine Halid b. Velid, beni Mahzum’dan birkaç kişi ile beraber Rasûlullah (s.a.v)’e gelerek: “Ey Allah’ın Rasûlü! Ebu Amr b. Hafs, Fatıma’yı üç talak ile boşadı, ona nafaka vermesi gerekir mi?” diye sordu. Rasûlullah (s.a.v) de: “Onun için nafaka ve kalacak yer verilmez” buyurdu.¹⁶⁸

İbn Mace de Fatıma binti Kays’ın boşanmasında üç talakın birden verildiğini naklederek şu rivayet aktarmaktadır;

Amir eş-Şabî (r.a)’den gelen bir rivâyette o şöyle demiştir: “Ben, Fâtıma bint Kays (r.anha)’ya bana boşanma olayını anlat” dedim. Fâtıma: “Kocam Yemen tarafına çıkmış iken beni üç talâkla boşadı. Resulullah (s.a.v) de bunu geçerli saydı” dedi.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Tirmizi, “Talak”, 16.

¹⁶⁷ Nesâî, “Talak”, 6.

¹⁶⁸ Nesai, “Talak”, 4; İbn Mâce, “Talak”, 4; Buhârî, “Talak”, 3.

¹⁶⁹ İbn Mace, “Talak”, 4.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak eğer; dört mezhebe göre erkek eşini, âdetli iken veya onunla ilişkiye girdiği temizlik döneminde bir talakla boşayabileceği gibi birden fazla talakla da boşayabilir. Eşine onu üç talak ile boşadığını söylerse o zaman üç talak ile boşamış olur ve evlilik tamamen sona erer. Resûlullâh (s.a.v), eşini bir defada üç talakla boşadığını söyleyen kişilere Talak sûresinin 1. ayetini hatırlatarak bunun sadece bir talak sayılacağını söylemiştir.¹⁷⁰

Kur'ânda boşanmalardan sonra barışmaya ve geri dönüşe imkân tanımak için boşanma ile ilgili bir düzenin olduğu görülmektedir. Rasulullah'ın talakı geçerli saydığı rivayetler yanında, üç talakı tek talak sayan rivayetlerin de bulunması bu konuda alimlerin farklı fetvalar vermesine sebep olmuştur.

3.8. Boşamada Şahit Gerekir mi?

Talakın gerçekleşmesinin şartlarından bir tanesi de şahitliktir. Konuyu Ebu Davud ve İbn Mace ilgili bab başlıklarında ele alan müelliflerdir.

عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ، سُنِيَ عَنِ الرَّجُلِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ، ثُمَّ يَقَعُ بِهَا، وَلَمْ يُشْهَدْ عَلَى طَلْقِهَا، وَلَا عَلَى رَجْعَتِهَا، فَقَالَ: «طَلَّقْتَ لِغَيْرِ سُنَّةٍ، وَرَاجَعْتَ لِغَيْرِ سُنَّةٍ، أَشْهَدُ عَلَى طَلْقِهَا، وَعَلَى رَجْعَتِهَا، وَلَا تَعُدُّ.

Mutarrıf b. Abdullah'dan gelen rivayete göre; İmran b. Husayn'a hanımını boşayıp da sonra (dönmüş olmak için) onunla cinsî beraberlik kuran ve ne onu boşadığını, ne de ona döndüğünü şahitlendirmeyen bir kimsenin durumu sorulmuş o da, bu soruyu “Sen sünnete aykırı olarak boşamışsın, yine sünnete aykırı olarak dönmüşsün. Onun boşadığını da, kendisine döndüğünü de şahitlendir ve böyle şahitsiz boşamayı ve dönmeyi bir daha yapma” diye cevaplamıştır.¹⁷¹

Kişi eşinden ayrıldığını şahitlendirmeli ve bunu sünnete uygun biçimde uygulamalıdır. Karısı iddet içinde iken ona dönüş yapmış ise bunu da şahitlendirmelidir.

Kur'an'da talakta şahitliğin önemine delil olarak şu ayet örnek verilebilir: “Boşanan kadınların iddetlerinin sonuna varınca, onları güzelce tutun yahut onlardan güzelce ayrılın. İçinizden iki âdil kimseyi şahit tutun. Şahitliği Allah için dosdoğru

¹⁷⁰ Ebû Dâvûd, Sünen, “Talâk”, 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/265.

¹⁷¹ Ebû Dâvûd, “Talâk”, 5; İbn Mace, “Talâk”, 5.

yapın. İşte bununla Allah’a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar.”¹⁷²

Ayetin şahit tutma emrinin boşamaya mı yoksa ric’î talakla boşadıktan sonra dönmeye mi yönelik olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Hanefilere göre her ikisinde de şahit bulundurmamak menduptur. İmam Şâfiî ise “Boşamaya şahit tutmak mendup, dönmeye şahit tutmak ise vaciptir” demektedir.¹⁷³

Ayette şahitliğin boşama esnasında geçerlilik şartı olmadığını görmekteyiz. Bununla birlikte fakihler bu buyruğun, hakların zayi olmaması ve ihtilafların önlenmesi gibi amaçlar taşıdığı noktasında birleşmektedirler.

3.9. Şaka Yollu Nikâh ve Boşama

İslamda ciddiyet ve vakar ön plandadır. İslamı ilgilendiren her konu ciddiyetle ele alınmalıdır. Her konuda olduğu gibi nikâh ve boşama işlerinde de ciddi bir şekilde hareket edilmeli ve atılan adımların önü arkası düşünülmelidir. İmam Tirmizi bu konuda şu hadisi zikretmektedir;

حَدَّثَنَا الْقَعْبِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَبِيبٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ ابْنِ مَاهِكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " تَلَاثٌ جَدُّهُنَّ جَدٌّ، وَهَزْلُهُنَّ جَدٌّ: النِّكَاحُ، وَالطَّلَاقُ، وَالرَّجْعَةُ "

Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Üç şeyin ciddisi de, şakası da ciddidir. Nikâh, talak, ric’at (bir veya iki sefer boşadığı karısına geri dönmek).”¹⁷⁴

Bir erkek karısını boşar veya bir kadınla evlenir veyahut bir veya iki talâkla boşadığı karısının iddet süresi henüz bitmemiş iken ona dönüş yapmayı düşünecek olursa, anılan işleri ciddi yapmadığını ve şaka ettiğini iddia etse onun bu iddiası geçersiz olur. Bu işlerde şaka olamaz. Hadisin bu hükmü hakkında âlimler ittifak halindedirler.

Hattabi konu hakkında şöyle yorum yapmaktadır: “Erginlik çağına varmış akıllı bir erkeğin ağzından apaçık boşama yemini çıktığı zaman, karısını boşadığına hükmedilir. “Şaka yaptım” dese bile geçerli sayılmaz. Ve netice itibarı ile ilâhî hükümler işlemez olurdu. Bu yüzden hadiste anılan sözleri kim kullanırsa, bunun sonucuna da katlanmış

¹⁷² Talak, 65/2.

¹⁷³ Cassâs, Ahkâmü'l-Kur‘ân, 5/ 35-351; Râzî, Mefâtihu'l-ğayb, 30/ 34.

¹⁷⁴ Ebu Davud, “Talak”, 9; Tirmizi, “Talak”, 9; İbn Mace, “Mukaddime”, 7.

olur ve bunun aksini iddia etmesi geçersiz sayılır. Hadis bu konularda ihtiyatlı davranmayı ve laubali olmamayı vurgulamaktadır.¹⁷⁵

3.10. Talakın Kastedildiği Sözlerin Kocanın Niyetine Göre Yorumlanacağı

Buhari'nin Talak kitabının 6.bab başlığı, “Kocanın Karısına Söylediği ‘Senden Ayrıldım Yahut Seni Salıverdim Yahut Seni Kendi Başına Bırakıyorum Yahut Sen Uzaklaştırıldın’ Ya da Kendisi ile Talakın Kastedildiği Sözlerin Kocanın Niyetine Göre Yorumlanacağı” şeklindedir. Buhari bu konuda konuyla ilgili ayetleri verdikten sonra Hz. Aişe (r.anha)’nın bir sözünü aktarmaktadır. Hadis şöyledir:

وَقَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (وَسَرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا) وَقَالَ (وَأَسْرَحُكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا) وَقَالَ (فِيمَسَّاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ) وَقَالَ (أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) . وَقَالَتْ عَائِشَةُ قَدْ عَلِمَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا يَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ .

“Buna Azîz ve Celîl olan Allah’ın şu kavilleri delâlet etmiştir: “Kendilerini güzel bir şekilde salıverin...”¹⁷⁶ “Hepinizi güzellikle salıvereyim.”¹⁷⁷ “Boşanma iki defadır. Ondan sonra ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salıvermektir...”¹⁷⁸ “Sonra müddetlerini doldurmaya yaklaştıkları zaman, onları ya güzellikle tutun, ya da güzellikle kendilerinden ayrılın ve içinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahid yapın.”¹⁷⁹

Ve Aişe (r.anha) şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v), anne-babamın bana ondan ayrılmayı emretmeyeceklerini muhakkak bilirdi.”¹⁸⁰

Kocanın karısına; “Senden ayrıldım” demesi, “Seni salıverdim”, “Sen bir başınasın” yahut “Sen uzaklaştırıldın” ya da kendisi ile talakın kastedildiği bir sözü kullanması halinde bu durum kocanın niyetine göre yorumlanmaktadır. Buhari, bu meselede hükmü bab başlığında kesin bir şekilde belirtmiş bulunmaktadır. Hz. Aişe’nin sözü de Hz. Peygamber’in hanımı Aişe’yi babasının evine boşama kastıyla göndermediğine işaret etmektedir.

Buhari bab başlığından sonra ayet vermektedir. Konu ile ilgili olan ayeti verdikten sonra hadisi nakletmektedir. Hz. Aişe seçme hakkı olduğunda muhakkak Allah ve Resulünü seçeceğini belirtmektedir.

¹⁷⁵ Hatipoğlu, a.g.e., 5/567-568.

¹⁷⁶ Ahzab, 33/49.

¹⁷⁷ Ahzab, 33/28.

¹⁷⁸ Bakara, 2/229.

¹⁷⁹ Talak, 65/2.

¹⁸⁰ Buhari, “Talak”, 6.

Ebu Davud, talak konusunda da önemini vurgulamak için meşhur niyet hadisini naklederek şöyle demektedir;

عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصِ اللَّيْثِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ امْرَأَةٍ يَتَرَوَّجُهَا، فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ»

Alkame b. Vakkâs el-Leysî'den gelen rivayete göre o şöyle demiştir: Ben Ömer b. el-Hattab'ı şöyle derken işittim; Rasûlullah (s.a.v)'i: “Amellerin sıhhati ancak niyete göredir. Herkes için niyet ettiği şeyin karşılığı vardır. Binaenaleyh kim Allah ve Rasûlü için hicret ederse, Allah ve Rasûlü için hicret etmiş olur. Kim de elde edeceği bir dünyalık için veya evleneceği bir kadın için hicret ederse, o da hicret ettiği şey için hicret etmiş olur” buyurdu.¹⁸¹

Hadisin vürûd sebebi olarak kaynaklarda nakledilen olay şöyledir: “Abdullah İbn Mes'ûd şöyle demiştir: “Küçük kabilelere mensup bir adam, Ümmü Kays isminde bir hanıma evlenme teklif etmişti. Kadın, hicret etmedikçe kendisiyle evlenemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine o zat hicret etti. O hanım da kendisiyle evlendi. Bundan dolayı biz o kişiye Ümmü Kays Muhaciri ismini vermiştik.”¹⁸² Abdullah b. Mes'ûd'un naklettiği bu hadisenin Rasulullah (s.a.v) zamanında mı yoksa daha sonraki bir zamanda mı olduğu tartışmalıdır.¹⁸³ İbn Hacer (852/1448) hadisin bu olayla ilgili söylendiği yönünde, hadisin tarikleri arasında herhangi bir açıklamaya ulaşamadığını kaydeder. Hadisin vürûd sebebinin, yukarıda anlatılan hâdise olduğu yönündeki görüş, âlimler arasında yaygındır.¹⁸⁴

Hız. Peygamberle ilgili çeşitli meseleleri içine alması bakımından bundan daha zengin, insanlara sağladığı fayda bakımından daha çok yarar sağlayan bir başka rivâyetin olmadığı görüşü mevcuttur. Bu sebeptendir ki, âlimlerin pek çoğu bu hadisin İslam'ın üçte birine, bir kısmı dörtte birine muadil olduğunu söylemektedirler.¹⁸⁵

¹⁸¹ Ebu Davud, “Talak”,11; Buhari, “İman”,41; Müslim, “İmara”,155.

¹⁸² Taberânî, el- Mu'cemu'l- Kebîr, IV, 106. Süyûtî de hadisin sebab-i vürûdu için söz konusu bilgiyi aktarır. Bkz. Süyûtî, Esbâbu Vürûdi'l-Hadîs, s. 72-74.

¹⁸³ Bkz. İbn Receb, Câmiu'l- Ulûm, s. 11.

¹⁸⁴ İbn Hacer, a.g.e., 1/10; Aynî, Umdetu'l- Kârî 1/61.

¹⁸⁵ İbn Hacer, a.g.e, 1/11.

Abdurrahman b. Mehdî'nin (198/814) hadis hakkındaki şu mütalaası mevcuttur: “Eğer bir kitap yazıp onu bölümlere ayırsaydım, Hz. Ömer'den nakledilen “Ameller niyetlere göre değer kazanır” hadisini mutlaka her bölümün başına koyardım.”¹⁸⁶

Hadis kitaplarında yer alan bu hadis, mana ve muhteva bakımından İslam'ın temel dayanağı olan hadislerden biri olarak kabul edilmiş ve hadise bu anlamda büyük önem verilmiştir. Bu yüzden hadisin İslam'ın pek çok hükmünü içine aldığı ve birçok hükmünün bu hadisle ilişkisinin olduğunu ifade eden âlimler de olmuştur. Abdurrahman b. Mehdî (198/813) bu hadis hakkında; “İlmin otuz kadar konusunu içine almaktadır” derken, Şâfiî'nin (204/819) “İlmin yetmiş konusunu içine almaktadır” şeklindeki ifadeleri yanında, Ebû Dâvud (275/888), Tirmizi (279/892) ve diğer bazı âlimler de onun “dinin üçte birini içerdiğini” belirten sözler söylemişlerdir.¹⁸⁷ Konuyla ilgili Ebu Hüreyre'den gelen bir rivayet de şöyledir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي عَمَّا لَمْ تَتَكَلَّمْ بِهِ، أَوْ تَعْمَلْ بِهِ، وَبِمَا حَدَّثْتُ بِهِ أَنْفُسَهَا

Ebu Hüreyre (r.a.)'dan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Gerçekten Allah, ümmetimin söylemediği ya da yapmadığı ve fakat kalbinden geçirdiği şeyleri bağışlamıştır.”¹⁸⁸

Tirmizi'nin Talak kitabının 8. bab başlığı “İçinden Karısını Boşamayı Geçiren Kimsenin Durumu” şeklindedir. Bu babda Tirmizi şu hadise yer vermektedir;

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « تَجَاوَزَ اللَّهُ لِأُمَّتِي مَا حَدَّثْتُ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَتَكَلَّمْ بِهِ أَوْ تَعْمَلْ بِهِ ». قَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَالْعَمَلُ عَلَى هَذَا عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا حَدَّثَ نَفْسَهُ بِالطَّلَاقِ لَمْ يَكُنْ شَيْءٌ حَتَّى يَتَكَلَّمَ بِهِ.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den gelen rivâyete göre o şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Konuşmadıkça ve uygulamaya koymadıkça ümmetimin içinden geçirdiği kötü duygu ve düşüncelerine günah yazmaktan Allah vazgeçmiştir.”¹⁸⁹

Tirmîzî hadis hakkında şöyle demektedir: Bu hadis hasen sahihtir. İlim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Bir kimse içinden boşamayı geçirir, fakat bunu diliyle söylemezse hiçbir şey gerekmez.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Bk. Aynî, Umdetu'l-Kârî, 1/57.

¹⁸⁷ İbn Hacer, a.g.e, I/11.

¹⁸⁸ Ebu Davud, “Talak”, 15; Buhari, “Eyman”, 15; Müslim, “İman”, 201.

¹⁸⁹ Tirmizi, “Talak”, 8; İbn Mâce, “Talak”, 14.

¹⁹⁰ Tirmizi, “Talak”, 8.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ السَّرْحِ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ، - وَكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ - قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ، فَسَأَقَ قِصَّتَهُ فِي ثُبُوكِ، قَالَ: حَتَّى " إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخُمْسِينَ، إِذَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي، فَقَالَ: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزَلَ امْرَأَتَكَ»، قَالَ: فَقُلْتُ: أَطْلَقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ؟، قَالَ: «لَا، بَلِ اعْتَزْلِهَا فَلَا تَقْرَبَنَّهَا»، فَقُلْتُ لِامْرَأَتِي: الْحَقِي بِأَهْلِكَ فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَفْضِيَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ

Ka'b bin Malik şöyle demiştir: Halkın bizimle konuşmadığı elli günden kırkı bitmişti. Bir de ne göreyim Rasûlullah (s.a.v)'in elçisi bana geliyor nihayet yanıma geldi ve: "Rasulullah (s.a.v) sana hanımından uzaklaşmanı emrediyor" dedi. Ben de: "Onu boşayayım mı, yoksa ne yapayım?" diye karşılık verdim.

Elçi: "Hayır (boşama) sadece ondan ayrı dur, ona asla dokunma" dedi. Bunun üzerine hanımına: "Ailenin yanına git, yüce olan Allah bu işte bir hüküm verinceye kadar onların yanında dur" dedim.¹⁹¹

Mevzumuzu ilgilendiren bu hadis, aslında Müslim'in naklettiği uzunca bir hadisin ilk kısmını oluşturmaktadır. Müslim'in bu rivayetinde; "Tebük gazasında Rasûlullah (s.a.v)'den ayrıldığı zaman Ka'b b. Malik'in başına gelenler anlatılmaktadır.

Ebu Davud, Kab'ın "Annenin evine git" sözünün boşama lafzı olmadığına dikkat çekmek için bu hadise yer vermiştir. Tirmizi'nin konu ile ilgili naklettiği bir diğer rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا هَنَادٌ حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ رُكَانَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي طَلَقْتُ امْرَأَتِي الْبَيْتَةَ فَقَالَ مَا أَرَدْتَ بِهَا قُلْتُ وَاحِدَةً قَالَ وَاللَّهِ قَالَ فَهُوَ مَا أَرَدْتَ. قَالَ أَبُو عَيْسَى هَذَا حَدِيثٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَسَأَلْتُ مُحَمَّدًا عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ فَقَالَ فِيهِ اضْطِرَابٌ وَيُرْوَى عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رُكَانَةَ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا وَقَدْ اُخْتَلَفَ أَهْلُ الْعِلْمِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَغَيْرِهِمْ فِي طَلَاقِ الْبَيْتَةِ فَرُوِيَ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّهُ جَعَلَ الْبَيْتَةَ وَاحِدَةً وَرُوِيَ عَنْ عَلِيٍّ أَنَّهُ جَعَلَهَا ثَلَاثًا وَقَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ فِيهِ نِيَّةُ الرَّجُلِ إِنْ نَوَى وَاحِدَةً فَوَاحِدَةٌ وَإِنْ نَوَى ثَلَاثًا فَثَلَاثٌ وَإِنْ نَوَى ثِنْتَيْنِ لَمْ تَكُنْ إِلَّا وَاحِدَةً وَهُوَ قَوْلُ الثَّوْرِيِّ وَأَهْلِ الْكُوفَةِ.

Rükâne (r.a)'ın babasından ve dedesinden gelen rivâyette, şöyle söylemiştir: Peygamber (s.a.v)'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü karımı kesinlikle boşadım" dedim. Rasûlullah (s.a.v): "Kesinlikle demekle neyi kastettin?" buyurdular. Ben de: "Tek bir

¹⁹¹ Ebu Davud, "Talak", 11; Buhari, "Meğazi", 79; Müslim, "Tevbe", 53.

talakı” dedim. “Vallahi der misin?” buyurdu. Ben de: “Vallahi” dedim. Bunun üzerine: “Niyetin ne ise o gerçekleşmiştir” buyurdu.¹⁹²

Tirmîzî hadis hakkında şöyle yorum yapmaktadır: Bu hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Muhammed’e bu hadis hakkında sordum dedi ki: “Bu hadiste ızdırıp vardır. Rivayet, İkrime ve İbn Abbâs (r.a.)’den: “Rükâne karısını üç talakla boşamıştır” diye rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)’in ashabından ve daha sonraki dönem ilim adamları “kesinlikle” denilerek yapılan nikâh konusunda ayrı görüş ileri sürmüşlerdir. Ömer b. Hattâb’ın elbette (kesinlikle) sözcüğüyle verilen talakı bir talak olarak onayladığı bildirilmiştir. Ali b.Tâlib’in ise üç talak kabul ettiği rivâyet edilmektedir. Bazı ilim adamları ise “Bu konu kişinin niyetine bağlıdır. Teke niyet etmişse tek, üçe niyet etmişse üç sayılır. İki talaka niyet etmişse tek talak sayılır.” demişlerdir. Sevrî ve Küfeliler bu görüştedirler.¹⁹³

Naklettiğimiz hadislere göre; kişi eşine boşama sözü telaffuz ettiğinde niyetinde ne varsa o gerçekleşmektedir. Sadece bir talak niyet ederse tek talak vermiş olur. Kesin boşamayı niyet etmişse o vakit üç talakla kesin boşamış sayılmaktadır.

3.11. Tamamen Boşanmış Bir Kadının Eski Kocaya Dönmesi

Tamamen boşanmış bir kadın üç talakla boşanmış demektir. Artık geriye dönüş için belirli şartlara uyması gerekmektedir.

Buhari bu konuda şu hadisi nakletmektedir;

عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ح حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ رِفَاعَةَ الْقُرْظِيَّ تَزَوَّجَ امْرَأَةً ثُمَّ طَلَّقَهَا، فَتَزَوَّجَتْ آخَرَ، فَأَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَتْ لَهُ أَنَّهُ لَا يَأْتِيهَا، وَأَنَّهُ لَيْسَ مَعَهُ إِلَّا مِثْلُ هُدْبِيَّةٍ، فَقَالَ: «لَا، حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتِكَ».

Âişe (r.anha)’dan rivayete göre Rifâa el-Kurazî bir hanımla evlendi. Sonra da o hanımını boşadı. Kadın da başkasıyla evlendi. Sonra bu kadın Peygamber’e geldi de, “kocasının kendisiyle cinsî beraberlik kuramadığını ve kocasının erkeklik âletinin ancak elbise saçağı gibi gevşek olduğunu” söyledi. Peygamber (s.a.v) kadına: “Sen ikinci kocanın balcağızını tatmadıkça, kocan da senin balcağızını tatmadıkça, sen ilk kocana dönemezsin” buyurdu.¹⁹⁴

¹⁹² Tirmizi, “Talâk”, 2; İbn Mace, “Talâk”, 19; Ebu Davud, “Talâk”, 14.

¹⁹³ Tirmizi, “Talâk”, 2.

¹⁹⁴ Buhari “Talâk”, 37.

“Sen onun balcağızını, o da senin balcağızını tatmadıkça” buyruğu ile ilgili olarak; Ebu Ubeyde şöyle değerlendirme yapmaktadır: Balcağız cima’ın lezzeti demektir. Araplar zevk aldıkları her şeye bal derler.”¹⁹⁵

İmam Nesâî, bu konuda yapılan hilelere dikkat çekmek için “Yapmacıktan Nikâh Yapılır mı?” başlığıyla konuyu incelemekte ve şu hadise yer vermektedir;

Abdullah (r.a)’tan rivâyete göre, şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v) dövme yapana ve yaptırana, saç aktarana ve aktarılanı, faiz yiyene ve yedirene ayrıca ilk kocasına helâl olabilmek için bir başkasına yapmacık ve geçici nikâh yapana ve yaptırana lanet etmiştir.”¹⁹⁶

Kişinin üç talakla boşadığı karısının, kendisine dönüş yapabilmesi için başka biriyle evlenmesi gerekmektedir. Hadislerde de geçtiği gibi, kadının ikinci kocasıyla cinsel ilişkiye girmiş olması gerekir ki sonrasında ilk eşine dönebilsin. Bu da ilk kocaya ağır gelen bir durum olduğu için, yapmacıktan nikâh olayıyla iş çözülmeye çalışılmaktadır. Zahirde iş çözülüyor gibi gözükse de aslında kişi sadece kendisini kandırmaktadır. Yapılan bu işleme hülle adı verilmektedir.

Hülle: Üç talakla boşanmış bir kadının ayrıldığı kocasına tekrar dönebilmesi amacıyla bir başka erkekle evlenmesine denir.¹⁹⁷ “Eğer bir kişi, üç talakla boşanmış olan bir kadını birinci eşine helal kılmak şartı ile onunla evlenmişse, bu evlilik tahrimen mekruh olmakla birlikte kadın birinci kocasına helal olmaktadır. İmam Ebu Yusuf bu konuyla ilgili şöyle demiştir: “Bu nikâh fasiddir. Çünkü bu nikâh, muvakkat/geçici bir nikâh gibidir. Nikâh fasid olduğundan dolayı kadın, ilk kocasına helal olmaz.” İmam Muhammed ise şöyle demiştir: “İkinci nikâh cevaz şartlarını taşıdığından dolayı yapılan evlilik caizdir. Ancak bu durumda kadın ilk kocasına helal olmaz. Çünkü ikinci koca, şeriatın geciktirdiği bir şeyi (helalliği) hızlandırmak istemiştir. Dolayısıyla maksadına ulaşmaktan mahrum bırakılmakla cezalandırılır”.¹⁹⁸ Hz. Peygamber samimi olmadan, sadece adı aile kurmak olan, tahlîl (hülle) niyetiyle yapılan evliliğin câiz olmadığına, bu evliliği yapan erkeğe “kiralık koç” diyerek ve “hem bu kiralık koçun hem de buna razı olan kocanın lânetlendiklerini” bildirerek

¹⁹⁵İbn Hacer, a.g.e., 59-60.

¹⁹⁶ Nesâî, “Talâk”,13; Buhari, “Nikah”, 32;İbn Mace, “Nikah”, 44.

¹⁹⁷ Saffet Köse, “Hülle”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 18: 474.

¹⁹⁸ Abdullah bin Mahmud el- Mevsili, *El-İhtiyar Li-Ta’lil’l- Muhtar*, Ahmet Oğuz ve dig. (İstanbul: Nuh Yayıncılık, 2017), 4/15.

işaret etmiştir.¹⁹⁹ Bu tarzdaki anlaşmalı evliliklerin câiz ve geçerli olmayacağına bir başka delili de yine Hz. Peygamber'in, "üç boşamadan sonra yapılan evlenmenin yalnızca bir sözleşmeden ibaret olamayacağını, fiilen evlilik ve cinsî hayatın yaşanması gerektiğini" bildiren az önce naklettiğimiz hadisidir.²⁰⁰

﴿فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ [البقرة: 230]

Cenab-ı Hak da; "İkinciden sonra koca, eşini bir daha boşarsa, bundan sonra kadın, boşayandan başka bir koca ile evlenmedikçe ona helâl olmaz. İkinci koca da onu boşarsa, birinci kocası ile bu kadının, Allah'ın kurallarına riayet edeceklerini zannederlerse, tekrar evlilik hayatına dönmelerinde bir sakınca yoktur. Bunlar Allah'ın kurallarıdır, bilmek isteyenler için onları açıklamaktadır".²⁰¹ diyerek bu konuda uyulacak kuralları açıkça beyan etmektedir.

İlgili ayet ve hadislerle göre; koca daha önce iki boşama hakkını kullanmış olursa üçüncü boşamadan sonra taraflar istese bile yeniden evlenmeleri mümkün olmayacaktır. Bunun için kadının, başka biriyle samimi yaşamak ve aile olmak niyetiyle bir evlilik yapması gerekmektedir. Bu ikinci koca da kadını boşar veya bir başka şekilde evlilik hayatı sona ererse, tarafların istemesi halinde kadının eski kocasıyla yeniden evlenmesi câiz hale gelmektedir. Bu evlenmede de yine üç boşama hakkı bulunmaktadır.

Ayette "üç boşamadan" ve "bir başka kocayla evlenmekten" söz edildiği için "üç talâk" ve "hülle" meselesi de tefsirlerde bu âyet açıklanırken tartışılmıştır.

Sahih hadisler, Hz. Peygamber zamanında olduğu gibi Hz. Ömer'in yönetiminin üçüncü yılına kadar bir defada, bir temizlik içinde yapılan üç boşamanın bir boşama sayıldığını, kocanın üç boşama hakkını bir temizlik içinde kullanmasının, bir boşama (talâk) sayılma dışında muteber olmadığını ifade etmektedir.²⁰² Hz. Ömer insanların, Kur'an'da bildirilen ve Hz. Peygamber tarafından açıklanan boşama usulüne, yani boşamanın bir defada değil üç temizlik içinde üç ayrı zamanda yapılması emrine riayet etmediklerini ve işi aceleye getirip bir temizlik içinde üç boşamayı birden yaptıklarını görünce onları cezalandırmaya ve sünnete uygun boşamaya döndürmek için tedbir

¹⁹⁹ İbn Mâce, "Nikâh", 33; Müsned, 1/83 vd.; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 16.

²⁰⁰ Buhârî, "Talâk", 7/37.

²⁰¹ Bakara, 2/230.

²⁰² Müslim, "Talâk", 15-17; Ebû Dâvûd, "Talâk", 10.

almaya karar vermiş, tedbir olarak da “bundan böyle üç boşamayı birden yapanların üç talâklarını geçerli sayacağını” ilân etmiştir. Sahâbîler bu idarî tedbire itiraz etmemiş, fakat halk bu yaptırıma rağmen üç talâkı birden vermeye devam etmiştir. Fıkıhçıların çoğu da, İslâm hukukunu sistemleştirip kitaplara geçirirken Hz. Ömer’in uygulamasını ve buna itiraz etmeyen sahâbenin, icmâ saydıkları tutumlarını göz önüne almış, üç boşamanın bir defada, bir temizlik içinde yapılmasını câiz ve geçerli görmüşlerdir. Buna karşı sahâbeden günümüze kadar birçok müctehid ve fıkıhçı da ilgili âyetlerin lafzını ve üslûbunu, sahih hadisleri, Allah ve Resulü’nün boşamayı üç ayrı zamana yaymadaki maksadını göz önüne alarak, “Bir temizlik içinde yapılan boşamalar kaç sayıda olursa olsun bir boşama sayılır” demişlerdir. Bunlara göre sahâbenin sükûtu icmâ değildir, icmâ olsa bile sükût şeklindeki icmâ bağlayıcı değildir tartışmaları²⁰³ mevcuttur.²⁰⁴

Boşama Kur’an’a ve Sünnet’e uygun olduğunda geçerli olmakta ve en az üç ay içinde gerçekleşecek olan dönüşüz boşama süreci tarafların düşünüp danışmalarını, sonradan pişman olacakları bir şeyi yapmamalarını sağlamaktadır. Bunu değiştirmek dinin maksadına aykırı olmakta ve evlenmenin ciddi, samimi ve devamlılık niyetiyle olması gerekmektedir. Hülle yapılması kesinlikle câiz değildir.

3.12. Öfke ve Zorlama Halinde Yapılan Talak, Sarhoşun ve Delinin Talakı

İnsanların, yaratılıştan gelen fitri özellikleri vardır. Bu özellikler genel olabildiği gibi, kişiye özel özellikler de olabilmektedir. Bazı kişiler sakin ve uysal yapıya sahipken, bazıları da agresif ve sınırlı bir yapıya sahip olabilmektedir. Kişinin yaratılışı kendisine hasır. Allah (c.c) her insanı en güzel şekilde kendine has özellikleriyle yaratmıştır.

Aklı başında olmadığı sarhoşluk halinde, birilerinin zorlaması halinde, akli dengesi sürekli bozuk olduğu delilik halinde kişi bazen istemediği şeyleri yapmak zorunda kalabilir. Bu durumlarda sorumluluk kalkmakta ve kişinin vermiş olduğu talak da geçerli sayılmamaktadır. Yine çocuğun durumu da bu şekilde olmakta ve buluğa ermemiş bir çocuktan sorumluluk kalkmakta, buluğa erdiği zaman da ise sorumluluk başlamaktadır.

²⁰³ Karaman, a.g.e., 1/362 vd.

²⁰⁴ Hayrettin Karaman v. dğr., *Kur'an Yolu Tefsiri* (Ankara: Diyanet İşleri Yayıncılık, 2016), 1/366-368.

İmam Buhari, öfke, zorlama sonucu boşanma, sarhoşun ve delinin boşaması konusunda öncelikle niyet hadisini naklederek şu açıklamaları yapmaktadır;

لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ، وَلِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى» وَتَلَا الشَّعْبِيُّ: {لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا} [البقرة: 286] " وَمَا لَا يَجُوزُ مِنْ إِقْرَارِ الْمُوسُوسِ وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلَّذِي أَقْرَأَ عَلَى نَفْسِهِ: «أَبُكَ جُنُونٌ» وَقَالَ عَلِيُّ: بَقَرَ حَمْرَةٌ حَوَاصِرَ شَارِفِي، فَطَفِقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُلُومَ حَمْرَةَ، فَإِذَا حَمْرَةٌ قَدْ تَمَلَّحَتْ مُحَمَّرَةً عَيْنَاهُ، ثُمَّ قَالَ حَمْرَةٌ: هَلْ أَنْتُمْ إِلَّا عِبِيدٌ لِأَبِي، فَعَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَدْ تَمَلَّحَ، فَخَرَجَ وَخَرَجْنَا مَعَهُ وَقَالَ عُثْمَانُ: «لَيْسَ لِمَجْنُونٍ وَلَا لِسَكْرَانَ طَلَّاقٌ» وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «طَلَّاقُ السَّكْرَانَ وَالْمُسْتَكْرَهَ لَيْسَ بِجَانِزٍ» وَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ: «لَا يَجُوزُ طَلَّاقُ الْمُوسُوسِ» وَقَالَ عَطَاءٌ: «إِذَا بَدَأَ بِالطَّلَاقِ فَلَهُ شَرْطُهُ» وَقَالَ نَافِعٌ: طَلَّقَ رَجُلٌ امْرَأَتَهُ الْبَتَّةَ إِنْ خَرَجَتْ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: «إِنْ خَرَجَتْ فَقَدْ بَتَّتْ مِنْهُ، وَإِنْ لَمْ تَخْرُجْ فَلَيْسَ بِشَيْءٍ» وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: " فِيمَنْ قَالَ: إِنْ لَمْ أَفْعَلْ كَذَا وَكَذَا فَأَمْرَاتِي طَالِقٌ ثَلَاثًا: يُسْأَلُ عَمَّا قَالَ وَعَقْدٌ عَلَيْهِ قَلْبُهُ حِينَ حَلَفَ بِتَلْكَ الِيمِينِ؟ فَإِنْ سَمَى أَجْلًا أَرَادَهُ وَعَقْدٌ عَلَيْهِ قَلْبُهُ حِينَ حَلَفَ، جُعِلَ ذَلِكَ فِي دِينِهِ وَأَمَانَتِهِ " وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: " إِنْ قَالَ: لَا حَاجَةَ لِي فِيكَ، نِيَّتُهُ، وَطَلَّاقٌ كُلُّ قَوْمٍ بِلِسَانِهِمْ " وَقَالَ قَتَادَةُ: " إِذَا قَالَ: إِذَا حَمَلْتِ فَأَنْتِ طَالِقٌ ثَلَاثًا، يَعْشَاهَا عِنْدَ كُلِّ طَهْرٍ مَرَّةً، فَإِنْ اسْتَبَانَ حَمَلُهَا فَقَدْ بَاتَتْ مِنْهُ " وَقَالَ الْحَسَنُ: " إِذَا قَالَ: الْحَقِي بِأَهْلِكَ، نِيَّتُهُ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «الطَّلَاقُ [ص:46] عَنْ وَطْرِ، وَالْعِتَاقُ مَا أُرِيدَ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ» وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: " إِنْ قَالَ: مَا أَنْتِ بِأَمْرَاتِي، نِيَّتُهُ، وَإِنْ نَوَى طَلَّاقًا فَهُوَ مَا نَوَى " وَقَالَ عَلِيُّ: " أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ الْقَلَمَ رُفِعَ عَنْ ثَلَاثَةٍ: عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَفِيقَ، وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يُدْرِكَ، وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ " وَقَالَ عَلِيُّ: «وَكُلُّ الطَّلَاقِ جَانِزٌ، إِلَّا طَلَّاقَ الْمُعْتَوِهِ

Çünkü Peygamber (s.a.v)'in şu kavli vardır: “Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan ancak odur.” eş-Şa’bî de (yanılan ve unutanın talâklarının geçerli olmayacağına delil getirmek için): “Ey Rabb’imiz, unuttuk yanıldıysak, bizi tutup sorguya çekme.”²⁰⁵ âyetini okumuştur. Vesveseli ikrarı caiz değildir: Zira Peygamber (s.a.v), kendisi aleyhine zina itirafında bulunan kişiye: “Sende delilik var mı?” buyurmuştur. Ali İbn Ebî Tâlib (r.a) da şöyle demiştir: “Hamza yaşlı develerin böğürlerini yardı. Peygamber (s.a.v) Hamza'yı bu fiilinden dolayı kınamaya başladı. Bir de ne görsün, Hamza iki gözü kıpkızıl sarhoş olmuş. Sonra Hamza, Peygamber (s.a.v)’e: “Sizler babamın köleleri değil misiniz?” dedi. Bu söz üzerine Peygamber (s.a.v), Hamza’nın çok sarhoş olduğunu anladı yanından dışarı çıktı, biz de beraberinde çıktık. (Yani peygamber onu sarhoş iken işlediği suçlardan dolayı cezalandırmadı.)

Osmân İbn Affân (r.a) bu konuda: “Delinin ve sarhoşun talâkı yoktur” demiştir. İbn Abbâs: “Sarhoşun ve zorlanan kimsenin talâkı caiz değildir”, Ukbetu İbn Amir: “Vesveseli kişinin talâkı caiz olmaz” demiştir. Atâ İbn Ebî Rebâh ise: “Boşamak

²⁰⁵ Bakara, 2/286.

istediği ve boşamaya başladığı zaman onun şartı olur, yani bir şart koşması ve boşamayı bir şarta bağlaması lâzımdır” demiştir.

Nâfi‘ de: “Bir adam kesin olarak karısını boşadığında karısı evden çıkarsa bunun hükmünün ne olduğu sorulunca İbn Ömer’in: ” Eğer kadın evden çıkarsa, o adamdan kat’î olarak ayrılmış olur; evden dışarı çıkmazsa (şart bulunmadığı için) hiçbir şey olmaz” dediğini söylemektedir. ez-Zuhrî de: “Eğer şunu şunu yapmazsam karım üç defa boştur” diyen kimse hakkında: “O kişiye söylediği ve yemîn ettiği zaman bu yemini ile kalbinden neyi geçirdiği sorulur. Eğer kastettiği bir müddet belirlenmiş ve yemîn ettiği sırada kalbinden onu geçirmiş ise ona bağlamış ise, bu onun dînine ve emanetine bırakılır. İbrahim ise: “Bir adam karısına ‘Benim sana ihtiyacım yok’ derse niyetine bakılır. Her topluluğun boşaması kendi dillerindeki kullanımına göre olur” demektedir.

Katâde şöyle değerlendirme yapmaktadır: “Erkek karısına, her temizlik sırasında bir kere cinsî münâsebet yaparak: ‘Eğer hâmile kalırsan sen üç defa boşsun’ derse ve kadının gebeliği meydana çıkarsa, o adamdan kesin olarak boşanıp ayrılmış olur.”

Hasen el-Basrî de şöyle demektedir: “Erkek karısına hitaben ‘Sen kendi ailenin yanına git’ dediği zaman niyeti geçerli olur (Eğer bu sözle talâka niyet etmişse, talâk geçerli olur; değilse olmaz.”

İbn Abbâs: “Talâk (geçimsizlik gibi) bir ihtiyaçtan dolayı yapılır, itâk (köle azad etmek) ise kendisiyle Allah’ın rızâsı aranan bir iştir” demektedir.

Zühri de: “Eğer erkek karısına ‘Sen benim karım değilsin’ derse, niyeti muteber olur. Eğer bu sözle talâka niyet etmişse, ona niyet ettiği şey vardır” değerlendirmesi yapmaktadır.

Alî (r.a) de (Ömer’e hitaben): “Sen üç şeyden: ‘İyileşinceye kadar deliden, bulûğa erişinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyan kimseden’ kalemin kaldırılmış olduğunu sorumlu olmadıklarını bilmedin mi?” demiştir. Yine Alî (r.a): “Bunamış kimsenin boşamasından başka her boşama caizdir” demiştir.²⁰⁶

Bütün bu değerlendirmelerden deli, sarhoş ve çocuğun verdikleri talakın geçerli olmadığı, kişinin boşama konusunda kalbinden geçen niyetin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

²⁰⁶ Buhari, “Talâk”, 11.

عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَسْنَمٍ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ زَنَى، فَأَعْرَضَ عَنْهُ، فَتَنَحَّى لِشِقِّهِ الَّذِي أَعْرَضَ، فَشَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ، فَدَعَاهُ فَقَالَ: «هَلْ بِكَ جُنُونٌ؟ هَلْ أَحْصَنْتَ» قَالَ: نَعَمْ، فَأَمَرَ بِهِ أَنْ يُرْجَمَ بِالْمِصْلَى، فَلَمَّا أُدْلِقَتْهُ الْحِجَارَةُ جَمَزَ حَتَّى أُدْرِكَ بِالْحَرَّةِ فَفُتِلَ.

Câbir İbn Abdullah (r.a)'dan rivayet edildiğine göre; Eslem kabilesinden bir kimse Peygamber (s.a.v) mescidde iken geldi ve kendisinin zina etmiş olduğunu bildirdi. Peygamber ondan yüzünü çevirdi. Bu kez o kimse, Peygamberin yüzünün olduğu kısma geçti ve kendi nefsi aleyhine dört kere şehâdet etti. Bunun üzerine Peygamber onu çağırdı da: “Sende delilik var mı? Sen evlendin mi?” diye sordu. O kimse: “Evet evliyim” dedi. Bunun üzerine Peygamber, onun bayram namazı kılınan musallada taşlanmasını emretti. Taşlar ona isabet edip acı verince kaçtı, nihayet Harre’de yetişildi de öldürüldü.²⁰⁷

Recm: Sözlükte, birine taş atma, sövme, lanet etme, onu taşa tutma, taşla öldürme, kovma, birinin namusuna iftira etme, kötü zanda bulunma anlamlarına gelir. Terim olarak ise; zina eden evli/dul Müslüman kadın veya erkeği taşıyarak öldürmek şeklinde tanımlanmıştır.²⁰⁸

Recm, Kur’an-ı Kerim’de; herhangi bir konu hakkında bilmeden konuşmak²⁰⁹ ve şeytanları taşlamak²¹⁰ anlamında kullanılmıştır. Terim olarak recm, zina eden kadını veya erkeği taşıyarak öldürmek demektir. Hz. Peygamber’e, Maiz b. Malik el-Eslemi isminde birisi gelip: “Beni temizle” diyerek zina ettiğini dört kez dile getirmiş, Hz. Peygamber (s.a.v) de akli melekesini, sarhoş olup olmadığını ve evli olup olmadığını sorduktan sonra onu recmettirmiştir. Recmedilirken kaçmaya kalkan Maiz için Hz. Peygamber (s.a.v): “Keşke bıraksaydınız! Belki tövbe eder de Allah tövbesini kabul ederdi” demiştir. Ayrıca Maiz’i kendisine gönderen kişiye de: “Ya Hezzal, Maiz’i elbisenle örtseydin, senin için daha hayırlı olurdu.” tavsiyesinde bulunmuştur.²¹¹ Maiz hadisi, ifadeleri farklı olsa da yaklaşık onbeş sahabe tarafından nakledilmiştir ve hadis kriterleri açısından da sahih kabul edilmektedir. Ancak hiç birisinde Maiz’in ne zaman recmedildiğine yer verilmemiştir.²¹²

²⁰⁷ Buhari, “Talak”, 11.

²⁰⁸ Bilmen, a.g.e., 3/ 201-202; Davudoğlu, a.g.e., 7/348.

²⁰⁹ Kehf, 18/22.

²¹⁰ Mülk, 67/5.

²¹¹ Buhari, “Hudûd”, 25; Müslim, “Hudûd” 22; Ebu Davud, “Hudûd”, 23; Hakim, “Müstedrek”, 6/363; Hanbel, a.g.e., 5/217.

²¹² Osman Kaşıkçı, “İslam Hukukunda Recm Cezası”, *Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 79 (Eylül 2008).

Zina suçu, toplumsal hayatın en önemli dinamiklerinden olan aile kurumuna büyük zararlar verdiği ve neslin bozulmasına sebep olduğu için ağır cezalar öngörülmüştür. Evli insanların zinalarında bir ailenin yıkımı söz konusudur. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'de bulunmazsa da, sahih sünnet ve icma ile sabit olan recm cezası gibi daha ağır bir cezai müeyyidenin takdir edilmesi, beklenen ve izale edilebilir bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Peygamber (s.a.v) dönemi recm cezası uygulamalarıyla ilgili hadisler değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

1-Peygamber (s.a.v) döneminde uygulanan recm cezalarının tamamının itiraf ile ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca Peygamber'in (s.a.v) kendisine itiraf için gelen suçluları geri çevirmesi, cezalandırmanın asıl amaç olarak görülmediğinin bir delili ve bu suçun toplumsal hayata yapacağı olumsuz tesirlerini engellemeye yönelik bir tedbir olarak görülebilir. Zina suçunun şahitlerle dillendirilmesi konusunda ortaya konulan şartların çok ağır olması ve en ufak bir şüpheyle bile suçun düşürülmesi de İslam'ın cezalandırmayı asıl hedef olarak görmediğini ortaya koymaktadır.

2-Recm uygulamalarını nakleden hadislerin genelinin sened açısından sahih veya hasen hadisler olduğu görülmektedir.

3-Hadislerde cezai uygulamaların sübutu ile ilgili bir ihtilafın söz konusu olmadığı görülmektedir.

4-Kur'an'da recm uygulamasını konu alan bir ayet bulunmadığı gibi, onun geçersizliğini ortaya koyan bir ayet de yoktur. Ayrıca Peygamber'e itaat etmeyi, onun verdiği hükme uymayı ve yasakladığı şeylerden kaçınmayı emreden ayetler göz önünde bulundurulursa Peygamber'e itaat etmenin Allah'a itaat demek olduğunun, Kur'an tarafından ortaya konulan bir gerçek olduğu görülecektir.²¹³

Zina ettiğini söyleyen kişiye Hz. Peygamber'in "Sende delilik var mı? diye sorması, delilerin yaptığı suçla cezalandırılmayacaklarını göstermektedir. Kişi kasıtlı olarak yaptığı suçlardan sorgulanır.

Tirmizi Talak kitabında "Akli Dengesi Olmayan Kimsenin Boşaması Geçersizdir" şeklindeki konuya yer vermektedir. Hadis şöyledir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ طَلَقٍ جَائِزٌ إِلَّا طَلَقَ الْمَغْثُوبِ الْمَغْلُوبِ عَلَى عَقْلِهِ.

²¹³ Fuat Karabulut, "Recm Cezasının Hz. Peygamberin Uygulamaları Işığında Değerlendirilmesi, *Ekev Akademi Dergisi*, 16/50(Kış 2012): 89-110.

Ebû Hüreyre (r.a.)’den gelen rivâyette şunu söylemiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Her yapılan talak geçerlidir, ancak aklı dengesi yerinde olmayanın yaptığı talak geçersizdir.”²¹⁴

Nesâi Talak kitabında “Akil Baliğ Olma Yaşı ve Belirtisi Nedir?” şeklinde konuyu işlemekte ve şu hadislere yer vermektedir:

Kesir b. Saib (r.a.)’den gelen rivâyette şunu söylemiştir: “Kureyza kabilesi çocukları bana şöyle söylediler. Kureyza harbinin ardından beni Kureyza’lı çocuklar Rasûlullah (s.a.v.)’e arz edildiler. Onlardan buluğa eren, etek, koltuk tüyleri bitenler öldürüldüler. Buluğa ermeyenler ve etek koltuk tüyleriyle, sakal ve bıyıkları bitmeyenler ölümden kurtuldular.”²¹⁵

İradesi dışında sarhoş olan, aklı giden (hastayken), uyuyan, deli ve bayılan kimsenin o durum içindeyken üzerinde hiçbir sorumluluğu olmamaktadır. Çocuğun durumu da bu şekildedir. Çünkü daha karar alabilecek yaşta değildir. Bunların talakı da geçerli değildir.

İbn Mace’nin Talak kitabınının 16.bab başlığı, “Zorlananın ve Unutanın Boşaması” şeklindedir. Bu babda İbn Mace şu hadise yer vermektedir:

قَالَتْ (صَفِيَّةُ بِنْتُ شَيْبَةَ): سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا طَلَّاقَ، وَلَا عَتَاقَ فِي غِلَاقٍ.»

(Safiyye binti Şeybe Âişe (r.anha)'dan işitmiş) Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Zorlama altında ne boşama olabilir, ne de (köle ve cariyeyi) âzad etmek”²¹⁶

Hadislerimizi genel olarak değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşmaktayız:

1-Öfkeli ve sinirli kişinin talakı vakidir. Hanbelilerden bir rivayete göre ise vaki olmaz.

2-Talaka zorlanan kimsenin talakının hükmü hususunda alimlerin iki görüşü bulunmaktadır:

Birincisi; Bir kimse karısını boşaması için sıkıştırılıp, baskı yapılması sonucu talak yaparsa talakı geçerli olmaz ve karısını hiç boşamamış gibi olur. Hz. Ali, İbn

²¹⁴ Tirmizi, “Talak”, 15. (Sadece Tirmizi rivayet etmiştir.)

²¹⁵ Nesai, “Talak”, 20; İbn Mâce, “Hudud”, 4; Ebû Davud, “Hudud”, 17.

²¹⁶ İbn Mace, “Talak”,16.

Ömer, İbn Zübeyr, Ömer bin Abdülaziz, Ata, Hasan bin Ebu Hasan, İbn Abbas, Ömer bin Hattab ve Dahhak bu görüştedirler. Malik b. Enes, Evzai, Şafii, Ahmed b. Hanbel de bu görüşü benimsemişlerdir. Delilleri Aişe (r.anha)'dan yapılan şu rivayettir: Rasulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işittim: “İğlak/zorlama halinde talak da köle azadı da olmaz.”²¹⁷ Hasan'ın Hz.Ali'den yaptığı, şu rivayeti de delil getirmişlerdir: "Zorla talak yaptırılanın talakı olmaz".²¹⁸

İkincisi; talaka zorlanan kimsenin talakı caizdir, geçerli olmaktadır. Şa'bi, İbrahim en-Nehai, Ebu Kalebe, İbn Müseyyeb, Zühri, Katade ve Said b.Cübeyr de bu görüştedirler. Ebu Hanife ve mezhebine mensup alimler de bu görüşü benimsemişlerdir. Bunların delili ise; Ferecb Fudale'nin, Amrb. Şurahbil'den şu rivayetidir: Bir kadın, kocasını boşamaya zorladı, o da boşadı. Sonra meseleyi Hz. Ömer'e götürdü, o da talakını onayladı.²¹⁹ İbn Ömer (r.a)'dan da bunun bir benzeri rivayet edilmektedir. Ömer b. Abdülaziz'den de böyle bir rivayet vardır. İbrahim en-Nehai'den ise başka bir ayırım nakledilmiştir; “Zorlanan kimse tevriye (açığa vurduğundan başkasına niyetlenmek) yapmışsa talakı vaki olmaz, yapmamışsa olur.” Bağlamak bir ikrahtır, tehdit bir ikrahtır, öldürmek bir ikrahtır, şiddetli dövme bir ikrahtır.

3-Çocuğun talakı geçerli olmaz. Delinin talakı geçerli olmaz. Ancak çocuk buluğa erer ve hanımını boşarsa talakı geçerli olur. Deli de bu halden kurtulduğunda hanımını boşarsa talakı geçerli olur. Anormalin hükmü, deli gibidir. Uyuyan kimsenin talakı da geçerli olmaz. Zira Ali (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kalem üç kişiden kaldırıldı: Ayılana kadar uyuyandan, buluğa erene kadar çocuktan ve akıl sahibi olana kadar deliden."²²⁰

4-Sarhoşun boşaması caiz mi?

Sarhoşun boşaması ile ilgili iki görüş vardır: Bazıları geçerli olmayacağı görüşündedirler. Bu, Osman b. Affan, Cabir b. Zeyd, Ata, Tavus ve başkalarının görüşüdür. Bazıları ise talakının geçerli olacağı görüşündedirler. Bunlar; Hasan-ı Basri, Said b. Müseyyeb, en-Nehai, Meymun, Humejd, Süleyman b. Yesar, Evzai ve Sevri'nin görüşüdür. İmam Ebu Hanife ve İmam Malik de bu görüştedirler. İmam Şafii'nin bu konudaki görüşü ise farklıdır. Bir defasında geçerli olur, derken bir

²¹⁷ İbn Mace, “Talak”, 16.

²¹⁸ Beyhaki a.g.e., 7/357.

²¹⁹ Ayni, Sahih-i Buhari 20/250.

²²⁰ Beyhaki, a.g.e., 7/359.

defasında geçersiz saymıştır. Hanefiler: “Sarhoşun sözlerinin ve akitlerinin tamamı aynen ayık kimse gibi tamamen geçerlidir”, demişler ve bundan sadece dinden çıkmayı istisna etmişlerdir. Zira sarhoş, mürted olduğunda karısı -istihsan delili uyarınca- nikâhından çıkmaz.²²¹

Bu konudaki hadisleri değerlendirdiğimizde şunu görmekteyiz: Öfke ile talak yapan kimsenin talakı, kişinin zorlama halinde yaptığı talakı, çocuğun talakı ve sarhoşun talakı sağlıklı düşünemediklerinden dolayı geçersizdir.

3.13. Başka Bir Kimse Eşlere Boşanmaları İçin Telkinde Bulunabilir mi?

Ebu Davud bu konuda şu rivayetlere yer vermektedir;

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَبَّبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا، أَوْ عَبْدًا عَلَى سَيِّدِهِ»

Ebu Hüreyre (r.a.)’dan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v): ‘Kadını kocasına, köleyi de efendisine karşı kışkırtan kimse, bizden değildir.’²²² buyurmuştur.

Bir kimsenin bir kadını kocasından soğutarak, aralarını bozup ondan ayırmak maksadıyla, kadına kocasının kötülüklerinden ve onun çirkinliğinden bahsetmesi haram olduğu gibi, çeşitli hilelerle bir köleyi kandırıp efendisine karşı kışkırtması da haramdır. Çünkü bu fiiller aile fertlerinin aralarının bozulmasına, aile ocaklarının sönmesine ve dolayısıyla cemiyet bünyesinde tehlikeli bozulmalara sebep olur. Bu sebeptendir ki, müslümanların arasının açılmasına sebep olmak, birinin dünürlüğü üzerine dünürlükte bulunmak, birinin talib olduğu bir mala talib olmak, müşteri kızıştırmak gibi bütün davranışlar yasaklanmıştır. Hadiste bir erkeğin, bir kadını kocasına karşı kışkırttığından bahsedilmektedir. Erkeklerin karılarından soğutulduğundan bahsedilmemesi, genellikle kışkırtılanların kadınlar olmasından olabilir. Bir erkeğin karısı ile arasını açmaya çalışmak da aynı derecede caiz olmayan bir şeydir.

Peygamber (s.a.v)’in, kadını kocasına karşı kışkırtan insan için “Bizden değildir” tabirini kullanması da dikkat çekicidir.

Konuyla ilgili diğer rivayet de şöyledir;

²²¹ Esad Muhammed es-Sağirci, *Delilleriyle Hanefî Fıkhu (el-Fıkhu'l-Hanefiyyu ve Edilletuhu)*, trc. Halil Aldemir v.dğr. (İstanbul: Karınca ve Polen Yayıncılık, 2010), 644-647.

²²² Ahmed b. Hanbel, a.g.e., 2/397.

حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَسْأَلِ الْمَرْأَةَ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَخْفَتَهَا وَلِتَشْحِجَ، فَإِنَّمَا لَهَا مَا قَدَّرَ لَهَا.

Ebu Hüreyre (r.a.)’den gelen rivayette: “Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Hiçbir kadın, başka bir kadının kocasıyla evlenmek ve ondan faydalanmak için kardeşi sayılan başka bir kadının boşanmasını istemesin. Ona yazılan mutlaka kendisinin başına da gelecektir.”²²³

Kardeşten maksat hakiki anlamdaki kardeş değil, Müslüman kardeşi olan kadındır. İbn Hibban’ın rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir: “Hiç bir kadın, kız kardeşinin boşanmasını isteyemez. Çünkü her müslüman kadın, diğer bir müslüman kadının kardeşidir.”²²⁴

Tirmizi, bu konuda “Baba Oğlundan Karısını Boşaması İsteyebilir mi?” diyerek şu hadisi nakletmektedir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَنبَأَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ أَنبَأَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَتْ تَحْتِي امْرَأَةٌ أُحِبُّهَا وَكَانَ أَبِي يَكْرَهُهَا فَأَمَرَنِي أَبِي أَنْ أُطَلِّقَهَا فَأَبَيْتُ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بِنْتُ عُمَرَ طَلِّقْ امْرَأَتَكَ.

İbn Ömer (r.a.)’den gelen rivâyette şunu söylemiştir: “Nikâhımda olan sevdiğim bir kadın vardı. Babam o kadından hoşlanmazdı benim boşamamı emretti ben ise kabul etmedim. Durumu Peygamber (s.a.v.)’e aktarınca buyurdular ki: “Ey Ömer’in oğlu Abdullah karını boş.”²²⁵

Hiz. Ömer (r.a.)’nın oğlunun ayrılmasını istemesinde çok geçerli bir sebep olduğu düşünülebilir. Hiz. Ömer’in dini hassasiyetini göz önüne alırsak, istediği şeyin, İslam’a aykırı bir şey olması mümkün değildir. Boşanmak helal olsa da mekruhtur. Hiz. Ömer’in, bunu bildiği için böyle bir şeyi istemesi sadece İslamı korumak amacıyla. Oğlunun hanımının İslam’a aykırı yaşayan bir insan olması bu sebeplerden biri olabilir.

3.14. Müslüman Olanlar ve Sonradan Müslüman Olanların Durumları

İmam Buhârî 18, 19 ve 20. bab başlıklarında konuyu ele almış ve bu başlıklar altında müşrik kadınlarla evlenme yasağı, müşrik iken Müslüman olan kadınların beklemesi gereken iddet, kocası zimmi veya harbi olan kadın Müslüman olunca

²²³ Ebu Davud, “Talâk”, 2; Buhari, “Nikâh”, 53, Müslim, “Nikâh”, 38.

²²⁴ İbn Hacer, a.g.e., 11/127.

²²⁵ Tirmizi, “Talâk”, 13; Ebû Dâvûd, “Edep”, 120; İbn Mâce, “Talâk”, 36.

nikâhın hükmü konularını işlemiştir. Buharî'nin naklettiğine göre İbn Ömer'e Hristiyan ve Yahûdî hanımlarının nikâh edilmesinin hükmü sorulmuş, o da bu soruyu “Şüphesiz Allah müşrik kadınlarını mü'min erkeklere haram kılmıştır. Ben, İsa Allah'ın kullarından bir kul olduğu hâlde, bir kadının kendi Rabbinin İsa olduğunu söylemesinden daha büyük bir müşriklik bilmiyorum” diyerek cevaplamıştır.²²⁶

Buhari Talak kitabında “İslam'a Giren Müşrik Kadınlar ve Onların İddeti” konusunda şu hadislere yer vermektedir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، " كَانَ الْمُشْرِكُونَ عَلَى مَنْزِلَتَيْنِ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُؤْمِنِينَ: كَانُوا مُشْرِكِي أَهْلِ حَرَبٍ، يُقَاتِلُهُمْ وَيُقَاتِلُونَهُ، وَمُشْرِكِي أَهْلِ عَهْدٍ، لَا يُقَاتِلُهُمْ وَلَا يُقَاتِلُونَهُ، وَكَانَ إِذَا هَاجَرَتِ امْرَأَةٌ [ص:49] مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ لَمْ تُحْطَبْ حَتَّى تَحِيضَ وَتَطْهَرَ، فَإِذَا طَهَّرَتْ حَلَّ لَهَا النِّكَاحُ، فَإِنْ هَاجَرَ زَوْجُهَا قَبْلَ أَنْ تَنْكَحَ رُدَّتْ إِلَيْهِ، وَإِنْ هَاجَرَ عَبْدٌ مِنْهُمْ أَوْ أَمَةٌ فَهِيَ حَرَّانٍ، وَلَهُمَا مَا لِلْمُهَاجِرِينَ - ثُمَّ ذَكَرَ مِنْ أَهْلِ الْعَهْدِ مِثْلَ حَدِيثِ مُجَاهِدٍ - وَإِنْ هَاجَرَ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ لِلْمُشْرِكِينَ أَهْلَ الْعَهْدِ لَمْ يَرُدُّوا، وَرُدَّتْ أَثْمَانُهُمْ"

İbn Abbâs'tan nakledildiğine göre o şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v) ile müminlerle müşrikler iki menzile üzerinde bulunuyorlardı: Birincisi harb ehli olan müşriklerdi ki, Peygamber onlarla mukaatele eder, onlar da Peygamberle savaşırdı. İkincisi ahd ehli olan müşriklerdi ki, Peygamber bunlarla savaştırmaz, onlar da Peygamberle mukaatele etmezlerdi. Harb ehli olan müşriklerden bir kadın Medine'ye müslüman olarak hicret edince, üç hayız görünceye ve temizleninceye kadar evlenilmek üzere tâlib olunmazdı. Çünkü bu kadın, İslâm'a girmesi ve hicreti sebebiyle hürre kadınlardan sayılırdı. Temizlendiği zaman onunla nikâh yapmak helâl olurdu. Eğer o kadın Medine'de başka erkekle nikâh etmeden önce eski kocası hicret edip gelirse, bu kadın ilk nikâhı ile kocasına geri verilirdi. Ve yine harb ehli olan müşriklerden erkek bir köle yahud bir câriye hicret edip gelirlerse bunların her ikisi de hür kabul edilirdi. Bunlar Mekke'den Medîne'ye hicret eden Muhâcirler'e verilen haklara sahip olurlardı.” Sonra Atâ, ahd ehlinin konusunda Mücâhid'in söylediklerine benzer sözler nakletti. O da şudur: “Eğer ahd ehli olan müşriklerden bir erkek köle yahud bir câriye hicret edip gelirse, bunlar o müşriklere geri verilmez de bunların kıymetleri, bedelleri geri verilirdi.”²²⁷

Yine Atâ'dan gelen başka bir hadis ise şöyledir:

²²⁶ Buhari, “Talak”, 18.

²²⁷ Buhari, “Talak”, 19.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي يُونُسُ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: كَانَتْ الْمُؤْمِنَاتُ إِذَا هَاجَرْنَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْتَحِنُهُنَّ بِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا، إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاْمْتَحِنُوهُنَّ} [المتحنة: 10] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَمَنْ أَقَرَّ بِهَذَا الشَّرْطِ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ فَقَدْ أَقَرَّ بِالْمِخْنَةِ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَقَرَّرَنَ بِذَلِكَ مِنْ قَوْلِهِنَّ، قَالَ لَهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنْطَلِقَنَّ فَقَدْ بَايَعْتُنَّ» لَا وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ، غَيْرَ أَنَّهُ بَايَعَهُنَّ بِالْكَلَامِ، وَاللَّهِ مَا أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى النِّسَاءِ إِلَّا بِمَا أَمَرَهُ اللَّهُ، يَقُولُ لَهُنَّ إِذَا أَخَذَ عَلَيْهِنَّ: «قَدْ بَايَعْتُنَّ» كَلَامًا.

İbn Şihâb şunu söylemiştir: Bana Urve İbnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in hanımı Âişe (r.a) şunu söylemiştir: “Mü'min kadınlar fetihten önce Mekke'den Peygamber'e muhacir olarak geldiklerinde, Yüce Allah'ın: “Ey îmân edenler, mü'min kadınlar muhacir olarak geldikleri zaman, onları imtihan ediniz...” (el-Mümteherine onuncu ayet) kavliyle, Peygamber onları imtihan ederdi.”

Âişe (r.anha) bu konuda şöyle demiştir: “Mü'min hanımlardan bu âyetteki şartları ikrar edenler, imtihanı ikrar etmiş olurdu. Kadınlar sözleri ile bu şartları ikrar ettikleri zaman Rasulullah (s.a.v) onlara: “Sizler ikrar ettiniz, artık gidiniz; ben sizlerle bey'atlaşmışımdır” derdi. “Allah'a yeminle söylerim ki, hayır, Rasulullah'ın bu bey'atlaşmada hiçbir kadına eli değmemiştir. Rasulullah kadınlarla sadece sözle bey'at yapmıştır. Vallahi Rasûlullah kadınlar üzerine Allah'ın kendisine emrettiği taahhüdlerden başka bir taahhüd almadı. Kadınlardan bey'at ahdi aldığı zaman onlara hitaben sâdece söz olarak: ‘Ben sizlerle bey'atlaştım’ buyururdu.”²²⁸

Ebu Davud da bu konuda İbn Abbas'dan gelen rivayete yer vermiştir. Onun anlattığına göre Peygamber (s.a.v) zamanında bir adam müslüman olup Hz. Peygamber'in huzuruna gelmiş sonra müslüman olarak hanımı da çıkıp gelmiş adam: “Ey Allah'ın Rasûlü, bu da benimle birlikte müslüman oldu” deyince Hz. Peygamber kadını ona vermiştir.²²⁹

Hadis, müşrik olan çiftlerin birlikte müslüman olmaları halinde eski nikâhlarının geçerli olduğunu bildirmektedir. Yeniden bir nikâha gerek kalmadan evlilik birlikteliği devam eder. Süt kardeşliği veya neseb yoluyla nikâha engel olan bir durum mevcut değilse onların eski nikâhları geçerlidir. Bu nikâhın yapılış şeklinin bu durumda bir önemi bulunmamaktadır.

²²⁸ Buhari, “Talak”, 20.

²²⁹ Ebu Davud, “Talak”, 23; Tirmizi, “Nikâh”, 43.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّفِيلِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلْمَةَ، ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا سَلْمَةُ يَعْنِي ابْنَ الْفَضْلِ، ح وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ، الْمُعْتَمِدُ، كُتُبُهُمْ عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْخُصَيْنِ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: «رَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ابْنَتَهُ زَيْنَبَ عَلَى أَبِي الْعَاصِ بِالنِّكَاحِ الْأَوَّلِ»، لَمْ يُحَدِّثْ شَيْئًا، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، فِي حَدِيثِهِ: بَعْدَ سِتِّ سِنِينَ، وَقَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ: بَعْدَ سَنَتَيْنِ.

Yine İbn Abbas (r.a.)’den gelen bir rivayete göre o şöyle demiştir: “Rasulullah (s.av) kızını Zeyneb’i Ebü’l-As b. er-Rebi’ ilk nikâhı ile geri verdi, yeniden nikâh yapmadı.”²³⁰

Rasul-i Ekrem’in kızını Zeynebi Ebu’l-As’a Hz. Zeyneb’in Medineye hicretinden altı sene sonra veya müslüman hanımların müşriklerle evlenmesini yasaklayan ayetin inmesinden iki sene sonra iade ettiği şeklinde de rivayetler bulunmaktadır.²³¹

Ebu Davud’un Talak kitabında “Dörtten Fazla Hanımla veya İki Kız Kardeşle Evli Olan Biri Müslüman Olursa Durum Ne Olur?” sorusuna cevap aramış ve bu konuyla ilgili şu rivayete yer vermiştir:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، ح وَحَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ بَقِيَّةَ، أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ حُمَيْصَةَ بِنِ الشَّامِرْدَلِ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ مُسَدَّدٌ: ابْنِ عُمَيْرَةَ وَقَالَ وَهْبٌ: الْأَسَدِيُّ قَالَ: أَسْلَمْتُ وَعِنْدِي ثَمَانُ نِسْوَةٍ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَخْتَرُ مِنْهُنَّ أَرْبَعًا».

el-Hâris b. Kays’dan nakledildiğine göre... Vehb el- Esedî şöyle demiştir: “Ben nikâhım altında yanımda sekiz tane kadın bulunurken müslüman olmuştum. Bunu Peygamber (s.a.v)’e anlattım. Rasulullah (s.a.v): “Bunlardan dördünü kendine seç diğerlerini bırak” buyurdu.

Ebu Davud bu hadisin senedinde zikredilen el-Haris b. Kays’ın yerinde Kays b. el-Hâris’in olduğunu, senedin bu şekilde düzeltilmesi gerektiğini söylemiştir.²³²

Müslüman olmadan önce dörtten fazla kadınla evli olmak sorun değildi. Fakat kişi müslüman olduğu zaman bunlardan dört tanesini seçip, diğerlerini de serbest bırakması gerekmektedir. İstedığı kadını seçip istediğini bırakmakta özgürdür. Tamamen kendi arzu ve istekleri doğrultusunda hareket edebilir.

3.15. İddet

İddet kelimesi lügatte sayı anlamına gelen aded kelimesinden alınmıştır. Kadının boşanma sonrası ve kocasının ölümünden sonra beklemesi gereken zamana denir.²³³

²³⁰ Ebu Davud, “Talak”, 24.

²³¹ Tirmizi, “Nikâh”, 43; İbn Mace, “Nikâh”, 60.

²³² Ebu Davud, “Talak”, 25; İbn Mace, “Nikâh”, 40.

İslam hukukunda ise iddet, evliliğin bitmesi ve nikâh hükümlerinin tamamen ortadan kalkmasıyla birlikte kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için beklemek zorunda olduğu süreye denilmektedir.²³⁴ İddetin vacipliğine Kur'an-ı Kerim'den şu ayetler delil teşkil etmektedir:

“Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler.”²³⁵

“İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler.”²³⁶

“Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer.”²³⁷

“Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik halinde) boşayın ve iddetini sayın.”²³⁸

Kadın iddet süresince;

1-Yeni bir evlilik yapamaz.

2-Eğer bu süre içinde doğum yaparsa çocuğunun nesebi sahih olur.

3-İddette beklenen sürede, kadının hamile olup olmadığı anlaşılır, hem de eşlerin salim kafa ile düşünmelerine olanak sağlanmış olur.

4-Ölüm halinde ise iddet süresinde ölen kocası için kadın yas tutabilmektedir.²³⁹

Buhari iddetle ilgili peşpeşe üç babda üç ayetin açıklamasına yer vermektedir. Buhari'nin Talak kitabının 38.babı, “Kadınlarınız Arasından Ay Halinden Kesilmiş Olanlar Hakkında Şüphe Ederseniz Emri”²⁴⁰ şeklindedir.

Buhârî bu babda Mücahid'in değerlendirmesine yer vermektedir:

قَالَ مُجَاهِدٌ: " إِنْ لَمْ تَعْلَمُوا يَحِضُّنَّ أَوْ لَا يَحِضُّنَّ، وَاللَّائِي قَعْدُنَ عَنِ الْمَحِضِ، وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ: {فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ} [الطلاق: 4] "

²³³ Abdullah b. Mahmud el-Mevsili, *El-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar*, trc. Ahmed Oğuz ve dğr. (İstanbul: Nuh Yayınları, 2017), 4/93.

²³⁴ el-Mevsîlî, a.g.e., 3//172; Seyyîd Sâbık, a.g.e., 2/401; Acar, H. İbrahim, “İddet “ DİA, 21/ 466-471.

²³⁵ Bakara,2/228.

²³⁶ Bakara,2/234.

²³⁷ Talak, 65/4.

²³⁸ Talak, 65/1.

²³⁹ Rahmi Yaran, *İslam İlmihali*, (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2009), 648.

²⁴⁰ Talâk, 65/4.

Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanların iddetlerinde, eğer şüphe ederseniz, “onların iddeti üç aydır...”^{241»242}

Buhari'nin bir sonraki bab başlığı “Hamile Olanların İddetleri İse Yüklerini Bırakmalarıdır.”²⁴³ şeklindedir. Bu babda Buhari şu hadise yer vermektedir:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ الْأَعْرَجِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ، أَخْبَرَتْهُ عَنْ أُمِّهَا أُمِّ سَلَمَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّ امْرَأَةً مِنْ أَسْلَمٍ يُقَالُ لَهَا سُبَيْعَةُ، كَانَتْ تَحْتِ زَوْجِهَا، تُؤْفَى عَنْهَا وَهِيَ حُبْلَى، فَخَطَبَهَا أَبُو السَّنَابِلِ بْنُ بَعْكِكَ، فَأَبَتْ أَنْ تَنْكِحَهُ، فَقَالَ: «وَاللَّهِ مَا يَصْلُحُ أَنْ تَنْكِحِيهِ حَتَّى تَعْتَدِي آخِرَ الْأَجَلَيْنِ»، فَمَكَثَتْ قَرِيبًا مِنْ عَشْرِ لَيَالٍ، ثُمَّ جَاءَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «انْكِحِي».

“Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb, Peygamber'in zevcesi olan, annesi Ümmü Seleme'den şöyle haber vermiştir: “Eslem kabilesinden Subey'a denilen bir kadın kocası Sa'd İbn Havle'nin nikâhı altında idi. Bu Sa'd vefat ettiği zaman, kadın gebe idi. Doğurunca bu kadına Ebu's-Senâbîl İbnu Ba'kek evlenmek üzere tâlib oldu. Kadın onunla nikâhlanmayı kabul etmedi. Ebu's-Senâbîl (onun başka isteyenler için süslendiğini görünce) “Vallahi sen iki müddetin sonuncusunu (yânî dört ay on gün) iddet beklemedikçe, o kimse ile evlenmen uygun olmaz” dedi. Kadın doğurmasının ardından on geceye yakın durdu. Sonra Peygamber'e gelip sordu. Peygamber (s.a.v) ona: ”Nikâlanabilirsin. Çünkü iddetin doğurmanla bitmiştir” buyurdu.²⁴⁴

Kendisine sorulan soru üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), ayet-i kerimenin gereği olarak hamile kadının iddetinin doğumla sona ereceğini ve doğumdan sonra istediğiyle nikâhlanmasında bir sakınca olmadığını haber vermektedir.

Tirmizi'nin naklettiği bir rivayette ise, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs ve Ebû Seleme b. Abdirrahman kocası vefatından sonra doğum yapan kadının iddeti konusunu aralarında müzakere etmişlerdir. İbn Abbâs “O kadının bekleme süresi iki süreden birinin bitmesine kadardır.” derken, Ebû Seleme “Doğumunu yaptığı an evlenmesi helaldir.”, Ebû Hüreyre ise, “Ben Ebû Seleme'nin görüşünden yanayım” demiştir. Sonra Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından Ümmü Seleme'ye bu konudaki görüşünü öğrenmek için haber göndermişler. Ümmü Seleme de şunları anlatmıştır: “Sübey'a el Eslemiyye eşinin ölümünden az bir süre sonra doğum yaptı. Bunun üzerine

²⁴¹ Talâk, 65/4.

²⁴² Buhari, Talak, 38.

²⁴³ Talak, 65/4.

²⁴⁴ Buhari, “Talak”, 39.

Rasûlullah (s.a.v.)’den bu işin fetvasını sordu. Rasûlullah (s.a.v.)’de, O’na evlenmesini emretti.”²⁴⁵ Tirmizi bu rivayeti naklederek doğumla iddetin sona erdiğini belirtmektedir.

Nesai de “Kocası Ölen Hamile Kadının İddet Süresi Ne Kadardır?” bab başlığı altında Sübey’a el-Eslemiyye’nin iddetinin nasıl olduğuyla ilgili bilgileri ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Nesai’nin konu ile ilgili rivayet ettiği 18 tane hadis mevcuttur. Doğumun gerçekleşmesi sonucu iddetin biteceği, kadının nifastan kurtulduğunda, dilediğini seçerek evlenmesinde bir maninin olmadığı belirtilmektedir. Bazı rivayetlerde Sübey’a’nın kocasının veda haccında vefat ettiği rivayet edilmektedir. Sübey’a’nın kocasının ölümünden sonra doğumunu yaptığı zamanla ilgili farklı rivayetler şunlardır; “15 gün, 20 gün, kısa bir süre sonra, birkaç gün sonra, bir müddet sonra, dört aydan daha az bir süre içersinde.” Konu ile ilgili rivayette bulunanlar; Süleyman b. Yesar (r.a), Ümmü Seleme (r.anha), Misver b. Mahreme (r.a), İbn Mes’ud (r.a), Muhammed (r.a)’dır. Sübey’a’ya dünürü olan biri genç biri yaşlı olan iki kişiden bahsedilmekte ve Sübey’a’nın genci seçmesi sonucu yaşlı olan adayın Sübey’a için iddetini beklemediğini dile getirmesinden bahsedilmektedir. Karşı çıkan yaşlı dünürü Ebu’s Senabil b. Ba’kek’dir. Ubeydullah b. Abdullah (r.a)’ın haber verdiğine göre, Sübey’a Beni Amir’den Sa’d b. Havle’nin nikâhı altındaydı.²⁴⁶

İbn Mace ise bu konuda Kütüb-i Sitte’nin diğer kitaplarında yer almayan zevâid türünden bir hadis aktarmaktadır:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمَرَ بْنِ هِيَاجٍ حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ أَنَّهُ كَانَتْ عِنْدَهُ أُمُّ كَلْثُومٍ بِنْتُ عُقْبَةَ فَقَالَتْ لَهُ وَهِيَ حَامِلٌ طَيِّبٌ نَفْسِي بِتَطْلِيْقَةٍ فَطَلَّقَهَا تَطْلِيْقَةً ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ فَرَجَعَ وَقَدْ وَضَعَتْ فَقَالَ مَا لَهَا خَدَعْتَنِي خَدَعَهَا اللَّهُ ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ سَبَقَ الْكِتَابَ أَجَلَهُ اخْطَبَهَا إِلَى نَفْسِهَا.

Zübeyr İbn Avvâm (r.a)’den gelen rivayette o şöyle demektedir: “Ümmü Külsum binti Ukbe (r.anhâ) onun nikâhı altında idi. Ümmü Külsum (r.anhâ) hamile iken bir gün Zübeyr (r.a)’a: “Bir talâkla beni boşa” talebinde bulundu. Zübeyr (r.a) de onu bir talâkla boşadıktan sonra namaza çıktı ve namazdan dönünceye kadar karısı doğum yaptı. Bunun üzerine Zübeyr (r.a): “Bu kadına ne oluyor? Beni aldattı, Allah onun cezasını versin” dedi, sonra Peygamber (s.a.v)’in yanına vararak başından geçeni

²⁴⁵ Tirmizi, “Talak”, 17; İbn Mâce, “Talak”, 7; Müslim, “Talak”, 8.

²⁴⁶ Nesai, “Talak”, 56; İbn Mâce, “Talak” 8; Tirmizî, “Talak”, 18.

anlattı. Peygamber (s.a.v) ona: “İddet süresi beklenmedik bir anda sona ermiştir. Artık sen ona yeniden talip ol” buyurdu.²⁴⁷

Hâmile bir kadın boşandığı zaman iddeti doğum yapmasıyla sona ermektedir. Talâk sûresinin 4. ayeti, hâmile kadınların iddetlerinin doğum yapmaları ile sona erdiğini bildirmektedir. Hâmile olmayan kadın gibi üç defa temizlenmesi ve aybaşı âdeti görmesi diye bir iddet onun için söz konusu değildir.

Hadîsten şu hüküm çıkarılabilir: Bir talâkla boşanan kadının iddeti esnasında kocası ric‘at etmez veya edemezse, iddet bittikten sonra artık hanımına dönüş yapamaz. Kadına ilk başta talip olur ve nikâh akdi yapar, kadın istemezse hiçbir hak talep edemez.

Buhari’nin Talak kitabının 40. bab başlığı, “Yüce Allah’ın: Boşanan Kadınlar Kendiliklerinden Üç Kur Beklerler”²⁴⁸ emri şeklindedir. Buhari bu babda kuru‘ kelimesinin hem temizlik hem hayız anlamına geldiğini söyleyenler bulunduğu işaret etmekte ve bu konudaki görüşleri nakletmektedir. Burada boşanan kadından kasıt ise ay hali gören kadınlardır. Arka arkaya gelen üç babda konu ile ilgili ayetlere açıklık getirmeye çalışan Buhari, 43. bab başlığında ise “Allah’ın rahimlerinde yarattığını” ay hali ya da hamileliği gizlemeleri onlara helal değildir.”²⁴⁹ ayetini kullanmış ve bu babda şu hadise yer vermiştir:

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: لَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنْفِرَ، إِذَا صَفِيَّةَ عَلَى بَابِ حُبَائِهَا كَنِيَّةَ حَزِينَةَ، فَقَالَ: «عَفْرَى حَلْفَى، إِنَّكَ لَحَابِسْتُنَا» ثُمَّ قَالَ لَهَا: «أَكُنْتِ أَفْضَتِ يَوْمَ النَّحْرِ؟» قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: «فَانْفِرِي.»

Aişe (r.anha) şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v) Veda Haccı’nın sonunda Mekke’den ayrılmak istediği zaman Safiyye’yi çadırının kapısı önünde üzgün bir şekilde gördü de ona: “Ey boğazı ağrıyasıca kadın! Sen hayız görerek bizleri yolumuzdan alıkoydun. Sen nahr günü farz olan ifâde tavafını yaptın mı?” diye sordu. Safiyye: “Evet yaptım” dedi. Rasulullah (s.a.v): “O takdirde Veda tavafı yapmamakta beis yoktur, haydi sen de yola koyul!” buyurdu.

İddet, âdet dönemi ve temizlik döneminin bilinmesiyle hesaplanmaktadır. Ayete göre bunları en iyi bilen kadınların olduğu kabul edilir ve bu konuda onlara güvenilir.

²⁴⁷ İbn Mace, “Talak”, 6.

²⁴⁸ Bakara, 2/228.

²⁴⁹ Bakara, 2/228.

İsmail Kadi konu hakkında şöyle demiştir: “Ayet iddet bekleyen kadının rahmindeki hamilelik ve ay hali hususlarına dair verdiği haberde güvenilir olduğuna delildir. Ancak yalan söylediği açıkça bilinecek türden bilgiler vermesi hali müstesnadır.”

Bu konu hakkında Mühelleb ise şöyle demektedir: “Hadiste kadınların âdet oluşları ile ilgili ileri sürdükleri iddialarının tasdik edileceğine bir delil bulunmaktadır. Çünkü Peygamber (s.a.v) yola çıkmayı ertelemek ve beraberinde bulunanları alıkoymak istemiştir. Buna sebep de Safiyye'nin ay hali oluşudur. Bu hususta onu ne sınıdı, ne de yalan söylediğini ileri sürdü.”²⁵⁰

Buhari'nin Talak kitabının 44. bab başlığında “Erkek Karısını Bir Yahut İki Talak İle Boşamış İse Karısına Nasıl Ric‘at Yapar (Döner)?” diyerek sorduğu soruya cevap aramakta ve aynı başlıkta “Kocaları Onları Geri Almaya Daha Hak Sahibidirler.”²⁵¹ “O Kadınların Kocalarıyla Nikâhlanmalarına Engel Olmayın.”²⁵² ayetlerini de kullanarak aslında bu dönüşün nasıl olması gerektiğine dair açıklamalara da yer vermektedir. Ayetin sebep-i nüzülü olarak zikredilen olay şudur:

وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ، أَنَّ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ، كَانَتْ أُخْتُهُ تَحْتِ رَجُلٍ، فَطَلَّقَهَا ثُمَّ خَلَى عَلَيْهَا، حَتَّى انْقَضَتْ عِدَّتُهَا، ثُمَّ خَطَبَهَا، فَحَمِيَ مَعْقِلٌ مِنْ ذَلِكَ أَنْفًا، فَقَالَ: خَلَى عَلَيْهَا وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهَا، ثُمَّ يَخْطُبُهَا، فَحَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: {وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغُنَّ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ} [البقرة: 232] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ «فَدَعَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَ عَلَيْهِ»، فَتَرَكَ الْحَمِيَّةَ وَاسْتَقَادَ لِأَمْرِ اللَّهِ.

Bize Hasen şöyle rivayet etti: Ma'kil İbn Yesâr'in kız kardeşi bir adamın nikâhı altında idi. Kocasını onu boşadı. Sonra da kadından iddeti bitinceye kadar ayrı kaldı. İddeti bittikten sonra da onu kardeşi Ma'kilden tekrar istedi. Ma'kil de boşayıp tekrar istemesinden dolayı kızdı ve ona: “Kardeşimden uzak dur!” dedi. Hâlbuki kocası iddeti içinde iken ona dönmeye en hak sahibidir. Sonra adam Ma'kil'den onu tekrar istedi. Ama Ma'kil buna izin vermedi. Yani karı koca arasına girdi. Bunun üzerine Yüce Allah: “Kadınları boşadığımızda iddetlerini bitirdikleri zaman, aralarında meşru bir surette anlaşmaları takdirde artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel

²⁵⁰ İbn Hacer, a.g.e., 11/71.

²⁵¹ Bakara, 2/228.

²⁵² Bakara, 2/232.

olmayın.²⁵³ âyetini indirdi. Rasulullah (s.a.v), Ma’kili çağırıldı ve ona bu ayeti okudu. Bunun üzerine Ma’kil kızgınlığına son verdi ve Allah’ın emrine boyun eğdi.²⁵⁴

Buhari, iddeti kocanın arkasından tutulan yasa benzetmekte, başkaları için yas tutma süresini üç gün, ölen koca için yas tutma, iddet bekleme süresini ise dört ay on gün olarak belirleyen şu rivayeti aktarmaktadır:

“Ebû Seleme’nin kızı Zeyneb şu üç hadisi haber verip şöyle demiştir: “Ben, babası Ebû Sufyân İbn Harb vefat ettiği zaman Peygamber’in zevcesi Ümmü Habîbe’nin yanına girmiştım. Derken Ümmü Habîbe içinde sarı renk de bulunan “halûk” adındaki güzel kokulu karışık süslenme boyasını, yâhud da diğer bir süslenme boyasını istedi. Akabinde bu boyadan eline sürdüğü boyayı azaltmak için bir kıza sürdükten sonra kendi iki yanağına ve kollarına sürdü. Sonra şöyle dedi: “Vallahi benim böyle koku ve boya ile süslenmeye hiç ihtiyacım yoktur. Şu var ki, ben Rasûlullah (s.a.v)’den minber üzerinde şöyle buyururken işittim: “Allah’a ve son güne îmân eden bir kadının kocasından başka bir ölü için yası, üç günden fazla sürdürüp süslenmeyi terketmesi helal olmaz. Lâkin kadın kocasının ölümü üzerine dört ay on gün hüznü olup, zîneti ve süsünü bırakır.”

Zeyneb şöyle dedi: “Sonra bir kere de ben erkek kardeşi vefat ettiği zaman Zeyneb binti Cahş’ın yanına girmiştım. O da bir koku isteyip bundan kendisine sürdü. Sonra şöyle dedi: “Dikkat edin! Vallahi benim koku sürünmeye hiçbir ihtiyâcım yoktur. Şu kadar var ki, ben Rasulullah’ı minber üzerinde şöyle buyururken işittim: “Allah’a ve son güne îmân eden bir kadının, kocasından başka bir ölü için üç günden fazla matem tutup zînet ve süsünü terketmesi helal olmaz. Lâkin kadın kocasının ölümü üzerine dört ay on gün hüznü kalıp zînet ve süsünü bırakır.”

Zeyneb şöyle dedi: “Ben annem Ümmü Seleme’den şöyle derken işittim: “Bir kadın Rasulullah’a gelip: “Yâ Rasulallah! Kızımın kocası vefat etti. Şimdi de gözleri rahatsız oldu. Bu durumda ben kızımın gözlerine sürme çekeyim mi? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): “Hayır!” buyurdu. Kadın iki yâhud üç defa bu isteğini tekrarladı. Rasûlullah da bunların hepsinde “Hayır!” diyordu. Sonra Rasulullah (s.a.v): “Kocasını ölen kadının iddeti dört ay on gündür. Câhiliyet zamanında sizden biriniz bir sene beklerdi de senenin başına geldiğinde bir deve tezeği atardı ve böylece matemden çıkardı” buyurdu.

²⁵³ Bakara, 2/ 232.

²⁵⁴ Buhârî, “Talak”, 44.

Zeyneb'in râvîsi Humeyd şöyle demiştir: “Ben Zeyneb’e: “Bu senenin başında deve tersi atardı” sözünden maksad nedir?” diye sordum. Zeyneb şöyle cevâb verdi:

“Câhiliyye devrinde kadın, kocası öldüğü zaman, evinin en küçük ve en hakir bir odasına karanlık bir köşesine girer ve en kötü elbiselerini giyerdi de, artık bir sene geçinceye kadar hiçbir koku sürünmez, hiçbir tuvalet ve temizlik yapmazdı. Böyle ağır bir hapis hayatını tamamladıktan sonra kadının yanına merkeb yâhud koyun yâhud kuş nev’inden bir hayvan getirilirdi de kadın efsûnlanır gibi o hayvanı kendi vücûduna sürterdi. Kadının böyle vücuduna sürte sürte ezdiği hayvan artık yaşayamaz ölürdü. Sonra kadın o çirkin hapis odasından çıkardı. Bu defa kadının eline bir deve tersi verilirdi, o da bunu fırlatır atardı. Bu merasimden sonra artık kadın temizlenir, yıkanır ve istediği gibi süslenerek ortaya çıkar, evlenme teklif edecek isteyicilerine görünebilir, kendini onlara arzederdi.”²⁵⁵

Hadis, cahiliyye dönemi uygulamalarını da aktarması yönüyle önem arzetmektedir. Müslim ise bu konuda;

لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تحد على ميت فوق ثلاث إلا على زوجها

“Allah’a ve âhîret gününe îmân eden bir kadına ölü için üç günden fazla yas tutmak helâl değildir; ancak kocasına (yas tutması) müstesna”²⁵⁶ rivayetini nakletmekle yetinmektedir.

Nesâî yas tutan kadının neleri kullanıp kullanamayacağı konusunu ayrıntılı olarak incelemekte, ayrı ayrı bab başlıklarıyla yas tutan kadının çekici elbise giymesi, kına ve sidr kullanması, sürme çekmesi, kust ve zafar kullanması vb. konularda rivayetler aktarmaktadır.²⁵⁷ Buhari’nin Talak kitabında bab başlığı olarak kullandığı ayetlerden birisi de şu ayettir: “İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri kendi başlarına (evlenmeksizin) dört ay on gün beklerler. Bekleme sürelerinin sonuna geldiklerinde kendileri hakkında, normal ölçülerde yapıp ettiklerinden size bir sorumluluk yoktur. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.”²⁵⁸ Bu ayetin açıklaması bağlamında Buhari “İçinizden vefat edip de geride eşler bırakanlar, bir yıla kadar evlerinden çıkarılmaksızın eşlerinin geçimliğini vasiyet etsinler. Onlar çıkar giderlerse kendiliklerinden yaptıkları uygun şeylerde sizin için bir vebal yoktur. Allah izzet ve

²⁵⁵ Buhari, “Talak”, 46.

²⁵⁶ Müslim, “Talak”, 9.

²⁵⁷ Nesâî, “Talak”, 64, 65, 66, 67, 68.

²⁵⁸ Bakara, 2/234.

hikmet sahibidir.”²⁵⁹ ayetini de vermekte ve bir yıl beklenmesi gereken iddetin, dört ay on gün beklenmesi gerektiğini ifade eden ayetle neshedildiği konusundaki görüşleri aktarmaktadır.²⁶⁰

“İçinizden vefat edip geriye zevcelelerini bırakan kimseler... hakkıyla haberdardır” ayeti hakkında İbn Abdilberr şöyle demektedir: “Bir yıl süre ile iddet beklemenin dört ay on gün iddet süresi ile nesh olduğu hususunda ilim adamları arasında görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Ancak Yüce Allah’ın: “Çıkarılmayarak” buyruğu ile ilgili görüş ayrılıkları mevcuttur. Cumhur bunun da nesh olduğu kanaatindedir.”²⁶¹

Aynı konu Ebû Dâvûd tarafından da ele alınmış ve Ebû Dâvûd bu konuda İbn Abbas’ın değerlendirmelerine yer vermiştir.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ يَزِيدَ النَّخْوِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: {وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ} [البقرة: 240]، «فُنُسِخَ ذَلِكَ بِآيَةِ الْمِيرَاثِ بِمَا فَرَضَ لَهُنَّ مِنَ الرَّبْعِ وَالثَّمَنِ، وَنُسِخَ أَجَلَ الْحَوْلِ بِأَنْ جُعِلَ أَجَلُهَا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا.

İbn Abbas’dan rivayet edildiğine göre, Bakara suresi 240. ayeti olan “Aranızdan ölüm anı yaklaşıpda arkasından dul eşler bırakacak erkekler hanımlarının bir yıl kadar geçimini ve evden çıkarılmamalarını vasiyet etsinler...” ayeti miras ayeti olan Nisa suresi 12. ayetiyle nesh edildi ve kadınlar dörtte bir, sekizde bir mirasa sahip oldular. Kadının bir yıl iddet bekleme süresi de Bakara suresi 234. ayetiyle nesh edilerek iddet süresi dört ay on gün olarak tespit edilmiş oldu.²⁶²

Ebu Davud “Boşanan Kadınlar İddet Beklerler” şeklinde bir bab başlığıyla ele aldığı konuda, önceleri iddet bekleme mecburiyeti yokken, Aziz ve Celil olan Allah’ın Bakara 228. ayetini indirmesinden sonra talakdan dolayı iddet beklemenin gerekli hale geldiğini ve iddet bekleyen ilk kadının Esmâ binti Yezid b. Seken Ensariye (r. anha) olduğunu söylemektedir.²⁶³ “İddet Beklenmeyen Boşama da Var mıdır?” babında ise, İbn Abbas’tan bir görüş aktarmaktadır. İbn Abbas “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç kur (üç adet veya üç temizlik süresi) beklerler.”²⁶⁴ ve “Yaşlılıklarından dolayı âdetten kesilen kadınlarınızın bekleme sürelerinden şüphe ederseniz, bilin ki

²⁵⁹Bakara, 2/240.

²⁶⁰Buhârî, “Talâk”, 50.

²⁶¹İbn Hacer, a.g.e., 11/86.

²⁶²Ebu Dâvud, “Talâk”, 42; Nesai, “Talâk”, 69.

²⁶³Ebû Dâvûd, “Talâk”, 36.

²⁶⁴Bakara 2/228.

onların bekleme süresi üç aydır.”²⁶⁵ ayetlerinde geçen iddet bekleme sürelerinin “Eğer onları nikahlayıp da, henüz onlara dokunmadan boşarsanız, onların üzerinde sayacağımız bir iddet hakkınız yoktur.”²⁶⁶ ayeti ile neshedildiğini söylemektedir.²⁶⁷

Ebu Davud üç talakla boşanan kadının gündüz dışarı çıkıp çıkamayacağı konusunda ise şu rivayete yer vermektedir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: طَلَّقَتْ خَالَتِي ثَلَاثًا، فَخَرَجَتْ تَجِدُ نَخْلًا لَهَا، فَلَقِيَهَا رَجُلٌ، فَنَهَاها، فَأَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ لَهَا: «اُخْرِجِي فِجْدِي نَخْلِكَ، لَعَلَّكَ أَنْ تَصَدَّقِي مِنْهُ أَوْ تَفْعَلِي خَيْرًا».

Câbir (r.a.)’dan gelen rivayette şöyle demiştir: “Teyzem üç talâkla boşanmıştı. Bir gün kendisine âit bir hurma ağacının hurmalarını kesmek için evinden dışarı çıkmıştı. Karşısına çıkan bir adam onu evinden dışarı çıkmaktan nehyetti. Bunun üzerine teyzem Peygamber (s.a.v)’e gelip durumu anlattı. Rasul-i Ekrem de ona: “Çık, hurma ağacının hurmalarını kes, belki onlardan sadaka verir, yahut da bir hayır işlersin” buyurdu.²⁶⁸

Hadise göre boşanan kadının ihtiyacını karşılamak için dışarı çıkmasında ve işlerini görüp ihtiyacını karşılamakta bir sakınca bulunmamaktadır.

İddetin nerede beklenmesi gerektiği de Ebu Davud’un incelediği konulardandır. Bu babda Ebu Davud şu hadise yer vermektedir:

“Ebû Said el-Hudrî’nin kızkardeşi Füreyy’a bint Mâlik b. Sinan’ın haber verdiği göre, kendisi Rasulullah (s.a.v)’e gelip, Hudre oğullarındaki ailesine dönüp dönemeyeceğini sormuş. O günlerde kocası, kaçan kölelerini aramaya çıkmış, nihayet Kaddûm tarafında onlara yetişince köleler onu öldürmüşler. Bunun üzerine Füreyy’a Rasûlullah (s.a.v)’e: “Ben aileme gideceğim, çünkü kocam bana sahip olduğu bir ev ve mal bırakmadı” diye izin istemiş. Hz. Füreyy’a hadîsin bundan sonraki kısmında şunları söyledi: Rasûlullah (s.a.v): “Evet” diye cevâp verdi. Ben de çıktım gittim. Odama yahut da mescide varmışım ki, Rasul-i Ekrem bana seslendi, yahut da benim çağrılmamı emretti ve bana: “Nasıl demiştin?” buyurdu. Ben de kocam hakkında anlattığım hikâyeyi kendisine tekrarladım. Rasûlullah (s.a.v): “Farz olan iddet müddeti doluncaya kadar evinde kal” buyurdu. Dört ay on gün orada iddete girdim. Osman b.

²⁶⁵ Talak, 65/4.

²⁶⁶ Ahzab, 33/49.

²⁶⁷ Ebû Dâvûd, “Talak”, 37.

²⁶⁸ Ebû Dâvûd, “Talak”, 41; İbn Mace, “Talak”, 9; Nesai, “Talak”, 71.

Affan Halife olunca bana adam göndererek benden bunun hükmünü sordu ve kendisine bildirdim. O da bu hükme uydu ve ona göre hüküm verdi.”²⁶⁹

Nesai zifaf vuku bulmadan kocası ölen kadının iddet bekleyip beklemeyeceğini sorarak başladığı konuda Abdullah b. Mes’ud (r.a)’a sorulan bir soruya ve onun cevabına yer vermektedir. Ona bir hanımla evlenen, hanıma bir mehir düşünmeden ve cinsel birliktelik gerçekleşmeden vefat eden bir kimse hakkında soru sorulmuş, bunun üzerine İbn Mes’ud şöyle demiştir: “O hanıma benzeri hanımlara verilen mehir kadar mehir verilir, bu mehir ne az ne de fazla olmamalıdır. Kadının iddet beklemesi gerekir ve mirasa da dâhil olur.” Bunun üzerine Ma’kıl b. Sinan Eşcaî kalktı ve “Rasûlullah (s.a.v) aramızda iken Berva bint Vaşık adındaki hanıma da aynen senin verdiğin hüküm gibi hüküm vermişti” dedi. İbn Mes’ud bunu duyunca sevindi.”²⁷⁰

İddet konusu, Kütüb-i Sitte müelliflerinin hepsinin Talak kitaplarında yer alan bir konudur. Kütüb-i Sitte müelliflerinin naklettikleri bazı hadisleri naklederek gerekli açıklamaları hadisin altına yapmış bulunmaktayız. Genel değerlendirmeyi maddeler halinde verecek olursak;

1-Cinsi birliktelik olduktan sonra yapılan boşama ve nikâhın feshinden dolayı hür kadınlar üç hayız iddet beklerler.

2-Hayız görmeyen küçük kızlar ve hayızdan kesilmiş yaşlı kadınlar üç ay iddet beklerler.

3-Kocaları ölen hür kadınların iddeti dört ay on gündür.

4-Cinsi birleşme (zifaf) olmadan meydana gelen boşamalarda iddet beklemek yoktur. Zimminin, zimmiye olan karısını boşamasından dolayı da iddet beklenmez.

5-Bir adam karısını hayızlı iken boşarsa bu bir talak yerine geçmektedir.

6-Kocası ölen kadın dört ay on gün iddet bekler ve o süre zarfında yas tutup süslenmez. Herhangi bir ölü için ise üç günden fazla zînet ve süslenmeyi terkedemez. Bu süre içinde güzel koku sürünmek ve Yemen’in asb elbisesi müstesna, süs için boyanmış elbise giymek de uygun değildir. Fakat temizlenme sırasında, kadın hayızından yıkanmak istediğinde Azfâr kustundan bir parça kullanmasına ruhsat verilmiştir. Çekici elbise giyemez. Cazibeli elbise de giyemez. Kına kullanamaz. Altın

²⁶⁹Ebu Davud, “Talak”, 44; Tirmizi, “Talak”, 23; Nesai, “Talak”, 60.

²⁷⁰ Nesai, “Talak”, 57; İbn Mâce, “Nikah”, 18; Tirmizî, “Nikah”, 44.

takamaz.

7-Yas döneminde göze sürme de çekilmez.

8-Cahiliyye döneminde bir sene iddet bekleyen kadınların yaptığı adetler İslam geldikten sonra kalkmıştır, yeni hükümler bu âdetin yerini almıştır.

9-Kocasını ölen hamile kadın doğumu yaptığı zaman iddeti bitmiş olur ve nifastan temizlendikten sonra istediğiyle nikâhlanabilir.

10-İddette bekleme süresi olarak Şafiiler ve Malikiler şöyle demektedirler: “Bu müddet üç temizlik süresidir. Dayandıkları delil ise: “Boşanmış kadınlar kendilerinden üç kur‘ beklerler.”²⁷¹ ayetidir.

Kadın, zifaf gerçekleşikten veya halvet olduktan sonra boşandığı takdirde iddeti, eğer hamile değilse ve adet görüyorsa üç adet halinin, adetten kesilmişse üç ayın bitimi ile sona erer.²⁷² Kadın, âdet halinde iken boşanmışsa içinde olduğu o âdet sayıya dâhil değildir. Boşanan kadın eğer hamile ise iddeti doğum ile sona erer.²⁷³ Halvet olmadan gerçekleşen boşanmalarda iddet yoktur.^{274 275}

3.16. Berîre Hadisi ve Köle ve Cariyenin Boşanması

Konu başlığımızı hadiste adı geçen Berire’den almış bulunmaktayız. Hadislerde onun yaşadığı bir olay anlatılmakta, köle olan bir kadının, hürriyetine kavuştuktan sonra kocasına dönüp dönmeme konusundaki muhayyerlik hakkından bahsedilmektedir. Aynı zamanda köle ve cariyenin nikâhı, talakı, iddeti ile hür kadının nikâh, talak ve iddeti arasındaki farklılıklardan söz edilmektedir.

Buhari Talak kitabında cariyenin satılmasının talak (boşama) olmadığını bildiren bir bab başlığı oluşturmuştur. Hadis şöyledir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: كَانَ فِي بَرِيرَةَ ثَلَاثَ سَنِينَ: إِحْدَى السَّنِينَ أَنَّهَا أُعْتِقَتْ فَخَيْرَتْ فِي زَوْجِهَا، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْوَلَاءُ لِمَنْ أُعْتِقَ» وَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْبُرْمَةُ تَفُورُ بِلَحْمٍ، فَفَرَّبَ إِلَيْهِ خُبْزٌ وَأُدْمٌ مِنْ أَدَمِ الْبَيْتِ، فَقَالَ: «أَلَمْ أَرِ الْبُرْمَةَ فِيهَا لَحْمٌ» قَالُوا: بَلَى، وَلَكِنْ ذَلِكَ لَحْمٌ [ص:48] تُصَدَّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ، وَأَنْتِ لَا تَأْكُلِ الصَّدَقَةَ قَالَ: «عَلَيْهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ»

²⁷¹Bakara, 2/228.

²⁷² Bakara, 2/228; Talak, 65/4.

²⁷³Talak, 65/4.

²⁷⁴Ahzab, 33/49.

²⁷⁵ Yaran, a.g.e., 649.

Peygamber (s.a.v)'in hanımı Âişe (r.anha) şunu söylemiştir: “Berîre hakkında üç tane sünnet yanî kanûn meydana gelmiştir: Bu sünnetlerin biri şudur: Berîre hürriyete kavuşturuldu da akabinde kocası hakkında muhayyer kılındı. İkinci sünnet şudur: Rasûlullah (s.a.v) Berîre hakkında: “Velâ hakkı, hürriyete kavuşturanındır” buyurdu. Bir de Rasûlullah içeriye girdi. Ocak üstünde, tencerenin içinde et kaynıyordu. Rasûlullah’a evdeki katıklardan ekmekle bir katık yaklaştırdı. Rasûlullah: “Ben içinde et pişen bir tencere görmedim mi?” buyurdu. Oradakiler: “Evet, lâkin bu Berîre’ye sadaka verilmiş bir ettir. Sen de sadaka yemezsin!” dediler. Rasûlullah: “O, Berîre’ye sadakadır, ondan da bize hediyedir” buyurdu.”²⁷⁶

Buhari Talak kitabında “Kölenin Nikâhı Altında İken Hürriyetine Kavuşan Cariyenin Muhayyer Oluşu” konusunda hadise yer vermektedir. Hadis şöyledir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «رَأَيْتُهُ عَبْدًا» يَعْنِي زَوْجَ بَرِيرَةَ.

İbn Abbâs (r.a), Berîre’nin eşi Mugis’i kasederek: “Ben onu bir köle olarak gördüm” demiştir.²⁷⁷

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو بَرٍ، عَنْ عُرْمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «ذَاكَ مُغِيثُ عَبْدِ بَنِي فَلَانٍ - يَعْنِي زَوْجَ بَرِيرَةَ - كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَتَّبَعُهَا فِي سِكَكِ الْمَدِينَةِ، يَبْكِي عَلَيْهَا».

İbn Abbâs (r.a), Berîre’nin eşini kasederek: “Şu, Fulân oğullarının kölesi Mugis’tir. Hâlâ gözümün önünde ona bakıyor gibiyim. Mugis, Berire’nin kendisinden ayrılmasına ağlayarak Medîne sokaklarında Berîre’nin arkasından giderdi.”²⁷⁸

İbn Abbâs (r.a)’den gelen benzer bir nakil de Muğis’in siyahi bir köle olduğudur.

İbn Battal şöyle demiştir: “Selef cariyenin satılmasının talak olup olmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.” Cumhur: “Cariyenin satılması, talak olmaz” demişlerdir. Ashabdan, İbn Mesud, İbn Abbas ve Ubey İbn Ka’b’dan, tabiinden de Said İbn el-Müseyyeb, el-Hasen ve Mücahid’dan: “Bu bir talak olur” dedikleri rivayet edilmiştir. Onlar bu görüşlerine Yüce Allah’ın: “Evli kadınlar ve sahip olduğunuz cariyeler müstesna.”²⁷⁹ buyruğunu delil göstermişlerdir.²⁸⁰

Mugis’in Berire’ye olan sevgisinin fazla olmasının yanında Berire’nin de tam tersi olarak Mugis’e olan nefretinin fazla olması Peygamber (s.a.v) tarafından şaşırılacak

²⁷⁶ Buhari, “Talak”, 14.

²⁷⁷ Buhari, “Talak”, 15.

²⁷⁸ Buhari, “Talak”, 15.

²⁷⁹ Nisa, 4/24.

²⁸⁰ İbn Hacer, a.g.e., 10/630.

bir durum olarak nitelenmiştir. Peygamber (s.a.v), bu konuda aracılık yapmışsa da Berire kendine tanınan hakkı kullanıp eşine dönmeyi istememiştir. Bu hadisten anlaşılıyor ki eşi köle olan cariye, hürriyetine kavuştuğunda seçim hakkı kendisindedir.

Berire hakkında öngörülen uygulamalar ile 3 sünnet ortaya çıkmıştır. Bunlar şunlardır:

1.Berire kölelikten azad edilince kocasının nikâhı altında kalmak hususunda muhayyer kılınmıştır.

2.Vela hakkı azad eden kimseye aittir. Köleyi azad eden kişi Müslüman ise o kölenin vela hakkı kendine ait olur. Yani mirasçılık hakkı sadece onu azad edene ait bir haktır, başkası mirasçı olamaz. Genel olarak âlimler ortak kanaattedir.

3.Berire'ye sadaka olarak verilen eti Berîre diğer insanlara hediye edebilir. Hz. Peygamber sadaka olarak verilen eti yemezken Berîre'nin hediye ettiği eti yemekte mahzur görmemiştir. Yani sadaka olarak eline geçen malı köle veya cariye istediği gibi sarfetme, hediye etme hakkına sahiptir.

15.babın başlığı olan “Kölenin Nikâhı Altında İken Hürriyetine Kavuşan Cariyenin Muhayyer Oluşu” şeklindeki ifadeden anlaşılıyor ki; cariye eğer hür bir kimsenin nikâhı altında bulunuyorsa, hürriyetine kavuştuğunda muhayyerlik hakkı yoktur. İlim adamları bu konuda farklı görüşlere sahiptir.

Kocası köle olduğu halde hürriyetine kavuşturulan cariye ayrılmayı tercih ettiğinde, bunun bir boşama mı yoksa nikâhın feshi mi olduğu sorusunun cevabında müelliflerin farklı görüşleri vardır. Malik, Evzai ve Leys “bu bain bir talak olur” demişlerdir. Benzeri bir görüş el-Hasen ve İbn Sirin'den de sabit olmuştur. Bunu İbn Ebi Şeybe rivayet etmiştir. Diğerleri ise “Böyle bir şey ne fesh olur, ne de talak olur” demişlerdir.²⁸¹

ابن عَبَّاسٍ، أَنَّ زَوْجَ بَرِيرَةَ كَانَ عَبْدًا يُقَالُ لَهُ مُغِيثٌ، كَاتِي أَنْظَرُ إِلَيْهِ يَطُوفُ خَلْفَهَا يَبْكِي وَدُمُوعُهُ تَسِيلُ عَلَى لَحْيَتِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَبَّاسٍ: «يَا عَبَّاسُ، أَلَا تَعْجَبُ مِنْ حُبِّ مُغِيثِ بَرِيرَةَ، وَمِنْ بُغْضِ بَرِيرَةَ مُغِيثًا» فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ رَاجَعْتَهُ» قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تَأْمُرُنِي؟ قَالَ: «إِنَّمَا أَنَا أَشْفَعُ» قَالَتْ: لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ.

İbn Abbâs şunları anlatmaktadır: “Berire'nin eşi Mugis denilen bir köle idi. Berire'yi çılginca severdi. Hâlâ gözümün önünde görür gibiyim. Zavallı Mugis onu

²⁸¹İbn Hacer, a.g.e., 10/634.

razı edip de kendisini tercih etmesi için ağlayarak ve gözyaşları sakalının üzerinde akararak Berire'nin arkasında döner, dolaşırdı. Bir kere Peygamber (s.a.v) babam Abbâs'a: "Yâ Abbâs Muğîs'in Berire'ye olan aşırı sevgisine, Berire'nin de Muğîs'e olan buğzuna, nefretine hayret etmez misin?" buyurdu. Sonra da Peygamber, Berire'ye: "Keşke şu Muğîs'e dönsen olmaz mı?" buyurdu. Berire de: "Yâ Rasulallah! Ona dönmemi emrediyor musun?" dedi. Peygamber: "Hayır, ben emretmiyorum, ancak şefaati ediyorum" buyurdu. Berire de: "Öyleyse benim o adama ihtiyâcım yoktur!" dedi.²⁸²

İbn Mace'nin Talak kitabının 29.bab başlığı "Evli Cariye Azad Edildiği Zaman Nikâhını Feshetmekte Serbest Olduğuna Dair Gelen Hadisler Babi" şeklindedir. Bu babda İbn Mace şu hadise yer vermektedir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ
أَمَرَتْ بَرِيرَةَ أَنْ تَعْتَدَ بِثَلَاثِ حَيْضٍ

Âişe (r.anha) şöyle demiştir: "Berire nikâhını feshettiğinde üç kez aybaşı âdetini görünceye kadar beklemesi (yâni bu süre bitmeden başka bir adamla evlenmemesi) kendisine Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından emredildi.²⁸³ İbn Mace'nin Zevaid'inden olan bu hadisin sahih ve ravilerinin sika oldukları belirtilmektedir.²⁸⁴

Esved İbn Yezîd'den gelen rivayete göre, Âişe (r.anha) Berire'yi satın almak istedi, fakat efendileri velâ hakkının kendilerine âid olmasını şart koştu ve başka türlü satışı razı olmadılar. Âişe de bu vaziyeti Peygamber'e söyledi. Peygamber (s.a.v): "Sen Berire'yi satın al ve hürriyete kavuşturun. Çünkü velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturanındır" buyurdu. Peygamber'in yanına bir et getirildi de: "Bu, Berîre'ye sadaka verilen ettir" denildi. Bunun üzerine Peygamber: "O, Berire'ye bir sadakadır, bize de ondan hediyedir" buyurdu.²⁸⁵

Ebu Davud'un Talak kitabının 21.bab başlığı: "Hürriyete Kavuşan Cariyenin Nikâhı Feshetmesi Ne Kadar Sürer?" şeklindedir. Bu babda Ebu Davud şu hadise yer vermektedir:

²⁸² Buhari, "Talak", 15.

²⁸³ İbn Mace, "Talak", 29.

²⁸⁴ Hatipoğlu, a.g.e., 6/7.

²⁸⁵ Buhari, "Talak", 17.

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ يَحْيَى الْخَرَّائِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَغْنِي بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، وَعَنْ أَبَانَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، وَعَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ بَرِيرَةَ أُعْتِقَتْ وَهِيَ عِنْدَ مَعِيثِ عَبْدِ لَإِلِ أَبِي أَحْمَدَ فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ لَهَا: «إِنَّ قَرِيْبَكَ فَلَا خِيَارَ لَكَ.

Aişe (r.anha)'dan gelen rivayette Berîre, Ebû Ahmed ailesinin bir kölesi olan Muğîs'in yanında onun helali olarak kalmakta iken özgürlüğüne kavuşturulmuş. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) onu muhayyer bırakmış ve ona: “Kocan sana yaklaşacak olursa, muhayyerliğin kalmaz” buyurmuş.²⁸⁶

Tirmizi, “Cariyenin Talakı Üç Değil, İkidir” başlığıyla cariyenin hür olan kadından farklı olan durumundan bahsetmektedir. İlgili hadis şöyledir;

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى النَّيْسَابُورِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ حَدَّثَنِي مُظَاهِرُ بْنُ أَسْلَمَ قَالَ حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ طَلَّاقُ الْأَمَةِ تَطْلِيْقَتَانِ وَعَدَّتْهَا حَيْضَتَانِ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَحَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ أَنْبَأَنَا مُظَاهِرٌ بِهِذَا قَالَ وَفِي الْبَابِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ أَبُو عِيْسَى حَدِيثُ عَائِشَةَ حَدِيثٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُظَاهِرِ بْنِ أَسْلَمَ وَمُظَاهِرٌ لَا نَعْرِفُ لَهُ فِي الْعِلْمِ غَيْرَ هَذَا الْحَدِيثِ وَالْعَمَلُ عَلَى هَذَا عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَغَيْرِهِمْ وَهُوَ قَوْلُ سُفْيَانَ النَّوْرِيِّ وَالشَّافِعِيِّ وَأَحْمَدَ وَإِسْحَاقَ.

Âişe (r.anha)'dan gelen rivâyette, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Cariyenin talakı ikidir. İddet bekleme süresi de iki hayız süresi kadardır.”

Muhammed b. Yahya şöyle demiştir: “Ebû Âsım aynı hadisi Muzahir yoluyla bize bildirmektetir.” Tirmîzi, bu konuda Abdullah b. Ömer'den de hadis rivâyet edildiğini bildirmektedir. Tirmîzî, Âişe hadisinin garib olduğunu ve bu hadisi merfu olarak sadece Muzahir b. Eslem'in rivâyetiyle bildiğini söylemiştir. Bu hadisin dışında Muzahir'in başka rivâyet ettiği hadis bilmiyoruz. Rasulullah (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Sûfyân es Sevrî, Şâfiî, Ahmed ve İshâk bunlardandır.²⁸⁷

Nesai, “Berire Olayı ve Değişik Rivayetler” şeklinde genel bir başlık kullanarak konuyu ele almaktadır. Rivayetler şunlardır;

Aişe (r.anha)'dan gelen rivâyete göre o şöyle söylemiştir: “Berire özgürlüğüne kavuşması için her yıl bir ukıyye vermek şartıyla dokuz ukıyye vermek üzere anlaşma yapmıştı. Aişe'ye gelerek kendisine yardım etmesini istedi. Aişe ise: “Yardım edemem, fakat vela hakkı benim olmak şartı ile dokuz taksidini de bir seferde

²⁸⁶ Ebu Davud, “Talak”, 21; Tirmizi, “Rada”, 7; Muvatta, “Talak”, 26.

²⁸⁷ Tirmizi, ”Talak”, 7; İbn Mace, “Talak”, 30.

ödeyebilirim” dedi. Berire gitti ve efendileriyle bu konuyu konuştu. Onlar vela hakkı kendilerine ait olursa bu teklifi kabul edebileceklerini ifade ettiler. Bunun üzerine Berire tekrar Aişe’ye geldi, o sırada Rasûlullah (s.a.v)’de oraya gelmişti. Berire kendisine söylenenleri aynen nakletti. Aişe ise: “Hayır olamaz, vela hakkı bana ait olursa o zaman olur” dedi. Rasûlullah (s.a.v)’de: “Nedir meseleniz?” buyurdu. Aişe: “Ey Allah’ın Rasûlü! Berire bana geldi, yaptığı anlaşmadaki borcunu ödeyebilmek için benden yardım istedi. Ben de vela hakkı bende olmak şartıyla tüm borcunu ödeyebileceğimi değilse yardım etmeyeceğimi söyledim. Berire de durumu efendilerine anlattı, onlar da vela hakkı kendilerinde kalmak şartıyla razı olabileceklerini söylemişler” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): “Onu satın al vela şartının da senin olduğunu onlara şart koş. Çünkü vela hakkı azâd edene aittir” buyurdu. Sonra kalktı ve bir konuşma yaparak Allah’a hamd-ü sena ettikten sonra şöyle buyurdu: “Bir kısım insanlara ne oluyor da Allah’ın Kitabı’nda olmayan şartları ileri sürüyorlar ve diyorlar ki: “Falan kimseyi satın al, azâd et, vela hakkı benimdir” Allah’ın Kitabı en doğru olandır. Allah’ın şartları da en itimat edileni ve sağlamıdır. Allah’ın Kitabı’nda olmayan bütün şartlar yüz şart da olsa batıldır” buyurdu. Rasûlullah (s.a.v), Berire’yi kocasından ayrılıp ayrılmamakta serbest bıraktı, kocası köle idi. Berire kendi başına kalmayı tercih etti. Urve diyor ki: “Eğer Berire’nin kocası hür olsaydı Rasûlullah (s.a.v), Berire’yi bu konuda serbest bırakmazdı.”²⁸⁸

Kölelik sistemi İslam öncesi tüm dünyada mevcut olan bir uygulamaydı. İslam köleliği teşvik etmemiş, aksine her fırsatta kölelerin azat edilmesini ve onlara iyi muamele yapılmasını emretmiştir. Kur’an-ı Kerim’de bu konuyla ilgili bazı ayetler şunlardır: “Kölelere iyilik edin!”²⁸⁹, “Yanlışlıkla bir adam öldürenin, bir köle azat etmesi gerekir.”²⁹⁰, “Yemin kefareti için, on fakiri yedirmek veya giydirmek yahut bir köle azat etmek gerekir.”²⁹¹, ”Bedel vererek kölelikten kurtulmak isteyenlerin bedellerini kabul edin!”²⁹², “Savaşta alınan esirlere iyilik edin veya fidye alarak bırakın!”²⁹³

Aşağıdaki ayetlerde ise iki çeşit evlilikten söz edilmektedir: Birincisi hür kadınlarla olan evlilik, diğeri cariyelerle olan evliliktir.

²⁸⁸Nesai, “Talak”, 31. (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

²⁸⁹Nisa,4/36.

²⁹⁰Nisa,4/92.

²⁹¹Maide, 5/89.

²⁹²Nur, 24/33.

²⁹³Muhammed, 47/4.

Hür kadınlarla olan evlilik ile ilgili ayet şöyledir: “Onlar/ Müminler, mahrem yerlerini günahlardan korurlar. Yalnız eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyeleri ile ilişki kurarlar.”²⁹⁴

Cariyelerle olan evlilikle ilgili ayet şöyledir: “Eğer birden çok evlilikte kadınlar arasında adaleti gerçekleştirmekten endişe ederseniz, bir kadınla veya eliniz altında olan cariyelerle yetinin.”²⁹⁵

Cariyelerle ilgili olan evlilik ilgili ayette: “eliniz altında bulunanlar” şeklinde ifade edilmiştir. Buna “milkü'l-yemin” veya “akdu'l-milk” da denilir. İslam âlimlerine göre, bir kadınla birlikte olmak ancak iki şekilde helal olur; nikâh akdi ve milkü'l-yemin (cariyenin mülkiyetini elinde tutma) akdi.²⁹⁶

Köle kadınların hukukî durumu hür kadınlardan farklıydı. Hür kadınlar hakkında talakın âdeti üç, cariye kadınlar hakkında ikidir. Talakın adedinde erkeklerin değil kadınların durumuna göre hareket edilir. Yani kocanın hür veya köle olmasının bir önemi yoktur. Hür kadın, üç talaka kadar boşanır. Cariye ise ancak iki talaka kadar boşanır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Kadınları boşamak istediğinizde onları iddetlerini dikkate alarak boşayın.”²⁹⁷ Yani “iddetlerinin başlayacağı hayızdan önceki temizlik döneminde boşayın” demektir. Zira Hanefiler, talak vermenin temizlik dönemleri olduğunu söylemektedirler. Çünkü iddet, talak verildikten sonraki hayızla başlar. İddette hür kadınların bekleyecekleri temizlik üç dönemdir. Cariye kadınları ise, iki dönemdir. Bu durumdan dolayı boşamada talak sayısı bu şekilde olmaktadır. Hür bir erkeğin cariye olan eşini üç talakla boşama hakkına sahip olması, bunun sünnete uygun dönemlerde de üç talak kullanması anlamına gelmektedir. Ama hür bir erkeğin cariye üzerinde böyle bir hakka sahip olmadığı icma ile sabittir. Hz Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Cariyenin boşanması iki talak, iddeti de iki hayızdır.”²⁹⁸

“Köle iki talaktan fazla boşayamaz.”²⁹⁹ hadisi; köle olan kocanın, cariye olan karısını iki talaktan fazla boşayamayacağını gösterir. Köleler sadece cariyelerle evlenebildiklerinden ötürü hadis genel durum ve olayı ifade etmek babında

²⁹⁴Müminün, 23/5-6.

²⁹⁵Nisa, 4/3.

²⁹⁶bk. Reddu'l-Muhtar, 3/163.

²⁹⁷ Talak, 65/1.

²⁹⁸Ebu Davud, “Talak”, 2189; Tirmizi, “Talak”, 1182; İbn Mace, “Talak”, 2079.

²⁹⁹Darekutni, “Sünen”, 4002; Beyhaki, es-Süneni ve'l-Asar, 14888; Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, 15157, 15169.

söylenmiştir. Ayrıca nikâh, kadın için bir nimettir. Şu kadar var ki, kölelik nimetin yarıya indirilmesine tesir eden bir amildir. Hal böyle olunca kadının cariye oluşunun nazar-ı itibare alınması gerekmektedir. Bunun gerektirdiği hüküm de, cariyenin talakının bir buçuk olmasıdır. Fakat talakın yarım olması mümkün olmadığına göre bir buçuk olan talak, ikiye tamamlanmıştır.³⁰⁰

3.17. Zihar

Sözlükte “sırt, arka, yüzey” gibi anlamları bulunan zahr kelimesiyle ilişkili olan zihar terimi kocanın, kendisine haram kılmak amacıyla karısını veya karısının baş, yüz, sırt gibi bütünü ifade eden bir bölümünü evlenmesi dinen yasak olan yanını (mahrem) bir kadına benzetmesi demektir. Kelime bu anlamda fiil kalıbıyla Kur’an’da üç yerde³⁰¹ hadislerde ise pek çok yerde³⁰² geçmektedir. Cahiliyye toplumunda erkekler eşlerine ya da eşlerinin akrabalarına kızdıkları zaman onları cezalandırmak için zihar yapar, böylece tekrar bir araya gelemeyecek şekilde onlardan ayrılmış olurlardı.³⁰³ Zihar çok yaygın olmamakla birlikte, ilk ziharın Medinelî Evs b. Samit ile hanımı Havle bint Sa’lebe arasında geçtiği ve bu olayın ziharla ilgili ayetlerin inmesine sebep olduğu bilinmektedir. İbn Abbas’ın da belirttiği gibi bunun Müslümanların karşılaştığı ilk zihar oluşu³⁰⁴ bu çirkin davranışın çok yaygın olmadığını göstermektedir.³⁰⁵

Buhari’nin Talak kitabının 10.bab başlığı, “Karısına Kendisi İkraha Altında İken ‘Bu Benim Kız Kardeşimdir’ Diyecek Olursa Ona Bir Şey Gerekmez” şeklindedir. Bu babda Buhari Hz. İbrahim’in karısı Sâre için kız kardeşim demesini incelemekte ve bu bağlamda Hz. Peygamber’in şu sözünü aktarmaktadır:

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِسَارَةَ: هَذِهِ أُخْتِي، وَذَلِكَ فِي ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. "

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: ”İbrahim Peygamber de, karısı Sâre için: “Bu benim kız kardeşimdir” dedi. İbrahim’in karısı için böyle söylemesi, Aziz ve Celil Allah’ın rızası hakkında yani O’nun rızasıyla olmuştu. Çünkü Sâre, Allah’ın dininde onun kızkardeşi idi.”

³⁰⁰Mevsili, a.g.e., 3/462,463.

³⁰¹Ahzab, 33/4; Mücadele, 58/2-3.

³⁰²Ahmet Yaman, “Zihar”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 44/387-388. (WENSINCK, EL-Mu’cem, "zhr" md.)

³⁰³Cevad Ali, V, 550-551.

³⁰⁴Taberi, XXVIII/ 3.

³⁰⁵ Ahmet Yaman, “Zihar”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 44/387-388.

Bab başlığında anlaşılacağı üzere Buhârî bu durumu zihar olarak değerlendirmemektedir. İbn Hacer'in hadis hakkındaki değerlendirmeleri ise şu şekildedir: "İkrah altında iken hanımı için: "Bu benim kız kardeşimdir" diyene bir şey gerekmez. Peygamber (s.a.v)'de şöyle buyurmuştur: "İbrahim (a.s), Sare için: 'Bu benim kız kardeşimdir' demişti. O bu sözü Allah için söylemişti."

İbn Battal dedi ki: "Bu sözleriyle hanımına: "Ey kızkardeşim" diye hitap etmeyi mekruh kabul edenlerin kanaatini reddetmek istemiştir. İlim adamlarından bir topluluk ise "Eğer bunu kasten söylemiş ise bu sözleriyle zihar yapmış olur" demişlerdir.

Buhari, böyle bir sözü söyleyenin ikrah altında olması şartını getirmiştir. Bu durumda bu söz caiz olabilir. Ancak bazı şarihler İbrahim kıssasında ikrahın söz konusu olmadığını belirterek itiraz etmişlerdir. Ama bakıldığında Buhari'ye itirazı gerektiren bir taraf yoktur. Çünkü o İbrahim kıssasını zikretmek suretiyle İbrahim (a.s) kıssasında meydana gelenlere kıyas ederek ikrah halinde bu sözü söyleyen kimsenin bundan dolayı zarar görmeyeceğine delil göstermek istemiştir. Çünkü İbrahim (a.s), bu sözlerini hükümdarın Sare'yi elinden zorla alacağından korkarak söylemişti. Çünkü onlarda evli olan kadından farklı olarak kocası bulunmayan kadına talip olmadan ve onun rızası olmadan yaklaşmazlardı. Evli olan kadını ise arzu ettikleri takdirde, kocasına rağmen karısını ondan gaspedip alabiliyorlardı. İşte İbrahim (a.s) Sare için korktuğundan ötürü kızkardeşi olduğunu söylemiş ve din kardeşliğini kasetmişti. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır."³⁰⁶

Ebu Davud aynı konuyu incelerken rivayeti daha teferruatlı bir biçimde anlatmaktadır. Rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَنَّ إِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكْذِبْ قَطُّ، إِلَّا ثَلَاثًا: تَنَّتَانٍ فِي دَاتِ اللَّهِ تَعَالَى: قَوْلُهُ: {إِنِّي سَقِيمٌ} [الصافات: 89]، وَقَوْلُهُ: {بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا} [الأنبياء: 63]، وَبَيْنَمَا هُوَ يَسِيرُ فِي أَرْضِ جَبَّارٍ مِنَ الْجَبَابِرَةِ إِذْ نَزَلَ مِنْزَلًا، فَأَتَى الْجَبَّارُ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهُ نَزَلَ هَاهُنَا رَجُلٌ مَعَهُ امْرَأَةٌ هِيَ أَحْسَنُ النَّاسِ، قَالَ [ص: 265]: فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا، فَقَالَ: إِنَّهَا أُخْتِي، فَلَمَّا رَجَعَ إِلَيْهَا، قَالَ: إِنَّ هَذَا سَأَلَنِي عَنْكَ فَأَنْبَأْتُهُ أَنَّكَ أُخْتِي، وَإِنَّهُ لَيْسَ الْيَوْمَ مُسْلِمٌ غَيْرِي وَغَيْرِكَ، وَإِنَّكَ أُخْتِي فِي كِتَابِ اللَّهِ، فَلَا تُكَذِّبِينِي عِنْدَهُ "، وَسَاقَ الْحَدِيثَ، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: رَوَى هَذَا الْخَبَرَ شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

³⁰⁶İbn Hacer, a.g.e., 10/614.

Ebu Hüreyre (r.a.)'ın Peygamber (s.a.v)'den gelen rivayete göre; “İbrahim (a.s) üç yalandan başka hiç bir yalan söylememiştir. Bunlardan ikisi yüce Allah'ın zâtı hakkındadır.

Birincisi: “Ben gerçekten hastayım”³⁰⁷ demesidir. İkincisi: “Belki bu işi büyükleri olan şu put yapmıştır”³⁰⁸ demesidir. Üçüncüsü de şöyle olmuştur: “Hz. İbrahim, zulmedenlerin birisinin toprağında seyahat ederken bir yerde konaklamıştı. “Beraberinde insanların en güzeli bir kadın bulunan bir adam gelip ülkemizde şuracıkta konaklamıştır” diye zâlim hükümdara haber verildi. Bunun üzerine o zalim hükümdar Hz. İbrahim'e bir elçi gönderip yanına çağırttı ve ona Sâre'yi sordu. Hz. İbrahim de: “O benim kız kardeşimdir” yanıtını verdi. Sare'nin yanına dönünce: “Bu adam bana seni sordu. Ben de kendisine senin kız kardeşim olduğunu söyledim. Çünkü bugün seninle benden başka müslüman yoktur. Allah'ın kitabına göre sen benim kız kardeşimsin. Sakın beni onun yanında yalancı çıkarma” dedi ve daha sonra râvi Ebu Hüreyre hadisin geri kalan kısmını nakletti.³⁰⁹

Hz. İbrahim (a.s) zor durumda kaldığı için, hanımını kız kardeşi olarak tanıtmıştır. Müslüman olarak ikisinden başka kimse olmaması dinde onları kardeş yapmaktadır. Buradaki maksat hanımını korumaktan ibarettir.

Ebu Davud “Zihar” başlığıyla peşpeşe iki olay nakletmektedir. İlk hadis şöyledir:

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، الْمَعْنَى، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ، - قَالَ ابْنُ الْعَلَاءِ: ابْنُ عَلْقَمَةَ بْنِ عِيَّاشٍ - عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَّارٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرٍ قَالَ: ابْنُ الْعَلَاءِ الْبَيْاضِيُّ قَالَ: كُنْتُ امْرَأً أُصِيبُ مِنَ النِّسَاءِ مَا لَا يُصِيبُ غَيْرِي، فَلَمَّا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ خِفْتُ أَنْ أُصِيبَ مِنْ امْرَأَتِي شَيْئًا يَتَّبَعُ بِي حَتَّى أَصْبِحَ، فَظَاهَرْتُ مِنْهَا حَتَّى يَنْسَلِخَ شَهْرُ رَمَضَانَ، فَبَيْنَا هِيَ تَخْدُمُنِي ذَاتَ لَيْلَةٍ، إِذْ تَكَشَّفَتْ لِي مِنْهَا شَيْءٌ، فَلَمْ أَلْبَثْ أَنْ نَزَوْتُ عَلَيْهَا، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ خَرَجْتُ إِلَى قَوْمِي فَأَخْبَرْتُهُمُ الْخَبْرَ، وَقُلْتُ امشُوا مَعِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالُوا: لَا وَاللَّهِ، فَاَنْطَلَقْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: «أَنْتِ بِذَلِكَ يَا سَلَمَةُ؟»، قُلْتُ: أَنَا بِذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَرَّتَيْنِ وَأَنَا صَابِرٌ لِأَمْرِ اللَّهِ، فَأَحْكُمَ فِيَّ مَا أَرَاكَ اللَّهُ، قَالَ: «حَرَّرُ رَقَبَةً»، قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَمْلِكُ رَقَبَةً غَيْرَهَا، وَضَرَبْتُ صَفْحَةَ رَقَبَتِي، قَالَ: «فَصُمْ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ»، قَالَ: وَهَلْ أَصَبْتُ الَّذِي أَصَبْتُ إِلَّا مِنَ الصِّيَامِ، قَالَ: «فَأَطِعْمْ وَسَقَا مِنْ تَمْرٍ بَيْنَ سِتْنَيْنِ مَسْكِينًا»، قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَقَدْ بَشْنَا وَحَشِينَا مَا لَنَا طَعَامٌ، قَالَ: «فَاَنْطَلِقِي إِلَى صَاحِبِ [ص: 266] صَدَقَةٍ بَنِي زُرَيْقٍ فَلْيُدْفَعْهَا إِلَيْكَ، فَأَطِعْمْ سِتْنَيْنِ مَسْكِينًا وَسَقَا مِنْ تَمْرٍ وَكُلْ أَنْتَ وَعِيَالُكَ بِقِيَّتِهَا»، فَرَجَعْتُ إِلَى قَوْمِي،

³⁰⁷Saffat, 37/89.

³⁰⁸Enbiya, 21/63.

³⁰⁹Ebu Dâvûd, “Talâk”, 16. Aynı rivayet için bkz. Buhari, “Enbiya”, 8; Müslim, “Fedail”, 154.

فَقُلْتُ: وَجَدْتُ عِنْدَكُمْ الضِّيقَ، وَسُوءَ الرَّأْيِ، وَوَجَدْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّعَةَ، وَحُسْنَ الرَّأْيِ، وَقَدْ أَمَرَنِي أَوْ أَمَرَ لِي بِصَدَقَتِكُمْ، زَادَ ابْنُ الْعَلَاءِ، قَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ: بَيَاضَةُ بَطْنٍ مِنْ بَنِي زُرَيْقٍ.

İbnü'l -Ala Beyazî (r.a) şöyle anlatıyor: “Ben kadınlarla kimsenin gücünün yetmeyeceği kadar çok temasta bulunabilen şehvetli bir adamdım. Ramazan ayı girince bana zarar gelecek bir şekilde karıma yaklaşımdan ve nihayet o şekilde sabahlamaktan korktum da Ramazan ayı çıkıncaya kadar karıma zıharda bulundum. Bir gece bana hizmet edip dururken birdenbire vücudunun bir kısmı açılıverdi. Bunun üzerine ona yaklaşımdan kendimi alıkoyamadım. Sabah olunca çıktım kavmime uğradım ve olayı onlara anlattım ve: ‘Haydi Rasûlullah (s.a.v)’e gidelim’ dedim.” “Hayır, vallahi olmaz” dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v)’e varıp durumu anlattım. “Sen mi bu işi yaptın ey Seleme?” buyurdu. Ben de iki defa: “Bunu ben yaptım ya Rasûlallah” dedim. “Ben Allah’ın emrine sabrederim. Benim hakkımda Allah’ın sana bildirdiği şekilde hüküm ver” diyerek sözlerimi bitirdim. Rasulullah (s.a.v): “Bir köle azad et” buyurdu. Ben de: “Seni hak ile gönderen zata yemin ederim ki şu nefsimden başka bir köleyi azat etmeye gücüm yetmez” dedim ve boynumun üzerine vurdum. Bunun üzerine: “İki ay üst üste oruç tut” buyurdu. “Benim şu başıma gelen ancak oruç yüzünden geldi” dedim. Bunun üzerine: “Öyleyse altmış fakire bir vesak hurma yedir” buyurdu. Ben de: “Seni hak ile gönderen için elimizde hiç yiyecek yoktur, gece aç uyuduk” dedim. Bunun üzerine: “Sen Züreyk oğullarının sadakasını toplayan memura git o da sadakayı sana versin. Sen de yoksullara 60 vesak hurma ver ve kalanını da ailenle birlikte ye” buyurdu. Bunun üzerine kavmime döndüm ve onlara: “Sizin yanınızda darlık ve kötü düşüncelerle karşılaşmışken Peygamber (s.a.v)’in yanında genişlik ve güzel düşünceler buldum. Sizin sadakalarınızın bana verilmesini emretti” dedim.³¹⁰

Hiz. Peygamber (s.a.v), zihar yapan kişinin nefesine yenilip bir hataya düştüğünü anlamış ve ona güzel bir şekilde davranmıştır. Yaptığı işin kötü olduğunu belirtmiş, fakat onu kınamamıştır. Çözüm yolu olarak da, sırasıyla; bir köle azad etmesini, buna gücü yetmezse iki ay üst üste oruç tutmasını, buna da gücü yetmezse 60 fakire bir vesak hurma yedirmesini emretmiştir. Zihar yapan kişi bunların hiç birine gücünün yetmediğini söyleyince, ona kendi kabilesinin sadaka memuruna gidip ondan sadaka alıp 60 vesasını yoksullara dağıtıp geri kalanını da kendi ailesiyle birlikte yemesini emretmiştir. Kendi kabilesi onun hakkında kötü düşüncelere sahipken Peygamber

³¹⁰Ebû Dâvûd, “Talâk”, 17; İbn Mace, “Talâk”, 25; Tirmizî, “Talâk”, 20.

(s.a.v) ona karşı nazik olmuştur. Bir hataya düşüp pişman olan bir kimseye nasıl davranılması gerektiğini göstermiştir. Hz. Peygamber (s.a.v); “Her insan hata yapar. Hata yapanların en hayırlısı tevbe edenlerdir.”³¹¹ buyurmaktadır. Bu olayda da kişi yaptığı hatanın farkında olduğu, Peygamber (s.a.v)’e gelip durumu izah ettiği ve verilecek hükme razı olduğunu dile getirdiği için Hz. Peygamber onun problemini en kolay şekilde çözüme kavuşturmaya çalışmıştır.³¹²

Ebu Davud hadisin sonunda bu adamın kabilesi Beyade’nin Züreyk oğullarından bir kol olduğunu bildirmektedir. Ebu Davûd’un zihar başlığında anlattığı ikinci olay ise şudur:

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْظَلَةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، عَنْ خُوَيْلَةَ بِنْتِ مَالِكِ بْنِ ثَعْلَبَةَ قَالَتْ: ظَاهَرَ مِنِّي رُوجِي أَوْسُ بْنُ الصَّامِتِ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَشْكُو إِلَيْهِ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُجَادِلُنِي فِيهِ، وَيَقُولُ: «اتَّقِي اللَّهَ فَإِنَّهُ ابْنُ عَمِّكَ»، فَمَا بَرَحْتُ حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ: {قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا} [المجادلة: 1]، إِلَى الْفَرَضِ، فَقَالَ: «يُعْتِقُ رَقَبَةً» قَالَتْ: لَا يَجِدُ، قَالَ: «فِيصُومُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ»، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ شَيْخٌ كَبِيرٌ مَا بِهِ مِنْ صِيَامٍ، قَالَ: «فَلْيُطْعَمَ سِتِّينَ مَسْكِينًا»، قَالَتْ: مَا عِنْدَهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَصَدَّقُ بِهِ، قَالَتْ: فَأَتَيْتِ سَاعَتِنِذِ بَعْرَقٍ مِنْ تَمْرٍ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنِّي أُعِينُهُ بَعْرَقٍ آخَرَ، قَالَ: «قَدْ أَحْسَنْتِ، أَدْهَبِي فَأَطْعِمِي بِهَا عَنْهُ سِتِّينَ مَسْكِينًا، وَارْجِعِي إِلَى ابْنِ عَمِّكَ»، قَالَ: وَالْعَرَقُ: سِتُّونَ صَاعًا، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: «فِي هَذَا إِنَّهَا كَفَّرَتْ عَنْهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ تَسْتَأْمِرَهُ»، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَهَذَا أَخُو عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ.

Huveyle bint Mâlik b. Sa’lebe şöyle anlatmaktadır: “Kocam Evs b. Sâmit bana zihar uygulamıştı. Ben de Rasulullah (s.a.v)’e varıp ondan yakındım.” Rasûlullah (s.a.v): “Allah’tan kork, o senin amcanın oğludur” diyerek onun hakkında benimle tartışıyordu. Bu tartışmayı sürdürdüm, nihayet benim hakkımda Kur’andan: “Allah kocası hakkında seninle tartışan ve Allah’a şikâyette bulunan kadının sözünü işitti.”³¹³ Ayeti kerimesinden itibaren zihar için farz kılınan keffâreti açıklayan kısım kadar olan âyetler nazil oldu. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v): “O halde kocan bir köle azad etsin” buyurdu. Huveyle: “O, köle azad edecek gücü kendisinde bulamaz” dedi. Rasul-i Ekrem: “Öyleyse peşi peşine iki ay oruç tutsun” buyurdu. Huveyle: “Ya Rasûlallah o yaşlı bir kimsedir. Onun oruç tutacak gücü yoktur” diye cevap verdi. Rasul-i Ekrem: “Öyleyse altmış yoksulu doyursun” buyurdu. Huveyle de: “Onun yanında zihar

³¹¹Tirmizi, “Kıyam”, 49.

³¹² Hz. Peygamber’in problemleri kolaylaştırarak çözmesi konusunda geniş bilgi için bkz. Ayşe Gültekin, “Hz. Peygamber’in Problem Çözme Metotları”, Erte Congress, 2018 , Kongre Tam Metin Kitabı, s.55-64.

³¹³ Mücadele, 58/1-4.

keffâretine yetecek kadar dağıtabileceği bir mal yoktur.” diye itiraz etti. Daha sonra Huveyle şunları rivayet etti: “Hemen o anda Rasulü Ekrem’in emriyle bir arak hurma getirildi. Ben de: “Bir arakla ona ben de yardım edebilirim” dedim. “Aferin sana, git o iki arak hurmayı onun adına altmış fakire yedir ve amcanın oğluna dön” buyurdu.³¹⁴

Bu hadisi nakleden râvilerden Yahya b. Âdem, bir arak’ın altmış sa’ olduğunu söylemekte, Ebû Dâvûd da hadisin sonunda “Benim kanaatime göre, Huveyle eşinin iznini almadan onun keffâretini ödemiştir. Huveyle’nin eşi olan bu kimse Ubâde b. Sâmit’in erkek kardeşidir” değerlendirmesinde bulunmaktadır.³¹⁵ İbn Mace de Zihar başlığında Seleme bin Sahr Beyâzî (r.a) hadisine ve yukarıdaki hadise yer vermekte, ancak onun rivayetinde sahâbî hanımın ismi Huveyle değil Havle olarak geçmektedir. Hz. Âişe’den gelen rivayette daha ayrıntılı bilgi verilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدَةَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ تَمِيمِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ تَبَارَكَ الَّذِي وَسِعَ سَمْعُهُ كُلَّ شَيْءٍ. إِنِّي لَأَسْمَعُ كَلَامَ خَوْلَةَ بِنْتِ ثَعْلَبَةَ وَيَخْفَى عَلَيَّ بَعْضُهُ وَهِيَ تَشْتَكِي زَوْجَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَهِيَ تَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكَلْتُ شَبَابِي وَتَثَرْتُ لَهُ بَطْنِي حَتَّى إِذَا كَبُرْتُ سِنِّي وَانْقَطَعَ وَلَدِي ظَاهَرَ مِنِّي اللَّهْمُ إِنِّي أَشْكُو إِلَيْكَ. فَمَا بَرِحْتُ حَتَّى نَزَلَ جِبْرَائِيلُ بِهِؤْلَاءِ الْآيَاتِ (فَدَّ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ).

Âişe (r.anha) şöyle demiştir: “İşitmesi her şeyi kaplayan Allah Teâlâ çok yücedir. Havle bint Salebe, kocasını Resulullah (s.a.v)’e şikâyet ederken öyle yavaş fısıltı ile söylüyordu ki, yanlarında bulunduğum halde ben gerçekten onun sözlerini işitiyordum da bir kısmını duyamıyordum. Havle şöyle diyordu: ‘Yâ Resûlallah! Kocam gençliğimi yedi, ona evlâd doğurdum. Nihayet yaşlanıp çocuktan kesildiğim zaman kocam bana zihâr yaptı. Allah’ım, ben şüphesiz hâlîmi sana arz ediyorum.’ Kadın böyle demeye devam edip henüz oradan ayrılmadan nihayet Cebrail (a.s) şu âyetleri indirdi: “Ey Muhammed! Kocası hakkında seninle tartışan ve hâlîni Allah Teâlâ’ya arzeden kadının sözünü Allah şüphesiz işitti.”³¹⁶ “Allah sizin karşılıklı konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah her şeyi işitmekte ve görmektedir. İçinizden karılarına zihâr yapanların karıları asla onların anaları değildir. Onların anaları sadece, kendilerini doğuran kadınlardır. Gerçek şu ki, onlar çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır. Karılarına zihâr yapıp da sonra dediklerinden dönenlerin, onlarla temas etmeden önce bir köle âzat etmeleri gerekir.

³¹⁴ Ebû Dâvûd, “Talâk”, 17.

³¹⁵ Ebû Dâvûd, “Talâk”, 17.

³¹⁶ Mücadele, 1-4.

Size öğütlenen işte budur. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır. Buna imkân bulamayan, temastan önce peş peşe iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurur. Bu, Allah'a ve Rasulüne imanınızı göstermeniz içindir. İşte bunlar Allah'ın koyduğu kurallarıdır. Kâfirleri elem veren bir azap beklemektedir.”³¹⁷

Yine Seleme bin Sahr el-Beyazî (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, keffaret ödemedi önce karısı ile cinsel ilişkide bulunan zıharcı adam hakkında Peygamber (s.a.v): “Bir keffaret yeterlidir” buyurmaktadır.³¹⁸

Zıhar; kişinin karısına, “Sen benim anamın sırtı gibisin” demesidir. Kişi karısına böyle dediği sırada karısıyla boşanma gibi bir durumu olmazsa, bu durumdaki bir erkeğin zıharı talakla takviye etmediğinden keffaret ödemesi gerekir. Yüce Allah'ın: “Şüphesiz ki bunlar elbette çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar.”³¹⁹ emri zıharın haramlığını ortaya koymaktadır. Şafii, zıhar hakkında: “Kur'an-ı bilen ve benim kendilerinden razı olduğum bir kimseyi şöyle derken dinlemişimdir: ‘Cahiliye dönemi insanları zıhar, ilâ ve talak olmak üzere üç türlü talak veriyorlardı. Yüce Allah talakı, talak olarak kabul etti, ilâ ve zıhar hakkında da Kur'an-ı Kerim'de beyan ettiği şekilde hüküm koydu’ demiştir.”³²⁰

Ayetten ve hadislerden anlaşıldığına göre zıhar için ödenmesi gereken keffaretler sırasıyla şunlardır:

1-Mü'min, verimli ve çalışmasına engel olacak herhangi bir kusuru bulunmayan bir köleyi azat etmek.

2-Buna gücü yetmezse aralıksız iki ay oruç tutmak.

3-Buna da gücü yetmezse her birine birer avuç keffaret verip altmış fakiri doyurmak.

3.18. Liân

Liân konusu, Talak kitaplarının en uzun konularındandır. Gerek hadis sayısı, gerek müelliflerin çoğunluğunun bu hadise yer vermeleri açısından önemlidir.

Sözlükte, “lanetleşme, birbirine lanet etme” gibi anlamlara gelen liân, fıkıh terimi olarak, karısının zina ettiğini veya çocuğunun kendine ait olmadığını iddia eden ve bu iddiasını gerektiği şekilde ispat edemeyen koca ile karısının, mahkeme huzurunda özel

³¹⁷ İbn Mace, “Talak”, 25.

³¹⁸ İbn Mace, “Talak”, 26.

³¹⁹ Mücadele, 58/2.

³²⁰ İbn Hacer, a.g.e., 5/25.

bir şekilde yemin ve lanetleşmeleri üzerine hâkim tarafından evliliklerine son verilmesini ifade eder.³²¹

Liân ve mülaane “karşılıklı lanetleşme” demektir. Bir kimseyi zina suçuyla itham eden kişinin iddiasını dört şahit ile ispat etmesi gerekmektedir. Bunu yapamadığı takdirde zina iftirası (kazf) suçunu işlemiş olur. Hanefiler’e göre liân kazf fiilinin yerine ikame edilebilen bir işlemdir ve bir tür şahitliktir. Bu sebeple hangi kimselere karşı kazf suçu işlenebiliyorsa, ancak o kimselere karşı liân söz konusu olabilir. Liânda şahitlikte aranan şartlar aranır. Diğer mezheplere göre ise liân kazfdan bağımsız bir işlemdir ve şahitlik değil bir yemin sayılır; dolayısıyla kazf suçunun oluşması için gerekli olan şartlar aranmadığı gibi şahitlikle ilgili hükümlere de bağlı değildir.³²²

Liân, yeminlerle pekiştirilmiş, Yüce Allah’ın lanet ve gazabını gerektiren bir şehadettir. Kur’an-ı Kerim’de Yüce Allah’ın: “Namuslu kadınlara zina isnad edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun”³²³ buyruğu sebebiyle gerek yabancı kadının gerekse eşin kazfedilmesinin gereği, had cezasının uygulanmasıdır. Ancak eşine zina isnad eden koca hakkında aşağıda vereceğimiz şu ayet-i kerime ile had cezası neshedilip yerine liân hükümleri getirilmiştir. Yüce Allah şöyle buyurdu: “Eşlerine zina isnad edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da; eğer yabancılardan ise, Allah’ın lanetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir.”³²⁴ Liân ile ilgili bu ayetin iniş sebebi, İbn Abbas’ın (r.a) “Hilal b. Ümeyye“ ile ilgili olarak rivayet ettiği hadistir.³²⁵

Kur’an-ı Kerim’de, Nur suresinde düzenlenen liânın yapılaş şekli şöyledir:³²⁶ “Eşinin zina ettiğini veya çocuğunun kendisine ait olmadığını iddia eden ve bu konuda şahitleri bulunmayan koca, hakim huzurunda dört defa Allah’ı şahit göstererek eşinin zina ettiğini veya çocuğun kendisine ait olmadığını söyler. Beşincisinde de: “Yalan söylüyorsam Allah’ın laneti üzerime olsun” der. Bundan sonra da kadın dört defa

³²¹ Paçacı, a.g.e., s. 397.

³²² M. Akif Aydın, “Lian”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 27/172.

³²³ Nur, 24/4.

³²⁴ Nur, 24/6-7.

³²⁵ Mevsili, a.g.e., 4/76-77.

³²⁶ Nur, 24/6-9.

Allah'ı şahit göstererek, kocasının bu isnadında yalan söylediğini belirtir ve beşincisinde: “Kocam doğru söylüyorsa Allah'ın gazabı üzerime olsun” der. Bunun üzerine hakim tarafların ayrılmalarına hükmeder. Bu boşanma İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre bir bain talaktır. Ebu Yusuf ve diğer mezhep imamlarına göre ise, taraflar birbirlerine ebedi olarak haram olurlar; hiçbir şartla bir daha evlenemezler. Bu yemin ve lanetleşme erkeğe kazf cezası, kadına da zina cezası uygulanmasını düşürür.³²⁷

Buhari Talak kitabının “Li'ân (Lanetleşmek) babında konu ile ilgili hadislere yer vermiştir. Hadisler şöyledir:

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ} [النور: 6]- إِلَى قَوْلِهِ - {إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ} [النور: 9] «فَإِذَا قَدَفَ الْأَخْرَسُ امْرَأَتَهُ، بِكِتَابَةٍ أَوْ إِشَارَةٍ أَوْ بِإِيمَاءٍ مَعْرُوفٍ، فَهُوَ كَالْمُتَكَلِّمِ، لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَجَازَ الْإِشَارَةَ فِي الْفَرَائِضِ، وَهُوَ قَوْلُ بَعْضِ أَهْلِ الْحِجَازِ وَأَهْلِ الْعِلْمِ»، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا: كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا؟} وَقَالَ الضَّحَّاكُ، {إِلَّا رَمَزًا} [آل عمران: 41] «إِلَّا إِشَارَةً» وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ: لَا حَدَّ وَلَا لِعَانَ، ثُمَّ رَعِمَ: أَنْ الطَّلَاقَ بِكِتَابٍ أَوْ إِشَارَةٍ أَوْ إِيْمَاءٍ جَائِزٍ، وَلَيْسَ بَيْنَ الطَّلَاقِ وَالْقَدْفِ فَرْقٌ، فَإِنْ قَالَ: الْقَدْفُ لَا يَكُونُ إِلَّا بِكَلَامٍ، قِيلَ لَهُ: كَذَلِكَ الطَّلَاقُ لَا يَجُوزُ إِلَّا بِكَلَامٍ، وَإِلَّا بَطُلَ الطَّلَاقُ وَالْقَدْفُ، وَكَذَلِكَ الْعِنُقُ، وَكَذَلِكَ الْأَصَمُّ يَلَاعِنُ " وَقَالَ الشَّعْبِيُّ، وَقَتَادَةُ: «إِذَا قَالَ أَنْتِ طَالِقٌ، فَأَشَارَ بِأَصَابِعِهِ، تَبَيَّنَ مِنْهُ بِإِشَارَتِهِ» وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: «الْأَخْرَسُ إِذَا كَتَبَ الطَّلَاقَ بِيَدِهِ لَزِمَهُ» وَقَالَ حَمَّادٌ: «الْأَخْرَسُ وَالْأَصَمُّ إِنْ قَالَ بِرَأْسِهِ، جَازٌ»

Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmuştur: “Zevcelerine zina isnâd eden, kendilerinden başka şahitleri de bulunmayan kimselere gelince, onlardan her birinin yapacağı şahitlik, kendisinin hakikaten sâdıklardan olduğunu Allah'a yemin ile dört defa tekrar edeceği şahitliktir. Beşincide, eğer yalancılardan ise, Allah'ın la'netinin muhakkak kendisinin üstüne olmasını ifade eder. Zina isnadında bulunulan kadının yeminle zevcinin yalancılardan olduğuna dört defa şehâdet etmesi, beşincide de eğer o sâdıklardan ise muhakkak Allah'ın gazabının kendisinin üzerine olmasını söylemesi, ondan bu azabı cezayı def eder.”³²⁸

Görüldüğü üzere Buhari bu babda öncelikle ilgili ayeti vermiş ve sonra şu açıklamalarda bulunmuştur: “Dilsiz olan kimse hanımına yazı ile yahud ifade edici bir el işaretiyle yâhud ma'rûf bir îmâ ile zina isnâd ettiği zaman, o dilsiz konuşan bir kimse gibi kabul edilir. (Yani üzerine la'netleşme sabit olur.) Çünkü Peygamber (s.a.v), farz kılınmış işlerde acz hâlinde işaretle bulunmayı caiz kılmıştır. İşaretle amel

³²⁷ Paçacı, a.g.e., s.397.

³²⁸ Nur, 24/6-9.

etmek, bazı Hicaz ehlinin ve onlardan başka ilim ehlinin görüşüdür. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Bunun üzerine Meryem, çocuk İsa’ya işaret etti. Onlar: ‘Biz henüz beşikte bulunan bir sabi ile nasıl konuşuruz’ dediler”...³²⁹ Dahhâk de Âl-i İmran sûresinin 14. ayetinde geçen remz ifadesinin işaret anlamına geldiğini söylemektedir. İnsanların bâzıları: “(Dilsizin ve başkalarının) işaretiyle hadd de li’ân da yoktur” derken sonraları ‘Yazı ile yâhud işaretle yâhud îmâ ile talâk caizdir’ görüşüne sahip olmuşlardır. Zina isnâdıyla talâk arasında fark yoktur. Eğer bir kimse “Kazf (yânî zina isnadı) sözden başkasıyla olmaz” derse ona: “Talâk da böyledir, ancak söz ile caiz ve vâki olur. Bunların ikisinde de işareti mu’teber kabul etmezsen, talâk da, kazf da bâtil olur. İşaretle yapılan ıtk (köle azad etmek) de böyledir. Sağır kişi de böyledir; kendisine işaret edildiğinde anladığı zaman la’netleşme yaptırılır.” şeklinde cevap verilir. eş-Şa’bî ve Katâde şöyle demektedirler: “Dilsiz karısına: ‘Sen boşsun’ anlamında parmaklarıyla işaret ettiği zaman, kadın ondan bu işaretiyle bâin talâkla boş olur.”

İbrâhîm Nahaî; “Dilsiz kişi talâkı eliyle yazdığında bu geçerlidir” demekte, Ebû Hanîfe’nin üstadı Hammâd İbn Süleyman da; “Dilsiz ve sağır başıyla işaret ederse, boşamanın caiz ve geçerli olur” değerlendirmesi yapmaktadır.³³⁰

Buhari liânla ilgili olarak, “Lanetleşecek Kimseye Yemin Ettirmek” konusunu işlemekte ve şu hadislere yer vermektedir:

حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَدَفَ امْرَأَتَهُ، فَأَخْلَفَهُمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ فَرَّقَ بَيْنَهُمَا»

Abdullah İbn Ömer (r.a)’den gelen rivayete göre o şöyle söylemiştir: “Ensâr’dan bir erkek hanımına zina isnadı yapmıştı da, Peygamber (s.a.v) onların ikisine de la’netleşme yemini yaptırmış, sonra da aralarını ayırmıştı.”³³¹

Buhari, lanetleşmeye erkeğin başladığıyla ilgili hadise yer vererek, lanetleşmede ilk sıranın erkeğe ait olduğunu bildirmektedir. Hadis şöyledir:

³²⁹Meryem, 19/29.

³³⁰Buhari, “Talâk”, 25.

³³¹Buhari, “Talâk”, 27.

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ هِلَالَ
بْنَ أُمَيَّةَ، قَدَفَ امْرَأَتَهُ فَجَاءَ هِلَالَ فَشَهِدَ، وَالتَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ، فَهَلْ
مِنْكُمَا تَائِبٌ» ثُمَّ قَامَتْ فَشَهِدَتْ

Bize İkrime, Abbâs (r.a)'dan şöyle rivayet etti: “Hilâl İbn Umeyye kendi hanımını zina etmekle ithâm etti. Akabinde Peygamber (s.a.v)’e geldi de ithâmı doğru söyleyenlerden olduğuna Allah adıyla dört kere şehâdet etti. Peygamber (s.a.v): ‘Şüphesiz ki, Allah ikinizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. İkinizden tevbe edecek var mı?’ buyurdu. Sonra karısı ayağa kalkıp o da eşinin yalancılardan olduğuna Allah adıyla dört kere şehâdet etti.”³³²

Buhari Sehl b. Sa’d’dan naklettiği mülaane olayının mescidde gerçekleştiğini “Mescidde Lanetleşme” başlığıyla incelemiş ve adeta lanetleşme işinin resmi otorite önünde yapılması gerektiğine işaretle bulunmuştur.³³³ “Liân Yapan Kadının Mehri” konusuyla alakalı olarak da şunları nakletmektedir: İbn Ömer’e konuyla ilgili olarak sorulan bir soru üzerine o, Aclân oğullarından bir karı-koca arasında gerçekleşen liân olayını anlatmış ve şu nakli de eklemiştir:

“Saîd şöyle dedi: “Lanetlenen erkek; “Benim bu kadına vermiş olduğum malım ne olacak?” dedi. Ona; “O mal sana âid değildir. Eğer sen zina isnadında doğru olsan bile, sen o kadınla o mal mukabilinde cima etmişsin. Böylece kadın onun hepsini hak etmiş oldu. Eğer sen zina isnadında yalancı isen, o mal senden daha uzaktır” denildi.

Buhari Talak kitabında “Lanetlenen Karı-Kocayı Ayırmak” konusunda İbn Ömer (r.a) den gelen “Peygamber (s.a.v) ensârdan bir karı-koca arasında lanetleşme yaptırdı da, bunların arasını ayırdı” rivayetini aktarmakta³³⁴ ve “çocuğun lanetleşme sonucu kadının nesebine katılacağı” nı bildiren bir rivayete de yer vermektedir.³³⁵

Buhari’nin Talak kitabında “İmamın Lanetleşmede: “Ya Allah Bu Meseledeki Hükmü Açıkla! Demesi” ile alakalı hadis de yer almaktadır. Bu hadis, Buhari’nin 31. babındaki hadislerle aynıdır.³³⁶

Ebu Davud sadece 27. bab başlığında ”Liân” konusunu ele almaktadır. Hadis şöyledir:

³³² Buhari, “Talak”, 28.

³³³ Buhari, “Talak”, 30.

³³⁴ Buhari, “Talak”, 34.

³³⁵ Buhari, “Talak”, 35; Nesai, “Talak”, 45.

³³⁶ Buhari, “Talak”, 31,36.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْوَرَّكَانِيُّ، أَخْبَرَنَا إِبرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، فِي خَبَرِ الْمُتَلَاعِنِينَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَبْصِرُوهَا، فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ عَظِيمَ الْأَلْيَتَيْنِ فَلَا أَرَاهُ إِلَّا قَدْ صَدَقَ، وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَحْمِرَ كَأَنَّهُ وَحْرَةٌ، فَلَا أَرَاهُ إِلَّا كَاذِبًا»، قَالَ: فَجَاءَتْ بِهِ عَلَى النَّعْتِ الْمَكْرُوهِ،

Sehl b. Sa'd liân yapan karı-koca hakkında; Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Şu kadını gözetleyiniz, eğer gözlerinin karası çok kara, akı da çok ak, iri kalçalı bir çocuk doğurursa Uveymir'in ancak doğru söylemiş olduğuna kanaat getiririm. Fakat keler gibi kızılca çocuk doğurursa ancak Uveymir'in yalan söylemiş olduğuna hükmederim.” Râvî Sehl şöyle dedi: “Kadın çocuğu arzu edilmeyen şekilde zînâ isnadını doğrulayıcı bir surette doğurdu.”³³⁷ Sehl b. Sa'd es-Saîdî'den, Uveymir ve karısıyla ilgili olay hakkında şöyle dediği de nakledilmiştir: Doğan çocuğu kastederek; “O annesine nisbet edildi ve İbn Havle diye çağrıldı.”³³⁸

Konuyla ilgili en geniş rivayetlerden birisi de şudur:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنِي عِكْرِمَةُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَدَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَرِيكَ بْنِ سَحْمَاءَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْبَيْتَةُ أَوْ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا رَأَى أَحَدُنَا رَجُلًا عَلَى امْرَأَتِهِ يَلْتَمِسُ الْبَيْتَةَ؟ فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «الْبَيْتَةُ وَالْأَفْحَدُ فِي ظَهْرِكَ». فَقَالَ هِلَالٌ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيًّا، إِنِّي لَصَادِقٌ، وَلَيُنزِلَنَّ اللَّهُ فِي أَمْرِي مَا يُبْرِئُ بِهِ ظَهْرِي مِنَ الْحَدِّ. فَنَزَلَتْ: {وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ} [النور: 6]، فَقَرَأَ حَتَّى بَلَغَ {مِنَ الصَّادِقِينَ} [النور: 9] فَأَنْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمَا، فَجَاءَا، فَقَامَ هِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ، فَشَهِدَ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «اللَّهُ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ، فَهَلْ مِنْكُمَا مَنْ تَائِبٌ؟»، ثُمَّ قَامَتْ فَشَهِدَتْ، فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الْخَامِسَةِ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ، وَقَالُوا لَهَا: إِنَّهَا مُوجِبَةٌ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَتَلَكَّأَتْ وَنَكَصَتْ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا سَتَرْجِعُ، فَقَالَتْ: لَا أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ، فَمَضَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَبْصِرُوهَا، فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَحْحَلَّ الْعَيْنَيْنِ، سَابِغَ الْأَلْيَتَيْنِ، خَدَّجَ السَّاقَيْنِ، فَهُوَ لِشَرِيكَ بْنِ سَحْمَاءَ»، فَجَاءَتْ بِهِ كَذَلِكَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْلَا مَا مَضَى مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، لَكَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ»، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: «وَهَذَا مِمَّا تَقَرَّدَ بِهِ أَهْلُ الْمَدِينَةِ حَدِيثُ ابْنِ بَشَّارٍ حَدِيثُ هِلَالِ

İbn Abbas (r.a)'dan gelen rivayete göre; Hilal b. Ümeyye Peygamber (s.a.v)'in huzurunda, karısını Şerîk b. Sehmâ ile zînâda bulunmakla suçladı. Peygamber (s.a.v) de Hilâl'e: “Dört şahidini hazırla, bunu yapamazsan sana hadd vurulacaktır” buyurdu. Bunun üzerine Hilâl: “Ey Allah'ın Rasûlü! Bizim birimiz hanımının üzerinde bir adam görürse, şahit mi aramaya gidecek? O kimse şâhid getirinceye kadar, işini bitirip savuşup gitmez mi?” diye karşılık verdi. Rasûl-i Ekrem de: “Sen şahidlerini hazırla, yoksa arkana hadd vurulacaktır” demeye devam etti. Bunun üzerine Hilâl b. Ümeyye:

³³⁷ Ebu Davud “Talak”, 27; Buhari, “Talak”, 30; İbn Mace, “Talak”, 27.

³³⁸ Buhari, “Tefsir”, 24.

“Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah’a yemîn ederim ki, gerçekten ben doğru söylüyorum ve eminim ki Allah (c.c) benim bu işim hakkında benim arkamı hadden kurtaracak bir âyet indirecektir” dedi.

Bunun üzerine, “Eşlerine zînâ suçu atan ve kendilerinden başka şahitleri bulunmayan kimseler...”³³⁹ âyeti indi ve Hz. Peygamber de bu âyeti “Doğru söyleyenlerdendir” kavli şerifine kadar okudu ve âyeti bitirince onlara haber gönderdi. İki de geldiler, önce Hilâl ayağa kalkıp şehâdette bulundu. Peygamber (s.a.v) de: “Muhakkak ki Allah birinizin yalancı olduğunu biliyor, bu durumda ikinizden tevbe edecek birisi var mıdır?” diye sordu. Sonra Hilâl’in karısı kalkıp şehâdette bulundu ve “Eğer kocası doğru söylüyorsa Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını” ifâde eden beşinci yemîne gelince orada bulunanlar ona: “Bu şehâdet azabı mucibdir” diye ikazda bulundular.

İbn Abbas diyor ki; “Bunun üzerine kadın biraz yavaşlayıp durakladı. Hatta biz kadını şehâdette bulunmaktan vazgeçecek zannettik, derken kadın kendini toparlayıp: ‘Şimdiye kadar şerefle yaşamış olan kavmimi ben bundan sonraki günlerde rezîl ve rüsûvây etmem’ diyerek liân yemînini yerine getirdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): “Bu kadına dikkat ediniz! Eğer gözleri sürmeli iri kalçalı, kalın baldırlı, bir çocuk dünyaya getirirse, çocuk Şerik b. Sehmâ’ya aittir” buyurdu. Kadın da gerçekten böyle bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): “Eğer Allah’ın kitabının liân hakkındaki hükmü infaz edilmemiş olsaydı, benim ile bu kadın için başka bir durum vardı yani ben o kadına zînâ haddi uygulardım” buyurdu.³⁴⁰

Ebû Dâvud şöyle demiştir: “Bu İbn Beşşâr hadîsi yani Hilâl b. Ümeyye hadisesi sadece Medînelilerin rivayet ettiği hadîslerdendir.”

İbn Abbas (r.a.)’dan gelen rivâyette Peygamber (s.a.v) liân yapacak eşlere liân yapmaları emrini verdiği sırada beşinci yemine gelince orada hazır bulunanlardan bir adama: “Bu liân, yalancı için Allah’ın gazabını gerektirir” diyerek elini Hilâl’in ağzına koymasını, yani onu susturup yemin etmekten vazgeçirmesini emretmiştir.³⁴¹

Hadisler, kocanın karısını zina yaptığını gördüğü zaman, tutumunun nasıl olması gerektiğine cevap niteliğindedir. Bu durum hakkında ayet inince liân yapılması farz olmuş ve mülaane uygulamaları örneklerle anlatılmıştır.

³³⁹ Nur, 24/6.

³⁴⁰ Ebu Davud “Talak”, 27; Buhari, “Tefsir”, 24; Nesai, “Talak”, 40; İbn Mace, “Talak”, 27.

³⁴¹ Nesai, “Talak”, 40.

3.19.Hul‘

Sözlükte “çekip çıkarmak, soymak, soyunmak” gibi anlamlara gelen hul‘ ve muhâle‘a kelimesi, fıkıh terimi olarak kadının kocasına bedel ödeyerek boşanması demektir. Kadının kocası ile anlaşarak evliliği sona erdirmesi de mümkündür; kadın bir bedel vermek veya birikmiş nafaka, mehir, iddet nafakası gibi alacaklarından vazgeçmek suretiyle kocasını boşanmaya razı eder. İşte bu tür ayrılığa muhâle‘a veya hul‘ denir.³⁴²

Buhari, “Hul‘de Boşama Nasıl Olur?” diyerek bu sorunun cevabını aramakta ve konuyla ilgili şu hadisleri nakletmektedir:

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ} [البقرة: 229]- إلی قَوْلِهِ - {الظَّالِمُونَ} [البقرة: 229] وَأَجَازَ عُمَرُ، الخُلْعَ دُونَ السُّلْطَانِ وَأَجَازَ عُثْمَانُ، الخُلْعَ دُونَ عِقَاصِ رَأْسِهَا وَقَالَ طَاوُسٌ: {إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ} [البقرة: 229] فِيمَا افْتَرَضَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ فِي الْعِشْرَةِ وَالصُّحْبَةِ....

Yüce Allah’ın: ”Onlara verdiklerinizden bir şey geri almanız size helal olmaz... İşte onlar zalimlerin ta kendileridir.”³⁴³ ayetinden dolayı Ömer (r.a) sultan (devlet başkanı ve hakim) huzurunda olmaksızın hul‘u geçerli kabul ettiği gibi, Osman (r.a) da kadının saç bağı dışında sahip olduğu şeyler karşılığında hul‘u geçerli kabul etmiştir. Tavus da şöyle demektedir: “Yüce Allah’ın eşlerin birbirleriyle geçimleri ve arkadaşlıkları hususunda her birine farz kılmış olduğu Allah’ın hududlarını ayakta tutamamaktan korkmaları halinde helal olur.”...³⁴⁴

Buhari, çoğu zaman yaptığı gibi hadise geçmeden önce ayeti kerimeye yer vermektedir. Sonrasında Emiru’l mü’minin ve Hz. Osman (r.a)’ın hul‘ hakkındaki görüşünü bildirmekte, akabinde de Tavus (r.a)’ın görüşü konu hakkındaki düşüncesi beyan edilmektedir.

Muhâlea konusundaki meşhur hadis şöyledir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ امْرَأَةً ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ، مَا أَعْتَبَ عَلَيْهِ فِي خُلُقِي وَلَا دِينِي، وَلَكِنِّي أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَتَرَدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ؟» قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَقْبِلِ الْحَدِيثَ وَطَلِّقْهَا تَطْلِيقًا»

³⁴² Paçacı, a.g.e., 269.

³⁴³ Bakara, 2/229.

³⁴⁴ Buhari, “Talak”, 12.

İbn Abbas'tan gelen rivayete göre o şöyle söylemiştir: “Sabit İbn Kays'ın hanımı Peygamber (s.a.v)'e gelerek dedi ki: “Ey Allah'ın Rasulü! Ben Sabit İbn Kays'ın ahlakı ya da dini hususunda aleyhine bir şey söylemiyorum. Fakat ben Müslümanlık hayatımda küfrü de hoş görmüyorum. Bunun üzerine Rasulüallah (s.a.v): “Ona bahçesini geri verir misin?” diye sorunca, hanımı: “evet” dedi. Rasulullah (s.a.v)'de Sabit'e: “Bahçeni kabul et ve onu bir defa boşa” diye buyurdu.³⁴⁵

İlk hul' olayının ortaya çıkması şöyle olmuştur: Sahabeden Sabit b. Kays b. Şemmas'ın karısı kocasının çirkinliğinden, başka bir rivayette de kendisini dövdüğünden dolayı Hz. Peygamber'e gelip şikayet etmiş ve kocasından ayrılmayı istemiştir. Bu olay üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), kadına mehir olarak aldığı bahçeyi Sabit'e geri vermesini söylemiş. Kadın mehri geri vermiş, Sabit de karısını boşamıştır.

Ebu Davud'un Talak kitabında “Hul': Bir Menfaat Karşılığında Kocanın Karısını Boşaması” konusuyla ilgili yer verdiği hadis şöyledir:

عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلْتَ زَوْجَهَا طَلَاقًا فِي غَيْرِ مَا بَأْسٍ، فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ»

Sevbân (r.a)'dan gelen rivayete göre o şöyle söylemiştir: Rasûlullah (s.a.v): “Zorunluluk olmadan boşanmaya kalkan bir kadına cennet kokusu haramdır” buyurmuştur.³⁴⁶

Buhari'nin 12. babında yer alan Sabit bin Kays hadisi, Aişe (r.anha)'dan gelen rivayetle Ebu Davud'un Sünen'inde de nakledilmektedir. Farklı olan kısım, Sabit'in Habibe binti Sehl'i dövdüğünün rivayet edilmesidir.³⁴⁷

Tirmizi muhâlea yoluyla boşanan kadının beklemesi gereken iddet süresine, İbn Abbas'ın “Sabit b. Kays karısı Sabit'ten hul' ile ayrılmış ve bunun üzerine Peygamber (s.a.v) onun iddetini bir hayz (süresi) olarak tayin etmiştir”³⁴⁸ dediğini aktararak işaret etmektedir.

Hul' yolu ile kocasından ayrılan kadının iddet süresi konusunda alimlerin ihtilafı söz konusudur. Ashab-ı Kiram ve onlardan sonra gelen alimlerin çoğu, “Hul' yolu ile ayrılan kadının iddeti, talak yolu ile kocasından ayrılan kadının iddeti gibidir”

³⁴⁵ Buhari, “Talak”, 12.

³⁴⁶ Ebu Davud, “Talak”, 18; İbn Mace, “Talak”, 21; Tirmizi, “Talak”, 11.

³⁴⁷ Ebu Davud, “Talak”, 18. (Bu rivayet sadece Ebu Davud'da yer almaktadır.)

³⁴⁸ Tirmizi, “Talak”, 10; Muvatta, “Talak”, 32.

derken, ashabın bazı alimleri de yukarıdaki rivayeti esas alarak “bir hayız dönemi” olduğunu söylemişlerdir.

Talak yolu ile kocasından ayrılan kadının iddet süresinin üç defa aybaşı âdeti veya temizlik hali görmesi olduğu iddet bahsinde belirtilmişti. Hul‘ yolu ile vuku bulan ayrılmanın da talakla ayrılmanın bir nevi olduğunu söyleyen alimler: “Boşanan kadının iddetinin ne olduğu Kur’an’ın nassı ile sabittir, nass karşısında bu ahad hadis ile amel edilmez” derler.³⁴⁹

Tirmizi’nin Talak kitabının 11. bab başlığı, “Sebepsiz Yere Boşanmayı İsteyen Kadınlar Münafıktır” şeklindedir. Bu babda Tirmizi şu hadislerle yer vermektedir:

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا مُزَاهِمُ بْنُ دَوَادِ بْنِ عُلْبَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ لَيْثٍ عَنْ أَبِي الْخَطَّابِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ عَنْ ثَوْبَانَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْمُخْتَلَعَاتُ هُنَّ الْمُنَافِقَاتُ قَالَ أَبُو عَيْسَى هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِيِّ وَرَوَى عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ أَيُّمَا امْرَأَةٍ اخْتَلَعَتْ مِنْ زَوْجِهَا مِنْ غَيْرِ بَأْسٍ لَمْ تَرْحُ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ.

Sevbân (r.a.)’den gelen bir rivâyette, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sebepsiz yere hul‘ yoluyla boşanma isteyen kadınlar münafıklardır.”³⁵⁰

Tirmîzî hadis hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Bu hadis bu yönüyle garibtir. Senedi de pek sağlam değildir. Peygamber (s.a.v.)’den şöyle buyurduğu da rivâyet edilmiştir: “Herhangi bir kadın geçerli bir sebep olmaksızın kocasından hul‘ yoluyla ayrılmayı isterse cennetin kokusunu koklayamaz.”³⁵¹ Naklettiği bu rivayet için ise Tirmizi’nin değerlendirmesi şöyledir: “Bu hadis hasendir. Aynı zamanda Eyyûb, Ebû Kılâbe, Ebû Esmâ ve Sevbân’dan da rivâyet edilmiştir. Bir kısım hadisçiler Eyyûb’dan bu senedle rivâyet etmiş olup merfu olarak rivâyet edilmemiştir.”³⁵²

Hul‘ yoluyla karısını boşayan adam, karısına mehir olarak verdiği malın tamamını hul‘ fidyesi ve bedeli olarak geri alabilir. Sabit’in mehir olarak karısına vermiş olduğu malın tamamını geri almasıyla ilgili Hanefiler şöyle demektedirler: “Geçimsizlik kadın tarafından ise kocası hul‘ fidyesi olarak mehir miktarını geçmeyecek meblağı alabilir, bunda bir kerahet yoktur. Mehir miktarından fazla

³⁴⁹ Hatipoğlu, a.g.e., 5/604.

³⁵⁰ Aynı hadis için bkz. Ebû Dâvûd, “Talak”, 18; Nesâî, “Talak”, 34.

³⁵¹ Tirmizi, Talak, 11.

³⁵² Tirmizi, Talak, 11.

olması mekruhtur, bununla beraber aldığı mal helaldir. Eğer geçimsizlik koca tarafından ise hul‘ yolu ile yapacağı boşamada kadından bir şey alması haramdır.”³⁵³

Fıkıh kitaplarında bulunan mekruhluk tabiri ile tahrimen mekruhluk kastedilmektedir. Malik, Şafii ve Cumhur ise şöyle demektedir: “Nikâh akdinde anılan mehir miktarından fazla bir meblağ üzerinde de hul‘ yapılabilir, bunda bir kerehat yoktur.”

Kuvvetli görüşe göre hul‘ bir nikâh feshi değil, bir nevi boşamadır. Çünkü hul‘ hükmü talak hakkında gelen Bakara suresinin 229. ayetinde yer almıştır.

Bilindiği gibi adam bir talakla boşadığı karısının iddeti henüz bitmemiş iken nikâhı yenilemeden ona dönüş yapabilir. Fakat adam karısının bir talakını hul‘ yolu ile satınca artık nikâhı yenilemeden ona dönüş yapamaz. Dört mezhep imamının ve bir çok alimin görüşü budur.³⁵⁴

Nesai’nin Talak kitabının 34.bab başlığı, “Hul’: Bir Çeşit Boşama” şeklindedir. Bu babda Nesai, Tirmizi’nin 10. babında yer alan hadisin aynısına yer vermiştir.

Nesai’de yer alan başka bir rivayet de şöyledir: “İbn Abbas (r.a)’dan gelen bir rivâyete göre, bir adam: “Ey Allah’ın Rasûlü! Nikâhımda bir hanımım var, hiçbir erkeği geri çevirmiyor. Ne yapmalıyım?” diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): “Onu boşa” buyurdu. Adam: “Ondan ayrı kalmaya dayanamam” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): “Öyleyse onu bırakma, nikâhında tut” buyurdu.³⁵⁵

“Hul’un geçerli olabilmesi için, kadının reşit olması, kocanın da boşama ehliyetine haiz olması gerekir. Muhâleada bedel iki tarafın karşılıklı anlaşmalarıyla belirlenir. Ancak ayette de belirtildiği gibi kocanın vermiş olduğu mehri geri almak amacıyla huzursuzluk çıkarması helal değildir. Geçimsizliğe kadının sebep olması halinde ise, erkeğin kadına verdiği mehirden fazlasını alması hoş karşılanmamıştır. Hul‘ bir talak sayılır. Her ikisi de tekrar evlenmeyi istemeleri halinde, usulüne uygun yeni bir nikâhla yeniden evlenebilirler.”³⁵⁶

³⁵³ Fahrettin Atar, “Muhâlea”, DİB. 30: 399-402.

³⁵⁴ Hatipoğlu, a.g.e., 5/601-605.

³⁵⁵ Nesai, “Talak”, 34; (Sadece Nesâi rivâyet etmiştir.)

³⁵⁶ Paçacı, a.g.e., 269-270.

3.20. İlâ

Sözlükte “yemin etmek, ağlarken elinde mendil tutmak” gibi anlamlara gelen ilâ, bir fıkıh kavramı olarak, erkeğin hanımına dört ay veya daha fazla yaklaşmayacağına dair yemin etmesi ya da “bunu eşime yaklaşırsam hacedeyim, kölem azad olsun” gibi bir ibadet ya da yükümlülüğe bağlamasıdır.³⁵⁷

Buhari, Talak kitabında 5. bab başlığı, “Zevcelerini Muhayyer Bırakan Kimse” şeklindedir. Bu babda Buhari öncelikle Ahzab sûresinin 28. ayetini nakletmektedir:

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {قُلْ لِرُؤُوسِكُمْ إِن كُنْتُمْ تُحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا، فَتَعَالَيْنَ أُمْتَعْنَنَّ وَأَسْرَحَنَّ سَرَاحًا

جَمِيعًا} [الأحزاب: 28]

Yüce Allah şöyle demektedir: “Ey Peygamber, zevcelerine şöyle söyle: “Eğer siz dünyâ hayatını ve onun zînetini istiyorsanız, gelin size boşama bedellerini vereyim de hepinizi güzellikle salıvereyim. Yok eğer Allah ve Rasûlü’nü ve âhîret yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun, Allah içinizden güzel hareket edenlere pek büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”³⁵⁸

Elmalılı bu ayetin tefsiri sadedinde şu bilgileri aktarmaktadır: “Rivayet olunuyor ki Resulullah (s.a.v) ‘den hanımları zinet elbiseleri, süslü elbiseler ve daha çok nafaka, yiyecek bedeli, geçimlik istemişlerdi; bu ayetler bu sebeple nazil oldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), Hz. Aişe’den başlayarak, hepsini serbest bıraktı. Hz. Aişe: “Ben Allah’ı, Resulullah’ı ve ahiret evini isterim” dedi. Kalan hanımlarda öyle söylediler.³⁵⁹ Bundan dolayı haklarında bir takdir hissi olmak üzere ilerde gelecek olan “Ey Muhammed, onlardan dilediğini geri bırakır, dilediğini de yanına alırsın.”³⁶⁰ ayeti indi. Burada bu muhayyer bırakma, sırf bir muhayyer bırakma mıydı yoksa “isteğin elinde olsun” gibi “tefviz-i talak”, yani boşama hakkını verme miydi diye ihtilaf etmişlerdir. Hz. Aişe (r.anha): “Resulullah (s.a.v), bizi serbest kıldı, biz de kendisini tercih ettik ve onu boşama saymadı”³⁶¹ dediği rivayet edilmiştir.³⁶² Elmalılı’nın naklettiği hadisin metni şöyledir:

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «خَيْرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَخْتَرْنَا اللَّهَ وَرَسُولَهُ، فَلَمْ يَعْذُ ذَلِكَ عَلَيْنَا شَيْئًا»

³⁵⁷ Paçacı, a.g.e., 308.

³⁵⁸ Ahzab, 33/28.

³⁵⁹ Buhari, “Tefsiru Sureti” 33/4-5; Tirmizi, “Tefsiru Sureti”, 33/6.

³⁶⁰ Ahzab, 33/51.

³⁶¹ Buhari, “Talak”, 5; Müslim, “Talak”, 4; Nesai, “Talak”, 27.

³⁶² Elmalılı, a.g.e., s.341.

Rasulullah (s.a.v) bizi (onun nikahı altında kalıp kalmama konusunda) muhayyer bıraktı. Biz de Allah ve Rasulü'nü seçtik. Hakkımızda bu muhayyer kılmayı herhangi bir talak saymadı.

Buradan çıkan sonuç şudur: Kadının muhayyerlik hakkını kocasından yana seçmesi bir talak sayılmamaktadır. Her seferinde muhayyerliğini kocasından yana kullanacaksa eğer, burada kadının ne kadar çok muhayyerlik hakkı olursa olsun sonuçta talak sayılmayacaktır.

Buhari'nin Talak kitabının 7. bab başlığı, "Karısına: Sen Bana Haramsın Demenin Hükümü" şeklindedir. Bu babda Buhari şu hadislere yer vermektedir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: طَلَّقَ رَجُلٌ امْرَأَتَهُ، فَتَزَوَّجَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ فَطَلَّقَهَا، وَكَانَتْ مَعَهُ مِثْلَ الْهُدْبَةِ، فَلَمْ تَصِلْ مِنْهُ إِلَى شَيْءٍ تُرِيدُهُ، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ طَلَّقَهَا، فَأَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص:44]، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ زَوْجِي طَلَّقَنِي، وَإِنِّي تَزَوَّجْتُ زَوْجًا غَيْرَهُ فَدَخَلَ بِي، وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُ إِلَّا مِثْلَ الْهُدْبَةِ، فَلَمْ يَقْرَبْنِي إِلَّا هَنَةً وَاحِدَةً، لَمْ يَصِلْ مِنِّي إِلَى شَيْءٍ، فَأَحِلُّ لِرِزْوَجِي الْأَوَّلِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَحْلِينَ لِزَوْجِكَ الْأَوَّلِ حَتَّى يَذُوقَ الْآخَرَ عُسَيْلَتِكَ وَتَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ»

Aişe (r.anha)'dan gelen rivayete göre o şöyle söylemiştir: "Bir adam karısını kesin olarak boşadı. Kadın da başka bir erkekle evlendi. Akabinde o ikinci kocası da kadını boşadı. İkinci kocanın erkeklik âleti elbise saçağı gibi gevşek idi. Bu sebeble arzu etmekte olduğu cinsî münâsebetten hiçbir şeye ulaşamadı. Bunun üzerine çok geçmeden kadını boşadı. Kadın, Peygamber'e geldi de: "Yâ Rasûlallah! Birinci kocam beni kesin olarak boşadı. Sonunda ben de ondan başka bir erkekle evlendim. Bu ikinci erkek benimle zifafa girdi, ondaki erkeklik âleti ancak elbisenin saçağı gibi gevşekti. O bana ancak bir defa yaklaştı, benden hiçbir şeye ulaşamadı (yânî cima yapamadı). Şimdi ben ilk kocama helâl olur muyum?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): "İkinci kocan senin balcağızından tadıncaya kadar, sen de onun balcağızından tadıncaya kadar sen birinci kocana helâl olmazsın" buyurdu.³⁶³

Buhari'nin Talak kitabının 8. bab başlığı, "Allah'ın Sana Helal Kıldığını Niçin Haram Edersin?³⁶⁴ Emri" şeklindedir. Buhari bu babda Hz. Peygamber'in zevcelerini muhayyer bırakmasının yanlış olup olmadığını araştırmakta ve İbn Abbas'tan nakledilen şu görüşe yer vermektedir: "Allah Rasulünün hanımını kendisine haram

³⁶³ Buhari, "Talak", 7.

³⁶⁴ Tahrim, 66/1.

kılması önemli bir şey değildir.” İbn Abbas bu kanaatini belirttiikten sonra: “And olsun ki sizin için... Allah Rasülü’nde güzel bir örnek vardır”³⁶⁵ ayetini okumuştur.³⁶⁶

Hız. Âişe de Tahrim sûresinin başındaki ayetlerin nüzul sebebi olarak şunları anlatmaktadır:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: عَنْ عَطَاءٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ بْنَ عَمِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُخْبِرُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَمُكْتُ عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَيَشْرَبُ عِنْدَهَا عَسَلًا، فَتَوَاصَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ أَيُّنَا مَا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْتَقُلْنَ: إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرٍ، فَدَخَلَ عَلَيَّ إِخْذَاهُنَّ، فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ، فَقَالَ: «بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَلَنْ أَعُودَ لَهُ» فَنَزَلَتْ: {لَمْ تُحَرِّمْ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبَتُّغِي} [التحريم: 1] إِلَى {إِنَّ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ} [التحريم: 4] لِغَائِشَةَ وَحَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا {وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا} [التحريم: 3] لِقَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا»

“Peygamber (s.a.v) Zeyneb bint Cahş’ın yanında eğlenir ve onun yanında bal şerbeti içerdi. Bunun üzerine Hafsa ile ben “İkimizden hangimizin yanına Peygamber girerse, O’na: ‘Ben senden megâfir kokusu duyuyorum, sen megâfir mi yedin?’” diyelim diye sözleştik. Peygamber iki kadından birinin yanına girince, o kadın bu sözü Peygamber’e söyledi. Peygamber de: “Hayır ben megâfir yemedim. Fakat Zeyneb bintü Cahş’ın yanında bal şerbeti içtim. Artık bir daha onu içmem” dedi. İşte bunun üzerine şu âyetler indi: “Ey Peygamber! Sen zevcelerinin hoşnutluğunu arayarak Allah’ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Bununla beraber üzülme Allah çok mağfîret edici, çok merhamet eyleyicidir. Allah sizin gerektiğinde yeminlerinizi bozmayı (ve keffaret ödemeyi) farz kılmıştır. Allah sizin yardımcınızdır ve O hakkıyla bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Hani Peygamber, zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti. Bunun üzerine Allah bunu açıklayınca, Peygamber bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Artık bunu sırrı açıklayan eşine söyleyin, o zevce: ‘Bunu sana kim haber verdi?’ dedi. Peygamber de: ‘Bana her şeyi bilen, her şeyden haberdâr olan Allah haber verdi’ dedi. Ey Peygamber eşleri! Eğer ikiniz de Allah’a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalbleriniz eğildi. Yok, onun aleyhinde birbirinize arka verirsiniz, hiç şübhesiz Allah bizzat onun yardımcısıdır, Cebrail de, mü’minlerin sâlih olanları da. Bunların ardından bütün melekler de ona yardımcıldılar.”³⁶⁷

³⁶⁵ Ahzab, 33/21.

³⁶⁶ Buhari, “Talak”, 8; Bu hadis için ayrıca bkz. İbn Mace, “Talak”, 28.

³⁶⁷ Tahrim, 66/1-4.

Bu âyetteki “eğer tevbe ederseniz” kısmındaki tesniye zamiri, Âişe ile Hafsa’ya aittir. “Hani Peygamber zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti” fıkrası da “Hayır, ben bal şerbeti içtim” sözüne işarettir.”³⁶⁸

Yukarıdaki hadiste Zeynep binti Cahş’ın Peygamber (s.a.v)’e bal şerbeti içirdiği rivayet edilmekte ve peygamberi bal şerbetinden uzak tutan kişilerin ise Aişe (r. anha) ve Hafsa (r.anha) olduğu rivayet edilmektedir. Yine benzer hadiste ise Hafsa validemizin bal şerbeti ikram ettiği rivayet edilmekte, Hz. Sevde ve Hz. Aişe’nin Peygamberi bal şerbetinden uzak tuttuğu görülmektedir. İki hadis de Hz. Aişe (r.anha) kanalıyla bize ulaşmaktadır.

Müslim, olayı Talak kitabının 5. babında ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır:

وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ بْنُ إِسْحَاقَ حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَوَجَدَ النَّاسَ جُلُوسًا بِبَابِهِ لَمْ يُؤْذَنَ لِأَحَدٍ مِنْهُمْ - قَالَ - فَأَذِنَ لِأَبِي بَكْرٍ فَدَخَلَ ثُمَّ أَقْبَلَ عُمَرَ فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنَ لَهُ فَوَجَدَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - جَالِسًا حَوْلَهُ نِسَاءُ وَهُوَ وَاجِمًا سَاكِتًا - قَالَ - فَقَالَ لِأَقْوَلَنَّ شَيْئًا أَضْحِكُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ رَأَيْتَ بِنْتَ خَارِجَةَ سَأَلْتَنِي النَّفَقَةَ فُقِمْتُ إِلَيْهَا فَوَجَأْتُ عُقْفَهَا. فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَقَالَ « هُنَّ حَوْلِي كَمَا تَرَى يَسْأَلْنَنِي النَّفَقَةَ ». فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى عَائِشَةَ يَجَأُ عُقْفَهَا فَقَامَ عُمَرُ إِلَى حَفْصَةَ يَجَأُ عُقْفَهَا كِلَاهُمَا يَقُولُ تَسْأَلُنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَا لَيْسَ عِنْدَهُ. فَقُلْنَ وَاللَّهِ لَا نَسْأَلُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - شَيْئًا أَبَدًا لَيْسَ عِنْدَهُ ثُمَّ اعْتَرَلَهُنَّ شَهْرًا أَوْ تِسْعًا وَعِشْرِينَ ثُمَّ تَرَلْتَ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكُمْ) حَتَّى بَلَغَ (لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أُجْرًا عَظِيمًا) قَالَ فَبَدَأَ بِعَائِشَةَ فَقَالَ « يَا عَائِشَةُ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَعْرِضَ عَلَيْكَ أَمْرًا أُحِبُّ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّى تَسْتَشِيرِي أَبَوَيْكَ ». قَالَتْ وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَتَلَا عَلَيْهَا الْآيَةَ قَالَتْ أَفِيكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَشِيرُ أَبَوِي بَلْ أَحْتَارُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالِدَارَ الْأَجْرَةَ وَأَسْأَلُكَ أَنْ لَا تُخْبِرَ أَمْرًا مِنْ نِسَائِكَ بِالَّذِي قُلْتَ. قَالَ « لَا تَسْأَلْنِي أَمْرًا مِنْهُنَّ إِلَّا أَخْبَرْتَهَا إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْنِي مُعْتَنًا وَلَا مُتَعْتَنًا وَلَكِنْ بَعَثَنِي مُعَلِّمًا مُيسِّرًا ».

Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. Dedi ki: Bize Ravi b. Ubâde rivayet etti. Dedi ki: Bize Zekeriyâ b. İshâk rivayet etti. Dedi ki: Bize Ebu’z-Zübeyr, Câbir b. Abdillâh’dan naklen rivayette bulundu. Câbir şöyle demiş: “Ebu Bekir, Resulullah (s.a.v)’in yanına girmek için izin istemeye girdi, fakat birçok kimseyi kapıda otururken buldu. Bunların hiç birine izin verilmemişti. Müteakiben Ebû Bekir’e izin verilerek içeri girdi. Sonra Ömer gelerek izin istedi. Ona da izin verildi. Ömer Peygamber (s.a.v)’i etrafında kadınları olduğu halde kederli kederli susmuş otururken buldu. Bunun üzerine (kendi kendine): “Mutlaka bir şey söyleyip Peygamber (s.a.v)’i güldürmeliyim” diyerek şunu söyledi: “Yâ Resûlallah! Hârice’nin kızını bir görseydin!

³⁶⁸ Buhari, “Talak”, 8; İbn Hacer, a.g.e., 10/606.

Benden nafaka istedi, ben de kalktım onun boğazını sıktım.” Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) güldü ve: “Bunlar da etrafımda gördüğün gibi, benden nafaka istiyorlar” buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr Âişe'nin boğazını, Ömer de Hafsa'nın boğazını sıkmaya başladılar. İkisi de: “Siz Resulullah (s.a.v)'den onda olmayan bir şeyi istiyorsunuz ha?” diyorlardı. Âişe ile Hafsa: “Vallahi Resulullah (s.a.v)'de olmayan bir şeyi ebediyyen istemeyeceğiz” dediler. Sonra Peygamber (s.a.v) onlardan bir ay yahud yirmi dokuz gün uzaklaştı. Bilâhare kendisine şu âyet indi: “Ey Peygamber! Zevcelerine söyle...” âyet tâ “Allah sizlerin İyi hareketlerde bulunanlarınıza pek büyük ecir hazırladı...” kavlı-i kerîmine kadar varıyordu.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) Âişe'den başlayarak: “Yâ Âişe, ben sana bir şey arz etmek isterim, ama ebeveyninle istişare etmeden cevap verme hususunda acele etmemeni dilerim” dedi. Âişe (r.anha): “Nedir o yâ Resûlâllah?” diye sordu. O da kendisine bu âyeti okudu. Âişe (r.anha): “Ebeveynimle senin hakkında mı istişare edeceğim yâ Resûlâllah! Hayır, ben Allah ile Resulünü ve dar-ı âhireti seçiyorum. Ama benim bu söylediğimi kadınlarından hiç birine haber vermemeni de istiyorum” dedi. Resulullah (s.a.v): “Onlardan biri bana sormaya görsün; hemen kendisine haber veririm. Çünkü Allah beni zorlaştırıcı ve şaşkırtıcı değil, lâkin öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi” buyurdu.³⁶⁹

Hadis, mânâ itibariyle babımızın ilk rivayeti gibidir. Fazla olarak bu rivayet insanın arkadaş veya dostunu üzgün gördüğü zaman onun yüzünü güldürmek için hoş sözler söylemesinin müstehab olduğuna, Hz. Ebû Bekir'le Ömer (r.a)'ın bunu yapmak amacıyla Hz. Peygamber'e şaka yaptıklarına işaret etmektedir.

Müslim Talak kitabında “İla, Kadınlardan Uzaklaşma ve Onları Serbest Bırakma” şeklinde de konuya yer vermektedir. Hadisi aktaran yine Hz. Ömer'dir. Hadis şöyledir:

“Nebiyullah (s.a.v) kadınlarından uzaklaştığı vakit mescide girdim. Bir de baktım ki cemaat üzüntüden çakıl taşlarıyla yeri eşeliyor ve “Resulullah (s.a.v) kadınlarını boşamış” diyorlar. Bu mesele kadınlara tesettür emredilmeden önce idi. Ben: “Bu işi bugün mutlaka öğrenirim” dedim ve Aişe'nin yanına girerek: “Ey Ebû Bekir'in kızı! İş Resûlullah (s.a.v)'e ezîyet verecek dereceye vardırın öyle mi?” dedim. Aişe: “Benim seninle ne alâkam var ey Hattâb oğlu? Sen kendi kabına (kızına)

³⁶⁹ Müslim, “Talak”, 4.

bak!” dedi. Bunun üzerine Ömer Hafsa bint Ömer’in yanına girerek ona: “Ya Hafsa! İşi Resulullah (s.a.v)’e eziyet verecek dereceye vardır mı? Vallahi pek âlâ bilirsin ki, Resulullah (s.a.v) seni sevmiyor. Ben olmasam seni mutlaka boşardı” dedim. Hafsa çok ağladı. Ona: “Resulullah (s.a.v) nerede?” diye sordum. Hafsa: “O kilerdedir” cevâbını verdi. Hemen oraya girdim. Karşıma Resulullah (s.a.v)’in kölesi Rabâh çıkmaz mı? Kilerin alt eşiğine oturmuş, ayaklarını ağaçtan oyulma merdiven gibi bir şeyin üzerine sarkıtmış. Bu merdiven gibi şey Resulullah (s.a.v) ‘in üzerine basarak inip bindiği bir kütük idi. Dedim ki: “Yâ Rabâh! Yanında bulunan Resûlullah (s.a.v)’ in huzuruna girmek için bana izin iste!” Rabâh bir odaya baktı; sonra bir de bana. Fakat bir şey söylemedi. Ben sesimi yükselterek tekrar: “Yâ Rabâh! Yanında bulunan Resulullah (s.a.v)’in huzuruna girmek için bana izin iste! Zannederim Resulullah (s.a.v) benim Hafsa için geldiğimi sanıyor. Vallahi Resûlullah (s.a.v) bana onun boynunu vurmamı emrederse mutlaka boynunu vururum” dedim. Sesimi de yükselttim. Bunun üzerine Rabâh bana: “Çık” diye işaret etti. Derhal Resulullah (s.a.v)’in yanına girdim. Bir hasırın üzerine yaslanmıştı. Ben de oturdum. Rasulullah üzerine örttüğü gömleği araladı. Üzerinde bundan başka da bir şey yoktu. Baktım, hasır yan tarafına iz bırakmış. Resulullah (s.a.v)’in kilerini gözden geçirdim. Baktım ki, bir sâ’ miktarı bir avuç arpa, odanın bir köşesinde bir o kadar da karaz yaprağı, bir de asılı deri... Bunu görünce gözyaşlarımı tutamadım. Bana: “Neye ağlıyorsun ey Hattâb oğlu?” diye sordu.

Ben: “Yâ Nebiyyâllah, niçin ağlamayayım! Baksana hasır yan tarafına iz bırakmış. İşte kilerin içinde şu gördüklerimden başka bir şey görmüyorum! Öte yanda Kayserle Kistrâ meyveler ve ırmaklar içinde... Sen ise Allah’ın Resulü (s.a.v) ve güzidesi olduğun halde işte kilerin!” dedim. Bunun üzerine: “Ey Hattâb oğlu! Âhret bizim olsun, dünya onların olsun. Buna razı değil misin?” buyurdular. Ben: “Hay hay” dedim. Onun yanına girdim gireli yüzünde öfke eseri görüyordum. Nihayet “Yâ Resûlâllah, kadınlarının halinden gücüne giden şey nedir? Şayet onları boşadı isen hiç şüphe yok ki, Allah seninle beraberdir. Melekler de Cibril ile Mikâil de, ben, Ebû Bekir ve bütün mü’minler de seninleyiz” dedim. Allah’a hamdeylerim ki, söylediğim sözü Allah’ın tasdik buyuracağını ummadığım konuşmalarım azdır. Ve şu ayet yani tahyîr âyeti indi. “O sizi boşarsa olur ki, Rabbi kendisine sizden daha hayırlı zevceler verir.”³⁷⁰ “Eğer onun aleyhine birbirlerine yardım ederlerse, onun yardımcısı da Allah,

³⁷⁰ Tahrîm, 66/5.

Cibril ve mü'minlerin sâlihleridir. Bütün bunlardan sonra melekler de (ona) yardımcıdır.”³⁷¹

Bu babdaki rivayetler; ilâ vakası hakkındadır. Anlatılanlar, Peygamber (s.a.v)'in bir ay kadınlarından uzaklaşmasıdır. Hadiste geçen “taşlarla yeri eşelemek” ise üzüntünün ifadesidir. Çünkü düşünceli ve üzüntülü bir insan ekseriya elindeki taş veya sopa ile yeri eşeler. Hz. Aişe'nin Hz. Ömer'e: “Sen kendi kabına bak” demesindeki maksat kendi kızınla ilgilen demesidir. Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından bir ay ayrı kalması ilâ sayılmamaktadır.

Hadiste birkaç durum birden anlatılmaktadır. Peygamber (s.a.v)'in hanımlarından ayrıldığına dair haber, Peygamber (s.a.v)'in zevcelerinin kendi aleyhine iş çevirmeleri, Hz. Ömer'in kızı Hafsa'ya eşine iyi davranmasını öğütlemesi, Hz. Ömer'in Peygamber (s.a.v)'in yoksulluk haline ağlaması ve Hz peygamber (s.a.v)'in de dünya malını değil ahireti istediğini söylemesi...

Hadisleri incelediğimizde Kütüb-i Sitte müelliflerinin tamamının bu konuyla alakalı rivayetleri ele aldığımızı görmekteyiz. Rivayetler birbirlerine yakındır. Onun dışında farklı olarak; Nesai 32. bab başlığında “Bir ay kaç gündür?” diyerek konuya dolaylı yoldan açıklık getirmeye çalışmaktadır.³⁷²

Ebû Hanîfe, arkadaşları ve Şafii'ye göre bir adam karısına dört aya kadar yaklaşmamaya yemin ederse ilâ etmiş olur. Adamın, bu yemini öfke hâlinde etmesi ya da bir süre yaklaşmamanın kadına zarar vermesi şart değildir. Fakat Malik'e göre şarttır. Eğer bu sürece yaklaşmamak kadın için zararlı değil, bilâkis yararlı ise ve bu yarar için yemin edilmiş ise buna ilâ denmez. Ahmed'in de bu hususta Malik'in görüşünde olduğu rivayet olunmuştur. Ali, İbn-i Abbâs ve Hasan'dan da bu görüş nakledilmiştir.

Ebû Hanîfe, Şafîî ve bunların grubuna dâhil âlimlerin yukarıda anlatılan görüşünün delili ilâ hakkında inen Bakara süresinin 226 ve 227. ayetlerinin mutlak olmasıdır. Yani bu ayetlerde îlânın öfke hâlinde veya kadına zarar vermek üzere yapılmasına dâir herhangi bir kayıt veya işaret yoktur.

Arablar eskiden beri, hanımları ile cinsî münâsebette bulunmamak için ilâ yemininde bulunurlardı. Cahiliyyet devrinin kötü âdetlerinden biri olan ilâ âdeti

³⁷¹ Tahrîm, 66/4.

³⁷² Nesai, “Talak”, 32.

gereğince birçok kimse bir yıl, iki yıl veya daha uzun süre için ilâ ettikleri gibi, ilelebed karılarına yaklaşmamak için bu yeminde bulunanlar da olurdu. İslâmiyet bu kötü âdeti islah eyledi ve ilânın dört aya kadar adamın karısından uzak kalmasına imkân verdiğini, bundan sonra ya kadına yaklaşması veya onu boşamasının gerekliliği hükmünü getirdi.³⁷³ Bu konuda inen Bakara sûresinin 226. ve 227. âyetlerinin mealleri şöyledir:

“Kadınlara yaklaşmamaya yemin edenler, dört ay bekleyebilirler. Eğer yeminlerinden dönerlerse, şübhesiz Allah, mağfiret edici ve rahmet edicidir.”³⁷⁴
“Yemin edenler şayet boşamaya kararlı iseler, şübhesiz Allah işitici ve bilicidir.”³⁷⁵
buyurulmaktadır.³⁷⁶

Hadislerde geçen Peygamber (s.a.v)’in yemini kadınlarının odalarına bir ay girmek içindir. Bu itibarla onun yemini ilâ sayılmamaktadır. Çünkü ilânın en az süresinin dört ay olduğu yukarda belirtilmişti. Keza, fıkhıdaki ilâ, kadınlara cinsi münâsebetle bulunmamak üzere yapılan yemindir. Peygamber (s.a.v)’in yemini ise kadınların odalarına girmek hakkındadır. Bu noktadan da Onunki ilâ sayılmamaktadır.

3.21. Nafaka

Sözlükte “infak edilen şey, harç, yaşamak için gerekli azık, mal, aile reisinin ev halkı için buldurması gereken yiyecek, giyecek ve benzeri şeyleri” ifade eden nafaka, bir fıkıh kavramı olarak, kişinin bakmakla yükümlü olduğu şahısların, sosyal seviyesine göre normal bir hayat sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyduğu ve mükellefin de temin ile yükümlü bulunduğu şeylerin tümüne denir.³⁷⁷

Kadın nikâhı altına girdiği adamın sorumluluğu altındadır. Nafakasını; yiyeceğini, giyeceğini ve barınağını temin görevi kocaya aittir. Nafakanın Kur’anda delilleri: “Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın.”³⁷⁸, “İmkanı geniş olan, nafakayı imkanlarına göre versin.”³⁷⁹ ayetleridir. Başka ayetlerde de: “Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve

³⁷³Hatipoğlu, a.g.e., 5/606-607.

³⁷⁴Bakara, 2/226.

³⁷⁵Bakara, 2/227.

³⁷⁶Hatipoğlu, a.g.e., 606-611.

³⁷⁷Paçacı, a.g.e., 511.

³⁷⁸Talak, 65/6.

³⁷⁹Talak, 65/7.

mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur.”³⁸⁰, “Onların örfüne uygun beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir.”³⁸¹ buyrulmaktadır.

Ebu Mes’ud Bedri’den gelen rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Sevabını Allah’tan bekleyerek ailesine harcama yapan kimsenin yaptığı bu harcama onun için bir sadaka olur.”³⁸² hadisi de nafakanın önemini ortaya koyan bir delildir.

Buhari Talak kitabında “Fatıma Binti Kays’ın Kıssası” konu başlığı altında konu ile ilgili ayetlere yer vermektedir.

وقول الله تعالى {وَآتُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا} [الطلاق: 1]. {أَسْكَنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمِلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} [الطلاق: 6] - إلى قوله - بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا} /الطلاق: 6 - 7

“Boşanan kadınları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmassınlar. Meğerki apaçık bir kötülük meydana getirmiş olsunlar. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa muhakkak ki kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki Allah bunun ardından bir iş peyda ediverir.”³⁸³

“Boşanan o kadınları, gücünüzün yettiği kadar, ikamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun. Evleri başlarına dar etmek (onları çıkmaya mecbur kılmak) için kendilerine zarar vermeyin. Eğer onlar yüklü iseler (hamile iseler) yüklerini koyuncaya kadar nafakalarını verin. Eğer (kendilerinden olan evlâtlarınızı) sizin fâidenize emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda güzelce müşavere edin. Eğer güçlüğe uğrarsanız o hâlde çocuğu erkeğin hesabına bir başka kadın emzirecektir. Genişliği olan nafakayı genişliğine göre versin. Rızık kendisine daraltılmış bulunan fakir de nafakayı Allah’ın ona verdiği kadar versin. Allah hiçbir nefse ona verdiği kadar başkasını yüklemeyiz. Allah, güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder.”³⁸⁴

Buhari Talak suresinden ayetleri, ilgili babın altında paylaşmaktadır. Konu ile ilgili hadis vermemektedir.

³⁸⁰ Nisa, 4/34.

³⁸¹ Bakara, 2/233.

³⁸² Buhari, “İman”, 41, “Nafakat”, 1; Müslim, “Zekat”, 1; İmam Buhari, *el- Edebü’l- Müfred*, trc. Faik Akçaoğlu, (Beka Yayınları: İstanbul, 2019), s. 296.

³⁸³ Talâk, 65/1, 6.

³⁸⁴ Talâk, 65/6-7.

Müslim Talak kitabında “Üç Talakla Boşanan Kadına Nafaka Verilmemesi” gerektiğini belirten hadise yer vermiştir.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَازِمٍ، وَقَالَ قُتَيْبَةُ أَيضًا: حَدَّثَنَا يَغْفُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ، كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ، أَنَّهُ طَلَّقَهَا زَوْجَهَا فِي عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكَانَ أَنْفَقَ عَلَيْهَا نَفَقَةَ دُونِ، فَلَمَّا رَأَتْ ذَلِكَ، قَالَتْ: وَاللَّهِ لَأُعْلِمَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِنْ كَانَ لِي نَفَقَةٌ أَخَذْتُ الَّذِي يُصْلِحُنِي، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لِي نَفَقَةٌ لَمْ أَخُذْ مِنْهُ شَيْئًا، قَالَتْ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «لَا نَفَقَةَ لَكَ، وَلَا سُنْئِي»

Ebu Seleme Fâtıma bint Kays'dan gelen rivayeti naklen şöyle rivayet etmiştir: Fâtıma'yı kocası, Peygamber (s.a.v) zamanında boşamış ve kendisine düşük bir nafaka vermiş. Fâtıma bunu görünce: “Vallâhi Resulullah (s.a.v)'a bildireceğim. Şayet benim için nafaka varsa işime yarayanı alırım, bana nafaka yoksa ondan hiçbir şey almam.” demiş. Fâtıma şunu söylemiş: “Müteakiben bunu Resulullah (s.a.v)'a söyledim de “Sana ne nafaka vardır ne de mesken!” buyurdular.³⁸⁵

Müslim aynı konuyla ilgili şu rivayete de yer vermektedir:

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ رَزِيْقٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ، وَمَعَنَا الشَّعْبِيُّ، فَحَدَّثَ الشَّعْبِيُّ بِحَدِيثِ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ، «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَمْ يَجْعَلْ لَهَا سُنْئِي وَلَا نَفَقَةَ»، ثُمَّ أَخَذَ الْأَسْوَدُ كَفًّا مِنْ حَصَى، فَحَصَبَهُ بِهَا، فَقَالَ: وَيْلَكَ تَحَدَّثُ بِمِثْلِ هَذَا، قَالَ عُمَرُ: لَا تَتْرُكْ كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِقَوْلِ امْرَأَةٍ، لَا نَدْرِي لَعَلَّهَا حَفِظَتْ، أَوْ نَسِيَتْ، لَهَا السُّنْئِي وَالنَّفَقَةُ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ} [الطلاق: 1]

Bize bu hadîsi Muhammed b. Amr b. Cebele de rivayet etti. Dedi ki: Bize Ebû Ahmed rivayet etti. Dedi ki: Bize Ammâr b. Ruzeyk, Ebû İshâk'tan rivayet etti. Şöyle demiş: Esved b. Yezîd'le Ulu Câmî'de oturuyorduk. Şa'bî de yanımızda idi. Derken Şa'bî, Fâtıma binti Kays hadîsini, Resûlullah (s.a.v)'ın ona mesken ve nafaka vermediğini rivayet etti. Bundan sonra Esved bir avuç çakıl taşı alarak onun üzerine attı. Ve şunları söyledi: “Yazık sana! Böyle bir şeyi rivayet ediyorsun!” Ömer: “Biz Allah'ın kitabını ve Peygamberimiz (s.a.v)'in sünnetini, belledi mi unuttu mu bilmediğimiz bir kadının sözü ile terk edemeyiz; ‘ona mesken de vardır nafaka da.’ Allah (Azze ve Celle): “Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmazlar. Meğerki aşîkâr bir kötülük işlemiş olsunlar”³⁸⁶ buyurmuştur, dedi.³⁸⁷

³⁸⁵ Müslim, “Talak”, 37.

³⁸⁶ Talâk, 65/1.

Bu rivayetten anlaşılmaktadır ki Hz. Ömer (r.a) Fatıma b. Kays'ın sözüne itimat etmemektedir.

Ebu Davud ise “Boşanmış Kadının Nafakası” hakkında şu hadise yer vermektedir:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبِي بَنْ يَزِيدَ الْعَطَّارُ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ، حَدَّثَتْهُ أَنَّ أَبَا حَفْصِ بْنِ الْمُغِيرَةَ، طَلَّقَهَا ثَلَاثًا، وَسَاقَ الْحَدِيثَ فِيهِ: وَأَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ، وَنَفَرًا مِنْ بَنِي مَخْرُومٍ أَتَوْا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنَّ أَبَا حَفْصِ بْنِ الْمُغِيرَةَ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا، وَإِنَّهُ تَرَكَ لَهَا نَفَقَةً يَسِيرَةً، فَقَالَ: «لَا نَفَقَةَ لَهَا»، وَسَاقَ الْحَدِيثَ، وَحَدِيثَ مَالِكٍ أُمَّم.

Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan gelen rivayete göre, Fâtıma bint Kays, ona Ebû Hafs b. El Muğire'nin kendisini üç talakla boşadığını söyledi. Hadisin bundan sonraki kısmında Yahya b. Ebî Kesir'in bu konuda Ebû Seleme vasıtasıyla Fâtıma bint Kays'dan bir önceki hadîsi rivayet ettiği ve rivayetin sonunda şu cümleleri söylediği geçmektedir: “Halid b. Velid'le benî Mahzum'dan bir kişi, Peygamber (s.a.v)'e geldiler ve ‘Ey Allah'ın peygamberi Ebu Hafs b. el-Muğire karısını üç talakla boşadı ve ona az bir nafaka bıraktı.’ dediler. Rasûl-i Ekrem de: ‘Ona nafaka yoktur’ buyurdu.” Daha sonra Yahya b. Ebî Kesir hadîsin kalan kısmını sonuna kadar nakletti. Bir önceki Mâlik hadîsi bu hadîsten daha tamdır.³⁸⁸

Ebu Davud “Aynı Konuda Benzer Rivayetler” konu başlığıyla Fatıma Bint Kays hadisine yer vermekte ve Hz. Ömer'in “Biz duyduğu bir haberi iyice belleyip bellemediğini bilmediğimiz bir kadının sözüyle Rabbimizin kitabını ve Peygamberimiz (s.a.v)'in sünnetini bırakacak değiliz.” dediğini aktarmaktadır.³⁸⁹

Hz. Ömer (r.a) bu haberi kendisi Hz. Peygamber (s.a.v)'den duymadığı için haberi veren Fatıma b. Kays'a itimat etmemektedir.

حَدَّثَنَا الْفَعْنِيُّ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَسُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، أَنَّ سَمِعَهُمَا يُذَكِّرَانِ، أَنَّ يَحْيَى بْنَ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ طَلَّقَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَكَمِ الْبَتَّةَ، فَانْتَقَلَهَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، فَأَرْسَلَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ، وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ، فَقَالَتْ لَهُ: «اتَّقِ اللَّهَ، وَارْجُدِ الْمَرْأَةَ إِلَى بَيْتِهَا»، فَقَالَ مَرْوَانُ - فِي حَدِيثِ سُلَيْمَانَ -: «إِنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ غَلَبَنِي، وَقَالَ مَرْوَانُ - فِي حَدِيثِ الْقَاسِمِ -: أَوْ مَا بَلَغَكَ شَأْنُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ؟ فَقَالَتْ عَائِشَةُ: «لَا يَضُرُّكَ أَنْ لَا تَذْكُرَ حَدِيثَ فَاطِمَةَ»، فَقَالَ مَرْوَانُ: «إِنْ كَانَ بِكَ الشَّرُّ فَحَسْبُكَ مَا كَانَ بَيْنَ هَذَيْنِ مِنَ الشَّرِّ».

³⁸⁷ Müslim, “Talâk”, 46.

³⁸⁸ Ebu Dâvûd, “Talâk”, 39; Müslim, “Talâk”, 38, Müsned, 6/413.

³⁸⁹ Ebu Dâvûd, “Talâk”, 40; Müslim, “Talâk”, 46; Tirmizî, “Talâk”, 6; Nesâî, “Talâk”, 70; Darimî, “Mukaddime”, 24; “Talâk”, 1; Muvatta, “Kader”, 3; Hanbel, a.g.e., 1/75; 3/ 212, 286; 4, 206; 5, 30.

Kasım b. Muhammed ile Süleyman b. Yesâr'dan gelen rivayete göre, Yahya b. Sâid b. Âş, Abdurrahmân b. Hakem'in kızını üç talakla boşadı da Abdurrahman onu alıp kendi evine götürdü. Bunun üzerine Hz. Aişe, o sırada Medine Valisi bulunan Mervân b. Hakem'e haber gönderip: "Allah'tan kork ve kadını evine geri gönder." dedi. Süleyman'ın hadîsinde Mervân'ın Hz. Aişe'ye şöyle cevâp verdiği ifade ediliyor: "Abdurrahmân bana üstün geldi. Kâsım'ın hadisinde ise Mervân'ın Hz. Aişe'ye şöyle cevâp verdiği ifade ediliyor: "Sana Fâtıma bint Kays'ın durumu ulaşmadı mı?" Hz. Aişe de: "Fâtıma hadîsinden bahsetmemen sana bir zarar vermez, onu hatırlamanın sana bir faydası yoktur." diye cevâp verdi. Mervân da şöyle karşılık verdi: "Eğer Hz. Fâtıma'nın evinden çıkmasını gerektiren şer sana malûm olsaydı, Yahya ile karısı Amre arasında bulunan şerrin, Amre'nin, Yahya'nın evini terketmesini meşru kılacak bir sebep teşkil ettiğini sana anlatmaya yeterdi."³⁹⁰

Nesai, Talak kitabında "Kesin Boşanan Kadınlara Nafaka Yoktur" başlıklı babıyla kesin bir dil ile kesin boşanan kadının nafaka alamayacağını bizzat vurgulamaktadır. Hadis şöyledir:

Ebu Bekir b. Ebî Cehm (r.a)'den gelen rivâyete göre o şöyle demiştir: "Ben ve Ebu Seleme Fatıma binti Kays'ın yanına girdik bize şunları anlattı: "Kocam beni boşadı. Bana ne mesken ne de nafaka bıraktı, amcaoğluna benim için sadece on kafiz yiyecek bırakmıştı, onun da beşi arpa beşi de hurma idi. Hemen Rasûlullah (s.a.v)'ın yanına geldim, durumu ona haber verdim. Rasûlullah (s.a.v): "Doğru söylemiş." buyurdu ve falan kimsenin evinde iddetimi tamamlamamı emretti. Ravi diyor ki: "Kocası onu geri dönülmeyecek şekilde kesinlikle boşamıştı."³⁹¹

Nesai Talak kitabında "Kesin Boşanan Kadın Hamile Olursa Durum Değişir mi?" sorusuna cevap aramaktadır. Konuyla ilgili naklettiği hadis yine Fâtıma binti Kays'la ilgilidir. Hadis şöyledir:

Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe (r.a)'den rivâyete göre, Abdullah b. Amr b. Osman, Said b. Zeyd'in kızını- ki annesi Hamne binti Kays'tır- kesinlikle boşamıştı. O kadının teyzesi Fatıma bint Kays, Abdullah b. Amr'ın evinden taşınmasını emretti. Mervan bunu duyunca o kadına haber göndererek evine dönmesini ve iddeti bitinceye kadar orada kalmasını emretti. Bunun üzerine bu kadın Mervan'a haber göndererek

³⁹⁰Ebu Dâvûd, "Talak", 40; Müslim, "Talâk", 52-54; Buhârî, "Talâk", 41.

³⁹¹Müslim, "Talak", 6; Buhârî, "Talak", 39.

teyzesi Fatıma bint Kays'ın kendisine böyle fetva verdiğini ve kocasından boşandığında kendisine Rasûlullah (s.a.v)'ın böyle yapmasını bildirdiğini aktardı. Bunun üzerine Mervan, Kabısa b. Züeyb'i Fatıma'ya gönderip bu konuyu sordurdu. Fatıma şöyle anlattı: “O, Ebu Amr'ın nikâhında idi. Rasûlullah (s.a.v), Ali b. Ebî Talib'i Yemen'e emir olarak gönderdiğinde Ebu Amr da onunla beraber gitmişti ve oradan Fatıma'nın son talakını da göndermişti. Ayrıca Haris b. Hişam ile Ayyaş b. Ebî Rabia'ya ona nafaka vermelerini de emretti. Fatıma, Haris ve Ayyaş'a haber göndererek, kocasının kendisine verilmesini emrettiği nafakasını istedi. Onlar: “Biz de sana verilecek nafaka yok, gebe olsaydın verirdik. Bizim meskenimizde de ancak bizim iznimizle kalabilirsin.” dediler. Fatıma daha sonra Rasûlullah (s.a.v)'a gitti ve durumu anlattı. Rasûlullah (s.a.v) o ikisinin sözlerini doğru buldu. Fatıma diyor ki: “O zaman ben nereye gidebilirim? Ey Allah'ın Rasûlü!” dedim. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “İbn Ümmi Mektum'un yanına git. O a'ma birisidir. Allah, Kitab'ında onun yüzünden beni azarlamıştır.” Ben de onun evine taşındım, onun evinde dış elbisemi de çıkarabiliyordum. Rasûlullah (s.a.v), onu Üsâme b. Zeyd ile evlendirinceye kadar onun evinde iddetini doldurmuştu.³⁹²

Bain talakla boşanan kadın hamile ise onun da nafakası kocasına aittir. “Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin.”³⁹³ ayeti bunu ispatlamaktadır. Hadislerden de anladığımız gibi boşanmış hamile olmayan kadının nafakası hususunda ihtilaflar bulunmaktadır. Alimlerden bazıları “Nafaka var.” derken, bazı alimler ise “Nafaka da mesken de yoktur.” demektedirler.

Ebu Hanife bu konu hakkında şöyle demektedir: “O kadının ric'i talakla boşanan kadın gibi nafaka ve mesken hakkı vardır. Çünkü bain talakla boşanmış olan kadın Allahu Teala'nın: “İddeti sayın. Rabbiniz olan Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları dışında onları (iddet süresince) evlerinden çıkarmayın.”³⁹⁴ ayeti sebebiyle kocasının evinde beklemekle yükümlüdür. Bu nafaka boşanma anından itibaren geçerli bir borç olarak kabul edilir ve bu borç ödenmediği veya kadın vazgeçmediği sürece erkekten düşmez.”³⁹⁵

İmam Ahmed konu hakkında şu yorumları yapmaktadır: “Evlilik kesin bir surette sona erdiğinden dolayı o kadının nafaka veya mesken hakkı yoktur.” O Fatıma

³⁹² Nesai, “Talak”, 73; Müslim, “Talak”, 6; Buhârî, “Talak”, 39.

³⁹³ Talak, 65/6.

³⁹⁴ Talak, 65/1.

³⁹⁵ İsmail Ahmed et-Tahhan, a.g.e., s.739.

binti Kays hadisi ile bu görüşü desteklemiştir ki kocası onu kesin bir surette boşamış, Rasulullah (s.a.v) da ona: “Senin ne nafaka ne de mesken hakkın vardır.” demiştir. Aişe (r.anha) ise Fatıma binti Kays hadisini kabul etmemiştir.

İmam Malik ve Şafii ise, bu konu hakkında Allahu Teala'nın Talak suresi 6. ayeti kerimesini delil göstererek onun her durumda mesken hakkı olduğunu savunmaktadırlar. Hamile olması dışında nafaka hakkı ise bulunmamaktadır. Hamile olan boşanmış kadının hem nafaka hem de mesken hakkı vardır. Şayet o itaatsizlik ederek evden çıkarsa nafaka hakkı ortadan kalkar ve evine dönmedikçe bu hak elinden alınır.³⁹⁶

3.22. Yeni Doğan Çocuğun Durumu

Bu konuyla ilgili hadisler, bir erkeğin karısını zina yaparken görmediği halde, üstü kapalı olarak çocuğunun kendisinden olmadığını söylemesi, kocanın doğacak olan çocuğundan şüphelenmesi, evli bir kadının ya da cariyenin zina sonucunda doğuracağı çocuğunun hangi soya sahip olacağı ve hangi babaya ilhak edileceği, fiziki benzerlikler hakkında fikir beyanı, zina sonucu doğan çocuğun kim tarafından himaye edileceği, çocuğun döşek sahibine ait olması, zina eden kadının ahiretteki durumu, zina eden erkeğin ahirette rezil olacağı, cariyenin döşeginin efendisinin döşegi olduğu, çocuğun kime ait olduğu hakkında kur'a çekilmesi, vücudun bazı yerlerine bakıp neseb tespiti, anne ve babadan birinin Müslüman olması durumunda çocuğun kime ait olduğu konularından oluşmaktadır.

Bu konularla alakalı bab başlıkları Buhari, Ebu Davud ve Nesai'nin Talak kitaplarında geçmektedir.

Buhari'nin Talak kitabında “Çocuğun Kendisinden Olmadığını Tariz (Üstü Kapalı İfade) Yolu ile Söylemenin Hükümü” konusunda bir hadise yer vermektedir. Hadis şöyledir:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَجُلًا
أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَدَلِي غُلَامٌ أَسْوَدٌ، فَقَالَ: «هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ:
«مَا أَلْوَانُهَا؟» قَالَ: حُمْرٌ، قَالَ: «هَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقٍ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَأَتَى ذَلِكَ؟» قَالَ: لَعَلَّهُ نَزَعَهُ عِرْقٌ، قَالَ:
«فَلَعَلَّ ابْنَكَ هَذَا نَزَعَهُ»

³⁹⁶Tahhan, a.g.e., 739-740.

Bize Yahya b. Kaza'a anlattı. Ona da İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Saîd İbnu'l- Müseyyeb'den; O'da Ebû Hüreyre (r.a.)'den şöyle rivayet etti: “Çöl halkından bir erkek Peygamber (s.a.v.)'e geldi de: “Yâ Rasulallah! Benim siyah çocuğum oldu, karımdan şüpheleniyorum.” dedi.

Rasulullah (s.a.v.)'da: “Senin develerin var mı?” diye sordu. Bedevi: “Evet var!” dedi. Rasulullah (s.a.v.): “O develerin renkleri nasıldır?” diye sordu. O da: “Kırmızıdır.” diye cevap verdi. Rasulullah (s.a.v.): “Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mıdır?” dedi. O da: “Evet vardır!” diye cevap verdi. Rasulullah: “O boz renk nereden oldu?” diye sordu. Bedevi: “Belki soyunun bir damarı çekmiştir!” dedi. Rasulullah da: ”Senin bu oğlun da eski bir soy köküne çekmiş olabilir!” buyurdu.³⁹⁷

Tariz, bir şeyi zikredip ondan zikretmediği başka bir şeyin anlaşılması demektir.³⁹⁸ Bedevinin Peygamber (s.a.v.)'e söylediği sözden hanımını kastettiği ortadadır. Ama tam olarak ortada bir iftira yoktur. Bu yüzden Peygamber (s.a.v), kazf (zina iftirası) cezası vermemektedir.

Ebu Davud kişinin kendi kanından, canından çocuğunu kabul etmemesi hakkında bir hadis naklederek konuya açıklık getirmeye çalışmaktadır. Hadis şu şekildedir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ يَعْنَى ابْنُ الْحَارِثِ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ جِئْنَا نَزَلَتْ آيَةُ الْمُتَلَاعِنِينَ: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلْتَ عَلَى قَوْمٍ مِنْ لَيْسَ مِنْهُمْ، فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ، وَلَنْ يُدْخِلَهَا اللَّهُ جَنَّتَهُ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَدَّ وَلَدَهُ، وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ، اِخْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ، وَفَضَّحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ»

Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, kendisi Rasulullah (s.a.v.)'ı lian yapan eşlerle ilgili ayetler indiği zaman şöyle buyururken işitmiş: “Bir kavme o kavimden olmayan bir çocuğu dahil eden bir kadının Allah'ın dini ile hiçbir alâkası yoktur ve Allah onu kesinlikle cennetine koymayacaktır. Bile bile çocuğunu kabul etmeyen bir erkeği de Allah kendisinden uzaklaştıracak, kıyamet gününde önceki ve sonraki ümmetlerin gözü önünde kepaze edecektir.”³⁹⁹

Hadiste, bir kadının nikah dışı bir ilişki yaşayıp o ilişkiden doğan çocuğu, nikahı altında bulunan kocasına söylememesi ve sonra o çocuğu o kavimdenmiş gibi göstermesinin çok büyük bir günah olduğu bildirilmektedir. O yalan söyleyen kadın

³⁹⁷ Buhari, “Talak”, 26.

³⁹⁸ İbn Hacer, a.g.e., 10/36.

³⁹⁹ Ebu Davud, “Talak”, 29; Nesai, “Talak”, 47, İbn Mace, “Feraiz”, 13.

için Allah Rasulü, kadının kesinlikle cennete giremeyeceğini söylemiştir. Hadiste geldiğine göre, aynı şekilde bir adam da kendi kanından, soyundan olan çocuğunu kabul etmediği takdirde, Allah (c.c) onu kendinden uzaklaştırıp, kıyamette ümmetlerinin gözü önünde kepaze edecektir.

Ebu Davud'un Talak kitabında bulunan “İz Takibi veya Biyolojik, Fiziki Benzerlikler Konusundaki Uzmanlık” konusu, diğer müelliflerin kitaplarında bulunmayan bir konudur. Konu ile ilgili hadisler şunlardır:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ - الْمَعْنَى - وَابْنُ السَّرْحِ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنِ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ مُسَدَّدٌ وَابْنُ السَّرْحِ يَوْمًا مَسْرُورًا وَقَالَ عُثْمَانُ يُعْرِفُ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ فَقَالَ « أَيْ عَائِشَةُ أَلَمْ تَرَى أَنَّ مُجَزَّرًا الْمُدَلِّجِيَّ رَأَى زَيْدًا وَأُسَامَةَ فَقَدْ عَطَّيَا رُءُوسَهُمَا بِقَطِيفَةٍ وَبَدَّتْ أَقْدَامُهُمَا فَقَالَ إِنَّ هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ ». قَالَ أَبُو دَاوُدَ كَانَ أُسَامَةُ أَسْوَدَ وَكَانَ زَيْدٌ أَبْيَضَ.

Aişe (r.anha)'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.v) yanıma geldi.” Müsedded ile İbnu's-Serh bu hadisi Hz. Aişe'den: Rasûlullah bir gün (yanıma) neşeli olarak geldi.” şeklinde rivayet ettiler. Osman da bu hadisi Hz. Aişe'den şu şekilde rivayet etti: “Rasulullah (s.a.v)'ın sevinci yüz hatlarına yansımış olarak, neşeli bir halde yanıma geldi.” Hadisin geri kalanını bu raviler Hz. Aişe'den şu şekilde naklettiler. Hz. Peygamber (s.a.v) dedi ki: “Ey Aişe, haberin yok mu? Mücezziz Müdlici, Zeyd ile oğlu Üsâme'yi gördü, üzerlerinde bir kadife vardı. Onunla başlarını örtmüşler, ayakları açık idi. Mücezziz: "Bu ayaklar birbirlerinden meydana gelmiştir” dedi. Ebû Dâvud hadisin sonunda şu açıklamayı yapmaktadır: “Üsâme siyah tenli, babası Zeyd de beyaz tenli idi.”⁴⁰⁰

Kıyafe: Sözlükte “iz sürme, doğan çocuğun fizyonomisine bakarak nesebini tespit etme” anlamlarına gelmektedir. Bu işi yapana ise kaif denir. Terim olarak ise kıyafe şudur: Bir kimsenin fiziki yapısına ve organlarına bakarak onun nesebi, ahlak ve karakteri hakkında tahminde bulunmaktır.⁴⁰¹ Fukaha bu kelimeyi baba ile oğul arasındaki benzer tarafları bilen ve alâmetleri birbirinden ayırabilen kimse mânâsında kullanmışlardır. Câhiliye döneminde kaiflerin sözlerine son derece itibâr edilir ve kanun derecesinde görülürdü. O dönemde, koyu siyah tenli bir kimse olan Hz. Zeyd'in beyaz tenli bir çocuğu dünyaya gelmişti. Baba ile oğul arasındaki bu renk farkı o günkü Arapların dikkatini çekmiş, Hz. Üsâme'nin, Hz. Zeyd'in neslinden olup

⁴⁰⁰ Ebu Davud, “Talak”, 31; Buhari, “Feraiz”, 31; Müslim, “Rada”, 39.

⁴⁰¹ Mehmet Serhan Tayşi, “Kıyafe”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 25: 508.

olamayacağı ile ilgili ileri geri konuşmalar ortaya çıkmıştı. Bu duruma en fazla üzülen Rasûl-i Ekrem olmuştur. Bu dedikoduların yoğunlaştığı bir günde Hz. Zeyd’le oğlu Üsâme bir örtü ile örtülü ve ayakları açık bir halde uyurlarken Arapların meşhur kaiflerinden Müezziz onları bu halde uyurlarken görmüş ve sadece ayaklarına bakarak: “Bu ayaklar birbirlerinden meydana gelmiştir.” demiş ve Rasûl-i Ekrem araplar için senet niteliğinde olan bu sözü Müezziz’in ağzından duyunca dedikoduların artık sona ereceğini düşünerek Hz. Zeyd için son derece sevinmiştir. Hz. Peygamber’in evine geldiği zaman, hadiste de Hz. Aişe’nin ifade ettiği gibi sevinci yüzünden okunuyordu. Gerçekten soy çekimi ve baba ile onun nesli arasındaki benzerlikler günümüzde de ele alınıp ilmî esâslara bağlanmıştır. Fıkıh ulemâsı da bu benzerliklerle neseb tespitinin caiz olacağını kabul etmiştir.

Ebu Davud Talak kitabında “Çocuk Yatak Sahibine Aittir” konusuyla ilgili hadislerle yer vermektedir. Hadisler şunlardır:

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، وَمُسَدَّدٌ، قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الرَّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، اخْتَصَمَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَعَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ابْنِ أُمِّ زَمْعَةَ، فَقَالَ سَعْدٌ: أَوْصَانِي أَخِي عُثْبَةَ إِذَا قَدِمْتُ مَكَّةَ أَنْ أَنْظِرَ إِلَيَّ ابْنَ أُمِّ زَمْعَةَ فَأَقْبِضَهُ فَإِنَّهُ ابْنُ، وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: أَخِي ابْنُ أُمِّ أَبِي، وَوَلَدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي، فَرَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَبَّهَا بَيْنًا بَعْثَبَةَ، فَقَالَ: «الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ، وَاحْتَجِبِي عَنْهُ يَا سَوْدَةَ»، زَادَ مُسَدَّدٌ فِي حَدِيثِهِ، وَقَالَ: «هُوَ أَحْوَكُ يَا عَبْدُ»

Aişe (r.anha)’den gelen rivayette o şöyle demiştir: “Sa’d b. Ebi Vakkas ile Abd b. Zem’a, Zema’nın cariyesinin oğlu Abdurrahman’ın nesebinin tespiti hakkında aralarında çıkan anlaşmazlığı halletmesi için Rasulullah (s.a.v)’a başvurdu. Sa’d (r.a) dedi ki: “Kardeşim Utbe, Mekke’ye vardığım zaman Zem’anın cariyesinin oğluna bakmamı ve onu yanıma almamı bana vasiyet etti. Çünkü o çocuk kardeşimin oğludur.” Abdullah b. Zem’a da: “O benim kardeşimdir çünkü babamın cariyesinin oğludur ve babamın yatağı üzerinde doğmuştur.” diye iddiada bulundu. Rasulullah (s.a.v) da çocukta Utbe’ye açıkça bir benzerlik gördü. Bunun üzerine: “Çocuk üzerinde doğduğu firaş sahibine aittir. Zina edene de mahrumiyet vardır ya Sevde! Sen bundan sonra bu çocuğa gözükmeye.” buyurdu. Müsedded hadisine şu cümleyi de ilâve etti: “Ey Abd, bu çocuk senin kardeşindir.” buyurdu.⁴⁰²

“Firaş (yatak) kelimesi ile kinaye yoluyla kadın da erkek de kastedilir. Çünkü kadın erkeğin yatağı durumundadır. Zira çocuk onun yatağı üzerinde dünyaya gelir.

⁴⁰²Ebu Davud, “Talak”, 34; Buhari, “Vesaye”, 4, Müslim, “Rada”, 36.

Fakat bu hadîs-i şerîfte firâş kelimesi ile kastedilen kadın değil, erkektir. Buhârî'nin rivayet ettiği hadiste mevzumuzu teşkil eden hadîs-i şerîfte söz konusu edilen olay Mekke'nin fethi yılında cereyan etmiştir. Bilindiği gibi olayı yaşayanlardan Sa'd b. Vakkas Hazretleri aşere-i mübeşşere (cennetle müjdelenen on kişi)den biridir.⁴⁰³ Hadiseyi yaşayan ikinci şahıs Abd b. Zem'a ise Hz. Peygamberin pâk zevcelerinden Sevde bint Zem'a'nın erkek kardeşidir. Sahâbîlerin ileri gelenlerindedir. Çocuğuna bakması için kardeşi Sa'd b. Ebi Vakkas hazretlerine vasiyette bulunan Utbe b. Ebi Vakkas ise Uhud savaşında Rasûl-i Ekrem'in mübarek dişini kıran kimsedir. Küfür üzere öldüğü söylenir. Hafız İbn Hacer'in beyânına göre Mekke'nin fethi günü Hz. Sa'd Mekke'ye gelince hemen kardeşinin çocuğunu görüp onu kardeşine benzeterek tanıyor. "Kabenin sahibine yemîn olsun ki bu kardeşimin çocuğudur." diyerek onu sahiplenmek istiyor. Fakat Abd b. Zem'a'nın da çocuğa sahip çıkması üzerine meselenin çözüme kavuşturulması için Rasûl-i Ekrem'e müracaat ediyorlar. Bu ihtilâfin aslı Cahiliye döneminde halkın cariyeleri zinaya teşvik ederek onların sırtından kazanç temîn etmeleri ile ilgilidir. Zem'a isimli şahsın böyle bir cariyesi vardı. Cârîye hamile kalınca halk çocuğun Utbe'den olduğuna kanaat getirmişti. Nihayet çocuk dünyaya gelince Utbe çocuğun kendisine ait olduğunu bildiği için kardeşi Sa'd'a çocuğa amca olarak sahip çıkmasını vasiyet etmişti. Zema'nın da Abd isimli bir oğlu vardı. O da çocuğun, babasının yatağı üzerinde dünyaya geldiğini delil getirerek onun kendisine verilmesini istiyordu. Bu yüzden birbirlerinden davacı oldular. Rasûl-i Ekrem de Cahiliye âdetlerini yıkmak maksadı ile çocuğu annesinin efendisine nispet edip zina eden kimseyi çocuğa sahip olmaktan mahrum etti."⁴⁰⁴

Konuyla ilgili sadece Ebu Davud'un rivayet ettiği bir hadis de şu şekildedir:

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا حُسَيْنُ الْمُعَلَّمِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ فَلَانًا ابْنِي عَاهَرْتُ بِأُمِّهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا دَعْوَةَ فِي الْإِسْلَامِ، ذَهَبَ أَمْرُ الْجَاهِلِيَّةِ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ».

Amr b. Şuayb'ın dedesi, Abdullah b. Amr b. As'dan rivayetle şöyle demiştir: Adamın biri ayağa kalkarak: "Ey Allah'ın Rasulü! Falan kimse benim oğlumdur. Çünkü ben Cahiliye döneminde onun annesiyle zina etmiştim." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v): "İslamda bir kimse için nikâhı altında olmayan bir kadının doğurduğu çocuğun kendisine ait olduğunu iddia etme hakkı yoktur. Cahiliye dönemi

⁴⁰³Hanbel, a.g.e., I/193,

⁴⁰⁴Yeniell-Kayapınar, a.g.e., 9/21-22.

ile ilgili hükümler yürürlükten kalkmıştır. Çocuk döşek sahibinindir. Zina eden kimse için mahrumiyet vardır” buyurdu.⁴⁰⁵

Evli iken zinâ eden hür kimselerin cezası için Kur’an’da: “Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah’a ve ahirete iman ediyorsanız Allah’ın hükmünü uygulama işinde sakın acıma hissi sizi etkisi altına alıp da uygulamayı engellemesin. Hem onların bu cezalandırılmalarında müminlerden bir cemaat da bulunup şahit olsun!” buyurulmaktadır.

Ebu Davud Talak kitabında “Çocuğu Himaye Etmeye Öncelikle Kim Layıktır?” sorusuna cevap bulan bir hadise de yer vermektedir. Hadis şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدِ السُّلَمِيِّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو يَعْني الْأَوْزَاعِيَّ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنِي هَذَا كَانَ بَطْنِي لَهُ وَعَاءٌ، وَتُدْيِي لَهُ سِقَاءً، وَحَجْرِي لَهُ حِوَاءٌ، وَإِنَّ أَبَاهُ طَلَّقَنِي، وَأَرَادَ أَنْ يَنْتَزِعَهُ مِنِّي، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنْتِ أَحَقُّ بِهِ مَا لَمْ تَنْحِي»

Amr b. Şuayb’ın dedesi Abdullah b. Amr b. As’dan rivayet olduğuna göre, bir kadın Rasul-i Ekrem’e hitaben: “Ey Allah’ın Rasulü! Şu benim oğluma, karnım aylarca kapı oldu. Memelerim su kabı oldu, bağrım onun için barınak oldu. Onun babası beni boşadı. Şimdi de onu benden almak istiyor.” dedi. Rasulullah (s.a.v) da ona: “Sen evlenmediğin sürece ona bakmaya başkalarından daha müstehaksın.” buyurdu.⁴⁰⁶

Hz. Hamza şehit edildikten sonra kızının kimin yanında kalacağı tartışmaları da Ebû Dâvûd’un Talak bölümünde yer verdiği konulardandır. Rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ يَزِيدِ بْنِ الْهَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ نَافِعِ بْنِ عَجْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ إِلَى مَكَّةَ، فَقَدِمَ بِابْنَةِ حَمْزَةَ، فَقَالَ جَعْفَرٌ: أَنَا أَخُذُهَا أَنَا أَحَقُّ بِهَا، ابْنَةُ عَمِّي، وَعِنْدِي خَالَتُهَا، وَإِنَّمَا الْخَالَةُ أُمَّ، فَقَالَ عَلِيٌّ: أَنَا أَحَقُّ بِهَا، ابْنَةُ عَمِّي، وَعِنْدِي ابْنَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهِيَ أَحَقُّ بِهَا، فَقَالَ زَيْدٌ: أَنَا أَحَقُّ بِهَا، أَنَا خَرَجْتُ إِلَيْهَا، وَسَافَرْتُ وَقَدِمْتُ بِهَا، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ حَدِيثًا، قَالَ: «وَأَمَّا الْجَارِيَةُ فَأَقْضِي بِهَا لَجَعْفَرٍ تَكُونُ مَعَ خَالَتِهَا، وَإِنَّمَا الْخَالَةُ أُمَّ».

Ali (r.a.)’den gelen rivayette demiştir ki: “Zeyd b. Harise Ye’cuc vadisinden çıkıp Mekke’ye geldi. Mekke’den Hamza’nın kızını alıp Ye’cuc vadisine getirdi. Bunun üzerine Ca’fer b. Abdülmuttalib: “Onu ben himayeme alacağım. Ben onu

⁴⁰⁵Ebu Davud, “Talak”, 34.

⁴⁰⁶Ebu Davud, “Talak”, 35; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., 2/182.

himayeme almaya başkalarından daha müstehâkım. Çünkü amcamın kızıdır ve teyzesi benim yanımdadır. Teyze ise anne demektir.” dedi. Hz. Ali de şöyle dedi: “Onu yanıma almaya ben daha lâyığım. Çünkü amcamın kızıdır ve Rasulullah (s.a.v)’ın kızı benim yanımdadır. O ise bunu yanına almaya daha müstehâktır.” Zeyd de şöyle dedi:

“Ben onu yanıma almaya başkalarından daha müstehâkım çünkü ben onun için yola çıktım. Ye’cuc vadisinden Mekke’ye kadar yolculuk ettim ve onu Mekke’den alıp buraya getirdim.”

Derken Peygamber (s.a.v), Medine’ye doğru yola çıktı. Hadisin bundan sonraki kısmında Hz. Ali yahut diğer râvilerden biri Hz. Peygamber’den bir hadis nakletti ve dedi ki: “Hz. Peygamber: “Kıza gelince, ben onu Ca’fer’e bırakılmasına hüküm veriyorum, çünkü teyzesi ile beraber olur. Teyze ise anne demektir.” buyurdu.⁴⁰⁷

Aynı rivayet Hz. Ali kanalıyla da şöyle nakledilmektedir:

حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ مُوسَى، أَنَّ إِسْمَاعِيلَ بْنَ جَعْفَرٍ، حَدَّثَهُمْ عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ هَانِيٍّ، وَهَبِيرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: لَمَّا خَرَجْنَا مِنْ مَكَّةَ نَبِعْتُنَا بِنْتُ حَمْرَةَ ثُنَادِي: يَا عَمُّ يَا عَمُّ فَتَنَاوَلَهَا عَلِيٌّ فَأَخَذَ بِيَدَيْهَا، وَقَالَ: دُونَكَ بِنْتُ عَمِّكَ، فَحَمَلْتَهَا، فَقَصَّ الْخَيْرَ، قَالَ: وَقَالَ جَعْفَرٌ: ابْنَةُ عَمِّي، وَخَالَتَهَا تَحْتِي، فَقَضَى بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِخَالَتِهَا، وَقَالَ: «الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ».

Ali (r.a.)’den gelen rivayette o şöyle demiştir: “Mekke’den çıktığımız zaman Hamza’nın kızı Rasul-i Ekrem’e: “Amca! Amca!” diyerek peşimize düştü. Sonra Hz. Ali (r.a) varıp onun elinden tutmuş, Hz. Fatıma’ya hitaben: “Amcanın kızını al.” demiş. Hz. Fatıma da onu hayvanının sırtına bindirmiş.”

Hadisin bundan sonraki kısmında Hz. Ali bir önceki hadisi anlattı ve şunları söyledi: Ca’fer dedi ki: “Bu kız benim amcamın kızıdır. Teyzesi de benim zevcemdir.” Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) kızın teyzesine ait olduğuna hükmetti ve: “Teyze anne mesabesindedir.” buyurdu.⁴⁰⁸

Halk dilinde de, “Teyze, anne yarısıdır.” denir. Bir annenin evladına olan sevgisi, merhameti Allah tarafından özel olarak anneye bahşedilmiş bir duygudur. Bir evlada annesinden başka hiçbir canlı bu denli özverili bakamaz. Annesi vefat eden bir çocuğa annesinden sonra en iyi bakabilecek kişi teyzesidir. Allah Rasulü: “Teyze anne mesabesindedir.” derken bunu kastetmektedir.

⁴⁰⁷ Ebu Davud, “Talak”, 35. (Sadece Ebu Davud rivayet etmiştir.)

⁴⁰⁸ Ebu Davud, “Talak”, 35; Hanbel, a.g.e., 1/98.

Hidane (çocuğun beslenip büyütülmesi): Kucağa almak, besleyip büyütme üzere yanında bulundurmak gibi anlamlara gelir. Bu manâda çocuğa bakana “Hâdîne” denmiştir. Bu tabir anneye ve anne dışında çocuğa bakana ait bir kelimedir. Çocuk kendi işlerini görmekten aciz olunca Allah (c.c) bu görevi velilerine vermiştir. Mal ve akitlerdeki velayeti, daha güçlü ve daha dirayetli olduklarından dolayı erkeklere; besleyip büyütme işini de erkeklerden daha şefkatli ve merhametli, çocuk bakımı ve eğitiminde onlardan daha güçlü ve daha dirayetli olmalarından dolayı kadınlara vermiştir.⁴⁰⁹

Çocuğun annesi vefat ettiyse bu hak ve sorumluluk annenin kadın akrabalarındadır. Sorumluluğu alan kimsenin akıl bağılı olması, çocuğa bakacak durumda ve çocuğun maddi manevi hayatına yön verebilecek bir kimsenin olması gerekmektedir.⁴¹⁰ Hadiste de görüldüğü gibi “teyze, anneden sonra çocuğa bakacak ilk kişidir” diyebiliriz.

Nesai'nin hadisleri, yukarıda paylaşmış olduğumuz muhaddislerin hadisleriyle aynı hadislerdir. Farklı olarak Nesai'nin Talak kitabında “Anne ve Babadan Biri Müslüman Olursa Çocuk Kime Aittir?” sorusunun cevabı aranmaktadır. Hadis şöyledir:

Abdulhamid b. Seleme el Ensârî (r.a) babasından ve dedesinden aktarıyor. Kendisi Müslüman olmuş fakat hanımı İslâm'ı kabul etmemişti. Onların küçük bir erkek çocukları da vardı, henüz akıl baliğ olmamıştı. Peygamber (s.a.v) anneyi bir tarafa babayı da bir tarafa oturttu sonra çocuğu dilediğini seçmekte serbest bıraktı ve şöyle dua etti: “Allah'ım ona doğruyu göster.” Çocuk da babasını seçti.⁴¹¹

3.23. Boşanan Kadına Ödenecek Mehir

Sözlükte mehir, “nikâh bedeli, menfaat bedeli, ücret, aşk bedeli, sevgi ve şefkat bedeli” anlamlarına gelmektedir. Fıkâhî terim olarak ise “nikâh akdinde veya sonucunda kocanın eşine ödemek zorunda kaldığı nikâh bedeli” demektir.⁴¹²

Bu bedel menkul veya gayr-i menkul mal veya bir menfaattir.⁴¹³ Yani mehir, erkeğin evlenirken kadına verdiği veya vereceği para veya mal cinsinden değerli bir

⁴⁰⁹Sağirci, a.g.e., s.705.

⁴¹⁰M. Akif Aydın, *İlmihal İslam ve Toplum*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, 2/245.

⁴¹¹Nesâî, “Talak”, 52; Ebû Davud, “Talak”, 32; Müslim, “Lian”, 1.

⁴¹²Mehmet Akif Aydın, “Mehir”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 28: 389-391; İbn Abidin, *Hâşiyetü'l-Reddû'l-Muhtar*, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), 3 /100-105.

فَهَلْ مِنْكُمْ تَائِبٌ» فَأَبَيَا، فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا قَالَ أَيُّوبُ: فَقَالَ لِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، إِنَّ فِي الْحَدِيثِ شَيْئًا لَا أَرَاكَ تُحَدِّثُهُ؟ قَالَ: قَالَ الرَّجُلُ مَالِي؟ قَالَ: قِيلَ: «لَا مَالَ لَكَ، إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَقَدْ دَخَلْتَ بِهَا، وَإِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَهُوَ أَبْعَدُ مِنْكَ».

Amr b. Zürâre bana şöyle anlattı: Bize İsmail, Eyyûb'dan o da Said b. Cübeyr'den şöyle haber verdi: Said İbn Cübeyr, İbn Ömer'e, karısına zina isnad eden kimse hakkındaki hükmü sordum, İbn Ömer de şöyle dedi demiştir: “Peygamber (s.a.v) Aclân oğullarından olan eşlerin arasını zina töhmetinden dolayı ayırmıştır. Şöyle ki: Peygamber lanetleşmeden önce “Allah biliyor ki, ikinizden biriniz yalancıdır, sizlerden tövbe edecek var mı?” dedi. Onlar tevbe etmekten çekindiler. Peygamber yine: “İkinizden birinizin yalancı olduğunu Allah bilmektedir, sizden tevbe edecek var mı?” diye sordu. Onlar yine tövbeden çekindiler. Bunun üzerine lanetleşmeden sonra onların aralarını ayırdı.”

Ravi Eyyûb şunu söyledi: “Amr İbn Dînâr bana: “Bu hadîste bir şey vardır, ben seni onu tahdîs ederken görmüyorum.” dedi. O da şudur: “O adam: “Benim kadındaki mehrim, malım ne olacak?” dedi. Peygamber (s.a.v): “Senin malın yoktur. Eğer doğru söylüyorsan, kadınla o mehir karşılığında zifaf ettin. Yok eğer yalancı isen, o mal senden daha uzaktır.” buyurdu.⁴¹⁹

Leys, Evzai, Kufeliler ve Ahmed, zifaf gerçekleşikten sonra o kadına mehir vermenin icap ettiği ve kadının da iddet beklemesi gerektiği görüşündedirler. Bu görüş aynı zamanda Ömer, Ali, Zeyd İbn Sabit, Muaz İbn Cebel ve İbn Ömer'den de rivayet edilmiştir. Kufeliler şöyle demişlerdir: “Sahih halvet olduğu takdirde cinsel ilişki kursun yahut kurmasın, tam bir mehir vermek gerekir. Ancak onlardan birisinin hasta, oruçlu, ihramlı olması yahut kadının ay halinde bulunması müstesnadır. O takdirde kadına mehrin yarısı verilir ve iddetini de tam olarak beklemesi gerekir.

Şafii ile bir kesimin kanaatine göre ise cima olmaksızın tam mehire gerek yoktur. Onlar bu görüşlerine Yüce Allah'ın: “Sonra o hanımları onlara dokunmadan önce boşarsanız tayin ettiğiniz mehrin yarısını veriniz.”⁴²⁰ emri ile ”Sonra kendilerine dokunmadan onları boşarsanız, sizin için onlar aleyhine sayacağınız bir iddet olmaz.”⁴²¹ buyruklarını delil göstermişlerdir. Bu görüş aynı şekilde İbn Mesud, İbn Abbas, Şureyh, Şa'bi ve İbn Sirin'den de rivayet edilmiştir.⁴²²

⁴¹⁹ Buhari, “Talak”, 52.

⁴²⁰ Bakara, 2/237.

⁴²¹ Ahzab, 33/49.

⁴²² İbn Hacer, a.g.e., 11/90.

Burada naklettiğimiz rivayetler lian konusunda da nakledilen rivayetlerdir. Bu konuyu ayrıca burada işlememizin sebebi, mehir konusunun talak konusuyla bağlantısının önemi üzerinde durmak içindir.

3.24. Ailesi Arasında İken Kaybolanın ve Malından Bir Şeyler Kaybolanın Hükümü

Buhari, Talak kitabının 22. bab başlığı altında bu konuya yer vermektedir. Hadislerde, kocasının gittiği yerden geri dönmemesi üzerine, o kadının o süre zarfında yapması gerekenler anlatılmaktadır. İlgili hadise sadece Buhari yer vermektedir. Hadis şu şekildedir:

وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ إِذَا فُتِدَ فِي الصَّفِّ عِنْدَ الْقِتَالِ تَرَبَّصْ امْرَأَتَهُ سَنَةً . وَاشْتَرَى ابْنُ مَسْعُودٍ جَارِيَةً وَالتَّمَسَ صَاحِبَهَا سَنَةً فَلَمْ يَجِدْهُ وَفُتِدَ ، فَأَخَذَ يُعْطِي الدَّرْهَمَ وَالدَّرْهَمَيْنِ وَقَالَ اللَّهُمَّ عَنْ فُلَانٍ وَعَلَى . وَقَالَ هَكَذَا فَافْعَلُوا بِاللَّقِطَةِ . وَقَالَ الزُّهْرِيُّ فِي الْأَسِيرِ يُعْلَمُ مَكَانَهُ لَا تَتَزَوَّجُ امْرَأَتَهُ ، وَلَا يُقَسِّمُ مَالَهُ فَإِذَا انْقَطَعَ خَبْرُهُ فَسُنَّتُهُ سَنَةً الْمَفْقُودِ .

Said İbnü'l- Müseyyeb şunu söylemiştir: “Erkek, Allah yolunda saf içinde savaşırken kaybolduğunda karısı bir sene bekler.” Abdullah İbn Mes’ûd da bir câriye satın almış ve bir sene bedelini ödemek için onun sahibini aramış fakat onu satanı bulamamıştır. Çünkü o kaybolmuştur. Artık İbn Mes’ûd onun bedelini yoksullar için çıkarmış, ondan fakirlere bir dirhem, iki dirhem vermeye ve “Yâ Allah! Bunu, onun sahibi adına kabul eyle!” demeye başlamıştır. Ve “O kimse gelirse sevâp banadır, onun malının bedelini ödemek de benim üzerimedir.” demiş ve akabinde, İbn Mes’ûd: “İşte buluntu eşya için sizler de benim yaptığım gibi yapınız!” tavsiyesinde bulunmuştur.

Zühri, düşman sınırlarında esir olmuş kimse hakkında şunu söylemiştir: “Mekânı bilinir, karısı evlenmez, malı taksim olunmaz. Ondandır alınamayacak olursa, onun hükümü de kaybolmuş kimsenin hükümü gibidir.”⁴²³

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُنبِيعِثِ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنِلَ عَنْ ضَالَّةِ الْغَنَمِ، فَقَالَ: «خُذْهَا، فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّنْبِ» وَسُنِلَ عَنْ ضَالَّةِ الْإِبِلِ، فَغَضِبَ وَاحْمَرَّتْ وَجَنَّتَاهُ، وَقَالَ: «مَا لَكَ وَلَهَا، مَعَهَا الْحِدَاءُ وَالسَّقَاءُ، تَشْرَبُ الْمَاءَ، وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ، حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا» وَسُنِلَ عَنِ اللَّقِطَةِ، فَقَالَ: «اعْرِفْ وَكَاءَهَا وَعِفَاصَهَا، وَعَرِّفْهَا سَنَةً، فَإِن جَاءَ مَنْ يَعْرِفُهَا، وَإِلَّا فَاخْطِطْهَا بِمَالِكَ»

⁴²³Buhari, “Talak”, 22.

Bize Sufyân İbn Uyeyne, Yahya İbn Said'den; o da el-Munbais'in âzâdlısı Yezîd'den rivayet ederek şöyle söylemiştir: Peygamber (s.a.v)'e kaybolan koyunun hükmünden sorulduğunda: "Sen onu (ilân etmek üzere) al. Çünkü o senin yahut başka bir mümin kardeşinin yahut da kurdundur." buyurmuştur. Peygamber'e kaybolan devenin hükmü soruldu da bu sefer Peygamber öfkelenmiş ve iki yanağı kızardı, sonrasında: "Ondan sana ne? Onun gezecek pabucu ve su tulumu beraberindedir. Sahibi ona kavuşuncaya kadar, kendi kendine suyu içer, ağaçları veya uzun otları yer." buyurdu.

Peygamber (s.a.v)'e yerde bulunmuş şeyin (lukata) hükmü soruldu. Peygamber (s.a.v): "Ağzının bağını ve kabını iyice tanı, sonra onu bir sene ilân et. Onu tanıyıp bilen kimse gelirse kendisine verirsin, kimse gelmezse onu kendi malına karıştır." buyurdu.

Talak kitabında sadece Buhari'nin ele aldığı babda, Buhari mutlak bir ifade kullanmış olup, hükmü açıkça ifade etmemiştir. Aile ile ilgili hüküm, mal ile ilgili hükümden farklı olarak Talak ile alakalıdır. Buhari'nin bu mal olayını burada söz konusu etmesi bir istidrat (ara söz, ara açıklama) olabilir.

İbn Hacer'in konu ile ilgili açıklamaları şöyledir:

Zühri yeri bilinen esir için şöyle demiştir: "Hanımı evlenmez, malı paylaşılır. Eğer ondan haber kesilirse o takdirde kaybolan adama (mefkuda) yapılan uygulama yapılır."

Said İbn Mansur sahih bir sened ile İbn Ömer ve İbn Abbas'dan şöyle dediklerini rivayet etmektedir: "Kadın kayıp kocasını dört yıl bekler." Osman'dan rivayete göre İbn Mesud, Nehai, Ata, Zühri, Mekhul ve Şabi tabiinden de bu şekilde hüküm sabittir. Ayrıca dört yıl geçtikten sonra kocası vefat etmiş bir kadın olarak iddet bekleyeceğini de belirtmişlerdir.

Yine ittifakla şunu söylemektedirler: Eğer evlendikten sonra birinci kocası gelecek olursa karısını geri almak ile mehrini almak arasında muhayyer bırakılır. Çoğunluk da şöyle demektedir: İlk koca eğer mehri tercih ederse, ikincisi o mehri ona öder.

Ulemanın çoğunluğu kayboluş halleri arasında farklılık gözetmemişlerdir. Ancak daha önce Said İbn Müseyyeb'den nakledilen görüş müstesnadır. Malik de savaşta kaybolmak ile savaşın dışında kaybolmak arasında fark gözetmektedir.

Ahmed ve İshak şöyle demektedirler: “Bir kimse ailesinden kaybolup da ona dair bir haber bilinmiyor ise tecil (süre belirleme) söz konusu değildir. Savaşta ya da deniz yolculuğunda vs. bir durumda kaybolan kimseler için süre belirlenir.”

Ali'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Kadın kocasını kaybedecek olursa geri dönünceye yahut ölene kadar evlenemez.” Bunu Ebu Ubeyd Kitabü'n –Nikah'da rivayet etmiştir. Abdurrezzak da şöyle demektedir: Bana İbn Mesud'dan ulaştığına göre o kaybolmuş adamın karısı hususunda ebediyen evlenmeyip bekleyeceği hususunda Ali'ye muvafakat etmiştir.

Yine Ebu Ubeyd şöyle demektedir: “Eğer evlenecek olursa, ikinci kocası onunla zifafa ister girmiş olsun, ister girmemiş olsun, o birincisinin karısıdır.”

Said İbn Mansur da Şabi'den şunu rivayet etmektedir: “Kadın evlenip de birincisinin hayatta olduğu haberini alırsa, kendisi ile ikinci kocası birbirinden ayrılır ve ikinci kocasından iddet bekler. Eğer ilk kocası ölürse ondan da iddet bekler ve ona mirasçı olur.”

Nehai yoluyla gelen rivayete göre ise “Kocasının durumu açıkça belli olmadıkça karısı evlenemez.”⁴²⁴

Bu değerlendirmelere göre, âlimlerin çoğunluğu kadının kaybolan kocasını beklemesi gerektiğini söylemekte ancak bekleme süresi konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir.

3.25. Talak ve Diğer Hususlarda İşaretle Bulunmanın Hükümü

Buhari'nin 24. bab başlığı, “Talak ve Diğer Hususlarda İşaretle Bulunmanın Hükümü” şeklindedir. Konuyla ilgili hadislere sadece Buhari yer vermektedir. Hadisleri incelediğimizde Talak konusuyla ilgisinin olmadığını fakat Buhari'nin bu hadise Talak kitabında yer vermesinden dolayı bu bab başlığını yazmayı uygun gördük.

İbn Ömer (r.a) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v): “Allah gözyaşı ile (iç üzüntüsü ile) insanı azâb etmez.” ve eliyle dilini işaret etti de: “İşte bunun yüzünden azâb eder.” buyurdu. Ka'b İbn Mâlik de şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) bana: “Abdullah İbn Ebî Hadred Eslemî üzerindeki alacağının yarısını al!” der gibi eliyle işaret etti. Esmâ bint Ebî Bekr de şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v), güneş tutulması zamanında kusûf namazı kıldı. Ben, Aişe namaz kılarken yanına gittim de: ‘Bu

⁴²⁴İbn Hacer, a.g.e., 11/21-23.

insanlara ne oluyor?’ dedim. (Güneş tutulması meydana geldiğini anlatmak için) başı ile Güneş’i işaret etti. Ben: ‘Bu bir âyet mi?’ diye sordum. Aişe cevaben başı ile ‘Evet’ diye işaret etti.”⁴²⁵

Enes İbn Mâlik de şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v) eliyle Ebû Bekir’in namazda öne geçmesini işaret etti.” İbn Abbâs da: “Haccda taşları atmadan, kurbân kesme sorulunca Peygamber (s.a.v) eliyle: ‘Öne geçirme, sonraya bırakma hususunda günah yoktur.’ diye işaret etti.” demiştir.⁴²⁶

Ebû Katâde de şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v) ihrâmlıya hitaben avlanmış av hakkında: ‘Sizden Ebû Katâde’ye bu yaban eşeğini avlamasını emredip onun üzerine sevkeden yahut bu hayvanı işaret edip gösteren bir kimse var mıdır?’ diye sordu.”

İhrâmlılar: “Hayır yoktur!” diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): “Öyleyse bu av etinden kalanını yiyiniz!” buyurdu.⁴²⁷

Bize İbrâhîm İbn Tahmân, Hâlid Hazzâ’dan; o da İkrime’den tahdîs etti ki İbn Abbâs (r.a) şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v) devesine binmiş olarak tavaf etti ve Haceru’l-Esvet’in bulunduğu köşeye her gelişinde, elindeki mihcen denilen çengelli değnekle ona istilâm için işaret etti ve tekbîr getirdi.”⁴²⁸

Ve Zeyneb bint Cahş (r.anha) da şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v): ‘Lâ ilahe illallâh, yaklaşan bir şerrden vay Ara’ın hâline! Bu gün Ye’cûc ve Me’cûc’un şeddinden şunun ve şunun gibi bir delik açıldı!’ buyurdu da baş parmağıyla onu takip eden şehâdet parmağını halka şeklinde bağladı.”⁴²⁹

Bize Seleme İbn Alkame, Muhammed İbn Sirin’den tahdis etti ki Ebû Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: “Ebû’l-Kasım (s.a.v) şöyle buyurmuştur: ‘Cumada öyle bir saat vardır ki, bir müslümân kul namazda bulunup ve o saate rast getirip Yüce Allah’tan bir hayır isterse, muhakkak Allah ona dilediğini verir.’ ve o saatin kısa olduğunu anlatmak için eli ile baş parmağını orta ve serçe parmaklarının ortasına (yânî iç tarafına) koyarak işaret etti. Bizler: ‘Peygamber bu işaretle onun süresini azaltıyor.’ dedik.

⁴²⁵ Buhari, “Talâk”, 24.

⁴²⁶ Buhari, “Talâk”, 24.

⁴²⁷ Buhari, “Talâk”, 24.

⁴²⁸ Buhari, “Talâk”, 24.

⁴²⁹ Buhari, “Talâk”, 24.

Buhârî, ‘Bundan sonra Abdulazîz Uveysî şöyle dedi’ diyerek gelecek hadîsin isnadına başladı.”⁴³⁰

Enes İbn Mâlik (r.a) şöyle demiştir: “Bir Yahûdî, Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir cariyeye saldırdı da üzerinde bulunan zînet eşyalarını aldı, başını da ezdi. Ailesi o cariyeyi Rasûlullah’a getirdiler. Cârîye hayâtının son nefeslerinde idi, dili de tutulmuş hâldeydi. Bu hâlde Rasûlullah (s.a.v) ona, kendisini öldüren başka bir kimse için: ‘Seni Fulân mı öldürdü?’ diye sordu. Cârîye başıyla: ‘Hayır!’ işareti yaptı. Rasûlullah yine onu öldüren başka bir diğerkimse için de sordu. Cârîye yine başıyla ‘Hayır!’ işareti yaptı. Rasûlullah bu defa onun katili için: ‘Seni Fulân kimse mi öldürdü?’ diye sordu. Bu sefer kadın yine başıyla ‘Evet!’ işareti yaptı. Bunun üzerine Rasûlullah emretti de kadını öldüren o Yahudi'nin başı iki taş arasında ezildi.”⁴³¹

Abdullah İbn Ömer (r.a): “Ben Peygamber (s.a.v)’den eliyle doğu tarafına işaret ederek: ‘Fitne işte şuradadır.’ buyururken işittim.” demiştir.⁴³²

Abdullah İbn Ebî Evfâ (r.a) şöyle demiştir: “Biz bir seferde Rasûlullah’ın beraberinde idik. Güneş battığı zaman bir kimseye: ‘Haydi bineğinden in de bana sevîk bulamacı yap!’ buyurdu. O zât: ‘Yâ Rasûlallah! Akşama girseydin!’ dedi. Sonra Rasûlullah yine: ‘In de bana sevîk karıştır!’ buyurdu. O zât yine: ‘Yâ Rasûlallah! Akşama girseydin çünkü üzerinde gündüz aydınlığı vardır!’ dedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v): ‘Haydi in de bana sevîk karıştır!’ buyurdu. Bunun üzerine o zât devesinden indi de üçüncü emirde Rasûlullah için sevîk karıştırdı, Rasûlullah da onu içti. Bundan sonra Rasûlullah eliyle doğu tarafına işaret etti de: ‘Gecenin işte bu taraftan belirip gelmekte olduğunu gördüğünüzde oruçlu orucunu bozar.’ buyurdu.”⁴³³

Abdullah İbn Mes’ûd (r.a)’dan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v): ‘Sakın Bilâl’in seslenişi yahut ezan okuması sizden hiçbir kimseyi sahûr yemeğinden alıkoymasın. Çünkü o gece namazına kalkmış olanınız yatağına dönsün diye seslenir yahut ezan okur.’ diye buyurdu.” Fecr-i sadıkı yahut sabahı kastederek “Sabah olmuş demeyin.” demiştir. Ravilerden Yezid İbn Zurey ellerini

⁴³⁰ Buhari, “Talâk”, 24.

⁴³¹ Buhari, “Talâk”, 24.

⁴³² Buhari, “Talâk”, 24.

⁴³³ Buhari, “Talâk”, 24.

kaldırdıktan sonra birini diğerinden uzaklaştırdı ve: “Fecr-i sadık işte böyledir.” dedi.⁴³⁴

Leys şöyle dedi: “Bana Ca’fer İbn Rabîa, Abdurrahmân İbn Hürmüz’den tahdîs etti. O: Ben Ebû Hüreyre’den işittim ki, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cimri ile infâk eden cömerdin misali, şu iki kişinin misali gibidir: ‘Bunların üzerlerinde iki memelerinden köprücük kemiklerine kadar demirden cübbeleri vardır. Cömert olan infâk eder etmez o demir zırh, onun derisi üzerinde tâ ayak parmaklarını örtünceye ve izlerini silinceye kadar uzar. Cimriye gelince, o her harcama yapmak istedikçe, zırhın her bir halkası kendi yerine yapışıp sıkışır. Artık o cimri, sıkın zırhı genişletmeye çalışır fakat zırh genişlemez.’ Bunu söylerken parmağı ile boğazını işaret ediyordu.” demiştir.⁴³⁵

Dikkat edilirse bu rivayetlerin hepsi talak dışındaki konularla ilgilidir. Bizim kanaatimize göre Buhârî bu konularda işaret nasıl caizse, talak konusunda da işaretle boşamanın mümkün olduğunu anlatmak için bu rivayetlere yer vermiştir.

Nesai’nin 25. bab başlığı ve 74. bab başlığı incelemiş olduğumuz Talak hadislerinin içerisinde bulunmaktadır. Hadisleri incelediğimizde Talak konusuyla ilgi kuramadık. İlgili hadisler şunlardır:

Nesai’nin Talak kitabının 25. bab başlığı, “Kureyş Peygambere Sövmüş müdür?” şeklindedir. Nesai bu babda şu hadislere yer vermektedir:

Ebu Hüreyre (r.a) Rasûlullah (s.a.v)’den şöyle rivayet etmiştir: “Bakınız! Allah Kureyş’in sövmesini ve lanetini nasıl da benden çevirip uzak tutuyor. Ben (Övülmüş insan) Muhammed olmama rağmen onlar nasıl da beni kötüleyip beni lanetliyorlar.”⁴³⁶

Nesai’nin Talak kitabının 74. bab başlığı ”Hayız Süresi ve Özür Kanı “ şeklindedir. Nesai bu babda şu hadise yer vermektedir:

Urve b. Zübeyr (r.a)’den gelen rivâyette, Fatıma bint Ebu Hubeys şunu söylemiştir: “Bizzat kendisi Rasûlullah (s.a.v)’e geldi ve hayız günleri dışında gelen kandan şikayette bulundu. Rasûlullah (s.a.v) ona: ‘Bu damardan gelen bir kandır. Dikkat et hayız olduğunda namaz kılma! Hayız kanı kesildiğinde temizlen ve diğer

⁴³⁴ Buhari, “Talak”, 24.

⁴³⁵ Buhari, “Talak”, 24.

⁴³⁶ Nesai, “Talak”, 25; Buhârî, “Menakıb”, 17; Hanbel, a.g.e., 7029.

hayız zamanına kadar namazını kıl.’ buyurdu.”⁴³⁷ Nesâî’nin bu rivayete Talak konusunda yer vermesinin, sünnete uygun boşama konusuyla alakalı olduğunu düşünüyoruz.

Her ne kadar talak konusuyla ilgili olmasalar da bu hadisler, Talak bölümünde yer alan hadisler olduğundan onlara da işaret etmeye çalıştık.

⁴³⁷Nesai, “Talak”, 74; Buhârî, “Hayz”, 9; Tirmizî, “Tahara”, 93.

SONUÇ

Nikâh ve boşanma İslam'dan önce de var olan uygulamalardır. Ayet ve hadisler incelendiğinde, İslam öncesi evlenme ve boşanma uygulamalarından İslam'a uygun olanların devam ettirildiği, uygun olmayan uygulamaların da değiştirildiği veya ıslah yoluna gidildiği anlaşılmaktadır. Meselenin hukuki boyutundan dolayı boşanma daha çok fikhî araştırmaların konusu olmuş ve bu konuda pek çok eser ve makale yazılmıştır. Biz bu çalışmada meseleyi daha çok hadis kitaplarında geçen rivayetler ve sünnetteki uygulamalar çerçevesinde ele almaya çalıştık. Kütüb-i Sitte müelliflerinin Talak kitaplarında konuyu ele alırken kullandıkları bab başlıklarını, bu bölümlerde hangi hadislere yer verdiklerini inceleyerek müelliflerin boşanma meselesinin doğru anlaşılıp uygulanmasına yönelik yaptıkları katkıları ve sünnette boşanma olgusunu ortaya koymaya çalışmak tezimizin ana konusunu oluşturmaktadır.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda hadislerde talak konusunun nasıl işlendiği, Talak bölümlerinde hangi konulara yer verildiği tam olarak tespit edilmemiş, Kütüb-i Sitte'de yer alan talak hadislerinin genel bir değerlendirmesi ve kritiği yapılmamıştır. Bu çalışmada öncelikle talak konusu ana hatlarıyla ortaya konulmuş, daha sonra müelliflerin Talak bölümlerinde kullandıkları bab başlıkları incelenerek genel kanaatleri tesbit edilmeye çalışılmıştır. Son bölümde ise gerek müelliflerin kullandıkları, gerekse bizim kullandığımız başlıklarla hadisler gruplandırılmış ve konunun en önemli rivayetleri verilerek sünnette boşanmanın nasıl olması gerektiği konusunda genel değerlendirmeler yapılmıştır.

Gruplara ayırmış olduğumuz hadisler incelendiğinde bu hadislerin boşanma öncesi, boşanma zamanı ve boşanma sonrasında karşılaşılabilecek durumlarla ilgili olduğu görülmektedir. Bu konudaki rivayetler ışığında sünnette boşanma meselesini ana hatlarıyla ortaya koyacak olursak;

Cahiliyye döneminde dört çeşit nikâhın olduğu ve bu nikâhların üçünün dönemin durumuna yakışır ve İslam'a aykırı şekilde gerçekleştiği, birinin de günümüz nikâh şekline benzediği görülmektedir. İslam'a göre evlilik, İslam'a uygun meşru bir nikâhla gerçekleşmelidir. Hz. Peygamber cahiliyye dönemi nikâh şekillerinden İslam'a uygun olmayanları ortadan kaldırmış ve evlenmek isteyenlerin Allah ve toplum nezdinde geçerli meşru nikâh akdini yapmalarını emretmiştir. Diğer Kütüb-i Sitte müellifleri cahiliye dönemi nikâh çeşitlerine Nikâh bölümünde yer verirken Ebû

Dâvûd'un meşru olmayan evliliklerin geçersizliğine dikkat çekmek için Talak bölümünde yer vermesi dikkat çekmektedir.

Zinanın yasak oluşu nass ile sabittir. Hz. Peygamber nikâhları olmadığı halde birliktelik yaşayan insanlara şiddetle karşı çıkmakta ve bu haram ilişkiden elde edilen kazancı da yasaklamaktadır.

Boşanmanın hükmünü Ebu Davud Talak kitabında “Boşanmak helal midir?” bab başlığıyla ele almış ve naklettiği rivayetlerle boşanmanın Allah'ın hoşuna gitmeyen fakat çareler tükendiğinde başvurulacak bir yol olduğuna işaret etmiştir. Özellikle tartışmalı konularda bab başlıklarında soru ifadelerinin kullanılması dikkat çekicidir.

Sünnete göre aslanan boşanmak değil, kurulan evliliği eşlerden birisi ölene kadar devam ettirmektir. Eşlerin birbirlerinin fiziki ve duygusal yönlerini bilerek birbirlerine ona göre davranmaları boşanmaların önüne geçecektir. Bu bağlamda Kütüb-i Sitte müellifleri Talak bölümünde kadınları kaburga kemiğine benzeten hadislere de yer vermişlerdir. Kadınlara karşı iyi davranmak, onların kırılğan dünyasını bilmek, güzel bir evliliğin anahtarıdır. Bu konuda her konuda olduğu gibi Hz. Peygamber'in kadınlara davranışı en güzel örnektir.

Talak, gerçekleşmiş olan nikâhın sona ermesini ifade etmektedir. Nikâh bağının kopması demektir. Nikâh yapılmadan önce talakın var olduğundan bahsedemeyiz. Nikâhtan önce verilen talaklar sahih değildir.

İslam, Kur'an ve Sünnet'e uygun bir hayat yaşamamızı emretmektedir. Her konuda olduğu gibi boşanma konusunda da Kur'an ve sünnete uygun hareket etmek gerekmektedir. Boşanmak, helal olsa da Allah'ın hoşuna gitmeyen bir eylemdir. Boşanma eylemi gerçekleşeceği zaman bunun belirli bir düzen ve sıraya göre gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

İslam'a göre bir adam karısını üç defa boşama hakkına sahiptir ve bu hakları tükettiğinde hanımı kendisinden tamamen boşanmış olmaktadır. Sünnette bain talak; aynı anda üç talak hakkının kullanılmasından uzak durulması istenmekte, bunun yerine geri dönüşe imkan tanıyan ric'î talak; her temizlik müddetinde bir talak hakkının kullanılması tavsiye edilmektedir. Eşini boşamak isteyen erkek eşini iddet içerisinde boşamalı ve iddeti saymalıdır. İddet süresince geçerli bir mazereti yoksa

kadın evinden çıkmamalı veya evinden çıkmaya zorlanmamalıdır. Erkek eşi iddet beklerken pişman olup geri dönmek isterse eşini iyilikle tutmalı, boşanmaya kesin karar verirse de karısından iyilikle ayrılmalıdır. Kadını gerek boşarken gerek dönüş sırasında ve gerekse ayrılırken iki adil şahit tutmalıdır. Talakın gerçekleşmesinin şartlarından bir tanesi de şahitliktir. Sünnete göre boşamada şahitlik esastır.

İslamda talak müessesesi vakarlı olmayı gerektirmektedir. Hadislerden şaka yoluyla boşamanın gerçekleşeceği anlaşılmaktadır.

Talakın gerçekleşebilmesi için kişinin bazı sözleri söylemesi gerekir. Bu sözler kültürden kültüre değişiklik gösterebilir. “Seni salıverdim”, “Benden boşsun”, “Babanın evine dön” gibi cümleler örfe göre boşama ifadeleri sayılabilir. Bununla birlikte aslolan niyettir. Bu ifadeleri kullanan şahıs, söyledikleri ile boşanmayı kastetmediğini iddia edebilir. Bu durumda kişinin niyetine bakılmaktadır.

Üç talak ile boşanmış bir kadının eski eşine dönebilmesi için iddeti bittikten sonra başka bir erkek ile evlenmesi ve yeni evlendiği eşi ile cinsel ilişkiye girmesi gerekmektedir. Kadının ikinci eşi ölür veya normal bir şekilde bu eşinden de boşanırsa eski eşine dönebilmektedir. Buradan da anlaşıldığı üzere boşanmayı isteyen bireylerin ince eleyip sık dokumaları ve pişman olacakları boşamalardan kaçınmaları gerekmektedir.

Sünnete göre kişinin iradesi dışında (zorlama, sarhoşluk ve akli melekelerinden yoksunluk) veya iradesine hakim olamama (öfke ve cinnet hali) gibi durumlarda talak gerçekleşmemektedir. İslamda esas olan insanın kendi iradesini ortaya koyarak karar vermesidir.

Hadislerde eşler dışındaki kişilerin boşanmayı telkin edebileceği bazı örnekler mevcuttur. Hz. Ömer’in oğlu Abdullah’a eşinden boşanmasını telkin etmesi, onun da bu durumu Allah Rasulüne danışması bu konuda verilebilecek örneklerdendir. Bazen de evlilikleri yıkmak isteyen kötü niyetli kişiler boşanmayı telkin edebilirler. Burada esas olan anne ve babaya itaattir. Haklı gerekçeleri varsa anne babaların söylediklerini dikkate almak gerekir. Ancak kötü niyetli kişilerin telkinlerine karşı da eşlerin uyanık olması gerekmektedir.

Sünnete göre eşler aynı anda müslüman olduklarında, önceden yapmış oldukları nikâh devam etmektedir. Eğer kadın veya erkekten herhangi biri müşrik ise

nikâhları batıl olur. Eşler ehl-i kitaptan ise yalnız erkek Müslüman olursa nikâh devam eder. Kadın Müslüman olur, kocası olmazsa nikâhları fasid olur.

İddet, kadının boşandıktan veya eşinin ölümünden sonra beklemesi gereken zamandır. Hadis kitaplarında ilgili ayetler çerçevesinde iddet konusu incelenerek örneklerle durum tesbiti yapılmıştır. Yine bu bağlamda iddet bekleyen kadına yasak olan ve olmayan şeyler belirlenmiştir. Sünnete göre iddet bekleyen kadın ihtiyaçlarını karşılamak için dışarı çıkabilir. Ancak süslenmesi, koku sürünmesi, ihtiyaç haricinde dışarı çıkması sünnette çok da hoş karşılanmamış, adeta bitip gitse de evliliğe hürmet göstermesi istenmiştir.

Hadis kitaplarında azad olan cariyelerin evliliklerinin devam edip etmeyeceği de inceleme konusu yapılmıştır. Hz. Âişe'nin cariyesi Berire hakkında gelen rivayete göre cariye azad edildiğinde başka bir kölenin nikâhı altında kalıp kalmamakta muhayyerdir.

Zıhar konusunda da İslam dininin cahiliyedeki anlayışı terk ettiği görülmektedir. Erkek zıhar yaptığında karısı ona haram olmamakla birlikte, bu İslam'ın hoş karşıladığı davranışlardan değildir ve zıhar yapan kişi, sırasıyla köle azad etmek, iki ay oruç tutmak, 60 vesak hurmayı fakirlere dağıtmak gibi cezai sorumlulukla karşı karşıya kalmaktadır.

Talak kitaplarının en uzun konularından olan lian; kişinin karısına zina suçlamasında bulunması üzerine yeminlerle pekiştirilen karşılıklı lanetleşmedir. Hadislerde Hz. Peygamber (s.a.v)'in lanetleşen karı kocanın arasını ayırdığı görülmektedir. Sünnete göre taraflar bir daha asla birbirleriyle evlenemezler.

Hul', kadının kocasına kendisini boşaması karşılığında ödeyeceği bedeli ifade etmektedir. Hadis kitaplarında muhâle'a konusu meşhur Sabit b. Kays hadisi çerçevesinde incelenmektedir. Sabit b. Kays'ın hanımı Rasulullah'a gelerek kocasının kendisini boşaması halinde mehir olarak aldığı bahçeyi iade edeceğini bildirmiştir. Sabit b. Kays teklifi kabul etmiş ve Allah Rasulü aralarını ayırmıştır. Bu rivayet çerçevesinde kadının da eşinden boşanmak isteyebileceği anlaşılmakta olup, bu isteğini şer'i mahkemeye taşıyarak bir miktar bedel karşılığında kocasının kendini boşamasını talep edebilir. Burada yine karar mercinin koca olduğu anlaşılmaktadır.

İlâ, bir erkeğin nikâhı altındaki hanımına dört ay veya daha fazla yaklaşmayacağına dair yemin etmesi anlamına gelmektedir. Hadis kitaplarında bu konuda verilen örnek Hz. Peygamber'in kendisidir. Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımlarının zinet elbiseleri, süslü elbiseler, yani daha çok nafaka istemesi üzerine ilâ ile ilgili ayetler nazil olmuştur. Peygamber (s.a.v), Hz. Aişe'den başlayarak hanımlarının hepsini serbest bırakmış yani muhayyerlik hakkı tanımıştır. Peygamber'in hanımları Allah'ı, Resulünü ve ahiret yurdunu istemişlerdir. Hz. Aişe, "Resulullah (s.a.v) bizi serbest bıraktı, biz de kendisini tercih ettik ve onu boşama saymadı" demektedir. Bab başlıklarında ilgili ayete yer verilmesi ve "Allah'ın sana helal kıldığını sen niçin kendine haram kılıyorsun?" ifadesi, ilâ yoluna gidilmemesi gerektiğini göstermektedir. Bu konunun incelenmesi evliliklerde birtakım sıkıntılarla karşılaşılabilceğini Hz. Peygamber ve eşleri örneğinde ortaya koymasından da önem taşımaktadır.

Sünnete göre kadın, nikâhı altına girdiği erkeğin sorumluluğu altındadır. Nafakasını; yiyeceğini giyeceğini vs. kocasının karşılaması gerekir. Nafaka konusundaki hadisler Fatıma bint Kays ile ilgili olan hadisleri içermektedir. Üç talakla boşanan kadının nafaka ve mesken hakkının olup olmadığıyla ilgili farklı görüşler bulunmakta ve müellifler kitaplarında bu konuya yer vererek meseleyi çözüme kavuşturmaya çalışmaktadırlar.

Talak bölümlerinde yenidoğan bir çocuğun durumu, onun velayetinin kimde olacağı, zina eden kadının çocuğunun durumu vb. konuların da işlenmesi, boşanmanın sadece eşleri değil çocukları ve toplumu ilgilendiren bir yönü de olduğunu ortaya koymaktadır.

Sünnete göre İslam şeriatında, evlenecek erkeğin kadına bir güvence olması bakımından mehir vermesi gerekmektedir. Zifaktan önce veya sonraki boşama durumlarında hüküm değişmektedir. Kadın zifaktan önce belirlenmiş bir miktar mehir varsa yarısını, zifaf gerçekleşmişse mehrin tamamını almaya hak kazanır. Eğer belirlenmiş bir miktar yok ise, erkeğin herhangi bir şey verme zorunluluğu yoktur. Hediye mahiyetinde bir miktar mal vermesi ise iyi görülmektedir.

Hadis kitaplarında kocanın gaiplik durumu da incelenmiş, bir kadının kocasının uzak bir yere gidip, geri dönmemesi halinde, kadının bir sene bekleyeceği, kadının

evlenemeyeceği hükme bağlanmıştır. Yine rivayetlerde kadının kayıp kocasını dört yıl bekleyeceği gibi bekleme sürelerinde değişiklikler de göze çarpmaktadır.

Sünnete göre kişinin dilsiz, sağır olması talak hakkına mâni değildir. Hz. Peygamber'in birçok konuda işaret diliyle bir şeyleri anlattığı görülmektedir. Talak verecek kişi dilsiz ise işaret diliyle bunu bildirebileceği hadislerde açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak; sünnete göre boşanmanın nasıl olması gerektiğini incelediğimiz bu çalışmamızda Hz. Peygamber döneminde yapılan boşamaların hangi süreçlerden geçtiği ve bu süre içerisinde yapılması gerekenler izah edilmeye çalışılmıştır. Peygamber (s.a.v) döneminde bile boşanmaların olması boşanmanın sosyal bir olgu olduğunu göstermektedir. Müslümanın dünya ve ahiret saadeti için gerekli olan her şeyi bilme sorumluluğu olduğu gibi, talakla ilgili hükümleri de en azından genel çerçevede bilme sorumluluğu vardır.

İnsan hayatında evlilik hayatının önemine binaen onun sağlıklı bir şekilde devamını sağlayıcı hususların ve gerektiği hallerde de talak hükümlerinin bilinmesi icap etmektedir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de boşanma olayı gerçekleştiğinde bir Müslümanın danışacağı mercii Kur'an ve Sünnettir. Kur'an bu konuda genel bir çerçeve çizerken hadisler bizlere bu bağlamda daha ayrıntılı bilgiler sunmaktadırlar. Hadislerde anlatılan, boşanma zamanında ve boşanma sonrasında yapılması gerekenlerle ilgili tüm bilgiler ne yazık ki günümüzde uygulanmamakta, hatta bilinmemektedir. Bu çalışmada bu eksikliği giderme adına talak konusu genel hatlarıyla anlatılmaya ve bu konudaki hadisler incelenerek sünnette boşanmanın nasıl olması gerektiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Günümüzde boşanmaların giderek artış göstermesi meselenin gerek hukuki boyutlarıyla, gerekse sosyal, psikolojik, ekonomik vb. boyutlarıyla sürekli gündemde olacağına ve bu konuda daha pek çok çalışmanın yapılacağına işaret etmektedir. Sünnete göre boşanmanın nasıl olması gerektiğini incelediğimiz bu çalışmanın nihai bir çalışma olmadığı ortadadır. Boşanma konusunda yer verilen bütün hadislerin dökümünün yapılması ve mukayeseli olarak incelenmesinin alana daha büyük katkılar sağlayacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- Abdülhamid, Muhammed Muhyiddin. *el-Ahvâlü's-Şahsiyye fi-Şeriatil-İslâmiyye*, Beyrut, 1984.
- Acar, H. İbrahim. "Talak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 39, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Ağırman, Cemal. *Kadının Yaratılışı*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001.
- Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş- Şeybani el- Mervezi (ö. 241/855). *Müsned*, c. I-VI İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- Aktan, Hamza. "Kur'an'a Göre Boşanma Prosedürü", *Dini Araştırmalar* 5/14, Eylül Aralık 2002:5-16.
- Aslan, Mehmet Selim. *İslam Aile Hukuku*, İkinci basım, İstanbul: Emin Yayınları, 2016.
- Atar, Fahrettin. "Talak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.30, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Aydın, M. Akif. "Lian", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.27, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- "Mehir Md", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.28, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- el-Âynî, Mahmud b. Ahmed b. Musa Bedruddin. *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahihî'l Buhari*, Beyrut, Darü'l- Kütübî'l-İlmiyye, 2001.
-, Mahmud b. Ahmed b. Musa Bedruddin. *Umdetu'l-Kârî*, Ankara, Polen Yayınları, 2019.
-, Mahmud b. Ahmed b. Musa Bedruddin. *el-Binâye şerhu'l-hidâye*, c. 5, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Bağcı, Mehmet. *İmam Buhârî'nin " El-Câmi'us-Sahîhi'nin Bâb Başlıkları Ve Dihlevî'nin "Risalet'ü Terâcim-İ Ebvâb-ı Sahîh'il-Buhârî" İsimli Eserinin İncelenmesi"* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.
- el-Basrî el-Bağdâdî, Ali b. Muhammed b. Muhammed Ebû'l-Hasan. *el-Hâvî fi Fikhi's-Şâfiî*, Birinci Baskı, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999.

Beyhakî, Ahmed b. el Hüseyin. *Sünen-i Kebir*, Beyrut, el-Mektebü'l-İslami, 2010.

....., Ahmed b. el Hüseyin. *Sünen-i Kebir*, çev. Zekeriya Yıldız, Ankara, Ocak Yayınları, 2012.

Bilmen, Ömer Nasûhî. *Hukuk-u İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, İkinci basım, İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.

Buhari, Ebi Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el Cu'fi el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*. thk. Muhammed Zuheyr b. Nasır en-Nasır, c. 7, (1. Baskı, yy: Dârü Tevki'n-Necât, 1422), 7.

....., Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el- Cu'fi el- Buhari (ö. 256/870). *Sahihu'l Buhari*, Kahire, 2004, Darulhadis.

....., Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el- Cu'fi el- Buhari (ö. 256/870). el-Edebü'l- Müfred, trc. Faik Akçaoğlu, Beka Yayınları: İstanbul, 2019.

Cassâs, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er- Razi (370/981). *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Beyrut, Darü'l Kütübî-i İlmiyye, 2013.

....., Ebu Bekr Ahmed b. Ali er- Razi (370/981). *Ahkâmü'l-Kur'ân*, çev. Mevlüt Güngör, Ankara, Nadir Yayıncılık, 1989.

Cezîri, Abdurrahman. *Kitabul Fıkh Ale'l Mezahibi'l (Erbaa Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı)*, çev. Mehmet Keskin, Üçüncü Basım, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005.

Cin, Halil- Akgündüz, Ahmed. *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul: Osmanlı Araştırmalar Vakfı, 2017.

Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Edebiyatı*, 18. Baskı, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015.

Dalgın, Nihat. *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi*, İkinci basım, İstanbul: Etüt Yayınları, 2000.

Dâvûdoğlu, Ahmed. *Sahih-i Müslim*, Sönmez Yayınları: İstanbul 1980.

Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2015.

Ebu Davud, Süleyman b. El Eşa's b. İshak es- Sicistani el- Ezdi (ö. 275/889). *Sünen-i Ebu Davud Ta'lik*: İzzet Ubeydü'd Düa's ve Adil es- Seyyid, 1. bs., Hamas: Darü'l hadis, 1973.

Ebu Davud, Süleyman b. El Eşa's b. İshak es- Sicistani el- Ezdi. *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, trc. Necati Yeniel / Hüseyin Kayapınar, İstanbul: Şamil Yayıncılık, 2015.

Ebû Hanîfe, Nu'mân b. Sâbit. *el- İhtiyar Metni el-Muhtar li'l-Fetva*, trc. Celal Yeniçeri, İstanbul: Şamil Yayınları, 2016.

Ebû Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed. *el-Ahvâlu's-Şahsiyye*, Kahire: Darü'l-Fikri'l-Arabi, 2012.

Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.

el-Ensârî, Zekerîyya. *Esne'l-Metâlib fî Şerhi Ravdi't-Tâlib*. Thk. Muhammed Muhammed Tamir, c.3, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmîyye, 2000.

Firuzabadi, Mevdüddin Muhammed. *El-Kamusu'l-Muhit*, Beyrut, 1987.

Gültekin, Ayşe. "Hz. Peygamber'in Problem Çözme Metotları", *II. Uluslararası Eğitim Araştırmaları ve Öğretmen Eğitimi Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı* Ed. Aynur B. Bostancı, Seval Koçak. 13-15 Eylül 2018.

Hallaf, Abdulvehhab. *Ahkâmü'l-Ahvâli's-Şahsiyye fî's-Şerâti'l-İslamiyye*, Kuveyt: Dârü'l-Kalem, 1990.

el Hanbeli, İbn Receb. *Câmiu'l-Ulûm vel Hikem fi Şerhi Hamsine Hadisen min Cevami'l Kelim*, İstanbul, Semerkand Yayınları, 2006.

el-Hindî, Alauddin Ali El- Müttaki b. Husamuddin. *Kenzu'l-Ummâl*, c. 4, Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi Yayıncılık, 2010.

es-Sağirci, Esad Muhammed. *Delilleriyle Hanefi Fıkhi (el-Fıkhu'l-Hanefiyyu ve Edilletuhu)*. trc. Halil Aldemir v.dğr. (İstanbul: Karınca ve Polen Yayıncılık, 2010.

es-Sivasi, Kemaluddin Muhammed b.Abdulvahid b.Abdülhamid İbnü'l Hümam. (t.y.) *Şerhu Fethu'l-Kadir*, Beyrut, Darü'l fikr yayınları, 1977.

İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm el-Endelüsi el Kurtubi (ö. 456/1064). *el-Muhallâ bi'il Asar*, c. 9/ 518.

İbn Kudâme, Ebu Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame el- Cemmaili el- Makdisi. *el-Muğnî fî Fıkhi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*, c. 8, Birinci Baskı, Beyrut: Dârü'l Fikr, 1405.

İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el- Hüseyini ed- Dimeşki. *Reddü'l Muhtar*, çev. Ahmed Davudoğlu, İstanbul: Şamil Yayınları, 1982.

İbn Hacer el-Askalani, Ebü'l Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el- Askalani, *Fethü'l-Bari Şerhu Sahihu'l Buhari*, Darü'l- Kütübi'l- İlmîyye, 2012.

..... Ebü'l Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el- Askalani, *Muhtasar Fethu'l- Bari*, trc. M.Beşir Eryarsoy, İstanbul: Polen yayıncılık, 2008.

....., Ebu'l Fazi Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed. Muhtasar Fethu'l Bari, Çev.: Ebu Suayb Safa Ed- Davvi Ahmed el-Adevi, Polen yay. , İstanbul, 2007.

İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmet. el-*Muhallâ*, c. 9, Mısır 1352.

İbn Kesir, Ebu'l- Fida' İmadüddin İsmail b. Şihabiddin Ömer b. Kesir b. Dav' b. Kesir el- Kaysi el- Kureşi el- Busrevi ed- Dimeşki eş- Şafii (ö. 774/1373). *İbn Kesir Tefsiri*, trc. M. Beşir Eryarsoy, c. 8, İstanbul: Karınca ve Polen Yayınları, 2015.

İbn Kudame, Muvaffaku'd-din Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Ahmed. *el- Muğni*, Beyrut, 1972.

İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Yezîd el- Kazvîni (Ts.). *es-Sünen*, c.2, Beyrut: Dâru'l- Fikr. (Thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî).

....., Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünen-i İbn-i Mace Tercemesi ve Şerhi*, trc. Haydar Hatipoğlu, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2012.

İbn Manzur, Ebu'l Fazl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrerem b. Ali b. Ahmed el- Ensari er Rûveyfii (ö. 711/1311). *Lisanü'l-Arab*, thk. Amir Ahmed Haydar, Dar Sader yayınları, İkinci baskı, Beyrut, 1955.

İbn Rüşd, Ebu'l Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el- Kurtubi. *Bidayetü'l-Müctehid*, trc. Ahmet Meylani, Üçüncü basım, İstanbul: Beyan Yayınları.

İmam Serahsi, Ebu Bekr Şemsü'l- eimme Muhammed b. Ebi Sehl Ahmed es- Serahsi. *el- Mabsût*, trc. Cevat Akşit, Ankara: Gümüşev Yayınları, 2008.

İsa Abduhu Galip Ahmed. *Fikhü't-Talâk*, Beyrut, 1991.

Kal'acî, Muhammed Ravvas. *Mevsuatu fıkhi Ömer b. Hattab*, Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1989.

Karabulut, Fuat. "Recm Cezasının Hz. Peygamberin Uygulamaları Işığında Değerlendirilmesi, *Ekev Akademi Dergisi*, 16/50, Kış 2012.

Karagöz, İsmail. *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

- Karaman, Hayrettin. v. dğr., *Kur'an Yolu Tefsiri*, c. 1, Ankara: Diyanet İşleri Yayıncılık, 2016.
- Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul: İrfan Yayınları, 1992.
-- Topaloğlu, Bekir. *Yeni Kamus*, İstanbul, t-l-k maddesi, 1987.
- Kaşıkcı, Osman. "İslam Hukukunda Recm Cezası", *Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*,79, Eylül 2008.
- Köse, Saffet. "Hülle", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 18, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Merğınani, Burhaneddin Ebi'l-Hüseyn Ali b. Ebi Bekr b. Abdu'l-Celil. *el-Hidaye Şerhu Bidayetü'l Mübtedi*, Beyrut, 1990.
- Merğınânî, Ebu Bekir. *el-Hidâye Tercemesi*, trc. Ahmed Meylani, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2018.
- el- Mevsili, Abdullah bin Mahmud. *el -İhtiyar Li-Ta'lil'l- Muhtar*, Ahmet Oğuz ve dig. (İstanbul: Nuh Yayıncılık, 2017.
- Müslim, Ebu'l- Hüseyin İbnü'l- Haccâc el- Kuşeyrî en- Nîsâbü'rî (ö. 261- 261/875). *el- Câmiu's-Sahîh*, c. 5, Beyrut: Dâru İhyâi't- Tûrâsi'l- Arabî. (Tahkik: Muhammed Fuâd Abdülbâkî).
- M. Akif Aydın, *İlmihal İslam ve Toplum*, c.2 Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed İbn Şuayb b. Ali (1991/1411). *es-Sünen*, 1. Basım, c. VI, Beyrut: Dâru'l- Kütübi'l- İlmiyye.
- Okumuşlar, Muhittin. "Hadislerin Anlaşılmasında Eğitsel Yorumun Önemi", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, V/2, 2017.
- Paçacı, İbrahim. "Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 11(2008).
- *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,2006.
- el-Pakistanî, Zekeriya b. Gulam b. Kadir. (ty), *Ma Sahhe min Âsârı's-Sehabe fi'l-Fıkıh*, (yy: Dâru'l-Harrâz.
- Razi, Ebu Bekr Zeynuddin. *Mucemu Muhtaru's-Sihah*, Daru Sadır Yayınları, İstanbul, 1980.
- Sâbık, Seyyid. *Fıkhu's-sünne*, trc.: Mehmet Yıldız , Ankara: Pınar Yayınları, 2009.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman İbn Ebî Bekr (Ö. 911/1505). *el- Câmiu's- Sağîr*, c.1, Cidde: Dârul Tâiri'l- İlm.

Şâfiî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İdris B. Abbas eş- Şafii (ö. 204/820). *Ümm* c.5, Beyrut, 1993.

Taberani. Ebu'l- Kâsım Süleymân İbn Ahmed İbn Eyyûb. (1983/1404) *Mu'cemu'l- Kebîr*, İkinci Basım, c. 20, Musul: Mektebetü'l- Ulûm ve'l- Hikem.

et- Tahhan, İsmail Ahmed. *Dört Mezhep Fıkhi*, İstanbul: Karınca ve Polen Yayınları, 2016.

Tayşi, Mehmet Serhan. "Kıyafe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezid) (209-279/892). *Sünenü't - Tirmizi*, V Cilt, Beyrut: Daru İhyâi't- Tirâsi'l Arabî.

....., Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezid) (209-279/892). *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, trc. Abdullah Parlıyan. Konya: Konya Yayıncılık, 2015.

Tuksal, Hidayet Şefkatli. *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2000.

Vehbe Zühaylî. *el- Vecîz fi Usûli'l-Fıkh*, İstanbul: Risale, 2017.

Yaman, Ahmet. "Zihar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 44, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Yaran, Rahmi. *İslam İlmihali*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *İslâm Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kâmusu*, İkinci basım, İstanbul: Eser Yayınları, 1997.

Yüksek, Ali. "İslam Aile Hukukunda Boşama Yetkisi ve kadının Boşanması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/32, ss.240-243.

..... *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,2006.

İnternet Sitesi

<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0160.htm>